

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Megjelenik negyedévente a magyarságtudomány és az ősi magyar nyelv kutatásának szolgálatában

Alapítva: 1972

Ára: 2500,- Ft

La Raíz Ancestral

Alapító – Örökös Főszerkesztő: **Badiny Jós Ferenc**

Dr. Gyárfás Ágnes

Abaujszántói templom a Rákóczi 77 .szám alól nézve – Béneyi Gábor festménye

A következő szám tartalmából:

Dr. Czeglédi Katalin – A szkíta népnév és szócsaládja

Bakk István PhS - Bakk Erzsébet PhS – Esztergom hatalmi háttere a középkorban

Dr. habil Gööz Lajos – Gondolatok egy 6000 évvel ezelőtti vadászatról, a klímáról, a kőkorszaki kultúráról, pontosabban Ötziről - folytatás

Dr. Gyárfás Ágnes - A szultán király c. mese és elemzése

Rónai Lászlóné - A 200 éve elveszettnek hitt Magyar pszichológia megtalálója - folytatás

Dr. Diószegi György Antal - „Láthatóvá kell tenni székelyföldet a nagyvilág számára is”: a XXI. Századi láttatási képességeink a történelmi filmek aranykora és a székely jelképekkel ékesített hunyadi-felségcímerek egyetemes jelentősége fényében!

Máger Ágnes mennyezetfreskója a szendrői római katolikus templomban (Tibold Szabina fényképe)

**Alapító - Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc
Dr. Gyárfás Ágnes**

Felelős főszerkesztő: PhS Tibold Szabina
Tördelőszerkesztő: Kuki Gabriella
Kiadó: Miskolci Bölcsész Egyesület (MBE)
Adószám: 19071332-1-05
3525 Miskolc-Batthyány u.1.
Levél: 3525 Miskolc Batthyány u.1.
Szerkesztőségi telefonszám:
+36-46-331-981

© Ősi gyökér 2023

Minden cikkért a szerzője a felelős.

Kéziratokat nem örzünk meg, és nem küldünk vissza!
(Lemezen küldött anyag mellé kérnénk kéziratot is)

Belföldi előfizetés (évente négy szám, mely tartalmazza
a postázás díját is): 12.000.-Ft/év.

Egy szám ára 2.500.-Ft.

Az előfizetés történhet a MBE címére
(3525 Miskolc Batthyány u. 1.)
– Ősi gyökér előfizetés megjelöléssel –
postautalványon, a Kiadónál személyesen, vagy banki
átutalással a BB RT bankban az
10102718-10373815-00000004 számlaszámra.

Külföldi előfizetés: 90 USD/év.
Nemzetközi utalás az MBH Bank miskolci fiókjában ve-
zetett HU13-10102718-10373815-00000004 IBAN
számlaszámra történhet. (SWIFT kód: MKKBHUHB)

Kapható: a MBE könyvtárban
(3525 Miskolc-Batthyány u. 1.)

Az Ősi Gyökér számai megtekinthetők a Nemzeti hírhálón, az Országos Széchenyi Könyvtár szerkesztésében:

Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis (EPA) <http://epa.oszk.hu/02300/02387>

Ugyancsak feldolgozza, de csak a tartalomjegyzéket közli a

MATARKA Magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa

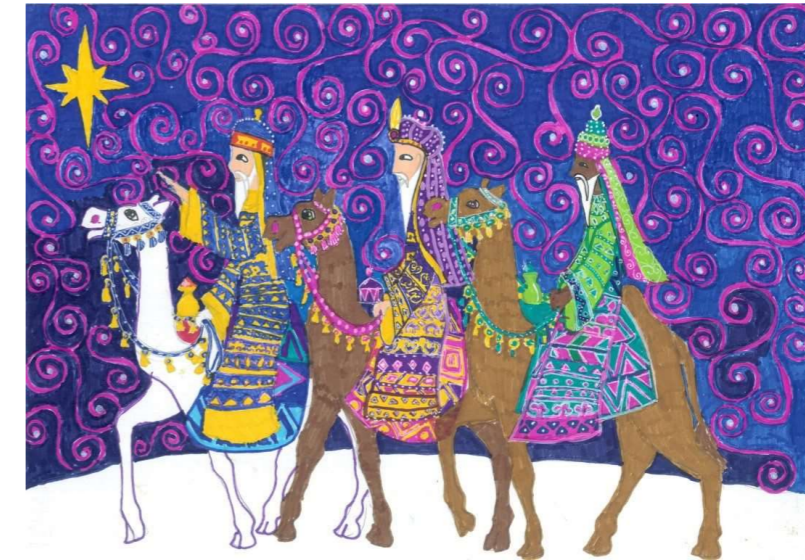
<http://www.matarka.hu/szam-list.php?fsz=1556>

Hálásan köszönjük, ha adójuk 1%-ával támogatják a MISKOLCI BÖLCSÉSZ EGYESÜLET működését!
ADÓSZÁM: 19071332-1-05

ISBN 9632144546 • ISSN 1586-9423 • HU ISSN 1586-9423

Téli táj - Molcsányi Jenő festménye

Turi Gréta alkotása

Szigeti Hanna alkotása

Gergely Viktória alkotása

Lambert Gergő alkotása

Illusztráló festmények Valek Tünde: Napkeletről jöttek hódolatot tenni c. verséhez (160. oldal)

A festményeket a Szent Lőrinc Katolikus Általános Iskola tanulói készítették
Felkészítő tanár: V. Péter Mária
Máté evangéliuma 2. fejezet 1-12;

ŐSI GYÖKÉR

KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

**Alapító – Örökös Főszerkesztő: Badiny Jós Ferenc
Dr. Gyárfás Ágnes**

2023. LI. ÉVFOLYAM 4. SZÁM OKTÓBER-DECEMBER

TARTALOM

NYELVÉSZET	
Dr. Czeglédi Katalin	
A Turán népnév	2
Agócs Károly	
Nyelv és kreativitás	16
IRODALOM - ÉLETKÉPEK	
Agócs Károly – Részletek a Remekmű c. könyvből	
Hiúság	23
Az őrangyal	24
Az elfelejtett regény	25
Czibak Ilona	
Mézeskalácsszív tükörrel.....	26
Bacsóné Melher Mária	
Életem legszebb karácsonyi ajándéka.....	30
ÓSTÖRTÉNET	
Dr. Bakay Kornél	
Zalavár-Vársziget és a Mosaburg-kérdés – III. rész.....	33
Dr. Gyárfás Ágnes	
A Tellói Káld-Szabír és babiloni pecséthengerek legendái - Összefoglaló	52
ÓKOR	
Dr. Gyárfás Ágnes	
Ősi világkép	55
MAGYAR TÖRTÉNELEM	
Dr. Diószegi György Antal	
A Karácsonyi Betlehem.....	57
Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS	
Keszi Bak Balázs deák	68
Paray Adrienn	
Több mint száz mártír emléke kiveszett a kollektív emlékezetből? 87	
TANULMÁNY	
Dr. Kékes Katalin	
Egy orvosgénusz munkásságának világraszóló eredményei és hazai sikertelensége – Magyar génuszok sorozat.....	99
Dr. Végh Tibor	
A Szent Korona abroncsa, képeinek szabályszerűsége	102
Dr. habil Gööz Lajos	
Gondolatok egy 6000 évvel ezelőtti vadászatról, a klímáról, a kökor- szaki kultúráról, pontosabban Ötziről – első rész	104
ROVÁSÍRÁS	
Friedrich Klára	
Zoltán Sándor unitárius lelkész által festett asztal, láda és szék rovásfeliratairól	113
MAGYAR NÉPI IRODALOM	
Dr. Gyárfás Ágnes	
Benedek Elek - Az aranytollú madár - népmese	119
Az aranytollú madár – Dr Gyárfás Ágnes meseelemzése	124
METAFIZIKA - BÖLCSELETEK	
Benedek Attila	
Filozófiai és metafizikai gondolatok a bűvösfortély-óra kapcsán	126

SZAKRÁLIS ANTROPOLÓGIA	
PhS Tibold Szabina	
Energiarezgések megérzése, felismerése, a minket átölelő világban	134
MAGYAR LÉLEKTAN - PSZICHOLÓGIA	
Rónai Lászlóné	
A 200 éve elvesztettnek hitt Magyar pszichológia megtalálója	140
ESSZÉ	
Szabó Tímea Zsuzsanna	
A Margit-sziget kincsei.....	144
Szondi Miklós	
A hírnököt.....	147
Tomory Zsuzsa	
Karácsony	150
KÖNYVAJÁNLÓ	
Schmidt Egon – Budai Tibor	
A magyarság madarai.....	157
Kútvolgyi Mihály – Viszóczky Ilona – Viga Gyula	
Matyóföld rózsái	157
Záhonyi András	
Túléljük... ..	157
Gondolatok a Magyar Szent Koronáról és a Kereszténységről	157
Kóczy Rózsa	
Lélekhangok	158
VERSEK	
Fridrich Klára	
Novemberi seregek, Az utolsó hegy.....	159
Túróczi Péter	
Körülírt csoda	159
Jacsó Pál	
Rebellesek unokái.....	160
Valek Tünde	
Napkeletről jöttek hódotatot tenni.....	160
Molcsányi Jenő	
Téli szerenád, Emlékkönyvbe zárt sóhajok	161
Kóczy Rozália	
Advent a Tiszain	161
Narancsos álmom.....	162
Reményik Sándor	
Egy lélek állt	162
ZENEI ÉLET	
Hampó József	
Rézfüvös életem múltja, jelene és jövője - Egy szenvedő zenész vallomásai	163
SZABINA ROVATA	
PhS Tibold Szabina	
Barátnók.....	167
TÜKÖR	
CSc Dr. Kovács Sándor	
A Miskolci Bölcsész Egyesület Nagy Lajos Király Magánegyeteme keretében működött Arab Nyelv és Művelődéstörténet Tanszék (1990 – 2000).....	171
ZÁRÓ GONDOLATOK	173

DR. CZEGLÉDI KATALIN

A Turán népnév

1. Előszó helyett

Valek Tünde

Turulének - 2022. 03. 26. időtlen, idétlen időben...

„Kútját az Egy Jó Lelkét adjad, és benne az élet tárul a folyó - Az Élő fia mondja Annak Ő törvényt.” Papyrus Ani Holtak Könyve Thebai VII. lap -Fordította: Borbola János

Égi karoló, Járószék úr, súgjad sugarad széllel szólva népednek!
 Térülj Turul, táruljon védőszárnyad föllibénk!
 Óvd a földi létnek kiútját keresőket,
 Kik végig járnak tűrő türelemmel, megpróbáltatásokkal teli Sorsot
 Keresztül mennek a Nemesülésen, Igazuláson, Tudatosuláson
 Égi Célt nem tévesztve mélységből a magasságba kitartón
 Égi Király Háza! Égi Tápláló! Élet vizének Forrása! Kobak-csobolyó!
 Általad frissül a lélek, tisztul a szív
 Mink a Maradók élete, általad érik, kiteljesedik:
 Jó Lélek hass át, lelkesülj, terülj, terjedj, áradj, mint folyó, bővizű
 Akár Nílus áradáskor, mely lerakja a termékeny iszapot
 Tárulj titkok kapuja: Annak anyja! Hunok Honja!
 Ősi Tudás Fénye, belső látás, járja át testem-lelkem
 Tároljam, és ne felejtsem: a néven nevezést,
 Különbség tevést, mérlegelést: jó és rossz között a döntést
 Bölcsüljek meg, őserővel teljek, hogy tereljem gondolataim
 Az irigység, az ármány, a hamisság, földi bírvágy
 A viszály, békétlenség, haragvó gyűlölet, a bizalmatlanság
 Helyett
 Békességre, összefogásra, együtt munkálkodásra
 Közös örömré, segítségadásra, szeretetre, bizalomra
 Taroljam az értelmembe keveredett konkolyt
 Törjem össze, mindazt, ami árt, ölö törőmmel töröljem
 A kísértést, a háborgást, a gonosz szavakat, a könnyű prédát
 De Annak Anyjához vezető utat, égi törvényt soha ne feledjem
 Térgyelő alázattal megköszönjem körkörös Kapukban a Tisztulást!

2. Bevezetés

A *Turán* név értelmezése hosszú idő óta témája a tudományos és a nem tudományos világnak. A politikai helyzettől függően a *turáni* mint nép jelzője vagy magasztos, vagy nem magasztos, olykor sovíniszta értelemben volt használatos. A mai napig nem került a méltó helyére a *Turán* név értelmezése. Mint tulajdonnévnek és mint köznévként az etimológiája pedig el sem készült. Elérkezett az idő arra, hogy a földrajzi nevek és azok vizsgálatainak

a tükrében mindezt megtegyük. A témával kapcsolatosan feltett kérdésekre a válaszok azonban rendre ellent mondanak annak a 'tekintélyi alapnak', amelyet ma a Magyar Tudományos Akadémia a magyar nyelv eredetével, kialakulásával, tovább fejlődésével és a magyar őstörténettel kapcsolatban képvisel. Ugyanakkor a nyelvészeti kutatások során egyre gazdagabb válaszokat kapunk a feltett kérdéseinkre. A Volga-Urál vidéke földrajzi neveinek a feldolgozása, összehasonlítása a

Kárpát-medence földrajzi neveivel, egyéb tulajdonnevekkel és a közszókkal, köztük a magyar személynevekkel, törzsnevekkel, társadalmi címnevekkel és egyéb közszókcal, közelebb hozott bennünket a *Turán* tulajdonnévi és közszoji értelmezéséhez és etimológiájának a megírásához.

A Hangtan¹ elkészítése lehetővé tette az összetartozó alakváltozatok felismerését. A Morfológia, benne a Gyökrendszer és a Toldalékok rendszere hozzásegített a *Turan* szerkezeti felépítésének a megállapításához. A Jelentéstan pedig elvezetett a *Turán* közszoji jelentésének az értelmezéséhez. Mindezekkel együtt úgy látjuk, hogy a *Turán népe* másképpen az *Úr népe*, azaz 'Isten népe', 'a forrás népe' jelentésű.

Következnek: Az eddigi vélemények a *Turán* névről; A *Turán* alakváltozatai, hangtani kifejlődése, szerkezeti felépítése, eredeti jelentése. A szó családjába tartozó tulajdonnevek, közszók, majd a szótő, előtag összefüggései.

3. Vélemények a *Turán* névről

A *Turán* egy földrajzi terület neve: *Turán* területe 'a 16. században mint Turkesztán vált ismertté Európában'. (Internet) Eszerint ugyanannak a területnek kétféle elnevezése volt, ahol a *Turán* szinonímája a *Turk* (a *Turk* + *esztán* előtagja).

Turán: 'Közép-Ázsiának a Kaszpi-tenger körüli része'. A perzsa Tūrān-ból való. Ez Firduszi munkáiban az Iránt folyton pusztító ösellenségnek (vö.: av. tūra 'egy vad, rabló nép') földjét jelölte. A földrajzi irodalomban a Kaszpi-tenger körül elterülő vidék neve lett'. (KISS 1986)

Hozzátesszük, egyáltalán nem igazolt az, hogy a *Turán* név perzsa eredetű. Éppen ellenkezőleg, a perzsa vette át a szkítáktól, hunoktól. Az avesztában a *tūra* mint népnév lehet akár **tūran*, akár **tūrak* forma fejleménye. Szintén átvétel a szkítáktól, hunoktól.

Turáni-Alföld: 100-200m magas feltöltött síkság a SZU-ban, a Kaszpi-tenger, az Urál

hg., a Kazah-hátság, a Tien-san hg. és az Iráni medence peremhg-ei között. Mérsékelt övi sivatagi éghajlat (Kara-kum, Kizil-kum sivatagok). Fő folyói (Amu-darja, Szir-Darja) az Aral tóba ömlenek. Kőolaj, földgázbányászat, jelentős gyapottermesztés. (AK)

A terület behatárolása nem mond ellent az előzőeknek. Elmélet is született a névvel, vö.: *turanizmus*: Magyarországon 1910 és 1945 között: az ősi magyar-turáni rokonság téveszméjén alapuló, sovinszta fajelmélet. [←*Turán* 'vidék a Kaszpi-tengertől keletre'] (MÉK)

Turán helyének a megjelölése elfogadható, ám a magyar-turáni rokonság téveszméje nem igazolt, még kevésbé az, hogy a *turanizmus* sovinszta fajelmélet lett volna.

Dr. Czeglédi Katalin (Fotó: Kuki Gabriella)

4. A *Turán* alakváltozatai

A magy. *Turán* (ld. *Turan*) névnek az alakváltozatai közé tartoznak: *turun*, *tudun*, *turk*, *türk*, *török*. Ismertek mint földrajzi nevek, személynevek, címnevek és népnevek.

Róna-Tas András a *tudun* címnévről írja: 796-ban az Avar Birodalom második embere a *tudun* megjelent a frank udvarban és ott megkeresztelkedett. A nyugati források megőrizte avar címek között szerepel a *tudun*. (RÓNA-TAS A. 1996:254, 278.)

Látható, hogy a *tudun* egyetlen mássalhangzója, a *-d-* különbözik a *Turun* *-r-*jéhez képest. Mindkettőnek eredeti *-t-* a kiinduló mássalhangzója: *-t-* > 1. *-d-* (zöngésedés) 2. *-δ-* (zöngésedés és réshangúsodás) > *-r-*.

A *türk* nép nyelvéről rovásírásos feliratok már i. sz. 500-as évekből ismertek, Mahmud

¹ Amely a Volga-Urál vidéke földrajzi neveinek a hangtana, egyben a névadóknak, a szkítáknak, szarmatáknak, hunoknak a hangtana, valamint ezek utódnyelveinek – török, mongol – és az ősi rokonának a magyar nyelvnek a hangtana is egyben.

al-Kāšyari pedig a 11. században megírta a saját türk népe nyelvének a nyelvtanát és szótárát, amely valójában a hun nyelv szótára, nyelvtana és nyelvjárásai. (CZEGLÉDI 2008.) A *Türk, Turk* (< **Türük, *Turuk*) teljesebb alakja **Türünk, *Turunk* volt, amelynek fejleménye a **Türün, Turun, Türük, Turuk, Türk, Turk*.

Tévedésnek minősül, ugyanis nem állta ki a bizonyítási próbákat az a vélemény, mely szerint a *Turun* és a *Tarján* egymásnak alakváltozatai. Egyrészt már a görög forrásból kiderült, hogy a *Tarján* nem mint törzsnév, hanem mint személynév tulajdonnév. Másrészt a *Tarján* etimológiája nem közös a *tudun, turun* társadalmi címnév etimológiájával, azonban a *Tarján, Tárkány Tar-, Tár-* töve összetartozik magával a *tudun, turun* címnévvel. A *Tarján* közszói jelentése esetünkben 'vezető, irányító' jelentésű, összetartozik a magy. *terel* 'irányít, egybe gyűjt' *tere-* tövével. Az igei tövhöz a törökségben ismert *-kan* folyamatos mellék-névi igenév képző járult. (CZEGLÉDI 2012.)

A *Turan* további alakváltozatai közé tartozik a *Turun, Tărăn, Tărăm, Tudun, Tüdün* is. A szó ismert a csuvasban, vö.: csuv. *tărăn, tărăm* a Csuvas Köztársaságban egész sor (több mint 10) település neve. A volgai bolgár szó a *t(u)run* az 1230-as orosz évkönyvekben *turunove* többes számú alakban szerepel. A régi türköknél, avaroknál és kazároknál *tudun* formában ismert. (JEGOROV 1964)

Nem igazolt az, hogy a *turun* volgai bolgár szó lenne.

Figyelemre méltóak Gyárfás Ágnes² kutatásai, aki a *Turán* népét és nyelvét megtalálta Mezopotámiában. Néhány ide vonatkozó alapgondolat, megállapítás: vö.: „a képjel-írás és az ősi ékírás népe megnevezte magát királyi által” (GYÁRFÁS 2004:7.).

Eszerint a nép neve személynévi eredetű. „Nimrud-Ninurta ... a hunok és a magyarok ősapja volt,...” (GYÁRFÁS 2004:8.).

A *Turán* név hun illetőleg magyar. „A képjelek írása zárt ajtó maradt a nyugati tudósok előtt. A turáni népek hagyatékára, az eurázsiai műveltséget megteremtő turáni kultúrára nem találtak rá, hiába birtokolták százez-

rével az agyagba nyomott, kőbe vésett feliratokat.” „Nagy Géza átlátta ezt az állapotot és műveiben világossá tette a torzításokat. Megkülönböztetett „sémita-akkádokat” és „turáni-akkádokat”, ezzel hívta fel a figyelmet az ősi területeken lévő együttélésre és későbbi helycserére a turániak kárára. (Nagy Géza i.m. 325. old.)” „A pecséthenger írásmódja képjel-írás. ... A képjelek korában még turáni-akkádul olvastak, nem sémita-akkádul.” (GYÁRFÁS 2004:24.)

Gyárfás Ágnes ezeknek a képjeleknek a kitűnő kutatója, értője. „A korábbi évtizedekben ... mindenki a készen kapott kujundzsiki enciklopédia alapján olvasott és ezzel nem lehetett másként olvasni csak az ú.n. sémita-akkád gyökökkel. ... És ezekkel az olvasatokkal törölték ki az ókortörténetből a turáni népeket és helyüket vagy kitalált, vagy akkád figurákkal pótolták. (GYÁRFÁS 2004:24.)

„Az özönvíz utáni Örök király 12 alakban és minőségben tette folyamatossá Isten művét a földön. Pásztor királyok voltak és a pásztor művészetre hagyományozták Istentől kapott tudásukat. Ez a tudás ma is folyamatosan működik a turáni népek közösségében. A 12 királyi minőség Isten idejében élt és Örökkévalóság volt a hazájuk (kalam). Ezt az Örökkévalóságot hozták le a Földre elsőként Örök városában, az Örökkévalóság földi tükrében. A 12 király őse az Örökkévalóság Ura, ezért honosodott meg a sok Ur kezdetű szó és város Mezopotámiában. Ez az örökkévalóságra hivatott királyság Isten örök Idejét élte, Isten népe voltak, TURAN istenfiak. Királyaik Isten földi helytartói (PATESZI). Idejük a teret is magába foglalja és így Tér és Idő együtt teremtdvén TĒRIDŐBEN gondolkoznak és léteznek. Ez a Téridő maga az Örökkévalóság, a boldog Isten világa. Az isteni dolgok valósulnak meg a földön, így a boldog Isten világa a földet boldog emberek világává avatja. A boldogság a turáni népek ős-tudatának legbelső magja. Ezért van nemcsak Boldog Istenük, hanem Boldogasszonyuk is. A Világmindenség gömbölydedsége nincs szerves egységben a nem turáni népek által megnevezett lineáris idővel. Ezért az idő azóta zavaros, amióta lineáris formában kezdték lejegyezni. Isten a teremtről világos képet nyújt a fiainak. A népművészet, a népköltészet, az ősi képjelek és

²A Miskolci Bölcsész Egyesület elnöke. Eltávozásra óta pedig örökös elnöke.

képek, a rovásírás és a nagy magyarok gondolatai Isten ősképeit fejezik ki.” (GYARFÁS 2004:88.)

Gyárfás Ágnes fenti megállapításai akkor váltak számomra érthetővé és igen értékesé, amikor a földrajzi nevekből megismertem őseink gondolkodásmódját. A kettő nem mond ellent egymásnak, mert valójában ugyanaz.

Ucsiraltu, a kínai belső-mongol egyetem kitűnő nyelvész professzora a könyvében³ ide vonatkozó adatokról is ír. Figyelemre méltó a *Tüdüin* törzs nevének előfordulása a kínai forrásokban szereplő hunoknál. A vele összetartozó, az orkhoni feliratokban és a Mongolok Titkos Történetében előforduló *Tüdüin* jelentősége magyar szempontból is igen nagy. Lényeges, hogy a Volga-Ural vidéke földrajzi nevének fényében a *Tüdüin* tagolása *Tü-düin*, amelyet megtámogat Ucsiraltu megállapítása, mely szerint „Ennek hangzása a közép-kínai nyelvben *t'u(k) dung* lehetett.” (UCSIRALTU 2008)

Ez azért fontos, mert a földrajzi névi kutatások alapján egy elágazó folyónak, legyen az forrás és folyó, anyafolyó és mellékfolyó, vagy az ellenkező irányú folyás esetén két folyó egybetorkollása, eredetileg mindkettő ugyanazt a nevet viselte. Egy idő után a hangalakjuk némileg változott. Ez azt jelenti, hogy a *t'u(k)* mint a forrásnak, az anyának vagy anyafolyónak a neve korábban **t'unk* lehetett, denalizációval lett **t'uk*, majd a *-k* zárhang réshangúsodásával, vokalizációjával és eltűnésével keletkezett a *t'u* forma. A másik (ág), a mellékfolyó neve ugyanaz, esetünkben a *dung* forma a **tunk* zöngésedett változata. Valójában ikerszó keletkezett, amelynek a második eleme idővel gyakran 'valamivel ellátott' jelentésű képzővé minősült. Megjegyezzük, hogy a jelentést mindig a mássalhangzók hordozzák, a magánhangzóknak nincs jelentéshordozó szerepük, azok mindig a mássalhangzók ejtésének a függvényei. Kivéve, ha egyetlen magánhangzóra zsugorodott a szó.

A *Turan* és a földrajzi nevek között szereplő csuv. *Turun* (*Tu-run*), *Tārān* (*Tā-rān*) formák, az orosz *Turunovo* (← nem or. *Turun* + or. *-ov*: birtokos melléknév-képző +

or. *-o*) átvett *Turun* töve is idetartozik. Ezekben a formákban az *-r-* (mint a második elem, azaz az utótag kezdő mássalhangzója) fejlemény: *-t- > -δ- > -r-*. A közép-kínai *dung* alakban egyszerűen a **t-* és a *-k* zöngésedése ment végbe: *t- > d-*; *-k > -g*.

Nem csoda, hogy foglalkozás neveként is előfordul a *tüdüin* (*tü-düin*) (UCSIRALTU 2008), hiszen a második elem alapul szolgálhatott a foglalkozásnév képzőnek is. Ennek az a magyarázata, hogy a folyó neve eredetileg igenévszó volt, amelynek komplex jelentéstartalmában benne van a tevékenység is, a 'tesz, csinál' igék pedig alapjai a foglalkozásnév képzőnek.

A *Menen-Tudun*, *Manan-Tudun* (UCSIRALTU 2008) első tagja jelenthet 'nagy'-ot, hiszen összetartozik vele a csuv. *man*, *manā* 'nagy', de a lat. *magna*⁴ (*magna*) 'ua.' is. A *Tudun* (*Tu-dun*) első elemével (ld. *Tu-*) pedig rokonok pl. a magy. *tő*, *töv-*, *tőke*, *tönkő* alakváltozatok ugyanazon jelentésben. A *Tudun* 'töves, tövel ellátott' jelentésű szó is egyben, amelynek szinonim jelentése a 'forrás, a magos, maggal ellátott, maghoz tartozó' jelentés.

A *Tudun* párhuzama az *öngüt* és a *hun* szavaknak (Ld. UCSIRALTU 2008).

Nagyon fontos a népnevek, személynevek, törzsnevek, címnevek egymáshoz való viszonyát megvizsgálni, mert lényeges, hogy azoknak külön-külön milyen szó szolgált alapul. A névalkotás módja pedig miután történetileg hagyományozódik, nem lehet spontán jelenség, a népek gondolkodás módjára utal, kultúrájának nagyon fontos jellemzője. A kínai adatok azért is figyelemre méltóak, mert korabeli hun állapotokat konzerválva őrizték meg a nevet a mai napig.

A *Tudun* és a *szecszen* (*sze-csen*) kapcsolatról is ír (UCSIRALTU 2008), amely azért is érdekes, mert egyrészt utal arra, hogy a *Tudun*, *Turun* szócsaládjá ennél jóval nagyobb, másrészt ezt a kapcsolatot a Volga-Ural vidéke földrajzi neveinek hangtana is megtámogatja, mely szerint *t- > th-* (θ-) *> s-* ill. *t- > t'- > č-* változás egyaránt végbe mehetett. A *t- > č-* változást *-i* előtt csuvas bélyegnek tartják, ám

³Magyarra fordította Obrusánszky Borbála: Ucsiraltu, A hun nyelv szavai Napkút Kiadó Budapest, 2008.

⁴A latinban a szó átvétel.

a földrajzi nevek tanúsága szerint más palatális magánhangzó előtt is végbement ez a változás, amely valójában böszörmény (így hívták korábban a csuvasokat), akik pedig szarmata hunok. Ez azt is jelenti, hogy az *-r-t* tartalmazó formák nem kizárólag csuvas bélyeget tartalmaznak, még kevésbé bolgár bélyeget. A böszörmények⁵ ugyanis a mai komizürjén területről jöttek a mai lakóhelyükre, akiket később csuvasoknak neveznek és szarmata hunok. (ТЕПЛЯШИНА Т. И. in: CZEGLÉDI 2012) Ezért az is természetes, hogy az *-r-es* forma nemcsak a csuvasoknál, hanem másutt is ismert.

5. A *Turán* hangtani kifejlődése, szerkezeti felépítése, eredeti jelentése

A *Turan* alakváltozata tehát a *tudun*, sőt a *tusi* (UCSIRALTU 2008) is. A földrajzi nevekben ez utóbbi is megvan. A *tudun* két elemre bontható, *tu-dun*. Ennek megfelelően *tu-run*, *tu-si*. A *d*, *r*, *s* egy *t-re* vezethető vissza. A turkológusok tévednek, amikor az *-r-t* a *-z-ből* származtatják, amely *-z-t* nem tudják kimutatni a *tudun*, *turun* változataként. Ligeti is feltételezi a **tuzun* formát a közép-csuvasra, mert az általuk gyártott elméletnek csak így felelne meg. Ezzel szemben arról van szó, hogy⁶ **tV-tVn*, **tVkV-tVn*, **tVtV-tVk*, **tVnkV-tVn*, **tVnkV-tVnkV* formák létezhetek elvileg. Ezek vagy ikerszók, ld. magyar *tik-tak*⁷, vagy az utótag 'valamivel való ellátottságot jelöl, valamihez való tartozást'. Szerkezetileg a *tudun* is ilyen. A *tu* előtag vagy szótó a csuvasban ismert pl. 'fent, felső, hegy stb.' jelentésben, a *dun* pedig mint utótag idővel képző is, ld. komi *din* 'valamihez való tartozás, valamivel való ellátottság' jelentésű. A vízelágazás kiinduló pontja a forrás, a fej, ugyanilyen funkciójú sok más élőlény is meg-kapta ezt az elnevezést.

Mint hogy a fej hordozza a tudást, a bölcsességet, a *tuqi* 'bölcs király' jelentésű adat óriási értéket képvisel. A szó egyben a *tudun* forma *tu* tövének korábbi teljesebb alakja. A magyar *fej* szó igen korai elődje, örzi az eredeti szókezdő *t-* és az eredeti *-k-* mássalhangzót, amely ebben az esetben a mély hangú *-q-*.

A *tusi* (*tu-si*) méltóságnév Tibetben pedig arra példa, hogy az eredeti *t-ből* - ha nem zöngésedik - akkor zöngétlen réshang, majd *s-sziszegő* válik. Egyébként ha a szókezdő *t-réshang*úsodott, akkor lett a magyarban *f-*: *t* > *ʃ* / *th-* (interdentális zöngétlen spiráns) > *φ-* > 1. *f-* (ld. magy. *fej*, *fő*, *fű*) 2. *p-* (ld. csuvas *pu*, *pü*), zöngésedés esetén: *t* > *δ-* > *w-* > 1. *v-* (l. magy. *vaj-da*), 2. *b-* (*bő*, *beg*) stb.

Visszatérve a *tudun*-hoz, a szókezdő *t-* eredeti, a szótóban a rá következő hangokból csak egy magánhangzó maradt meg, (ld. *tu*). Van azonban a szócsaládba tartozó szavak között számos alakváltozat, amelyben az előtag teljesebb formát őriz, pl. a *tengiz* -ben (*tengiz*) már *tengi*, a *tengri*-ben (*teng-ri*) *teng*, a csuvas *turä* 'isten' (*tu-rä*) pedig *tu* úgy, mint a *tudun*-ban. Ezek mind ugyanannak az ősi gyöknek a variációi, amelyek különböző ajkakon alakultak, változtak, keletkeztek. Nem véletlen, hogy az egyik nyelvben (koronként is módosulhat a jelentés) 'isten', a másikban 'főnök' stb., de mindig valamilyen vezető, főnök, fejes, fejedelem, király stb. címe.

Teljesen természetes, hogy a magyarban pedig a *tudun* -nal összetartozik a *tud-* ige, hiszen *tudni*, *érteni* csak a fejjel ellátott lény tud. A *tudun*, *turun* nyugaton ilyen formában viszonylag későn terjedhetett el, egészen keleten viszont korábbi is lehet még az avarok képbe kerülésének ideje előtt.

A türk rovásírásos feliratokban szereplő *tegin* címnév tanulmányozása egyrészt a *Turan* előtagjának (*Tu-*) a vizsgálata miatt, másrészt hun szempontból is fontos.

Ami a *szecsen* (*sze-csen*) és a *tegin* (*tegi-n*) összetartozását illeti, létfontosságú a szavaknak az elemekre bontása és a mássalhangzók egymásnak való megfeleltetése. Ez azt is jelenti, hogy a *tudun* szónak a *tu-*, a *szecsen* szónak a *sze-*, valamint a *tegin* szónak a *tegi-* első elemei tartoznak össze. A második elemek (*-dun*, *-csen*, *-n*) pedig bár valamikor önálló szavak voltak, a fenti szavakban már 'valamivel való ellátottság' jelentésű grammatikai mor-féma szerepet tölthetnek be.

⁵ Megjegyezzük, hogy az udmurtoknak az egyik nagy, a déli nyelvjárása böszörmény.

⁶A magánhangzókat V=vokálissal jelölöm.

⁷Ez sem lehet véletlen, az ingaóra ingája pont olyan, mint egy folyóág az egy pontból kiinduló két szárával.

6. A *Turán* szó családjába tartozó tulajdonnevek, közszók, majd a szótó, előtag összefüggései

A *Turán* tulajdonnévként és közszóként egyaránt használatos ma is. Mint személynév megvan a magyarban és a török népeknél is, vö.: magy. *Turán Pál* tudós, *Turán Frigyes* au-tóversenyző (AK);

Közszóként ismert a *turán* mint magyar szőlő-fajta neve; a *turán* II. világháborús magyar harckocsi neve, stb.

6.1. A *Tărăn* < *Turun* név jelentése a földrajzi nevek tükrében

Mély és magas hangrendű változatok egyaránt előfordulnak. Jelentése 'forráshoz tartozó', a mai csuvas ennek a tovább fejlődött alakját (*tărăn*, *tărăm*) ismeri, hangtani előzménye olyan **tuđun* lehetett, amelynek rokona a *tu-dun*, *tüdiin*.

E címnév azért is érdekes, mert mind szerkezetileg, mind hangtanilag közös gyökerű a csuv. *tură* 'isten', a magy. *úr* 'isten' szóval és társaival.

A földrajzi nevekben megvan a Kárpát-medencében településnévi eredetű személynévekben, pl.: *Turányi* < *Turány* hn. Zemplén megye + *-i*: melléknév képző. (KÁZMÉR 1993); *Toronyai* < *Toronya* hn. (Hont, Máramaros, Zemplén megye.) + *-i*: melléknév képző. (KÁZMÉR 1993); *Toronyi* < *Torony* hn. (Pozsony, Vas megye), *Toronya* hn. (Hont, Máramaros, Zemplén megye.) + *-i*: melléknév képző. (KÁZMÉR 1993) Bár a nevek a szó nagy családjába tartoznak, minden esetben külön figyelembe kell venni azt, hogy azon belül mely szó szolgált a névnek közvetlenül alapul. A Volga-Urál vidéken a szó előfordul önállóan, két vagy többtagú nevek egyik tagjaként, összetett szó utótagjaként.

6.1.1. Önállóan (Volga-Urál vidéke)

Tărăn 'Fő-folyó'. h. Ašm.VIII.84.: csuv. Tărăn, NAP:-, Ar.:-. Ld.: csuv. Lipeter Tărăn .

< csuv. Tărăn < Tă < Tu + răn < run.

Tărăn 'Fő-folyó'. h. Ašm.XIV.312: csuv. Tărăn, egy sor település neve: csuv. Tărăn or. Turunovo, csuv. Čirkellä Tărăn, csuv. Vărmankas Tărăn, csuv. Ytmar Tărăn, csuv. Jeneš

kassi Tărăn, csuv. Lipeter Tărăn, csuv. Săran kassi Tărăn.

< csuv. Tărăn < Turun < Tu ← 1. csuv. tu, tăv 'hegy, halom, kiemelkedés' 2. csuv. tu, tăv 'szülni, születni' + run ← vö.: 1. or. ruka 'kar, kéz' 2. or. reka 'folyó' or. Turunovo ← nem or. Turun + or. -ov-: birtokos melléknév képző + -o csuv. Čirkellä + Tărăn csuv. Vărmankas < Vărman ← csuv. vărman 'erdő' + kas ← csuv. kas, kasă 'falú, falurész, utca' + Tărăn csuv. Ytmar < Yt + mar + Tărăn suv. Jeneš + kassi ← csuv. kas, kasă 'falú, falurész, utca' + -i: birtokos személyjel E/3. + Tărăn csuv. Săran + kassi + Tărăn.

Az egyik település neve az egytagú *Tărăn* név szerkezetileg összetett szó. Településnek a neve, ezért elvileg a település nevének alapul szolgálhatott egyrészt személynév, másrészt társadalmi címnév, harmadrészt víz, árok, forrásfolyó, mellékfolyó neve. Az előtag *Tă* előzménye *Tu*, összetartozik a 'fej, fő, hegy, szülni, születni' jelentésű szavakkal. Az utótag *răn*, előzménye *run*, alakváltozata az or. *ruka* 'kar, kéz' szó, amely átvétel, eredetileg 'oldalhajítás, mellékfolyó, forrásfolyó' jelentése lehetett. Így tartozik ide az or. *reka* 'folyó' szó, amely szintén átvétel, korábbi alakjában még megvolt a nazális *-n-* (vö.: **renka*) összetartozik vele a 'folyik' ige, ld. or. *tekti* 'folyni' ige *tekgyöke*, csuv. *jux-* 'folyik', stb. Az eredeti szókezdő *t-* fejleménye az *r-*: *t-* > *δ-* > *r*. A település orosz neve *Turunovo*, a *Turun* tő átvétel, amelyhez járult az or. *-ov-* birtokos melléknév képző, majd a semleges nemre utaló *-o* formáns.

Tărăn 'Fő-folyó'. h. Ašm.XIV.312: csuv. Tărăn or. Turunovo, település neve 4 km-re az or. Janšixovo falutól, NAP:-, Ar.:-.

Tărăn 'Fő-folyó' h. Ašm.:-, NAP: csuv. Tărăn ← Vărmanți Tărăn or. Novoje Bujanovo Še., csuvas falu, Ar.:-.

< csuv. Tărăn < Turun csuv. Vărmanți < csuv. vărmanți 'erdei' + Tărăn or. Novoje ← or. novoje 'új' + Bujanovo < Bujan ← nem or. Pujan + or. -ov-: birtokos melléknév képző + -o.

Tărăn 'Fő-folyó'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Tărăn or. Turunovo Ka., csuvas falu, Ar.:-.

Tărăn 'Fő-folyó'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Tărăn or. Turunovo B., csuvas falu, Ar.:-.

Tărăn 'Fő-folyó'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Tărăn ← Mănsurt / Čirküllě Tărăn or. Turunovo Č., csuvas falu, Ar.:-

< csuv. Tărăn < Turun csuv. Mănsurt < Măn ← csuv. măn 'nagy' + śurt ← csuv. śurt 'ház' csuv. Čirküllě ← csuv. čirküllě 'templomos' + Tărăn or. Turunovo ← nem or. Turun + or. -ov-: birtokos melléknév képző + -o.

6.1.2. Két vagy többtagú nevek egyik tagjaként

Čávaš Tărăm 'Csuvas Árok'. h. Ašm.XV.269.: csuv. Čávaš Tărăm or. Arančejevo Jal., falu, NAP:-, Ar.:-

< csuv. Čávaš + Tărăm or. Arančejevo ← nem or. Arančej < Aran + čej + or. -ev-: birtokos melléknév képző + -o.

A kéttagú *Čávaš Tărăm* név első tagjának alapul szolgált a *čávaš* népnév. A második tag *Tărăm* alakváltozata a *Tărăn*, továbbá a falu orosz nevének *Arančejevo Aran* gyöke összetartozik vele. Ez utóbbiban a szókezdő más-salhangzó eltűnt. Idetartozik az ud. *ör* 'folyó-meder' szó is, továbbá a mari *urmaš* 'szakadék, vízmosás' *ur* előtagja, a csuv. *var* 'árok, patak', a magy. *árok* szó, de a *Dömör-kapu Dömör* előtagja is. A *Tărăn* előzménye *Turun* (< *Tudun* < *Tutun*). A folyó, árok, szakadék, folyómeder megnevezése mintát adott az ember megnevezéséhez is, továbbá a társadalmi címek, rangok neve is ide vezethető vissza. Teljesebb alakváltozat a csuv. *türinke* 'egy régi törzs neve' a régi Alikovskij rajon-ban. Ugyanakkor a keskenyedő, összemenő, öszszetömörödő árok mintát adott a sovány, szegény megnevezéséhez is, valamint idetartoznak az öszszetömörödés folyamán keletkező természeti képződmények és az ember ilyen módon készítette tárgyak megnevezéséhez is alapul szolgált. A *Tărăm*, *Tărăn* szerkezeti felépítése: *Tă-* abszolút szótő + *-răm, răn* vagy utótag, akkor önálló szó, jelentése lehet 'folyó', vagy pedig képző, ld. még *tü-* + *rinke*, stb. Ld. *Čămărtanni*, *Ajtar var*; *Nižnije Timers'any*, *Bolantorom šišmähe*, *Aptaš kassi*, *Bol'sije Kožvaži*. A falu orosz neve *Arančejevo*, az *Arančej* relatív fő átvétel, öszszetett szó, az előtag *Aran* ld. *Tărăm*, *Tărăn*. A *čej* utótag 'folyó' jelentésű szó, vö. oszm. *čaj* 'patak'. Az átvett *Arančej* gyökhöz járult az or. -ev- birtokos melléknév képző, majd a semleges nemre utaló -o formáns. (CZEGLÉDI 2016.I.k.)

Kočak Tărăn 'Völgy Tărăn'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Kočak Tărăn < Kučak or. Kočak Turunovo < Kočaki Č., csuvas falu, Ar.:-

Šiner Tărăn 'Árok Tărăn'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Šiner Tărăn or. Šiner Turunovo or. Šinery Č., Ar.:-

Tărăn jāvāšši 'Tărăn fája'. d. Ašm.XIV.312: csuv. Tărăn jāvāšši, bokros hely neve, NAP:-, Ar.:-

< csuv. Tărăn + jāvāšši ← ld. csuv. jyvās 'fa'.

Tipvar Tărăn 'Száraz-árok Tărăn'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Tipvar Tărăn Kra., csuvas falu, Ar.:-

Värmankas Tărăn 'Erdő-falu Tărăn'. h. Ašm.XIV.312: csuv. Värmankas Tărăn, település neve, NAP: csuv. Värmankas Tărăn Č., csuvas falu, Ar.:-. Ld. csuv. Tărăn.

Värmankas Tărăn 'Erdő-falu Tărăn'. h. Ašm.:-, NAP: csuv. Värmankas Tărăn or. Vurmankas Turunovo < Vurmankasy Č., csuvas falu, Ar.:-

Ytmar Tărăn 'Víz-folyó'. h. Ašm.XIV.312: csuv. Ytmar Tărăn, település neve, NAP: csuv. Ytmar Tărăn C., csuvas falu, Ar.:-. Ld.: csuv. Tărăn C.

Jěneš kassi Tărăn 'Jěneš falva Tărăn'. h. Ašm.V.125.: csuv. Jěneš kassi Tărăn or. Šibači, falu neve, NAP:-, Ar.:-

Jěpeter Tărăn 'Ág-folyó Tărăn'. h. Ašm.V.130.: csuv. Jěpeter Tărăn or. Jubeterkino, falu neve, NAP:-, Ar.:-

Pāla ši Tărăn 'Folyó felső Tărăn'. h. Ašm.X.104.: csuv. Pāla ši Tărăn or. Turunovo B., falu neve az or. Bula folyón, NAP:-, Ar.:-

Tarān śyrma Tărăn 'Mély patak Tărăn'. h. Ašm.XIII.218.: csuv. Tarān śyrma < Tărăn Šup., település neve, NAP:-, Ar.:-

6.1.3. Öszszetett szó utótagjaként

Batran 'Víz-folyó'. f. TB.32.: bask. Batran or. Batran Burz., az or. Irgizly baloldali mellékfolyója.

< bask. Batran or. Batran ← nem or. Batran.

Az egytagú *Batran* név öszszetett szó, az előtag *Ba* 'víz' jelentésű szóval tartozik össze, az utó-

tag *tran* előzménye **tāran* lehetett, ahol a redukált előzménye lehet illabiális -y- és labiális -u-. A előzmény tehát **tyran*, **turan*. A közszói jelentése 'mélyedés, völgy', számos fejleménye van, amelyek a szó rokonai. A **tāran* teljesebb formája **tārānk*, **tārānkā*. A folyó orosz neve *Batran* átvétel. A *tran* és alakváltozatai összefüggnek a magy. *Dömör*(kapu) névvel, a magy. *tömör* közszóval, a *Túr* folyónévvel. Ez azt is jelenti, hogy a szónak köze van a 'folyó' és a 'folyómeder', azaz 'árok' szavakhoz. Ez utóbbi részjelentése a 'mély, mélyedés, völgy' is. Így tartozik ide pl. a csuv. *tarān* 'mély' szó.

Beterä 'Víz-árok'. f. TB.34.: bask. Beterä or. Beter'a Burz., az or. Uz'an baloldali mellékfolyója.

< bask. Beterä < Be + terä or. Beter'a ← nem or. Beterä.

Az egytagú *Beterä* név összetett szó, az előtag *Be* 'víz' jelentésű szóval tartozik össze, ld. *Besärle*. Az utótag *terä*, a folyómederre utal, rokona a *turan*, ld. *Batran*. A folyó orosz neve *Beter'a* átvétel, az átadó alak *Beterä*.

Ajtörgän 'Elágazófolyó-folyó'. f. TB.20.: bask. Ajtörgän or. Ajturgan Burz., patak.

< bask. Ajtörgän < Aj + törgän ← törgän *'folyó' or. Ajturgan ← nem or. Ajtürgän.

Az egytagú *Ajtörgän* név összetett szó, az előtagra ld. *Ajtar var*, *Ajnuk*. Az utótag *törgän* szerkezeti felépítése feltehetően: **tör-* igei szótó + *-gän*: folyamatos melléknévi igenév képző. A szó jelentése 'folyó, kezdeti, azaz forrásfolyó' lehet. Az or. *Ajturgan* átvétel, az átadó alak *Ajtürgän*. Ez esetben a *törgän* utótagnak a *tör-* relatív töve tartozik össze a *Turan* névvel.

Bolantorom šišmähe 'Elágazás-folyó forrása'. f. TB.37.: bask. Bolantorom šišmähe Belor., az or. Bol'(šoj) Revet' baloldali mellékfolyója.

< bask. Bolantorom < Bolan ← vö.: bask. bolan 'szarvas' + torom + šišmähe ← bask. šišmä 'forrás' + -he: birtokos személyjel E/3.

A kéttagú *Bolantorom šišmähe* név első tagja összetett szó, az előtag *Bolan* eredetileg az elágazó folyó megnevezése volt, amelyben benne van a magy. *válik*, *málik* szó és jelentése. A baskír szóval összetartozik a magy. *bövény*, vö.: bask. *bülen* 'jávorszarvas', tat. *bolan* 'szarvas', alt. *bulan* 'jávorszarvas', hakasz *pu-lan* 'ua.', csuv. *pālan* 'szarvas'. (TESz) A csuv.

pālan 'szarvas, jávorszarvas', bask., tat. *bolan* 'szarvas', bask. *bülen* 'jávorszarvas'. (JEGOROV 1964) A bask. *bolan* 'szarvas' és társainak a megnevezéshez mintául az elágazó víz, elágazó folyó' szolgált. Ez azt is jelenti, hogy a folyónév előtagjában a 'folyó, elágazó folyó, mellékfolyó, elágazás' jelentést kell látnunk. A név utótagja a folyómederre utalhat, rokona a *Dömör*(kapu), magy. *Túr* folyónév, a csuv. *tārān*, *tārām* szó, ld. *Ytmar Tārān*, *Jaš Pattār Potran āšni*, *Jēneš kassi Tārān*. A folyónév második tagjának alapul szolgált a bask. *šišmä* 'forrás' szó, majd a *-he* birtokos személyjel E/3. (CZEGLÉDI 2016. I.k.)

6.1.4. Magas hangrendű változatok a magyarban és a Volga-Urál vidékén

A magyarban földrajzi névi eredetű személynevek tartoznak ide, pl. *Terenyei* < *Terenye* hn. (Nógrád megye) + *-i*: melléknév képző. (KÁZMÉR 1993); *Terényi* < *Terény* hn. (Hont megye) + *-i*: melléknév képző.

A Volga-Urál vidékén víznévi eredetű településnévben, pl.:

Anatri Terene 'Alsó Árok-folyó'. d. Ašm.XIII.306.: csuv. Anatri Terene, hely neve or. Kašli -ban, NAP:-, Ar:-.

< csuv. Anatri ← csuv. anatri 'alsó' + Terene < 1. Te + rene 2. Tere + ne.

A kéttagú *Anatri Terene* első tagjára ld. *Anatri jal*. A második tag összetett szó, felbontása kétféleképpen lehetséges: *Te + rene*, *Tere + ne*. Az első esetben 'Víz + folyó', a második esetben 'Árok + folyó' jelentésű szavakból állhat. A *Te* korábbi alakja *ten* lehetett, vö.: oszét *don* 'víz'. Az utótag *ren* az or. *reka* 'folyó' szóhoz kötődik, teljesebb alakja **renka* volt. A *Terene* rokona a magy. *Terenye* helynév. Alakváltozata lehet a *Turan*, ld. *Ešték törämě*, *Jēneš kassi Tārān*.

6.1.5. A Turan és alakváltozatai

Turan és a fenti alakváltozatok mind az eredeti szókezdő *t-* mássalhangzót tartalmazzák. A földrajzi nevekben azonban a *t-* szókezdőnek számos fejleményével – köztük még 0- (zéró)-val is - vannak nevek, amelyeknek a legtöbb esetben a közszói használatú változata ismert valamely nyelvben. Ilyen pl. a szókezdő mássalhangzó nélküli *Arunkā*, melynek előzménye **Tārunkā* lehetett.

Ārunkā 'Folyó'. h. Ašm.IV.59.: csuv. Ārunkā or. Rungo Bu.u., falu neve, NAP:-, Ar.: -
 < csuv. Ārunkā < Ā + runkā or. Rungo ← nem or. *Runkā, Ārunkā.

Az egytagú *Ārunkā* név alakváltozata az *Āren* formának. Ld. *Ārenpur*, *Ārempur* Ašm.IV.59. A falu orosz neve *Rungo* átvétel, az átadó alak *Ārunkā* volt, ahol a szóbelseji *-k-* félzöngésen ejtett mássalhangzó, ezt az orosz zöngés *-g-* nek vette át. A szóeleji *ā-* redukált magánhangzót nem hallotta meg az orosz, ezért azt nem is vette át, a végső *-ā* redukáltat pedig *-o-* nak ejti, így is jegyezte le. Az *Ārunkā* összetartozik a magy. *aranka* növénynévvel, az *árok* szóval és rokona a magy. *Aranka* személynév. Összetartozik a csuv. *var* 'árok, patak' szóval, stb. Meg kell jegyezni, hogy az *Ārunkā* forma eredetileg szókezdő mássalhangzóval rendelkezett, amely **Tārunkā* volt, vö.: csuv. *türinke* 'egy régi törzs neve' a régi Alikovskij rajon-ban, ojr. *türengi* 'szegényes, nyomorúságos, nyomorék, tönkrement', tuv. *türengi* 'szegény', hak. *türeŋ* 'sovány, üres', vö.: alt. *türe* 'nyomorogni, nélkülözni', *türel* 'tönkremenni, elszegényedni', *türet* 'tönkremenni' (JEGOROV 1964), a szó családjába tartozik a magy. *tömör dömör*; ld. *Dömörkapu*, vö. még csuv. *tymar* 'gyökér, ér, véredény', MK., Zamahš. *tamur*, Zol. bl. *tamyr*, óözb. (tefs.) *tamar*; azerb., oszm. *damar*; jak. *tymyr* 'ér, véna', ujj. *tomur*; üzb. *tomir*; türkm. *damar*; kirmg., kazak, k.kalp., ojr., hak., tat., bask. *tamyr*; kum. *tamur* 'gyökér, véredény, pulzus', kirmg. *tamry žemiš*, kazak *tamyr žemis* 'gyökértermés', ld. még perzsa *dāmar* 'gyökér (növényé)'. (JEGOROV 1964) Etimológiailag rokona a magy. *gyökér* (< *gyöké-*: abszolút szótő + *-r-*: képző 'valamivel ellátott') szó. Látható, hogy az *Ārunkā* névnek földrajzi névi, személynévi és közszoói kapcsolatai kiterjedtek, rokonai a magyarban ismertek. Az *Ārunkā* szerkezeti felépítése: *Ā* + *runkā*. Ld. *Orenpurk* < *Oren-* mint előtag relatív szótő (< *O-*: abszolút szótő + *-ren-*: képző) + *purk*: utótag 'város').

Aslā yrā 'Öreg jólélek'. v. Ašm.II.109.: csuv. Aslā yrā, nagy kiremet, NAP:-, Ar.: -
 < csuv. Aslā ← csuv. aslā 'öreg, régi, nagy' + yrā ← csuv. yrā 'jó lélek'.

A kéttagú *Aslā yrā* 'Öreg yrā' név első tagjára ld. *Aslā Ara puš*. A második tagjának a csuv. *yrā* 'jó lélek' szó szolgálhatott alapul. Ugyanakkor az *yr*, *yrā* (szerkezeti felépítése: *y* + *r*; *y*

+ *rā*) alakváltozata lehet az *Ara* névnek is. Vö.: csuv. *yrā* 'jó, szent', ÓT. *adgü*, MK. *ezgü*, Ibn-Muxanna *ägü*, tefs. XII-XIII. sz. *adgü*, *ajgü*, jak. *ütüö* 'jó, isteni, egészséges', kirmg. *izgilik* 'jótevő', nog. *ijgilik* 'jóság', k.kalp. *ijgi*, *ijgilikli*, kazak *igi* 'jó', *igilik* 'jó dolog'. (JEGOROV 1964) Rokona az oszm. *iji* 'jó' szó, továbbá idetartozik csuv. *jērēx* 'szent, áldozat; tárgy, amit a léleknek, szellemnek szentelnek; bosszúálló rossz szellem', ÓT. (orh.jeny.) *yduk* 'istennek szentelt, szent, áldozat', alt. *yjyk mal* 'áldozatnak szentelt állat', *yjyk tu* 'szent hegy, ahol álltak a bál-ványok', tuv. *ydyk* régi 'szent nyakörv, amit az állat nyakára tesznek, szent, szentély, meg-szentelt tárgy, ereklye', hak. *zyx* 'folyók, hegyek, völgyek szelleme, a tisztelet, imádás, kultusz tárgya (fa, állat), szentelt', óujg. *ydyk* 'istentől küldött, sors, (isten által) küldött, boldog, hálaadó, jóindulatú, kegyes', jak. *ytyk* 'szent, tisztelt', kirmg. *yjyk* 'szent, boldogságot hozó'. (JEGOROV 1964) – tövével, az or. *sank* 'szent' szóval, ld. *Sankpeterburg*, alak-változata az ang. *thank* 'hála, köszönet' stb. szó. Ld. *Jērēx*.

6.1.6. Közsóként

A **közszoói** előfordulások megismerése segít felrajzolni a szó jelentésfejlődését. Megláthatjuk, hogy a folyó, a víz születése olyan képet mutat, hogy egy vízből kijön egy másik. Ennek megfelelően a legelső megnevezések víz + víz szerkezeti felépítésűek. A jelentésük szerint ezek elsők, fent vannak, ősök, szentek, urak, isteni tulajdonsággal rendelkeznek, irányítanak, ez az elágazás helye, csúcs formájú, gyakran szűk, keskeny, ugyanakkor mély is stb. Így kötődhet számos közszoó az eredeti komplex jelentéstartalom valamely egy vagy több tagjához, pl.:

csuv. **turā** vall. 'isten', jeny. *teŋri*, KB. *taŋri* 'égbolt', azerb. *tori* 'isten, égbolt', csag. *tengra*, ujj. *tāŋri*, *taŋry*, kirmg. *teŋgri* 'isten', k.kalp. *tangri*, oszm. *tanry*, jak. *tangara*, bask. *tānre* 'isten, égbolt', bask., tat. *tāre*, csuv. *turā*, *turāš* 'ikon, alak, forma', burj.mong. *tengeri*, kalm. *tenger* 'égbolt', sumer *dingir* 'égbolt', vö.: perzsa *tour* 'alak, forma'. (JEGOROV 1964) Szerkezeti felépítésük: csuv. *tu-*: abszolút szótő + *-rā-*: képző, jeny. *teŋ-* + *-ri*, KB. *taŋ-* + *-ri*, azerb. *to-* + *-ri*, csag. *teng-* + *-ra*, ujj. *tāŋ-* + *ri*, *taŋ-* + *-ry*, kirmg. *teŋg-* + *-ri*,

k.kalp. *tang-* + *-ri*, oszm. *tan-* + *-ry*, jak. *tanga-* + *-ra*, bask. *tän-* + *-re*, bask., tat. *tä-* + *-re*, csuv. *tu-* + *-rã*, *turã-*: relatív szótó (< *tu-*: abszolút szótó + *-rã*: képző) + *-š*: képző, burj.mong. *tenge-* + *-ri*, kalm. *tenge-* + *-r*, sumer *dingi-* + *-r*, perzsa *tou-* + *-r*.

Alakváltozatuk a magy. *úr*; a TESz szerint 'a hatalom és a vagyon birtokosa, uralkodó, parancsoló, isten, férj, hatalom, uralkodó erő'. Bizonytalan eredetű. Talán ősi örökség a finnugor korból, vö.: fi. *uros* 'férfi, vitéz, hős, hím, kan, *urho* 'hős, harcos', *urakka* 'kétéves hím rénszarvas', lp. *várres* 'hím állat', *várek* 'kétéves hím rénszarvas'. (TESz) Szerkezeti felépítésük: magy. *ú-*: abszolút szótó + *-r*: képző, fi. *uro-*: (< *u-*: abszolút szótó + *-ro*: képző) relatív szótó + *-s*: képző, *u-* + *-rho*, lp. *várre-*: relatív szótó + *-s*: képző, *vã-*: abszolút szótó + *-rek*: képző.

A szócikk írója mindössze a finn és a lapp adatok alapján tartja a magyar szót ősi örökségnek a finnugor korból. Nem veszi figyelembe a szócsalád többi tagját a török és a mongol nyelvekben.

A magyar *úr* és a török nyelvekben, valamint a sumérban és a perzsában ismert alakok összetartoznak. Hozzátesszük, rokonuk a vog. *tarom* 'főisten, aki a Holdban lakik', sőt az ud. *töro* 'előljáró, vezető, fő, rendező, irányító, vezér' (KOZMÁCS 2002). Az 'isten' jelentést már nem mindegyik nyelv ismeri, de a megmaradt jelentések, mint az 'égbolt', az 'ikon, alak, forma' az eredeti komplex jelentéstartalom részei. Az *úr* és családja a vízcsepp, a forrás uralkodó, irányító tevékenységét örzi. Nem bizonyított az, hogy a magyar *úr* szó ősi örökség a soha sem létezett, feltételezett finnugor korból. A finn, lapp, vogul és udmurt szavak idetartoznak, ám valamennyi átvétel a szkítáktól, szarmatáktól, hunoktól.

Ami a szerkezeti felépítésüket illeti, szótó + képzőből állnak, vö.: magy. *ú-* + *-r*, finn *u-* + *-rho*, csuv. *tu-* + *-rã*, jeny. *ten-* + *-ri*, KB. *tan-* + *-ri*, azerb. *to-* + *-ri*, csag. *teng-* + *-ra*, ujj. *tän-* + *-ri*, *tan-* + *-ry*, kirg. *teng-* + *-ri*, k.kalp.

tang- + *-ri*, oszm. *tan-* + *-ry*, jak. *tanga-* + *-ra*, bask. *tän-* + *-re*, bask., tat. *tä-* + *-re*, burj.mong. *tenge-* + *-ri*, kalm. *tenge-* + *-r*; sumer *dingi-* + *-r*; perzsa *tou-* + *r*; vog. *ta-* + *-rom*, ud. *tö-* + *-ro*.

Látható, hogy az adatok egyik részében a szótó a teljesebb, a másik részében pedig a második elem a teljesebb, amely vagy utótag, vagy képző. A jak. *tanga-*, burj.mong., kalm. *tenge-*, sumer *dingi-* szótóvevők a legteljesebbek az adatok közül, amelyek tovább változva rövidebb formában maradtak meg. Leggyakrabban, hogy a *tő* végén a magánhangzó elenyészett (vö.: *teng-*, *tang-*). Az előző *-ng-* mássalhangzó kapcsolatból pedig vagy csak *-ŋ-* maradt (vö.: *ten-*, *tän-*, *tan-*), a zárhang teljes eltűnésével pedig *-n-* (*tän-*, *tan-*). Gyakran követte ezt denazalizáció (vö.: *tã-*, *ta-*, *tu-*, *to-*). A magy. *ú-* hosszú magánhangzó hosszúsága és a perzsa *tou-* diftongus második eleme (*-u-*) az első magánhangzót követő mássalhangzó nyomát őrzik. Ez a mássalhangzó eredetileg *-t-* volt, amelynek az egyik fejleménye a fenti adatokban megőrzött nazális *-n-*, egy másik változás során pedig magánhangzó keletkezett belőle: *-t-* > *-ð-* > *-w-* > *-V-*, tovább változva eltűnt, miközben megnyúlt az előző magánhangzó, vö.: magy. *ú-*. A magy. *ú-* szótó érdekessége az is, hogy a szókezdő mássalhangzó a *t-* is eltűnt a *t-* > *ð-* > *w-* > *V-* > *0-* változás során.

Megjegyezzük, hogy szókezdő helyzetben a *w-* nemcsak a vokalizálódás irányában változhatott, hanem *b-* is lett belőle, amelyet az or. *bog* 'isten'⁸ őriz. Ami a szó belseji *-ng-* mássalhangzó kapcsolatot illeti, eredetileg *-tk-* volt s a *-t-* eltűnhetett *-n-* nazálison keresztül, vagy *t-* > *ð-* > *w-* > *V-* > *0-* változás során is. Az orosz pedig a megmaradt *-k* zöngésedett változatát (*-g*) őriz. Abban az esetben, ha a szókezdő mássalhangzó és a szó belseji *-t-* is eltűnt, *Vk*, vagy *VkV* forma maradt, amelyet a finn *Ukko* 'öreg ember, nős ember (férj), apó, atyus, a pogány finnek főistenének neve' (SZINNYEI 1884) őriz, továbbá a törökségben ismert *akszakał* 'öreg, okos ember'⁹ szó előtagja az *ak*. Ez a *-k* a magyar *agg* szóban

⁸ Nem fogadható el az az álláspont, amely szerint az or. *bog* közszláv eredetű szó, amelynek a megfelelői az indoeurópai nyelvekben megtalálhatók (vö.: óind. *bhágas* 'megáldó, úr, isten', *bhágas* 'gazdagság, boldogság', Óperzsa *baga* 'úr, isten', tohár *pāk*, *pāke*, 'rész'). A *bog* szónak az elsődleges jelentése 'áldó, adó, boldogság, rész', a vallásos jelentése másodlagosnak tűnik és az a szláv nyelvekben később fejlődött ki. (SIS). A hozott példák a szó családjába tartoznak az óindben az *-s* képzőt leszámítva.

⁹ Olyan ember, akit tisztelet övez. Nem fogadható el az *ak* 'fehér' jelentése ebben a szóösszetételben annak ellenére, hogy az öregek haja, szakállja rendszerint fehér s távolabbról ez is a szó családjába tartozik.

zöngésedett.¹⁰ A földrajzi névi kutatások is igazolják, hogy a forrás, a kezdet, az anya és az isten összetartoznak. Ebből az is következik, hogy az első forrás, másképpen az ősforrás az első anyával, az ősananyával, mint istennővel, végül az istennel azonos. Természetes hát, hogy nemcsak hangtani és szerkezeti, hanem jelentéstani szempontból is idetartoznak az ÓT. *ög* 'anya', mong. *ex* 'anya', *ex* 'kezdet, forrás, tat. *agu* 'folyam' rokonok, továbbá a rokonság tagjai a következők is: csuv. *akka* 'idősebb lánytestvér, néne', MK., Óujg., ujjg., ojr. *ākā*, alt. *aka*, *aga*, üzb. *oga*, *aka*, türkm. *aga* 'idősebb fiútestvér, bácsi, nagybácsi, idősebb rokon férfi ágon', hak. *aga* 'apa, apó', azerb., gag., kirg., tat. *aga*, bask., kazah, k.kalp., nog., jak. *aga* 'idősebb fiútestvér, vezető, különféle vezetők neve, címe a régi időkben a török szultán udvarában', csag. *aka* 'idősebb fiú és lánytestvér', ÓT. (jeny.) *aka* 'néni, néne', vö.: mong. *ax* (burj. mong. *axa*), *aka* 'idősebb fiútestvér'. (JEGOROV 1964).

A szavaknak a kiterjedt rokonságára is tekintettel egyik szó magyarázatánál sem fogadható el sem a finnugor, sem az altáji, sem az indoeurópai eredet. A szálak közös előzményekhez, a hunokhoz, a szkítákhoz, sőt a sumérokhoz is elvezetnek, azaz Mezopotámia ősi népéhez a hunhoz és a magyarhoz, másképpen *Turán* vagy *Úr* népéhez. Figyelemre méltó, hogy a sumérban már ismert volt mindkettő, az *-r*-t és a *-z*-t tartalmazó forma is, ld. *Uruk* város neve, *dengiz*, *dengir* formák. Ez azt is jelenti, hogy a csuvas, másképpen bolgár bélyeg - amit rotacizmusnak neveznek a többi török nyelvre jellemzőnek tartott zetacizmus-sal szemben - felülvizsgálatra szorul. Ráadásul tévedés az *-r* előzményeként a *-z*-t keresni. Ugyanakkor a *-z* is megvan, csupán a rendszert, a szó nagy családját kell figyelembe venni.

Ami tehát a fenti *úr* szót és rokonait illeti, a második elem, az utótag vagy a képző (*-r*, *-rho*, *-rā*, *-ri*, *-ra*, *-ry*, *-re*, *-rom*, *-ro*) is összetartozik. Ezek a változatok eredetibb *-rVtkV* formából különböző irányú változások során alakultak: 1. *-rVtkV* > *-rVδkV* > *-rVwkV* > *-rVmkV* > *rVm*, 2. *-rVtkV* > *-rVnkV* > 1. *-rVkV* > *-rVxV* > *-rxV*, 2. *-rV*. Világos, hogy a csuv. *turā* előzménye *turu*, a *turun*-hoz képest

denazalizálódott alak. Látható, hogy a szerkezeti felépítések bemutatása lehetővé teszi az előtag és az utótag, képzős szó esetén a képzők alakváltozatainak a bemutatását.

Fontos adat, a *turan* szó családjába tartozik a csuv. *türinke* 'egy régi törzs neve a régi Alikovszkij rajonban'; ojr. *türengi* 'szegényes, nyomorúságos', tönkrement', tuv. *türengi* 'alsó, szegény', hakasz *türeŋ* 'sovány, vékony', vö.: alt. *türe* 'nyomorogni', *türel* 'nyomorogni, elszegényedni'. (JEGOROV 1964) Szerkezeti felépítésük: csuv. *tü* + *rinke*, *tü* + *rengi*, hakasz *tü* + *reŋ*, alt. *tü* + *re*, *türe-*: relatív tő, igető + *-l* visszaható igeképző.

A folyóelágazás, a forrás adott mintát a csuv. *türe* 'bíró' szónak. Eleink gondolkodása szerint a legfőbb bíró az úr, az isten. Az úr, az isten a legnagyobb, a legöregebb, mint a forrás, a mag. Ugyanakkor a legkisebb, ha a belőle kinövő folyó, növény állat, utódok méretét, nagyságát nézzük. Forrásértékű egy por szem, amelyet őriznek a népmeséink és őriz a 'por' jelentésű szó, alakváltozata a *turan*-nak, vö.:

csuv. *tusan* 'por', ÓT., MK., azerb., oszm. türkm. *toz*, s.ujg., AFT. *tuz*, türkm., kazak *tozan*, üzb. *tuzon*, kirg. *tozon*, k.kalp. *tozang*, tefsz. XII.-XIII. sz., hakasz *tozyn*, tat., bask. *tuzan*, tuv. *doozun* 'por', ujj. *tozaŋ* 'virágpör, hímör', oszm. *tozan* 'poros hely', vö.: mong. *toos(on)* 'por, hamvak'. (JEGOROV 1964) Szerkezeti felépítésük: csuv. *tu* + *san*, ÓT., MK., azerb., oszm. türkm. *to* + *z*, s.ujg., AFT. *tu* + *z*, türkm., kazak *to* + *zan*, üzb. *tu* + *zon*, kirg. *to* + *zon*, k.kalp. *to* + *zang*, tefsz. XII.-XIII. sz., hak. *to* + *zyn*, tat., bask. *tu* + *zan*, tuv. *doo* + *zun*, ujj. *to* + *zaŋ*, oszm. *to* + *zan*, vö.: mong. *too* + *s(on)*. Meg kell jegyezni, hogy a csuv. *tusan* szóbelseji *-s-* mássalhangzóját félzöngésen ejtik. Érdekes módon az or. *pyl'* 'por' mint átvétel *-l'*-t tartalmaz, amely szintén eredeti *-t-* fejleménye, a szintén idetartozó magy. *por* pedig őrzi az *-r*-t, ám az eredeti szókezdő *t*-nek a *p-* fejleménye (*t* > *ʒ* > *φ* > *p*-) van meg a szó elején.

Számos közszót említhetnénk még, pl.: a vízmeder mélysége kapcsán tartozik ide a csuv. *tarān* 'mély'; a víz munkája motiválta a Kāšy. *turun*¹¹ 'kimerültnek lenni' igét'; Kāšy. *tarin-*

¹⁰ A kettőzött *-gg-* első *-g-*-je hasonulás eredménye lehet.

¹¹ Az *-n* itt visszaható igeképző.

'szántani, túrni', magy. *túr-*'; Kāšy. *tarun-* 'felingerülni'; szókezdő mássalhangzó nélkül a magy. *inger'*; Kāšy. *turun-* 'elhelyezni, elhengeríteni'; a hegyes csúcsáról kapta a megnevezést, amelyhez a mintát a vízelágazás adta, pl. magy. *torony*, stb.

7. Tanulságok

A *Turán* mint tulajdonnév és köznévi hatalmas szócsaláddal rendelkezik. Ismertek a magyaron kívül a hun és a hun utódnnyelvekben rokonság kapcsán, átvételek a szláv nyelvekben - kivéve, ha nem a szaklan nyelven keresztül örökölték - , a perzsában és az uráli nyelvcsaládba sorolt nyelvekben. A *turán* mint nép neve hun személynévi eredetű dinasztianévből lett népnév ugyanúgy, mint az alakváltozata a *türk, turk, török*. Szintén alakváltozatuk a *magyar* (*magya + r*) népnév. Amíg a *turán népe* a 'forrás' népe, úgy a *magyar* a 'mag' népe, jelentéstartalmában ugyanaz. A *turan* ismert társadalmi címnévként, alakváltozata az 'isten' jelentésű szó, sok köznévi tartozik bele a szó nagy családjába. A megnevezésekhez az első mintát a *turan* mint 'forrás, víz, tó, folyó, forrásfolyó, elágazó folyó, árok' jelentésű szó adhatta. Így mintául szolgált a növénynek, mint 'ághoz, szemhez, gyökérhez tartozó', az állatnak, mint 'maghoz tartozó', az embernek, mint 'maghoz, őshöz tartozó, maggal, őssel ellátott' jelentésben felfogott élőlények megnevezésének. A *turán* eredeti jelentéstartalma és szerkezeti felépítése alapján mintát adott számos tulajdonnév és közszo (ige és névszo) megnevezéséhez. Ismét bebizonyosodott, hogy a Volga-Urál vidéke földrajzi nevei alap a földrajzi nevek nyelvtanához, a földrajzi nevek nyelvтана alap a magyar nyelv nyelvtanához, mindez pedig alap a magyar őstörténethez. Nem utolsó sorban e szótár ismeretében megfejthetők a Kárpát-medence földrajzi nevei, de segít Eurázsia földrajzi nevei etimológiájának a megírásában is. Egyértelmű, hogy a Volga-Urál vidéke víz-neveinek a névadói szkíták, hunok, szarmaták voltak. Ezeket a neveket részben átköltöz-tették a Kárpát-medencébe, részben az ő gondolkodásmódjuk, hagyományuk és tudásuk felhasználásával alkottak neveket a Kárpát-medencében és mindenütt Eurázsiaiban, amerre jártak, éltek. Nyelvük, tudásuk, kultúrájuk már Mezopotámiában virágzott, nem pusztult el, hanem tovább él a ma-

gyarban, mint rokonnyelvben, az utódnnyelvekben, mint török, mongol. Sokat azonban átvettek más, idegen gyökerű nyelvek, mint pl. a szláv nyelvek, köztük az orosz és az uráli nyelv-családba sorolt nyelvek. Az átvétel módja azonban különböző. A Földrajzi nevek szótára – Volga-Urál vidék - világosan bizonyítja a magyar nyelv valós kapcsolatait, a finnugor elmélet tarthatatlanságát.

A fentiek nem mondanak ellent az eddigi megállapításainknak, sőt támogatják azokat. A magyar és a török azért is lehet a *turán* népe, mert a *magyar*, a *turán* és a *türk, török* egyrészt alakváltozatok, ugyanazt jelentik, másrészt a *türk, török* hun utódnép, hun személynévi eredetű dinasztianévből lett népnév. A magyar pedig itt a Kárpát-medencében magába foglalja a szkítákat, szarmatákat és a hunokat egyaránt.

8. A Bolgár Évkönyvek adatai

Végül, e tanulmány elkészülte után két évvel, amikor lefordítottam a Džagfar tarihi - Bulgar Évkönyvek három kötetét (BAHŠI 1680), találkoztam a magyar nép és rokonainak, valamint az elődeinek a nevével, nyelvével, történetével, szokásaival stb. Az alábbiakban az évkönyvekben található néhány, a *Turán* névvel kapcsolatos adatra hívjuk fel a figyelmet. Vö.:

„**Turan** A szeretet, a jóslás, a források, a föld alatti és a víz alatti gazdagságok, bányászok, szigetek, hegyi tavak alp-bika-ja; a vad állatok védnöknője; Mar felesége. Nagyon gyakran fellépett kígyó alakjában. Megpróbálta létrehozni Idel'-Ural'-ban az egységes egész államot minden ember számára – Turan – és maga vezette azt. Turan fővárosát nevezték Ergi-nek – Čakčak város védőinek a tisztele-tére, amiért Turan címereként megjelent a kétfejű madár ábrázolása. De majd a szellemek elkerítették Turan-t a naptól fallal és erős hideg jött. Az emberek többsége elmenekült Turan-ból, és ez az állam meg-szűnt létezni. Más bulgar elnevezései a Turan alp bika-nak – Ural (Aral), Abi Armaj (Ramaj), Ban, Badžin (Szerelem); Ld. Idel' állam; Ld. Ura-Ar'ja; Ld. Ura; Ld. Volga-Ural bulgar-ok; Ld. džuran; A káosz, a természeti katasztrófák, a nap és a vadászatok szelleme, amely felvehette a gigantikus sárkány alakját. Ld. baradž, Torna; Ld. Idel';

Amint a hagyományok mondják, a nagyon távoli időkben Turan megpróbálta létrehozni a bulgar ősök számára a Volga-Ural-ban a legendás Turan államot, sőt maga lett annak az uralkodója (ezért a Volga-Ural-t másképp Turan-nak vagy Iske Turan-nak - „Régi Turan”-nak nevezték). Ezen kívül a Dulo törzsből való királyok magukat Turan utódainak tartották. Nyil-vánvaló, ennek következtében Turan tamga-ja lett a Dulo törzs tamgája; Ld. Idel'-Ural." (BÉ.)

„Turan állam Azaz Turáni királyság. Mi pontosan tudjuk a burtas bulgar-ok általi Közel Kelet meghódításának az évét (azaz a Burtas háborúnak) – i. e. 653, amely azonban azt jelenti, Kul Gali adatainak a felhasználásával meg tudjuk állapítani, hogy a Turan királyság megalakulása (az Első Ural'-i Özönvíz után jött létre egy kis idő múlva) megalakult úgy i. e. 33 ezer évvel ezelőtt, hogy Idel' állam megalapítója Džam Idžik uralkodott a saját államában 300 évet (i. e. 14953-14653-ig), hogy a Második (Samar-i – Šumer) Özönvíz végbement i.e. 3653-ban, hogy Burtas király uralkodott 50 évet (30 év a Burtas háború előtt és 20 évet – a Burtas háború után) – i. e. 683-ban-633-ig, mint a Čirmiš (Sarmat) dinasztiából való királyoknak az „erős uralkodói” korszaka, amelyet „tazbaš” kornak neveztek („leborotvált fejek”, minthogy Burtas király a Burtas háború előtt megparancsolta, hogy borotválják le minden makacs bij-nek a haját az ő Sarmat dinasztiának való engedelmességük jeléül), 500 éven át tartott (i. e. 653-153-ig) stb.; A központja Baškort területén volt található. Érdekes, hogy Ufa-t a bulgar-ok alapították annak a helynek a közelében, ahogy feltételezték, hogy található Turan régi fővárosa lakosainak az áldozati oltára („ufa”) - Ergi városa. Ezért az Ufa városának a felépítése után 1185-ben Čakčak jele lett annak a tamga-ja. Ld. Turanskoje gosudarstvo.” (BÉ.)

„Turan alp-bika Kezdetben a szerelem női szelleme volt; Ld. Luk.” (BÉ.) 'Turan 'hős-hercegnő'. (CzK.)

„Turan-bika Kama-Batır lánya, Bul'umar-Šeke felesége; Kama-Batır lánya, Bul'umar felesége lett; A karahanid Kadir-han-nak, Jusuf-nak a lánya.” (BÉ.) A név második tagja bika 'hercegnő', alakváltozatára vö.: bi 'ua.'. (CzK.)

„Turan dingeze „Turan tenger”. Az Aral' tenger bulgar elnevezései közül az egyik.” (BÉ.)

Szó szerint 'Turan tengere'. A második tag tövedingez 'tenger', ehhez járult az -e: birtokos személyjel E/3. szem. Megvan a baskírban és a magyarban is. (CzK.)

„Turan el' Sokan így nevezik Ura kormányzóságot.” (BÉ.) A második tagra vö.: oszm. il 'megye'. (CzK.)

„Turan tele Középkori bulgar elnevezése a „t'urki” köztürk irodalmi nyelvnek; 'Turan nyelve'. Turan nép és nyelv neve." (BÉ.) A második tag toldalékolt szó, tele: tel 'nyelv' + -e: birtokos személyjel E/3. szem., vö.: magy. nyelve: nyelv + -e. A szótőre vö.: csuv. čelxe 'nyelv, beszéd', KB., Zol. bl., ujb., üzbn., kirg., kazak, k.kalp., nog., kum., alt., ojr., hak. til, tat., bask. tel, azerb., oszm., gag., türkm. dil, tuv. dyl, jak. tyl 'nyelv, beszéd'. (JEGOROV 1964). Alakváltozatuk az or. *jazyk*, de a magy. *nyelv* is. (CzK.)

„Turan tenger Ld. Aral tenger.” (BÉ.)

„Turan-i Orda Ld.: Turan + Orda." (BÉ.)

„Turáni nyelv Ld. a semirečen-i ('hétfolyó-i') t'urk nyelvjárásban. Ld. Turan tele." (BÉ.)

9. Tanulságok

A magyarok történetének, nyelvének a gyökerei több ezer évvel ezelőtti ősi időkbe a Volga-Ural vidékére vezet. Arra a kiinduló helyre, ahol a magyarság és elődeinek a gyökerei megtalálhatók, ahova a nyelvének, kultúrájának, hagyományainak a legősibb nyomai elvezetnek, ahol a legősibb földrajzi nevek létrejöttek. A Bulgár Évkönyvek (BAHŠI 1680) szerint ezen a területen az Idel - Arij / Ari népesség élt mintegy 100 ezer évvel ezelőtt. Az első komoly államuk pedig a Turáni állam kb. 33 ezer évvel ezelőtt jött létre. A különböző klímaváltozásoknak köszönhetően ennek a népességnek a különböző részei eljutottak Eurázsia számos területére: Japántól Indiáig, a másik irányban pedig Egyiptom és Mezopotámia valamint a Kaukázus vidékére, sőt másik földrészre is. Amerikába pl. az indiánok mentek, akik magukat ugor néven is nevezik. Ők mind turáni gyökerűek történelmükben, nyelvükben, kultúrájukban, hagyományaikban egészen vagy legalább részben.

10. Rövidítések

alt.	altaji
ang.	angol
av.	aveszta
azerb.	azerb.
B.	Batyrevszkij rajon
bask.	baskir
Belor.	Beloreckij rajon
Bu.u.	Buinszkij ujezd
burj.mong.	burját mongol
Burz.	Burzsinszkij rajon
C.	Civilszkij rajonban
Č.	Csebokszarszkij rajon
csag.	csagatáj
csuv.	csuvas
d.	domb
fi.	finn
gag.	gagauz
h.	hely
hak.	hakasz
hn.	helynév
i. sz.	időszámítás szerint
jak.	jakut
Jal.	Jalcsikszkij rajon
jeny.	jenyiszeji
Ka.	Kanasszkij rajon
kalm.	kalmük
kirg.	kirgiz
k.kalp.	karakalpak
Kra.	Krasznoarmejszkij rajon
kum.	kumük
lat.	latin
ld.	lásd
lp.	lapp
magy.	magyar
mong.	mongol
nog.	nogaj
ojt.	ojrot
óözb.	óözbég
or.	orosz
orh.jeny.	orhon-jenyiszeji
oszm.	oszmán
ÓT.	ótörök
óujg.	óujgur
pl.	például
Še.	Semursinszkij rajon
SZU	Szovjetunió
tat.	tatár
tuv.	tuvai
türkm.	türkmén
ua.	ugyanaz
ud.	udmurt
ujg.	ujgur

üzb.	üzbég
vog.	vogul
vö.	vesd össze

11. Források, irodalom

Ar. Archivális anyag ld. NIKITIN **ARADI 2005** ARADI Éva, A hunok Indiában. A heftaliták története HUN-idea Kiadó Budapest 2005

Ašm. ASMARIN, N. I. 1928-50: The-saurus linguae Tschuvaschorum - I-XVII. Čuvaškoje Gosudarstvennoje Izdatyielstvo. Kazan-Čeboksari

BAHŠI 1680 BAHŠI Iman, *Džagfar története. Bulgár évkönyvek gyűjteménye 1680.* A „Džagfar tarihi” 'Džagfar története' szöveg ismertetése orosz nyelven. Készítették I.M.- K. Nigmatullin és Petropavlovsk város lakói 1939-ben. „Bulgaria” közlöny szerkesztése. Orenburg 1993. Orosz nyelvről magyarrafordította: Czeglédi Katalin 2017-18. Kézirat.

BAKAY 2013 BAKAY Kornél, *Őstörténetünk régészeti forrásai I-II-III.* Budapest, 2003.

BATSAJHAN 2006 BATSAJHAN Zagd A mongol népek története. Fordította Obrusánszky Borbála. Farkas Lőrinc Imre Könyvkiadó Budapest 2006.

CZEGLÉDI 2007 CZEGLÉDI Katalin, *Szkíta-hun nyelv őstörténete, Hangtan.* Farkas-Lőrinc Imre Könyvkiadó 2007.

CZEGLÉDI 2013 CZEGLÉDI Katalin, *Nyelvi kapcsolatainkról másképpen III. A komi-zürjén nyelvjárási és a magyar nyelvi kapcsolatok nyelvi és őstörténeti tanulságai.* Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2013. Magánkiadás.

CZEGLÉDI 2022 Dzsagfar tarihi és a magyarság ősi forrásai. Szkítia Kiadó. 2022. Budapest. Szerkesztette, az Évkönyveket fordította és jegyzetekkel látta el Czeglédi Katalin.

Č-Č. ČERNECOV – ČERNECOVA *Kratkij marijsko-russkij slovar'*

JEGOROV 1964 JEGOROV, V. G. 1964: *Etimologičeskij slovar čuvaškovo jazyka.* Čuvaškoje Knižnoje Izdatelstvo. Čeboksari. Kášy. Maxmūd al-Kášyari 2008. Orosz nyelvről fordította Czeglédi Katalin, Kézirat. A könyv eredeti címe *Dīvān Lugāt at-Turk*, oroszra fordította, az előszót és a megjegyzé-

seket írta Z. – M. Auezova. A szómutatót összeállította R. Ermersz. – Almati: Dajk-Press, 2005. – 1288 oldal + 2 oldal.

KB. Ld. KB. „Кутадгу Билиг” Древнейуйурский памятник, написанный Юсуфом. Баласагунском в 1069 г.

KISS 1980 KISS Lajos 1995: Földrajzi neveink nyelvi fejlődése. Akadémiai Kiadó, Budapest

LYTKIN – GULJAJEV 1999 – V. I. LYTKIN – Je. Sz. GULJAJEV, *Kratkij etimologičeskij slovar komi jazyka*, Syktyvkar 1999.

MK. Ld. Kāšy.

NAP Naseljonnyje punkty čuvašskoj ASSR. Čuvašskoje Knižnoje Izdatelstvo. Čeboksari, 1974.

NIKITIN NIKITIN, I. D.: *Toponimika (nazvanija uročiš, ovragov, lesov i drugih punktov selenij) Čuvašskoj ASSR*. Naušnyj arhiv ČNII, knižnoje postuplenije N. 72. Kézirat.

SIS Ld. ŠIŠ. N.M. Šanszkij-V.V. Ivanov-T.B. Šanszkaja 1975: *Kratkij etimologičeskij slovar russkogo jazyka*. Moskva.

TB. *Slovar Toponimov Baškirskej ASSR*, Ufa 1980.

tefs. Ld. тефс. XII-XIII. вв. А. К. Боровков. *Лексика среднеазиатского тефсира М.*, 1963.; тефс. XI-XV. вв. А. К. Боровков. *Опыт грамматической характеристики языка тефсира XI-XV. вв.*

TESz BENKŐ Loránd (főszerk) 1976: *A magyar nyelv történeti etimológiai szótára I-III*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

UCSIRALTU 2008 UCSIRALTU, *A hun nyelv szavai*, Napkút Kiadó Budapest, 2008.

Zamaxš. Zamaxšari, *Mongolskij slovar, „Mukaddimat al-adab”*. I-II—L., 1938-1939.

Zol.bl. Ld. Зол. бл. Сутра „Золотогo блеска” Адтун Ярук. *Памятник уйгурской письменности*

AGÓCS KÁROLY

Nyelv és kreativitás

Nem kis büszkeségünkre idén Karikó Katalinnal és Krausz Ferencsel tizenháromra bővült a magyar anyanyelvű Nobel-díjasok száma, ami a magyar származású, de nem magyar anyanyelvűekkel együtt tizenhét. Annak fényében, hogy viszonylag kis népességű nemzet vagyunk, igen figyelemre méltó ez a számadat, és felvetheti azt a kérdést is, hogy van-e szerepe ebben a nyelvünk egyediségének, tágabb értelemben pedig, hogy az anyanyelvként elsajátított nyelv a jellegzetességeiből, a típusából adódóan befolyással van-e a gondolkodásmódra, a szellemi teljesítőképességre, a kreativitásra.

Sir Bowring John angol nyelvész és irodalmár (1792-1872), az első angol nyelvű magyar versantológia, a *Poetry of the Magyars* (1830) összeállítója a következőképp nyilatkozott a magyar nyelvről:

„Más nyelvek tanulmányozása vajmi kevés haszonnal jár, ha ezt a nyelvet próbáljuk igazában megérteni. Lényegében egyedülálló

nyelvi öntőformája van, szerkezete és felépítése oly múltba vesző időkre mutat, amikor Európa legtöbb nyelve még nem is létezett, vagy nem volt hatással a magyar vidékre. E nyelv történelmét megpróbáltatások és gyötrelmek kísérték. Eredete olyan derengő korba nyúlik vissza, amely ma már körül sem írható, s időről időre frissítést nyert törzsektől és nyelvektől, amelyek a magyar fajt meglátogatták, illetve amelyeket az meglátogatott, lényeges egyediségét a nyelv mégis megőrizte, s a megfigyelő számára a legérdekesebb kutatási témát szolgáltatja.”

Sir Bernard Shaw (1856-1950), a világhírű ír drámaíró pedig így nyilatkozott:

„Bátran kijelenthetem, hogy miután évekig tanulmányoztam a magyar nyelvet, meggyőződésemmé vált: ha a magyar lett volna az anyanyelvem, az életművem sokkal értékesebb lett volna. Egyszerűen azért, mert ezen a különös, ősi erőtől duzzadó nyelven sokszorta

pontosabban lehet leírni a parányi különbségeket, az érzelmek titkos rezdüléseit.”

Talán kevésbé ismeretes, hogy ő a műzsája és titkos kedvese, Hidvéghy Valéria magyar színésznő révén ismerte és szerette meg a magyar nyelvet.

A nyelvek osztályozása: nyelvtipológia

Annak megítéléséhez, hogy mennyire megalapozottak a nyelvünkről alkotott fentebbi vélemények, nélkülözhetetlenek bizonyos összehasonlító nyelvészeti és nyelvtörténeti ismeretek.

A klasszikus nyelvtipológia szerint a magyar a szintetikus szerkezetű vagy agglutináló, toldalékoló-ragozó nyelvek csoportjába tartozik, amelyek jellemzően – tehát nem kizárólagosan – ragozással és szóképzéssel, vagyis a szótőhöz csatolt toldalékokkal fejezik ki a különböző jelentéseket, jelentésviszonyokat (pl. király, királya, királyának), ellentétben a nyelvek másik nagy csoportjával, az analitikus szerkezetű vagy izoláló, elszigetelő nyelvekkel, mint amilyen pl. az angol, vagy a neolatin nyelvek, amelyek jellemzően – szintén nem kizárólagosan – önálló, egymástól elszigetelt szavakkal, továbbá a szórenddel fejezik ki azokat (king, his king, to his king). A harmadik nagy csoportot a flektáló, hajlító-ragozó nyelvek alkotják, mint pl. a latin, amelyekben az adott szó különböző alakjai, ún. morfémái hordozzák az eltérő jelentéseket (rex, eius rex – ei regi). Ez az osztályozás korántsem teljes, hiszen vannak más nyelvtípusok is, és nem is a lehető legpontosabb, mivel nincsenek éles

határok közöttük (a magyarban is vannak analitikus szintagmák, pl. főnév + névutó: a ház mögött), a flektálás jelenségével is találkozunk (lenni – vagyok – voltam), akárcsak a legmodernebb nyelvnek számító angolban (be – am, are, is, was, were; go – went), de esetünkben csak a magyar és vele szembeállítva néhány ismertebb európai nyelv a fontos, az összehasonlítás miatt. Tény tehát, hogy a magyar alapvetően, lényegében más nyelv, mint a fentebb említettek. Íme egy példa, amely jól szemlélteti a különbséget:

elbeszélgethetnénk

Láthatjuk, hogyan módosul a szótő, a *beszél* ige jelentése az *el-* igekötővel, a *-get* gyakorító és a *-het* ún. ható képzővel; az *-n-* a feltételes mód jele, az *-(é)nk* személyrag pedig az érintett személyeket konkretizálja: te meg én, vagy ti és én, tehát *mi*. Ugyanezt a jelentéstartalmat és viszonyt az angol, a francia és a spanyol nyelv (hogy csak ezt a hármat hozzuk fel ellenpéldaként) analitikus formában fejezi ki:

we could talk for a while; nous pourrions parler un peu; podríamos charlar un rato

Azt látjuk, hogy az analitikus szerkezetű nyelvekben egy mondat önálló, egymástól „elszigetelt” szavak – melyek ugyanazon alakban bármilyen más mondatban is előfordulnak – megfelelő sorrendben felépített szekvenciájából áll. Emiatt ezekben sokkal kötöttebb a szórend, mint a szintetikus szerkezetű nyelvekben, amelyekben jellemzően csak a szótő (ez esetben a *beszél*) fordulhat elő bármilyen más mondatban elkülönítve annak többi alkotóelemétől, a toldalékok, ragok, jelek és képzők nem. A fentebbi példák alapján a szemléleteskedvéért azt mondhatjuk, hogy az analizáló nyelvekben egymás mellé helyezett alkatrészek töltenek be egy meghatározott funkciót, vagyis egy gondolati tartalom közvetítését, mely funkciót a szintetizáló, toldalékoló nyelvekben akár egyetlen, számos alkatrészből összeillesztett blokk is elláthat. Óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy a magyar nyelven megfogalmazott fentebbi mondat jobban, pontosabban közvetíti-e a benne foglalt jelentéstartalmat, mint az angol, a francia vagy a spanyol. Azt nem lehet állítani, hogy igen, csak

azt, hogy egészen más módon közvetíti. Ám éppen ebben a másféleségben rejlik a különlegessége, ami miatt valójában nem lehet pontos, egyenértékű ekvivalensét találni más nyelvekben.

A fentebbi példák alapján azt a következtetést is le lehet vonni, hogy az elsajátítás és a kezelhetőség, vagyis a nyelv használata szempontjából az analitikus nyelvek jelentős előnyrel bírnak a szintetikusakkal szemben, legfőképpen az angol. Lássunk egy példát:

Azt akartam, hogy tudd meg az igazat. –
I wanted you to know the truth.
Szó szerint visszafordítva: Én akart te tudni az igaz(ság).

Szembetűnő, hogy mennyivel bonyolultabb az eredeti magyar mondat. Az angolban a *wanted* minden személyben változatlan; a *you* itt tárgyasetben áll (*téged*), mert az állítmány (*wanted*) után következik; *to know*: (*meg*)tudni; *the truth*: az igazság, szintén tárgyasetben, ami nem mutatkozik meg a szó alakjában. A magyarban a tárgyi mellékmondatot (*hogy tudd meg az igazat*) jellemzően előre vetítjük az *az* névmás tárgyasetével (*azt*); az *akar* ige múlt idejű alakja minden személyben más ragot kap (ráadásul a többi személyben különbség mutatkozik a tárgyás és tárgyatlan ragozás között: *akartad* – *akartál*, a *tudd* felszólító módú igealak, és ilyen esetben utána következik az igekötő (*meg*), az *igazat* pedig tárgyaset.

Visszatérve a fentebbi, angol nyelvű példamondathoz és annak szó szerinti visszafordításához, arra a következtetésre juthatunk, hogy ezt a jelentéstartalmat ennél egyszerűbb módon aligha lehetne közvetíteni, és a szó szerinti visszafordítása magyarra ugyanúgy érthető, bár a kommunikációnak csak egy kezdetleges szintjén fogadható el. Felmerül akkor a kérdés, hogy miért olyan bonyolult eszközökkel él az egyik, és miért olyan egyszerűekkel a másik nyelv. Általánosságban elmondható, hogy az ősi, archaikus nyelvek, mint amilyen a magyar is, amelyek eredete „a múlt kódébe vész”, szintetizáló, toldalékoló nyelvek, amelyekre jellemző ez az egyfajta túlfogalmazás, míg az ún. modern nyelvek, mint elsősorban az angol, vagy a neolatin nyelvek,

analitikusak, izolálóak, szerkezetükben és eszközeikben – mondhatni – sokkal pragmatikusabbak, nyelviileg sokkal gazdaságosabbak. A körülbelül 450 és 1100 között beszélt óangol flektáló, hajlító-ragozó nyelv volt, mely aztán sokat változott a dán, majd a normann uralom alatt, amikor is a nemesség nyelve körülbelül 300 éven keresztül a francia volt, ami mély befolyást gyakorolt rá, olyannyira, hogy analitikus, izoláló nyelvvé lett, a szókincsének nagyjából a felét pedig latin eredetű szavak alkotják.

A latin nyelv is flektáló volt, a neolatin nyelvek azonban már analizáló, izoláló nyelvek. A fennmaradt írásos emlékeknek köszönhetően könnyen nyomon követhető, hogyan ment végbe ez a mélyreható, gyökeres változás, az oka pedig szorosán összefügg a természet egyik alaptörvényével: a legkisebb ellenállás útját követni. Ez a nyelvek evolúciójában egyrészt a fonetikai egyszerűsítésre (minél könnyebb kiejtés) – következképp alaktani, morfológiai –, vele párhuzamosan pedig a mondat szerkezeti, szintaktikai egyszerűsítésre (nyelvi gazdaságosság) irányuló tendenciát jelenti. Ez a tendencia úgy érvényesülhetett, hogy a rómaiak által meghódított hatalmas földterületeken élő népek a maguk módján, lényegében minden kontroll nélkül beszélték a vulgáris latint, különösen a Nyugatrómai Birodalom bukása (476) után, hiszen nem volt iskolakötelezettség, ami miatt igen magas arányú volt az analfabetizmus, és nem léteztek olyan eszközök – mai terminológiával élve kommunikációs és közösségi médiumok –, amelyek normaként szolgálhattak volna a nyelvhasználathoz.

Csak egy példa a fonetikai egyszerűsítésre, a könnyebb kiejtésre irányuló tendenciára:

nox
noctem → notte (ol.), noche (sp.), noite (port.), nuit (fr.), night (ang.)
nocti
nocte
nocte

Az oszlop a latin *éjszaka* szó deklinációját mutatja egyes számban. Látjuk, hogy az alanyeset

eléggé különbözik a többitől (tárgy-, birto-
kos-, részes- és előljárós eset), azok viszont
igen hasonlóak. Mivel a szavak kevésbé hasz-
nálatosak alanyesetben (*pl. könyv*), mint bár-
mely másokban (*pl. könyvet, könyvben, könyv-
ből, könyvről*), a többi leredukálódott a
tárgyesetre, és ez az alak változott, egyszerű-
södött tovább.

A fonetikai-morfológiai egyszerűsődéssel
párhuzamosan ment végbe a mélyreható szin-
taktikai, mondatszerkezeti átalakulás, mely-
nek során a tipikusan flektáló latinból létrejöt-
tek az analitikus, izoláló újlatin nyelvek. Köz-
ismert a tokaji aszúbor latin nyelvű, szálló-
igévé lett minősítése:

Vinus regum, rex vinorum. – A királyok
bora, a borok királya.

A *regum* a *rex* (király) főnév többes szám bir-
tokos esete (*a királyoké*), a *vinorum* pedig a
vinus (bor) többes szám birtokos esete (*a bo-
roké*); a flektálás, vagyis a jelentésmódosulás
alakváltozással tipikus példái. Azt is láthatjuk,
hogy a latinban nincs határozott névelő. A mo-
dern nyelvekből kiveszett a névszóragozás
(deklináció), csak a többes számnak van jele,
a nyelvtani eseteket pedig előljárósók fejezik
ki (pl. of, de, de):

Wine of kings, king of wines. / The wine of
the kings, the king of the wines.
Le vin des (= de les) rois, le roi des vins.
El vino de los reyes, el rey de los vinos.

A franciák nagy nemzeti eposza, a XII. szá-
zadban, ófrancia – neolatin – nyelven íródott
Roland-ének már érthetetlen a latin nyelv is-
meretében, és érthetetlen a modern francia
nyelvet használók számára is, hiszen a nyelv
még sokat változott azóta, bár a változás több-
nyire már csak a szavak alakját, kiejtését és
használatát érintette.

A magyar nyelv tehát, bár a messzi múltba
vesző története során természetesen számos
hatás érte más nyelvek részéről, a rendszerét,
struktúráját tekintve nem ment át lényeges
változáson, megmaradt archaikus, toldalékoló
nyelvnek, amelyben ősi idők szelleme kísért.
Hogy miért lehetett annyira ellenálló a külső
hatásokkal és az esetleges belső, egyszerűsö-
désre irányuló tendenciákkal szemben, amire

hosszú időn át lehetőséget adott volna a magas
fokú analfabetizmus, az éppen azzal magya-
rázható, hogy szótövekre építkeznek (valójában
ún. gyökökre, de főlősleges volna itt részle-
tekbe bocsátkozni), amelyek módosulása,
vagy kiveszése a használatból a ráépülő, más-
más jelentéssel bíró szavaknak esetenként
hosszú sorát, népes családját módosítaná, il-
letve távolítaná el, „selejtezné ki”:

beszél – elbeszél, megbeszél, átbeszél, be-
beszél, kibeszél, lebeszél, rábeszél, mellé-
beszél, összebeszél, visszabeszél

Ezek ekvivalense az összehasonlításként vizsgá-
lt három nyelvben más-más szó, vagy kifejezés
(természetesen több is lehet):

Pl. elbeszél (*történetet*) – tell (ang.), racon-
ter (fr.), contar (sp.)
lebeszél (*vmiről*) – dissuade from, dis-
suader de, disuadir de
mellébeszél – prevaricate, parler à côté du
sujet, andarse con rodeos

Mindennek tükrében jobban érthetjük, hogy
az idegen anyanyelvű nyelvészek és nyelvér-
gészek miért tanulmányozzák kiemelt érdeklő-
déssel a nyelvünket, és talán már nem talál-
juk túlzásnak Bowring John bevezetésekként
idézett gondolatait.

Bernard Shaw nem a nyelvtudomány, ha-
nem a nyelvhasználat legmagasabb szintje, az
irodalmi alkotás szempontjából fogalmazta
meg fentebb idézett véleményét. Vagyis a
nyelvünkben mint az írás nyersanyagában
rejlő – alak- és mondattani, lexikai és stilisztikai –
eszközökre utalt, melyek által „sokszorta
pontosabban lehet leírni a parányi különbsé-
geket, az érzelmek titkos rezdüléseit.” A to-
vábbiakban arra igyekszünk választ találni,
hogy mennyire megalapozott a véleménye.

Példaként visszatérve az *elbeszélgethet-
nének* szintagmára, mely akár önálló mondat
(mondatszó) is lehet, nem egyenértékű ekvi-
valense az angol, a francia vagy a spanyol for-
dítása, hiszen nem adják vissza, nem tudják
visszaadni a *beszél* szó módosult, árnyalt je-
lentését, mellyel az *elbeszélget* bír. Ennek a
szónak kellemes kisugárzása, holdudvara van,
békességet, egyfajta meghittséget sejtet, és
magába foglalja azt a körülményt is, hogy a

benne résztvevőket nem sűrgeti az idő, ráérnek.

Nyelvünk alak- és mondattani – szaknyelven morfoszintaktikai – sajátosságainak rövid és felületes ismertetése után kézenfekvő kitérni néhány lexikai sajátosságára is. Ezek között ki kell emelni a szinonimákban való gazdagságát. Az alábbi példában azt láthatjuk, hogy a *megy* igének csak hangulatfestő szinonimáiból mennyit fel tudunk sorolni, szinte gondolkodás nélkül:

andalog, baktat, ballag, bandukol, botorkál, cammog, caplat, kullog, mendegél, oson, somfordál, vánszorog

Mindegyiknek sajátos kisugárzása, holdudvara, konnotációja, vagyis másodlagos, esetenként több kapcsolódó, asszociatív jelentése van, mely az alany testi vagy lelki állapotára utal, de akár a körülményekre is. Aki *andalog*, az derűs kedvvel, el-elábrándozva, ráérősen sétál valamilyen csendes, kellemes környezetben, jellemzően a kedvesével, alkonyattájt, vagy este, holdfénynél. Ezt a gazdag jelentést tartalmat, konnotációt a modern, analitikus nyelvek nem tudják egyetlen szóban megjeleníteni, csak módhatározó, vagy módhatározói bővítmény segítségével, a magyarhoz képest pedig hiányosan, szegényesen: *walk dreamily* – álmodozva sétál; *se promener plongé dans ses rêveries* – ábrándjaiba merülve sétál; *deambular soñando despierto* – ébren álmodva sétál. A *cammog* szót pl. így definiálja az értelmező szótár: „<személy, állat> lustán, nehézkösen v. fáradtan, esetleg meg-megrogyszodva lassan megy, jár.” Mi ezt a definíciót beleértjük a szóba, és jellemzően a medvét tárítjuk hozzá. Az angol, a francia és a spanyol hozzávetőlegesen megfelelője: *walk with heavy steps*; *marcher d'un pas lourd*; *andar con pasos pesados* – kb. nehéz/súlyos léptekkel jár.

A magyar nyelvben a szinonimák mellett az igekötők használata is árnyalja az adott ige jelentését. Az alábbi példákban azt látjuk, hogy a francia, illetve a spanyol nyelvvel (természetesen az angollal és más nyelvekkel is) ellentétben a magyar ugyanannak a szónak jellemzően más-más szinonimáját, illetve más igekötővel ellátott alakját használja a külön-

böző kontextusokban. Két nyelv viszonylatában ez a fordítástechnika terminológiájával élve az ún. *differenciálás*.

beköszöntött az ősz – *l'automne est arrivé* (fr.)

elérkezett a várva várt pillanat – *le moment tant attendu est (enfin) arrivé*

megérkezett/megjött az első látogató – *le premier visiteur est arrivé*

eljött a szüret ideje – *la saison des vendanges est arrivée*

a vonat befutott az állomásra – *le train est arrivé à la gare*

megszólalt a csengő – *sonó el timbre* (sp.)

felharsant a kürt – *sonó la corneta*

megkondult a harang – *sonó la campana*

felcsendült egy dal – *sonó una canción*

Mint fentebb láttuk a *beszél* ige esetében, jellemző még nyelvünkre az alapige jelentését megváltoztató vagy módosító igekötők széles körű használata:

megy → *bemegy, kimegy, elmegy, felmegy, lemegy, átmegy, odamegy, rámegy, visszamegy, összemegy, szétmegy*

A modern nyelvekben vagy más-más, vagy névutóval kísért szó az ekvivalens:

felmegy – *monter* (fr.), *subir* (sp.), *go up* (ang.)

lemegy – *descendre*, *bajar*, *go down*

Jellemző még az igekötők megkettőzése gyakorító igeik képzéséhez: *el-elbóbiskol, fel-felpillant, meg-megáll, ki-kinéz*, bár többnyire gyakorító képzőket használunk: *-gat, -get, -dogál, -degél, -dögél*: *olvasgat, ütöget, sírdogál, mendegél, üldögél*. Előfordul, hogy egyetlen szó a (megközelítő) ekvivalens a modern nyelvekben, de sokkal gyakoribb a körülírás, hiszen ezek általában hangulatfestő szavak is egyben:

alkudozik – *bargain* (ang.), *marchander* (fr.), *regatear* (sp.)

írogat – *spend his time writting (írással tölti az idejét)*; *écrire pour son plaisir (a maga szórakoztatására ír)*; *escribir por placer (kedvtelésből ír)*

Nyelvünk sajátos lexikai elemét, egyben stílusesszékét képviselik az ikerszavak is, melyek érzelmi-hangulati színezetét aligha lehet reprodukálni más nyelveken:

ámul-bámul, csecsebecse, csigabiga, dimbes-dombos, él-hal, hercehurca, illeg-billeg, jön-megy, körös-körül, limlom, locsifecsi, sűrög-forog, térül-fordul, unos-untalan stb.

Magyar észjárás?

A bevezető bekezdésben feltett kérdést átfogalmazva: eltérő agyműködést, mindennapi szóhasználattal élve észjárást feltételez-e a két, merőben eltérő morfoszintaktikai rendszerű, tehát a szintetizáló vagy todalékoló, és az analizáló vagy elszigetelő nyelvek használata? E tekintetben a magyart illetően ki kell emelni, hogy alapvetően képi nyelv, ellentétben a modern nyelvekkel, amelyek inkább fogalmiak. A fentebb érintőlegesen említett gyökök, vagyis nyelvünk legősibb, jelentéssel bíró, tovább nem bontható, egyetlen szótagból álló elemi részecskéi képek, vagy érzékletes, erős képiséggel bíró szavak voltak, de legtöbbjüknek ma már nincs önálló jelentése (rejtett gyökszavak), így nem használatosak önmagukban. Nem úgy pl. a *nap* szavunk, mely egyaránt jelenti az égitestet és a 24 órás ciklikus időtartamot, míg a legtöbb nyelvben elválik a kettő: *sun – day, soleil – jour, sol – día*. Magyarítani sem kell, hogy a *nappal* (nap-val) világosságát az égitestnek köszönhetjük. A *naphosszat, napozik, napi, naplopó, napló* stb. mellett a *tegnap* és *holnap* szavainkban is változatlan alakban szerepel, rég kiveszett időhatározókkal, a *hónap* pedig a *holdnap* (egyik újholtól a másikig tartó időszak) egyszerűsödött alakja. Az *este* szavunk is a *naphoz* mint égitesthez kapcsolódik, ami a *napestig* (= napestéig, amíg *le nem esik* a nap) szavunkban érhető tetten; a *napkeltével* ellentétben magát a *napeste* szót nem használjuk. A *kép* szavunk is önálló jelentéssel bíró gyökszó, mely számos todalékkal alkot egy népes szócsaládot: *képez, képzelet, elképzél, elképzелhetetlen, be-képzelt, képvisel, képzelőerő, képes, képesség, képlet, képtelen, képtelenség, kiképez, leképez* stb. Továbbá szinonimája az *arc* szavunknak:

képmutató, van *képe* hozzá, idetolja a *képét, felképel* valakit. Az ellenpéldaként szolgáló másik három nyelvben ugyanez a szócsalád sokkal szűkebb, mert csak a képre mint tárgyra vagy elvont fogalomra utaló szavakat foglalja magába:

(ang.) image – imagine, imaging, imaginery, imaginable, imagination, imaginative

Nyelvünk szókincsében se szeri, se száma az erőteljes képiséggel bíró szavaknak. Könnyűszerrel sorolhatunk fel belőlük jó néhányat, szinte gondolkodás nélkül:

ködösít, ragadozó, kézenfekvő, útonálló, mellbevágó, utánfutó, hordalék, szókincs, meglapul, tűzhányó, hajmeresztő, sereghajtó, megrázó, szobroz, elcsépelet, araszol stb.

Teresa Worowska Balassi-díjas műfordító, aki többek közt Krúdy, Kosztolányi és Márai könyveit fordította lengyelre, így fogalmazta meg a gondolatait erre vonatkozóan:

„Döbbenetes élmény ez a képiség a más nyelvből érkezőnek, aki felfedezi ezeket a képeket, amelyeket a magyarok naponta elmondanak, de nem látnak mögéjük. Egyszerre van a beszédnek fogalmi íve, és egy képsorozat, amely kíséri.”

Nem merészség azt állítani, hogy egy nyelv erőteljes képisége eleve hajlamosít a vizuális, vagyis képekben való gondolkodásra. A vizuálisan gondolkodóknak – szemben a fogalmakban gondolkodókkal – erős a képzelőerőjük, élményeiket részletesen fel tudják idézni, és valósággal maguk előtt látják az eseményt, melyet olvasnak vagy hallanak. Köztudott, hogy a képzelőerőnek fontos szerepe van az összefüggések felismerésében, a rendszerben való gondolkodásban, a problémamegoldásban. Vagyis nélkülözhetetlen feltétele a kreativitásnak, éppúgy a tudományok, mint a művészetek terén. Természetesen összemósódnak a vizuális és a fogalmi gondolkodás közötti határok; nincs kizárólagosan az egyik vagy a másik módon gondolkodó ember.

Giuseppe Mezzofanti bíboros, aki 58 nyelven beszélt, és 1832-től a Magyar Tudományos Akadémia kültagja volt, a görög

és a latin nyelv mellett a magyart helyezi az összes többi nyelv fölé, többek között annak konstruktív képessége miatt.

A képiség mellett nyelvünk egy másik fontos, a gondolkozásmódhoz kapcsolódó sajátossága a deduktív (levezető) logika. Az egészből, a nagyobb, leglényegesebb elemből kiindulva épülnek fel szavaink, ahogy kapcsolódnak hozzá a toldalékok, fontossági sorrendben, ellentétben az ellenkező építkezésű, induktív (következtető) logikával:

a szobámban ↔ in my room, dans ma chambre, en mi cuarto
a történet vége ↔ the end of the story; la fin de l'histoire; el fin de la historia

E tekintetben sem lehet kizárólagosságról beszélni; vannak analógiák a magyar és a másik három, jellemzően induktív logikájú nyelv között, mint például a számok esetében:

százharmincöt – one hundred and thirty-five; cent-trente-cinq, ciento treinta y cinco

Köztudomású, hogy agyféltekéink funkciói eltérőek. A bal agyfélteke a részletekre koncentrál, elemzi azokat, és a részek felől halad az egész felé, vagyis induktív módon működik. Legfőbb funkciói a beszéddel, az írással, a számozással, a matematikával és a logikával kapcsolatosak, ezért nevezik verbális féltekének. A racionális, ok-okozati gondolkodásért felel, mindenben az értelmet keresi, és kategóriákat állít fel.

A jobb félteke működése deduktív jellegű, az egészből kiindulva halad a részek, részletek felé. Holisztikusan működik, vagyis az egészben látja a részleteket, és egy rendszer részeként kezeli azokat. Vizualizál, képekben gondolkodik és kombinál. Az érzelmek, az intuíció és a képzelet, vagyis a kreativitás központja.

Az agy működése természetesen integrált, vagyis a két féltekének hozzáférése van egy-

máshoz, átjárás van közöttük, kiegészítik egymást, és együttesen vesznek részt az agyi tevékenységek végrehajtásában, csupán a dominanciájuk lehet eltérő mértékű.

Okkal feltételezhetjük, hogy nyelvünk gyökökre épülő, következetes, szerves rendszere (= logika), ugyanakkor erőteljes szemléletessége, képisége (= kreativitás) elősegíti a két félteke összehangolt, integrált működését a gondolkodás, a problémamegoldás és az alkotás folyamatában. Ebből kiindulva megkockáztathatjuk, hogy létezik egyfajta magyar észjárás mint adottság, amit Teller Ede, tudóstársáról, Szilárd Leóról szólva (akit „minden magyar közül a leginkább magyar”-nak titulált) egy szállóigévé lett mondásában így fogalmazott meg: „Magyar az, aki utánad lép be a forgóajtón, és előtted lép ki.” A világhírű sci-fi-író, Isaac Asimov marslakóknak nevezte a Los Alamosban (Egyesült Államok, Új-Mexikó) dolgozó magyar atomfizikusokat, közöttük természetesen a fent említett két legismertebbet, de a matematikus Neumann Jánost is, a számítógép feltalálóját. Teller Ede pedig többször nyilatkozta saját magáról, hogy ha nem Ady Endre nyelvén tanult volna meg gondolkodni, akkor legfeljebb egy közepesnél valamivel jobb fizikatanár lett volna belőle.

Mindezek tükrében bátran állíthatjuk, hogy nyelvünknek is szerepe van abban, hogy viszonylag kis lélekszámú nemzetünk olyan sok kiemelkedő, korszakalkotó tudóssal, feltalálóval és művésszel ajándékozta meg az egyetemes civilizációt.

Felhasznált irodalom:

Czakó Gábor: Beavatás a magyar észjárásba, CZSIMON könyvek, 2009

Tamás Lajos: Bevezetés az összehasonlító neolatin nyelvtudományba, Tankönyvkiadó, 1969.

AGÓCS KÁROLY

Részletek a Remekmű c. könyvből

Hiúság

Hamar megszerettem a hegyvidéket, az erdőrengeteget, és hamar otthonommá lett a hegyoldalon, egy kis tisztás közepén álló erdészház. Könnyen megélek abból, amit a természet nyújt; sose térek vissza a vadászból zsákmány nélkül, és tucatnyi hal akad a horgomra pár óra alatt, valahányszor lemegyek a folyóhoz. A fűrésztelepen dolgozóktól bármit be tudok szerezni, amire még szükségem lehet. Prémmeel fizetek nekik. Tőlük kapom a híreket is. Tőlük tudom, hogy már valóságos legendák keringenek az elnökgyilkosság körül. Derék, egyszerű, kevés beszédű emberek. Sose kérdezték, hogy ki vagyok, és hogyan kerültem ide. Én viszont néha-néha kísértést érzek, hogy felfedjem magam. Hiúságból, tudom. Igaz, egyszer már megtettem valaki előtt, és még most is szégyellem egy kicsit.

Már nem tartottam attól, hogy megtalálnak. Nem is fogtam gyanút, amikor egy kora téli délután zörgettek az ajtómon. Esteledett már, és apró, csillámló pelyhekben szállingózott a hó. Szikár, középkorú, kissé elhanyagolt külsejű férfi állt az ajtó előtt. Egyik kezében vándorbot, vállán bőrtarisznya, ám valamiért mégsem keltette bennem egy vándor benyomását. A fáradtság legkisebb jelét sem láttam a tekintetében. Szállást kért éjszakára. Azt mondta, elalszik a földön, megszokta már. Beengedtem. A botját kint hagyta, a falnak támasztva.

– Régóta úton vagy? – kérdeztem.

– Igencsak – válaszolta, de nem nézett rám.

Éreztem, hogy hazudik, és már bántam, hogy ajtót nyitottam neki. Megkérdeztem, hova akar eljutni. Azt felelte, nem tudja. Bujdosnia kell. Megkérdeztem, hogy miért. Azt válaszolta, megölt valakit. Évekkel azelőtt, de egy ideje úgy érzi, a nyomában vannak. Megkérdeztem, hogy ő szállást adna-e egy gyilkosnak. Azt mondta, attól függ, kit ölt meg.

– Te kit öltél meg? – kérdeztem akkor.

Egy darabig hallgatott, egy-egy fürkésző pillantást vetve rám olykor, mintha azt puhatolná, hogyan fogadom majd a válaszát. Aztán egyenesen a szemembe nézett.

– Az Elnököt – felelte egy halvány, gúnyos mosollyal.

Lassan fogtam fel, amit mondott, így lassan borított el a düh.

– Hazudsz! – sziszegtem. – Hazudsz! – ordítottam magamból kikelve. – Én öltem meg! Csakis én voltam képes megölni! Az én találmányom...! Az én...

Rájöttem, hogy beleestem a csapdájába. Pisztolyt rántott elő, és rám szegezte.

– Le vagy tartóztatva – mondta egykedvűen.

Intett, hogy üljek le az asztal túlsó oldalán, majd leült velem szemben.

– Egyértelmű volt – szólalt meg aztán változatlan egykedvűséggel, még mindig rám szegezve a pisztolyát –, hogy a biztonsági zónán kívülről csak egy újszerű fegyverrel, egy különösen nagy hatótávolságú puskával lőheték le. Szóval a te találmányod. De egy igazi mesterlövész szeme és keze is kellett hozzá.

– Eleget gyakoroltam – mondtam szárazon. Eltette a pisztolyát.

– Gonosz ember volt – beszélt tovább –, mindenki megkönnyebbült a halálának hírére. Alig egy év elteltével felsőbb utasításra lezártuk a nyomozást. Én azonban folytattam. Hiúságból. Számítva ugyanakkor az elkövető hiúságára is. Nem kis meglepedésemre szolgál, hogy jól számítottam. Nem túl egyhangú itt az élet? – kérdezte végül, ahogy felállt az asztaltól.

– A magamfajta szemlélődő ember számára nem – válaszoltam.

– Lent hagytam az autót a fűrésztelepnél – mondta, miközben kilépett az ajtón. – Jó lesz visszaélnem, mielőtt teljesen besötétedik.

Ahogy kezet ráztunk, bemutatkoztunk egymásnak. Ő persze tudta a nevemet.

Az őrangyal

Sose mondtam neki, de még csak nem is éreztettem vele, hogy mennyire féltem, mennyire gyötör a félelem, mennyire szenvedek a gondolattól, hogy baja eshet, hogy elveszíthetem. Ugyanakkor hittem abban, hogy azért kerüli el a balvégzet, mert az iránta érzett szeretetemnek, vagy inkább az abból fakadó, valóságos szenvedésben kiteljesedő féltésemnek oltalmazó ereje van. Olykor már haragudtam is rá, és kezdtem attól félni, hogy végül meggyűlölöm, amiért ilyen szenvedésre kárhoztat engem.

Arról is hallgattam, hogy könnyek szöktek a szemembe a Gondviselés iránti hálától, a felszabadult örömtől, a boldogságtól, amit éreztem mindig, amikor végre meghallottam automobiljának a motorzúgását, ahogy vártam őt haza.

Harmincháromszor éltem át ezt a szenvedést és a hozzá kárpótlásként kapott, kárpótlásként járó boldogságot. Ennyiszor kellett átélnem, hogy megbékéljek azzal, hogy hóbortjának, szenvedélyének hódolva rendszeresen kockára teszi az életét. Vagy, hogy belefásuljon a lelkem a már-már kényszeres féltés gyötrelmébe, ami számomra természetes folyománya volt az iránta érzett mélységes szeretetemnek.

Tudtam, hogy a világmindenség titkai iránti kíváncsiság, a felfedező kedv, a kalandvágy része a férfiúi természetnek, akárcsak a hóbortokra, kicsapongásra, sőt káros szenvedélyekre való hajlamosság, ám az ő hóbortja egyfajta eretnokség volt a szememben, lázadás a Teremtés rendje ellen, és kacérkodás a halállal: Ikarosz legendájának életre hívása.

Valósággal rajongtam a madarakért. Némelyiknek a komor méltósága nyűgözött le, másoknak a kecsessége, megint másoknak a színpompás tollazata, az éneke vagy éppen babonákat sugalmazó titokzatossága, és irigyeltem tőlük a repülés szabadságát, amit álomban mámorító varázslatként éltem át olykor-olykor.

A gépmadár azonban, amiről ő mindig olyan lelkesen beszélt, nagy csalódást okozott. Ormótlan, esetlen és törékeny tákolmánynak

találtam, igazi lélekvesztőnek. Nem tudtam elhinni a láttán, hogy egy új kor hajnalát jelképezi az emberiség történetében, ahogy ő mondogatta, mely korban mindennapos és mindenki számára elérhető valóság lesz a repülés, és nemcsak mint kedvtelés, hanem mint az utazás leggyorsabb és legelőkelőbb formája is, és nemcsak egyik városból vagy országból a másikba, hanem egyik földrésről is a másikra, tengeren, óceánon át. Meglehet, nem is akartam hinni benne, és csak azért viseltetem ilyen elutasítóan a repüléssel szemben, mert féltettem őt.

Ostoba düh fogott el a gépmadár iránt. Úgy éreztem, elragadja tőlem, és tehetetlen féltékenységemben szinte megsemmisülten néztem, ahogy sötét füstöt okádó motorjának bömbölése közepette lassan elindul vele, hosszan gurul a földön, egyre sebesebben, majd nagy nehezen, imbolyogva, jobbra-balra billegve és vissza-visszaesve a földre, végül a levegőbe emelkedik.

Az volt a harmincharmadik repülése, és az egyetlen, amelynek szemtanúja voltam, engedve az unszolásának. Soha azelőtt nem éreztem át olyan hevesen a féltés gyötrelmét, mint akkor, sem pedig a felszabadult örömet, amikor néhány, végtelennek tűnő perc múlva, miután tett egy kört a mező felett, földet ért.

Ám utána valami megmagyarázhatatlan üresség támadt a lelkemben, és csak másnap tudatosult bennem, hogy már nem aggódom érte, nem nyomaszt a gondolat, hogy baja eshet, hogy elveszíthetem. Emiatt azonban bűntudatot éreztem, ami azzal a kétséggel párosult, hogy szeretem-e még őt igazán, ugyanúgy, mint addig. Az a kérdés is felmerült bennem, hogy bűn-e önmagában egy erény elvesztése. Mert én erénynek tekintettem azt az önpusztító, mások számára alighanem beteges féltést – amiről persze senkinek sem ejtettem szót –, aminek hittem oltalmazó erejében, ahogy már említettem.

Rosszra fordult az idő. Napokig hol esett az eső, hol meg goromba szél fúj. Jó egy hét eltelt, mire újból hódolhatott a szenvedélyének.

Alkonyodott már, amikor meghallottam a motorzúgást. Nem dobbant meg a szívem,

nem öntött el melegség, nem éreztem megkönnyebbülést. Szinte ráérős léptekkel mentem ki a kapuhoz, miközben arra gondoltam, hogy már nem visszafognom kell az örömet, hanem inkább színlelnem a felszabadult örömet, amikor megöleljük egymást.

De nem ő volt az, hanem két rendőr. Mindjárt tudtam, hogy a halálhírét hozzák.

Az elfelejtett regény

Az író a negyvenes éveinek elején járt, amikor befejezte első könyvét, melyen csaknem egy évtizeden át dolgozott. Könnyen talált hozzá kiadót, mivel ő maga állta a kiadás költségeit, tehetős lévén.

Arra számított – nem alaptalanul –, hogy a könyv feltűnést fog kelteni, elnyeri majd a kritikások egyöntetű elismerését és az igényesebb olvasók széles táborának a tetszését, és egycsapásra hírnevet szerez neki. Arra is számítva ugyanakkor, hogy volt kedvese, aki néhány hónappal korábban durván szakított vele, beleolvasni is aligha fog, ha az ő nevét látja a borítón, álnevet választott. Úgy gondolta, könyvének sikere elégtétel lesz, egyfajta nemes bosszú a csalódásáért, szerelmi bánatáért, hiszen előbb-utóbb napvilágra fog kerülni, illetve maga fogja napvilágra hozni, hogy ő a szerző.

Jól számított, sőt felül is múlta várakozását a könyv sikere.

Természetéből adódóan került a nyilvánosságot. Könyvének népszerűsége hónapok múltán is egyre nőtt, és ő lassan elérkezettnek látta az időt, hogy felfedje kilétét.

Egy napon azonban súlyos balesetet szenvedett, és kómába esett.

Viszonylag hamar, alig egy hét elteltével ébredt fel belőle. Érzékszervei pár óra múlva már szinte kifogástalanul működtek, és a beszédképessége is rohamosan javult. Emlékezett a nevére és minden személyi adatára. Néhány nap elteltével már képes volt járni is, két mankóval ugyan és nagy nehezen. E tekintetben viszont alig javult az állapota a későbbiekben.

Én-tudata – aminek jelentős részét alkotják az átélt élmények és megszerzett tapasztala-

tok – nehezen felbecsülhető mértékű csonkulást, illetve módosulást szenvedett, hiszen sok minden kiesett az emlékezetéből, ugyanakkor a magáénak tudott jó néhány idegen, akár mások elmondására, akár a saját olvasmányaira, színházi és filmélményeire visszavezethető, akár pedig a felmenőitől megörökölt, a génjeibe kódolt és a balesete folytán onnan valami módon „kiszabadult” emléket. Elevenen éltek az emlékezetében például olyan helyek, ahol a valóságban sohase járt. Vagy az, akire volt kedveseként emlékezett – tisztán maga előtt látva az arcát –, egy valamikori híres filmszínésznő volt. Egy idegen nyelvből pedig, melyet annak előtte igen magas szinten bírt, mindössze egy jó tucatnyi, a mindennapi nyelvhasználatban aligha előforduló, egymással pedig távolról sem összefüggő szót, illetve fogalmat őrzött az emlékezte, mint például derékszögű háromszög, tarisznyarak, sípcsontvédő, lövészárak, költségvetési hiány, sugárhajtómű, csillagközi köd.

Nem emlékezett arra, hogy írt egy könyvet, és a megírásának hosszú évekre visszanyúló előzményeire sem.

Fel kellett fogadnia egy bejárónőt, aki bevásárol neki, főz rá, és hetente egyszer takarította. Ezen kívül nem volt szüksége segítségre. Nem vágyott társaságra, nem vágyott semmire, nem volt hiányérzete. Órák hosszat üldögélt az ablaknál a szemközti, előkelő szalonda díszes homlokzatát bámulva, vagy az ágyán heverészett, tompa révületbe merülve. Élete pusztán létezésre szűkült le, és természetesen fogta fel ezt az állapotot, ezt a szinte súlytalan lebegést, lassú sodródást az elmúlás felé.

Jó egy hónappal a balesete után, egy ködös téli délelőtt, miközben az ágyon feküdt és tekintete már hosszabb ideje a szemközti falnál álló könyvszekrényre meredt, hirtelen az az ötlete támadt, hogy ír egy regényt. Valósággal felvillanyozódott. Sorra jutottak az eszébe emlékezetes olvasmányai, szinte élvezettel idézte fel azok tartalmát, a főszereplők külsejét, természetét, jellemét, és hosszan elgondolkozott a mondanivalójukon.

Nagyot javult a kedélyállapota, visszatért az életkedve. Gondolatban elkezdte felépíteni a cselekményt, kitalálni hozzá a helyszíneket

és megteremteni a szereplőket, gondosan feljegyezve naponta minden újabb részletet, adatot. Egy hét alatt elkészült fejében a regény, de még nem szánta rá magát, hogy nekilásson megírni. Úgy érezte, nem kell sietnie vele, hiszen az első és legfontosabb lépésen már túljutott, vagyis megfogant benne a mű a maga teljességében, és ez elégedettséggel töltötte el. Igaz, tartott a kudarctól, de igyekezett nem gondolni rá. Derűs várakozásban, készülődésben teltek a napjai.

Egyik délelőtt már-már azon volt, hogy végre hozzáfog az íráshoz, ám úgy döntött mégis, hogy előtte beleolvas egy könyvbe, mintegy bátorságot meríteni. Különben is, egy sort sem olvasott a balesete óta. A könyvszekrényének középső polcán különféle dísz tárgyak sorakoztak, csak a két szélén állt egy-egy könyv, ferdén a szekrény oldalának támasztva. Az egyik egy híres író tán legismertebb műve volt – emlékezett is rá, hogy olvasta valamikor, és igen nagyra becsülte –, a másiknak a címe és szerzőjének a neve azonban teljesen ismeretlen volt számára. Ez volt az, amelyet ő maga írt, álneven.

Leemelte a polcról, végigfeküdt az ágyán, és olvasni kezdte.

Meglepődött, hogy a saját ötletét látja viszont a regény indításánál, de csakhamar belefeledkezett az olvasásába. Valósággal lenyűgözte. Nem tudta letenni, szinte falta a sorokat, oldalakat, fejezeteket. Gyönyörűséggel, fájdalommal, meghatottan, elcsodálkozva és fel-felnevetve olykor.

Amikor a végére ért, gondosan az éjjeli szekrényre helyezte. Emlékezetébe villant, hogy van egy pisztolya, és az is, hogy hol tartja rejtve.

Az alábbi, rövid búcsúlevelet hagyta:

„Elolvastam a könyvet, amelyet meg akartam írni. Igen, ezt a könyvet akartam megírni, pontosan ezt, és talán nem túlzás azt mondanom, hogy szóról szóra. Nem érzek bosszúságot amiatt, hogy valaki más írta meg, inkább örülök, hogy sikerült megírnia, hogy létezik ez a könyv. Énnekem azonban éppen emiatt nincs miért tovább élnem.”

CZIBAK ILONA

Mézeskalácsszív tükörrel

Czibak Ilona (Fésüs László felvétele)

Jósorsomnak hála, anyai nagyanyám évtizedeken át része lehetett az életünknek. Közel lakunk egymáshoz, de nem csak a közelség okán volt szoros a kötelékünk. Apám hétközben munkásszállásokon lakott, mert a falunkban csak keveseknek adódott munkalehetőség. Hétféteken jött haza, de akkor még szombaton is dolgoztak, csak minden második szombat volt „szabad”. Így is hívták: „szabad szombat”. Anyám háztartásában elkélt a segítség, hisz a négy gyerek minden idejét lekötötte, de a súlyos közellátása és más gyengeségei is indokolták mamám jelenlétét. Amikor anyámnak el kellett menni valahová, vigyázott ránk, befűtött a kemencébe, kenyeret sütött, cipelte hátán a fűtéshez szükséges gallyakat, vagy kukoricaszárakat. Ha nem dolgozott tanyákon

vagy a falu más helyein, akkor nálunk segített a legnehezebb fizikai munkák végzésében. A felsoroltaknak ellentmond a testalkata. Kisgyermekként is, fiatalasszonyként is, mindig öregnek láttam – és nem láttam különbséget a közben eltelt 25-30 év öregsége között. Mintha megállt volna az idő a teste öregedésében, mintha konzerválódott volna. Egészen biztos, hogy ez nem igaz, csak az emlékeztem szeme lát hibásan. Szikár, sovány, csont és bőr. Izom? Annyi és ott, amennyivel és ahol arra a férfiaknak is dicsőségére való mértékelen munka végzésére szükség volt. Zsír? Háj? A nagyító lencséje sem mutathatta ki.

Mamám tizenkét gyermeket szült, tízet nevelt fel, kettőt eltemetett. Tíz gyerek: hat lány és négy fiú, hat vő és négy meny, harmincegy unoka. Tehát a legszűkebb családjá ötvenegy fős volt. Tatám, sajnos vonatbaleset áldozata lett, ő minden unokája születését nem érthette meg, de nem ismerhette minden vejét és menyét sem. Hogyan tudta mamám a családját szeretni? Hogyan lehet ötvenegy embert „édesként” szeretni... másképp, másként... létezik ennyi féle szeretet? Igen. Létezik. Van olyan szervünk, amit szívnek hívunk, de ezt a szívünket nem lehet műteni, nem lehet műszerekkel megjeleníteni, de van. Nem élhetünk nélküle. Nem tudjuk mérni a benne élő érzések minőségét és mennyiségét, de ezek az érzések itt laknak sokféleségükkel a láthatatlan szívünkben és velünk maradnak, amíg csak élünk. Ő nem babusgatott, nem puszilgatott, mosolyogni is csak keveset, de szeretett, mindannyiunkat szeretett. Vajon milyen gyermekkorra volt, hogyan szerették őt a szülei, milyen életre vágyott lányként, vagy fiatalasszonyként? Hány gyereket dajkálhatott? Megválaszolatlan kérdések maradnak, mind. Soha nem hallottam beszélni sem ezekről, sem másról. Tette a dolgát hangtalanul. Ő nem mesélt. Ő nem locsogott. Arra figyelt, amin épp dolgozott és ő mindig dolgozott. Mégis nyomorban éltek. Amit a munkájáért kapott, kevésnek bizonyult a viselhető élet megteremtésére, pedig megvonta szájából a falatot! Még a felét sem ette meg annak, amennyit az összeszűkülte gyomra kívánt, hogy több maradjon a gyerekeknek. Szorgalmas, szelíd és halk, de anyák között óriás és erősebb bárkinél. Ahogy

telnek az évtizedek, előttem egyre magasabban és magasabban áll, leírhatatlanul erős szá-lakkal kötődöm hozzá.

Nagyon szemérmes asszonynak ismertem. Hosszú, sötét szoknyában, vékonyka derekán sötét, egyszínű kötény, nyakig begombolt sötét, háromnegyedes ujjú blúz, fején sötét kendő – csak így láttam. A legnagyobb nyári hőségben, a tűző napon is ezt viselte. Talán akkor sem vette le a kendőjét, ha senki sem látta. Nyár végére a kendő színe meg is világosodott a feje tetején, mert „kiszívta” a nap ereje. Télen fekete, hosszúrojtos, meleg nagykendővel volt átkötve a felsőteste és a nyárinál melegebb fejkendővel bekötve a feje. Fenekéig érő kevés haját minden reggel átfésülte, befonta és hátul a tarkója fölött, kontyba csavarta. Olyan szorosan fonta és csavarta, hogy attól szorosabbra már nem lehetett. Egyetlen szálát sem hagyott rakoncátlanodni, szigorúan zárt szorosságban lapultak egymás mellett a hajszájai. Leggyakrabban tanyákon dolgozott. A tanyákhoz több kilométeres utakon lehetett eljutni a faluból. Az időjárás viszontagságainak kitéve, elég nagy igénybevétel lehetett odáig gyalogolni, a megérkezés után egész nap dolgozni, estére pedig még haza is jutni! Egy vagy két alkalommal vele mehettam. Sem ő, sem a gazdák nem szerették ezt, mert megosztottam a figyelmet, hátráltattam a munkavégzést. Egy ideig lefoglalt a tanya: ólak, állatok, konyhakert és az udvar, de végül nagyanyám szoknyája mellett kötöttem ki. Akkor sármunkát kértek tőle, tapasztott. Ehhez alkalmas „sarat” kellett készítenie az erre a célra kiásott gödörben: a földből vízzel és törekkkel. Ekkor láttam életemben először nagyanyám lábát. A hosszú szoknyájának alját felkötötte kötényével a derekáig, így alig térdig ért. Muszáj volt felkötni, mert a vizes földbe lábbal taposta bele a töreket. Így védte szoknyáját az átázástól és a sártól. Vakítóan fehérlett a bőre. Lábszárát a zergék izmos, zsírtalan, inas lábához tudom hasonlítani. A vádlíja formás, gyönyörű, az erőtől duzzadó izmok simává feszítették a szememet kápráztató fehér bőrét. Bokája kecses, vékony, mégis hatalmas teherbírást sugárzó. Kezével lábai elé szórta a töreket, melyet formás, vékonyka lábfejjel

azonnal bele is taposott a sárba. Lélegzetvisz-szafojtva gyönyörködtem benne. Amikor ész-revette, zavartan nézett rám. Egy pillanatra megállt és azt mondta:

- Egy kicsit menj még vissza az állatokhoz Milukám, hagy haladjak.

Persze, hogy szót fogadtam, de nem tudtam másra gondolni, mint rá. Mamám arca olyan volt, mint a pogácsa. A zsírral készült pogácsa, ami nem leveles, nem vajas, nem dől el a magasságától - a gyerekkorom pogácsája. A teteje be van vagdalva, de nem mélyen hasogatva hogy szétnyíljon, csak épp a teteje, mint arcunkon a ráncok redői. Napbarnított. Mint a pogácsa, amelynek nem kenjük meg a tetejét tojással, hogy sülés után fényes és sárgásbarna legyen. Onnan tudjuk, hogy megsült, hogy a sütő melege megbarnítja, megpirítja. Mamám arca ilyen barna pogácsa – nekem. Az alkarja szintén barna, csontos, hatalmas, duzzadó erekkel. Én nem tudtam, hogy fehérbőrű! Hogy mamámnak olyan fehér a bőre, mint a frissen esett hó! Nekem ő barna volt, mert csak azt láttam, amit engedni hagyott a testét borító ruha. A Nap, az eső és a szél, szinte indiánbőrt varázsolt rá... és ez csak a bőre, mennyi mindent nem ismertem, mennyi mindent nem tudtam vagy tudok róla?

Magam előtt látom, ahogyan megvágta a kenyeret: egyik kezében a kenyeret, másikban a kést tartotta. Derekához illesztette a veknit úgy, hogy az alja legyen felül, majd a késsel keresztet húzott a kenyér teljes hosszában és szélességében, s közben csak a műveletre figyelt. Majd a derekán oldalára fordítva kettévágta, az egyik felét az asztalra tette, a másik felét pedig el kezdte osztani. A „szertartás” akkor sem változott, amikor már nem ő, hanem a gyárban sütötték a kenyeret.

Disznóvágásoknál mindig ő mosta a belet. Ez a munkafolyamat az egyik legfontosabb, tehát nem bízható akárkire, csak hozzáértőre. Mamám hozzáértő volt. Olyan belekbe töltöttük a hurkát, melyek ragyogtak a tisztaságtól és bárki szaglászta, csak vízillatot érezhetett. Nagy hidegekben, csikorgó mínuszokban, általában karácsony közelében vágunk. Nagyanyám a nagykendőjével átkötve, a fateknő

főle görnyedve mosta a belet, kint az udvaron. Dermesztő hidegben, majdnem jeges vízzel, sárban állva, emelgetve a nagy vödröket, vājlingokat és teknőket - dolgozott. Papírzsákokat teregettünk a lábai alá, hogy ne álljon órákon át a sárban és a latyakban. Mondanom sem kell, hasztalan – a papírzsákok is átáztak, ráadásul így még csúsztak is. Az óriási nagy fateknőből boszorkányos ügyességgel és gyorsasággal bontotta ki még melegen a bélzsír és a fodorháj fogságából a vastag és vékonybelet. Felszabdalta megfelelő méretűre, és kiürítette belőlük a salakanyagot. Kifordította mindet. Külön teknőben bánt a kétféle bélel. A vékonyakat fakanál segítségével fordította ki és így tisztogatta, óvatosan kapargatta a kés élelten fokával, nehogy kiszakadjon. Minden darabot többször is felfűjt, mint a lufit, így ellenőrizve a falvékonyságot, vagy a legnagyobb gondosság mellett is keletkezett lukakat. A vastagba bögrével öntögette a vizet. Két végét összefogta és lögyölgögette, rázogatta, ürítgette és újratöltögette. Nem tudom hányszor mosta át, mennyi vízzel és szódával, dörzsölte sóval, hagymával és áztatta ecettel, hogy szagtalan és tejfehér végtermék szülessen. Csak az utolsó két mosólé volt meleg – kezei elgémberedve, kiázva, széltől és hidegtől kivörösödve tüsténkedtek. Ha nem makulátlan az elvégzett munka, egy picinyke szag megmarad, senki nem eszik hurkát, vagy kolbászt, ki lehet dobni az egészet. Ez az egyik kritérium, a másik az idő. Amíg folyik a tisztogatás, készülnek a töltelékek: abálják és darálják a belevalókat, főzik a rizst, szórják a fűszereket, kevergetnek és kóstolgatnak. Mikorra elkészülnek, el kell készülni a tisztítással is, mert hidegen megfagy a zsír, csúsztást segítő anyag nélkül pedig nem lehet betölteni a töltelékkel. Vízigényes és nagyon nagy figyelmet igénylő feladata volt mamámnak. Ügyesen, óvatosan, mégis szaporán kellett dolgozni. Segítettünk vizet hordani, segítettek mások is, de ő is cipelte – ereje, vagy csak elszántsága volt erre is? A két vállán átvett horgon rocskákban (vödrök) lengett a víz... meggörnyedt alatta. Nem csak a mi és a család disznóvágásainál mosta a belet kint az udvaron mostoha, puritán körülmények között.

Mosta tanyákon, a faluban a helyein, és mindenhol ahol csak kérték és dotálták valamivel. Nem mondhatta, hogy fázik a keze, fázik a teste, nem bírja! Vagy: Istenem! Ez a legpiszkosabb, legalja munka, én ezt nem teszem, hová alázzam még magam! Nem mondhatta, hisz ezzel (is) kereste a betevőt.

Hajnalban ment a tanyákra. Át a nyirkos szántóföldeken, át a harmatos, hűvös mezőkön. A nem megfelelő ruházat, a gyakori éhezés, a fűtés hiánya, a kezeletlen és ki nem feküdt meghűléses betegségek, asztmát okoztak a tüdejében. Rohamokban jelentkező köhögésekkel, fulladásokkal és levegőért küszködésekkel kellett élnie. Szégyellte. Szégyellte, mintha ő tehetett volna róla! Tudta, hogy rossz hallgatni, kellemetlen ez a vele egy háztartásban élőknek még akkor is, ha nem ragályos betegség. Mindent elkövetett, hogy halkabb, hogy viselhetőbb legyen. Ágyánál mindig tartott vastag papírdobozkában hamut, vagy homokot és a felköhögött slejmet ebbe ürítette. Akkoriban még egymás után ittunk pohárból, vagy kupatetőből (vizes kanna teteje). Használat után nem mosogattuk el, na, pláne nem volt saját poharunk! Nem beszéltünk a személyi higiénia körül, mégis: mielőtt ittunk a pohárból, egy kortyot kiöntöttünk belőle és azon a részen ittunk, ahol kilöttyintettük a vizet. Ivás után a maradékot nem öntöttük vissza a kancsóba, vagy a kannába, hanem kiöntöttük, de leginkább az utolsó cseppig kiittuk, mert nagy becsben tartottuk az ivóvizet. Nagyanyám, a betegsége előrehaladtával már saját poharat és saját evőeszközt kért, melyeket nem használhatott más.

Hatalmas batyukkal jött haza a tanyákról. Batyuval a hátán (előfordult, hogy a nyakában is lógott egy kisebb motyó), levegőért zihálva ült le és kért egy korty vizet. Kioldotta a kendője kötését, de nem vette le, lógott a két szára a nyakába és le a mellkasára. Ülve kötötte ki a batyuját és mi, a jelenlévők segítettünk a leemelésében. Nagyon fáradt volt, gyalázatosan fáradt, de nem emlékszem egyetlen hazajövetelére sem, hogy a kezében ne hozott volna virágcsokrot. Mezei virágokat: sóvirágot, szarkalábat, pipacsot, búzavirágot, kamillát,

számártövist. Örömmre, gyakran kaptam meg a csokrot, vagy csak egy részét.

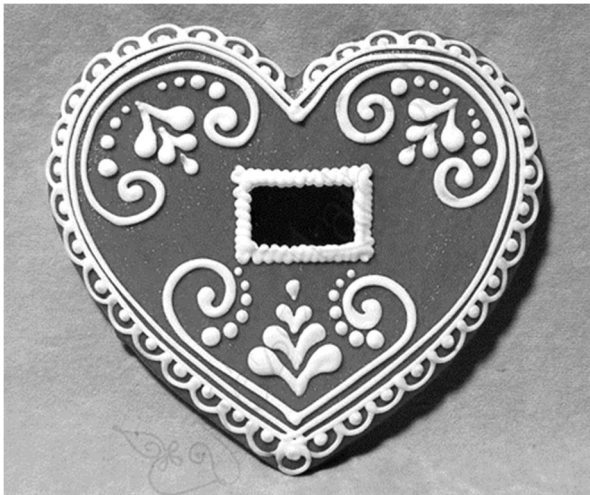
Amikor már olyan gyöngye volt, hogy nem járt sem tanyákra, sem a faluba a megszokott helyeire, akkor otthon segített a lányainak. Hozzá hordtunk mindent, amit foltozni kellett, mert senki sem tudott úgy foltozni, mint ő. Nyugdíja, vagy más jövedelme soha nem volt, csak az aznapi szolgálatával keresett batyu. A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején már kezdett egy élhetőbb világ kibontakozni nekünk, cigányoknak is. A munkaviszonyokból származó jövedelmek felejtették az éhezést, lehetővé tették a tisztálkodást és a jövőtervezést. Nem dúskáltunk, de annyi mindenkinek adatott, hogy pár forintocskát juttasson nagyanyánknak. Nem kell nagy összegekre, papírpénzekre gondolni, csak aprókra, kevésekre fillérekre és forintokra. A zsebkendője sarkába kötötte szoroson, nehogy elguruljanak, vagy elveszítse. Tartogatta, őrizgette a köténye zsebében és mindig annak adott belőle, aki a legjobban rá volt szorulva... mert fizetés előtt sokaknak jól jött még egy kiló kenyérre való forint is, a zsebkendő sarkából. Mamám tudta mindenki baját, mindenki örömet. Hallgatott, de hallott! Biztosan tudta hát, hogy kinek bontsa meg a szoros kötést a zsebkendője sarkán.

Soha nem láttam mulatni, nem hallottam énekelni, de jóízűen nevetni sem. Gondterhelt, nehéz élete volt, de mindig egyenes úton járt. Saras, piszkos utakon, szántóföldeken, vagy réteken, de mindig egyenes úton. Biztos vagyok abban, hogy ha rákényszerült, hogy egy picinykét görbítsen az egyenes úton, akkor nagyon muszájból és soha nem a maga érdekében tette. Amikor már a ház körüli munkák elvégzésében sem tudott segíteni, gyakran ült sámliján a szomszédasszonnyal kint a kapu előtt. „Kiültek a vénasszonyok a padra, Isten tudja, miről folyik a pletyka” – mondja a dal. Hát mamám szájából nem folyt a pletyka, bármennyi ideig is ült a kapu előtt, de a szomszédasszonya is jobban értett a hallgatáshoz, mint a beszédhez! Órákig ültek egymás mellett szótlánul – így beszélgették ki maguk között egymás és mások baját. Nyugodtsága, higgadtsága, féken tartott tüze, ki nem beszélt

lemondásai és fájdalmai, bátorsága és meghát-rálásai - örökké csodált, megfejthetetlen titkok előttem. Mamám olyan asszony volt, akitől csak tanultam, anélkül, hogy valaha valamit is tanított volna velem.

Az utolsó heteiben már olyan könnyű volt, akár egy hópehely, vagy csupán egy lehelet. Összegömbölyödve feküdt ágyában, mint macska a meleg kosárban. Szomorúan vettük körül, tudtuk az elkerülhetlent. Magához intett és nem a zsebkendőjét vette elő, hogy a sarkából kivarázsolja a filléreket, hanem a pár-nája alá nyúlt és egy celofánpapírba csomagolt kis mézeskalácsszívet nyújtott felém. Megfá-radt mosolyával a szemében mondta:

– Ezt neked tartogattam Milukám. Mézeskalácsszív tükörrel.

Olyan zavarban és olyan pirosan, olyan béna mosollyal vettem át a zörgő kis csomagot, amilyen csak ilyen helyzetben születhet meg... gyámoltalanul, megilletődve, megszeppenve egész bensőmben fölkavarva. Óh, Drága Mamácskám!

A szív alakú piros sütemény szélét tojásfehérjés cukor díszítette és a közepén, szélein ugyanezzel a fehér díszítéssel, ott csillogott a tükör.

Nem tudtam megőrizni ezt a kincset. A költözések, az évtizedek, elvitték tőlem.

Ha mamámra gondolok, varázslatosan szép színekben pompázó mezei virágokat látok és végtelen, harmatos mezőket. Igen. Ma már – vásárookban, vagy búcsúban - ezt a képet látom a mézeskalácsszívek tükreiben is és mamámat - olykor magamat.

Eltemettük. Bízom, hogy olyan földbe temettük, ahol megpihenhet, ahol leteheti hátáról a batyuját, és erőt gyűjthet, hogy újjáéledhessen bennünk, hogy ne csak emlékeinkben, hanem emberi tartásunkban, tetteinkben, és el-tökéltségünkben is élhessen tovább.

BACSÓNÉ MELHER MÁRIA

Életem legszebb karácsonyi ajándéka

Még csak hatéves voltam, amikor Édesanyánk megbetegedett. Hosszú szőke hajam volt, két évvel idősebb testvéremnek, Klárikának barna. Édesanyánk minden reggel megfésülte, befonta a hajunkat. Sok színes szalagunk volt, hol az egyik, hol a másik került gondosan befont tincseink közé. Szombatonként elmaradhatatlan program volt a hajmosás, amit Anyukánk szeretettel, finom mozdulatokkal hajtott végre, majd kócos fűrtjeinket óvatosan fésülgetve kibontotta, nehogy fájdalmat okozzon.

Mi gyerekként betegségéből csak azt láttuk, hogy egyre gyöngébb, nap mint nap nehezebben emelte kezeit, s többször lefeküdt napközben is. Reggel az ágya elé álltunk, Ő lefogyva, sápadtan, egyre erőtlenebb érintéssel indított bennünket az iskolába. Körbepörgetett maga előtt, többször magához húzott és átölelt bennünket. Ő tudta, amit mi még nem.

Nem panaszkodott, nem búcsúzott, de ereje egyre fogyott, s egy év múltán, augusztus huszadikán felment a Mennybe.

Másoknak szép ünnep ez a nap, számunkra szomorú emlékezés. A temetés napján fekete ruhába bújtattak minket, és apai Nagymamánk fésülte meg a hajunkat. Kövér, munkában megkérgesedett kezeivel szorosan összefogta tincseinket, erősen összegumizta, s hiába tiltakoztunk, fekete szalagot kötött bele.

A temetésből még nem sokat értettem, láttam, amint Apukám és sok-sok feketeruhás felnőtt törölgeti szemeit, ezért én is sírtam, de leginkább azért, mert iszonyatosan nyomta a lábam az új fekete cipő, és tépte a hajamat a szorosra húzott hajgumi. Csak arra tudtam gondolni: Ki fogja ezután a hajunkat befonni?

Nem kellett sokáig töprengenem ezen, mert a temetés után, mivel még nyári szünet volt, néhány napra magukkal vittek bennünket a Nagymamáék, és első dolguk volt, hogy megszabadítsanak minket a hosszú hajunktól. Azt hiszem, azon az őszön hirtelen felnőttünk. Megtanultunk egyedül tisztálkodni, közlekedni, élni. Soha többé nem növesztettem meg hosszúra a hajam. Édesapánk hamarosan új asszonyt hozott a házhoz, de már semmi nem volt olyan, mint régen.

Sok-sok év telt el azóta, de nem múlt el ünnep, családi esemény, hogy ne gondoltam volna Édesanyámra. Férjhez mentem, anya lettem, szépen éltünk, nőttek a gyerekek, s egyre szűkebbnek bizonyult a lakásunk, ezért egy nagyobb házra cseréltük. Még a felújítással és a festéssel foglalkoztunk, amikor bal szerencsémre a létrán álló festő kérdezett tőlem valamit, mire én felnéztem, s a mennyezetre szánt mészből a szemembe is jutott. Rögön éreztem, hogy nagy a baj. Futottam a fürdőszobába, próbáltam kimosni a szememből az iszonyatosan csípő meszet, de sajnos elhomályosult a látásom.

Otthagya a festést, rohantunk a kórházba, ahol megállapították, hogy a jobb szemem erősen, a bal szemem enyhébben sérült. Azonnal fájdalmas kezelések következtek, majd mindkét szememet leragasztották, s közölték, ott kell maradnom. Mivel semmit nem láttam, tolószékbe ültettek, betoltak a kórterembe, és lefektettek egy ágyra. Számomra ott, abban a pillanatban megszűnt a világ. A férjem nyugtatgatott, aztán elbúcsúzott, s én ott maradtam

egyedül a sötétben. A fájdalom és a kiszolgáltatottság érzése olyan zokogásban tört ki belőlem, hogy még az ágy is remegett alattam.

A szobatársaim hiába kérdezték, mi a bajom, nem tudtam megszólalni a sírástól. Öten voltunk egy szobában, mindenkit valamilyen szemészeti problémával kezeltek, de akkor úgy éreztem, az én problémám a legnagyobb a világon. Órák teltek el, amikor az ápoló hozott gyógyszert, amitől lassan csökkent a szememet feszítő fájdalom, s elaludtam.

Másnap könnyebben ébredtem, s hallottam, beszélgetnek a szobatársaim, de csak a hangjuk alapján tudtam megállapítani, ki hány éves lehet, mert az arcukat nem láthattam. Volt közöttük fiatal, középkorú és idősebb, de csak egy hang keltette fel a figyelmem. Beszéde, mondatai műveltségről, kedvességről árulkodtak. Olyan emberről, aki egész életében emberekkel foglalkozott. Nem tévedtem. A beszélgetésekből hamar kikövetkeztettem, hogy Klárika néni – így hívták a többiek – nyugdíjas tanító néni volt.

Bacsóné Melher Mária (Fotó: Tibold Szabina)

Valami érthetetlen érzés folytán – talán mert Édesanyámat és testvéreimet is Klára névre ke-

resztelték – megkedveltem, pedig nem is láttam az arcát, alakját, mégis rögtön összeért a szívünk. Ő volt az első, aki idős kora ellenére behozta a reggelit, kezembe adta, és úgy babusgatott, mintha gyereke lennék. Bár nem tagadhatom, a többiek is sokat segítettek, elkísértek ide-oda, mert semmit nem láttam, és rettenetesen kiszolgáltatott helyzetben voltam.

Egész nap ültem vagy feküdtem, s hogy ne csak a saját magam sajnálatába temetkezzem, megpróbáltam elképzelni hangjuk, érintésük, beszédük alapján, ki milyen ember. Négy napig semmit nem láttam. A nővérek többször is levették a kötést, gyógyító szereket cseppentettek a szemembe, de gyorsan visszarakták. Sokat imádkoztam, mindig arra kértem a Jóistent, segítsen, hogy visszanyerjem a látásomat.

Klárika néni gyakran odaült az ágyam szélére, megfogta a kezem, és bátorított. Nem láttam, de éreztem puha, meleg kezét, és hálás voltam minden jószágáért, simogatásáért.

November volt, odakinn hideg szél fúj, száraz falevelek zörögtek az ablakpárkányon, s a suttogó, hatalmas fákon varjak károgtak. Benn a kórteremben forró volt a radiátor. Hiába szellőztettek a szobatársaim, izzadt hajtincseim összetapadva lógtak a nyakamra. Szerettem volna megmosni, de a hajmosás nem ment olyan könnyen, mert a szememet óvni kellett a víztől. Egyedül nem tudtam megoldani, de Klárika néni felajánlotta a segítségét. Leültem egy székre a mosdó elé, hátrahajtottam a fejem, mintha a fodrászatban lennék, s Klárika néni mosni kezdte a hajam. Behabosította, aztán lágyan öblögette, szinte simogatta, s akkor valami furcsa érzés tört rám. Mintha ismerős lenne a kéz és a mozdulat. Úgy éreztem, Édesanyám mossa a hajam. Látás hiányában becsaptak az érzékszerveim, s néhány pillanatra úgy éreztem, Édesanyám áll mellettem. Végtelen boldogság futott végig a testemen. Mindez csak néhány pillanatig tartott, de én éreztem Édesanyám jelenlétét. Elfacsarodott a szívem, könnyeim a kötés alól kigurultak az arcomra. Megragadtam Klárika

néni kezét, és megcsókoltam. Azt éreztem, Édesanyám üzent, s az üzenet, amit Klárika néni átadott, az, hogy látni fogok.

Idővel lekerült szememről a tapasz, és Istennek hála, láttam! Kicsit homályosan, de láttam! Fájdalmasan tudtam csak kinyitni a szemeimet, de minden nap egyre jobban gyógyultam, ami reményt adott arra, hogy hamarosan hazamehetek a családomhoz. Néhány beteg – aki már ott volt az én érkezésem előtt – gyógyultan távozott, így nem is láthatam az arcukat.

Klárika néni és egy másik néni maradt velem, de közben jöttek új betegek. Nagyon örültem, amikor végre a saját lábamon mehettem vissza a kezelőből szobánkba, s megláthattam a betegeket, és a jóságos Klárika nénit. A róla elképzelt kép hasonlított a valósághoz. Magas, törékeny alakja, őszülő kontyocskája, finoman barázdált arca szeretetet sugárzott. Arra gondoltam, talán így nézne ki az én Anyukám is, ha még élne.

Hamarosan hazaengedtek mindkettőnket, címet cseréltünk, és elbúcsúztunk egymástól, de én úgy éreztem, örökké hálás leszek azért a különleges, földön túli ajándékért, amit az ő közreműködésével kaptam Édesanyámtól.

Karácsony előtt levelet írtam Klárika néni-nek. Megírtam, mennyire hálás voltam és vagyok azért a jószágért, amit tőle kaptam. Megköszöntem, hogy akkor visszaadta nekem néhány pillanatra az Édesanyámat. Hamarosan megjött a válasz.

Drága Marikám!

Nagyon szép levelet írtál.

Életem legszebb karácsonyi ajándékát kaptam Tőled.

Köszönöm!

Utószó:

Remélem, megbocsátja nekem Klárika néni, aki már ott van fenn a Mennyben Édesanyám mellett, hogy idéztem a leveléből.

Dr. BAKAY KORNÉL

Zalavár-Vársziget és a Mosaburg-kérdés

III. rész

A forráskritika tanulságai

Előkerült a karintiai niedertrixeni Szent Márton templom falában is egy klasszikus, IX. századnak tartott, szalagfonatos kőfaragvány, amelynek szinte pontos párhuzama ismert Zalavárról.¹ A fonatdíszes kőfaragványok gyakoriak Karintiában és a kora-Árpád-kori magyar művészeti emlékek között is. Moosburg északi oldalán fekvő Sankt Peter település területén ismert egy templomrom, (az egyház 772 és 828 között épült), amelynek temetőjében az 1990-es években számos szalagfonatdíszes kőfaragványt (Flechtwerksteine) tártak fel. De a moosburgi Szent Mihály plébániatemplomban is került elő egy példány. Szalagfonatos köemlékek ismertek Zweikirchenből, St. Peter am Bichl-ből, Karnsburgból és St. Veitből. Ezeket a faragványokat a VIII. század végére–a IX. század elejére lehet keltezni.² A moosburgi St. Peter templomról és a körülötte létesült temetőről, megállapítható és bizonyítható, hogy megszakítás nélkül (ohne erkennbare Zäsur), létezett a Karoling-korban is, sőt a régió szakrális központja volt, amely jól tükrözi a karantániai előkelők és kegyurak egykori életmódját.

Más kérdés, hogy Karintiában a régészeti feltárások lényegesen szerényebbek voltak az elmúlt időben, ezért koraközépkori leletek alig

kerültek elő a régi Moosburg területén. Zalavár-Vársziget viszont hetvenöt esztendeje kiemelt ásatási terület!

Zalavár területéről került napvilágra 1850-ben egy 6019 darabból álló ezüst érem-lelet. Az ezüst dénárok XIII. századiak.³ De napvilágra jutottak kőfaragványok is. Egy fehér márvány, fonatdíszes kapuszárkő, a következő felirattal: QVERENS INVENTO PVL-SANS H/i/c GAVDET aper/TO, „Mindaz, aki kér, kap, aki keres talál, a zörgetőnek ajtó nyílik”). De került elő Zalaváron angyalos sírkő is, ANDREAS VITAM RESOLVTIS felirattal, valamint egy lovast ábrázoló töredék, de ezek a köemlékek XI. századiak, és pusztán feltételezés, hogy ezek először a IX. századi un. Szent Adrian tiszteletére szentelt zarándoktemplomban lettek volna beépítve!⁴ A szalagfonatos köemlékek eredete és keltezése⁵ tehát hozzávetőleges, inkább mondhatjuk, hogy IX–XI. századiak.⁶

A karintiai Moosburgban kőépületek vannak, de nincsenek mocsarak, állítják a Zalaváron kutatók, holott Klagenfurttól nyugatra, a Wörthersee északi oldalán van egy nagy tó (Schwarzes Moos), távolabb pedig: Faschinger Moos, Mooskeuschen, Moosburgerbach, amely patak a Drávába ömlik, de Stiriában, Karintiában, a Krajna felett is sok Moos-féle helynév ismert.

Régebbi osztrák útikönyvek⁷ megemlítik, hogy Moosburgban állt Arnulf herceg Karintiai palotája, amely még romos állapotában is látványos. Ez a hely Klagenfurttól két órányi távolságra fekszik, nyugat felé.

¹ Tóth Endre id. mű (2000) 444.

² Stefan Eichert, Frühmittelalterliche Strukturen in Ostalpenraum. Klagenfurt, 2012, 158-159, 225, 253.

³ Prohászka Péter, Aus der Forschungsgeschichte der Ruinen von Zalavár: Der Bericht des k. k. Ingenieur-Assistenten Wenzel Schäffer aus dem Jahr 1854. In: Castellum, civitas, urbs. Zentren und Eliten im frühmittelalterlichen Ostmitteleuropa. Hrsg. Orsolya Heinrich-Tamáská, Hajnalka Herold, Péter Straub und Tivadar Vida. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden/Westf. 2015, 96-98.

⁴ Prohászka id. mű (2015) 99-100. – Vö. Vándor László id. mű (2002) 103.

⁵ Újszövetségi Szentírás. Róma, 1971. Máté 7. 7-9. rusztikus változata: A kereső a találásnak, a kopogtató a megnyitásnak örvend. Vö. Ritoók Ágnes id. mű (2014), 294.

⁶ Récey Viktor id. mű (1892) 63-68. – Tóth Endre id. mű (2000) 444.

⁷ Pető Imre–Szombathy Viktor, Ausztria útikönyv. Budapest, 1972.

„A másik Mosaburg, Cilly körül állott régen. A Klagenfurt melletti Mosaburgot az ot-tani vendek (karantánok⁸) Blatogradnak nevezték.”⁹ A Cilly mellett állott Moosburg nevét is /megtaláljuk a térképen/ Slatinograd alakban. Mosaburgot, „mindezek alapján hová tehetjük több joggal – oda-e, a hol nyomát sem leljük, vagy oda, a hol részint azon módon ott áll a térképen ma is, részint világos nyomát találjuk?”¹⁰

A vitatott forrásadatok között, (Tóth Endrénél) elsőként szerepel Regino krónikája, aki a 880. esztendőnél azt írta, hogy Lajos király átadta Karintiát Arnulfnak, amelyet az atyja (Karlmann) már régebben (876) átengedett, és amelyben fekszik (in quo situm) egy igen erős vár (castrum munitissimum), amelyet Mosaburh-nak hívnak, és azért hívtak így, mert a helyet járhatatlan mocsár övezte (eo quod palude inpenetrabili locus vallatus), a bemenni akarók nagyon nehezen találnak bejáratot (difficillimum adeuntibus prebeat accessum).¹¹ Ugyanezt megemlíti Freisingi Ottó Krónikája is: Lajos, kelet Francia királya, Arnulfnak Moseburc várával a carantaniai hercegséget is átadta.¹²

Ennél egyértelműbb meghatározás nem létezik a történettudományban! Tóth Endre is

elismeri: „Der Satz erscheint auf den ersten Blick problemlos.” Mosaburg Karintiában van! De ebbe nem nyugszik bele. Azt meséli, (mert ez csak mese), hogy Regino, Karintiába Alsó-Pannóniát is beleértette (inclusive!), és a leírása mégis csak Zalavárra vonatkozik, csak jól kell értelmezni. De nem sokban különbözik ettől Szőke Béla Miklós „értelmezése” sem. Ő azt mondja, Regino megtevesztette a későbbi korok történetíróit azzal, hogy Mosaburg és Karintia közé egyenlőségjelet tett. Regino Mosaburgot Karintia részének képzelte el (!), és „tájékozatlanságát igazolja azzal, hogy Mosapurchot a karintiai örökség részeként értelmezi, (képzeli el).”¹³

Az ilyen önkényes forrásmagyarázókkal, sajnos, nem lehet mit kezdeni.¹⁴ Csak egyetérteni lehet Robert Svetinával, hogy nincsen Karintiában vagy Pannoniában több olyan vár, amelyre csak megközelítően is úgy ráillene Regino prümi apát leírása, (castrum munitissimum), mint a régi Moosburg környéke (Auf keine andere karantanische und auch pannonische Burg passt die Beschreibung als castrum munitissimum (Regino von Prüm) auch nur annähernd in dem Umfang wie auf die alte Moosburg in Kärnten).¹⁵ A fuldai évkönyvek 896. évi adatát is bevetik:

⁸ Mojmir unokaöccsét, Raszisztzláv (846-870) morva fejedelmet a források rendre a vendek királyának nevezik (Resticius regulus Winidorum, 862, 870, Resticius Winidus 866). De Raszisztzláv utódát, az unokaöccsét, Zuendebald (Svatopluk) fejedelmet is (870-894) a vendek feletti uralkodónak mondják (a nepote Restitii, qui principatum Winidorum post eum suscepit). Az Annales Xantenses azonban a morvákat Margos-nak nevezi (Rasticius rex Margorum, 872). Vö. Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte. Zweiter Teil. Bearbeitet von Reinhold Rau. WBG Darmstadt, 1992, 116., 160., 212., 218., 364., 366. Raszisztzláv a marahanok fejedelme, akit Lajos király 860-ban legyőzött, a fejedelmet elfogta és megvakíttatta (captoque principe nomine Rastiz enim caecari fecit). Az un. Fredegar krónikában a szlávokat (a morvákat és a karantánokat) vendeknek Vinedi, Vinidi befulci nevezik. Vö. Chronicon quae dicuntur Fredegarii libri quattuor. Die vier Bücher der Chroniken des sogenannten Fredegar. AQDGM IV/a. Darmstadt, 1982, 206-210. és Scriptores rerum Merovingiarum. Tomus II. Fredegarii et aliorum Chronica. Hannover, 1888, 144.

⁹ Teljes képtelenség azonban a Balaton nevét a szláv blato=mocsár, sár szóból levezetni! „De hogy Privina szlávjai és utánuk a magyarok miképpen nézhették a mély és tiszta vizű Balaton tavát sárnak, azt csak Hunfalvy Pál filológiája tudja megérteni. Hiszen a régi leveleinkben, többek között a tihanyi apátság alapító levelén (1055) a Balaton neve Balatin, majd Boloty... az ugorban a tyn, tun, tu = tó. Ez egyezik a Fertő (Ferteo) névvel. Közép-Ázsiában bolo = nagy, bő, boloty = nagy tó. Vö. Fekete Zsigmond id. mű (1888) 79-82.

¹⁰ Salamon Ferenc id. mű (1882) 109.

¹¹ Regino von Prüm. In: Quellen karolingischen Reichsgeschichte 3. Teil. Hrsg. Reinhold Rau. Ausgewählte Quellen zur deutschen Geschichte des Mittelalters (AQDGM) VII. WBG Darmstadt, 1992, 258-259. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 261.

¹² Freisingi Ottó Krónikája. Fordította Dr. Gombos F. Albin, Irsik József és Dr. Vajda György. Középkori Krónikások Atheneum, Budapest, é. n. 292.

¹³ Szőke Béla Miklós id. mű (2014) 94. – Uő id. mű (2019) 261-263, 292.

¹⁴ Stefan Eichert id. mű (2012) 253. Wer behauptet, dass sich Regino bei seiner Angabe, dass die genannte Moosburg in Karantanien gelegen habe, irrt oder bewußt die Unwarheit sagt, muss Reginos Glaubwürdigkeit zu diesem Thema aus seinem Werk heraus widerlegen!

¹⁵ Robert Svetina, Die Moosburg Arnulfs von Kärnten. Ein Beitrag zur Bestimmung ihrer Lage. Moosburger Museumshefte 1 (1993) 16.

a császár Pannoniát, az urbs Paludarum-mal együtt, vezérére, Braszlávra bízta arra az időre, hogy védje (imperator Pannoniam cum urbe Paludarum tuendam Brazlavoni duci suo in id tempus commendavit). A leírás nem mondja meg, hol volt ez a mocsárvár, de csak a Zala folyó mellett lehetett, állítják. Holott a 884. évnél az évkönyv leírja, hogy Brazlav dux Pannoniae ulterioris, abban az időben a Dráva és a Száva közti országot uralta (Postea veniente Brazlavoni duce, qui in id tempus regnum inter Dravo et Savo flumine tenuit), amely akkor Pannonia volt.¹⁶ Karintia és Pannonia Inferior a Dráva-Száva közén volt. Ha 865 után Kocel várát Mosaburnak hívták, 896-ban is nevezhették volna így, de nem így nevezték, hanem urbs-nak, ami megerősített várat jelent. Arnulf király 888-ban adminisztratív központot hozott létre Moosburgban, Karlmann király pedig, amikor 861/63-ban fellázadt az apja ellen, a várat megfelelően kiépítette.¹⁷ Albericus Krónikája elmondja, hogy Kegyes Lajos (813-840) fia, Német Lajos, halála előtt 12 évvel (865), birodalmát felosztotta fiai között, és Karlomann kapta Baioariat, Pannoniát, Carantanat, Boemiat, Moraviat, valamint a szláv és langobard marchiat.¹⁸

Így vált ez az urbs Paludarum Pannónia legjelentősebb erődítményévé. Az is megalapozottnak látszik, hogy Braszláv dux erődítménye a mai Ausztria területén, Klagenfurt közelében volt, sőt az is felvethető, hogy az

un. pozsonyi csata (907) helyszíne, részben talán itt keresendő, mert Aventinus alapján, hitelesen nem állapítható meg a hely.¹⁹ Boba Imre álláspontja szerint az ún. pozsonyi csata Brezalauspurcnál zajlott le (907-ben), amely Zalavár-Várszigettel lehet azonos.²⁰

A település névváltozásai, Szőke szerint, jól nyomon követhetők. „Az Alsó-Zalavölgy mocsaraiban Priwina által létesített települést, az urbs Paludarumot (Mocsárvárat) előbb az alapítója után civitas Priwinaenek, majd Priwina halálát követően a fia, Chezil után, urbs Chezilonisnek, majd ezt a gyakorlatot követve, a 9. század végén, és a 10. század elején, Braszláv után Brezalauspurcnak-Braslavespurchnak nevezik, végül ugyanezen oknál fogva, a 11. század elején az első ispán, Colon után civitas Colonensis“ lett a neve.

Pannónia utolsó védőbástyájának nevezni Zalavár-Várszigetet a magyarok térhódítása idején, ez igazán meglepő és bizonyíthatatlan kijelentés.²¹

Bonyolítja a kérdést Metód feltételezett mosaburgi szereplése. 863-ban Konstantin (Cirill, ill. Kyrill) Moráviába érkezett, Szent Kelemen csont ereklyéivel. Cirill és Metód apostolok életéről szóló legendák szerint,²² „Rasztiszláv morva fejedelem isteni sugallatra, hercegeivel és a morvakkal tanácsot tartván, követeket küldött Mihály császárhoz (863), mondván: mivelhogy népünk elvetette a pogányságot, és a keresztény törvényt követi, nincs azonban olyan tanítónk, aki a mi

¹⁶ Fuldai Évkönyvek. Annales Fuldenses. Fordította, az utószót és a jegyzeteket írta Darvas Mátyás. MKI Kiadványai 5. Budapest, 2019, 328-329, 376-377. – Vö. Documenta historiae Croatiae periodum antiquum. Coll. Dr. Fr. Rački, Zagrabiae, 1877, 333, 379, 381. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 174.

¹⁷ Bolgár történészek Blatnenszko knyazsesztvo-nak (Blatnoi hercegségnek) nevezték a Duna-Dráva és Rába által közrevett területet, amelynek székhelye lett volna urbs Paludarum. Vö. Cirill-Metód Enciklopédia I. kötet, Századok 121 (1987) 728. Vö. Erwin Kupfer, Krongut, Grafschaft und Herrschaftsbildung in den südlichen Marken und Herzogtümern von 10. bis zum 12. Jahrhundert. Studien und Forschungen aus dem niederösterreichischen Institut für Landeskunde 48 (2009) 76-78.

¹⁸ MGH SS XXIII. 700.

¹⁹ Itt említem meg, hogy a 907. júliusi pozsonyi csata színhelyét, Boba Imre nyomán, Zalavár környékére lokalizálja Szőke Béla Miklós is, id. mű (2014) 114-115. Uő id. mű (2019) 270-271, 288-293. A 907. július 4-5.-i brezalauspurci csata Vratislavia-val (Bratislava) való azonosítása felülvizsgálandó, mert a mocsárvár (Urbs Paludarum, Mosaburg) csakis Karintiában lehetett (Moosburg), így a csatára is; legalább is részben, itt kerülhetett sor. E kérdés tisztázásáért sokat tett Geönczöl Gyula. Magam is túlbecsültem Aventinus leírását. Vö. Bakay Kornél, A pozsonyi csata a múltban, a jelenben és a jövőben. In: Balassagyarmati Honismereti Híradó. A Madách Imre Városi Könyvtár Évkönyve 2017, 220-228.

²⁰ Brezalauspurc semmiképpen sem azonosítható Zalavár térségével! Boba Imre tanulmányait a hivatalos álláspont képviselői elvetik, a Magna Moravia lokalizációja miatt. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 292-293.

²¹ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 293. Iskolapéldája ez az eszme-futtatás az ábrándos történet-mesélésnek.

²² Pannóniai legendák. Cirill és Metód szláv apostolok élete. Fordította: F. Kovács Pirooska. Madách, Európa, 1978, 60, 91.

nyelvünkön magyarázná az igaz keresztény hitvallást...küldj hát nekünk püspököt. Metód útra kelt a morvák földjére...s miután eltelt három év, tanítványaikat kitanítván, visszatértek a morvák földjéről.”

Moráviát országgént (Nagy Morávia, Megalé Moravia, Magna Moravia) kezeli a történettudomány²³, holott ez, egyes kutatók szerint,²⁴ az antik időkbeli Sirmium városának volt a neve,²⁵ amely Pannóniának a Drávától délre eső részén, a Dráva és a Száva között terült el, tehát Pannonia Inferiorban. Az itt élő szlovének fejedelme 810 és 823 között Liudevit volt. Az ő utóda Ratimar (823-838), őt követte Szvetimir (838-854). Raszisztzláv a déli Morava, az ókori Margus folyó menti szlávoknak volt a királya, amint ezt a Fuldai évkönyvek hitelesen igazolják: 846-ban Német Lajos Raszisztzlávot, Mojmir unokáját tette meg a déli morvák (ad Sclavos Margenses) fejedelmének (ducem eis constituit Rastizen). Raszisztzláv azonban Lajos király ellen fordult, aki 855-ben sikertelenül hadakozott ellene (sine victoria). Később, 858-ban Lajos király „országát különböző határaitra három sereget küld ki, mégpedig egyet idősebb fia, Karlmann vezetésével a margusi szlávok vezére, Rastiz ellen (per Karlmannum filium suum seniore in Sclavos Margenses contra Rastizen), a másikat kisebbik fia, Lajos vezetésével az abodriták és a linónok ellen (in Obodritos et Linones), a harmadikat Thachulf vezetésével...a sorbok ellen (Sorabos).”

A Privinát előző Mojmir (833-846) unokatestvére volt Raszisztzláv (846-870), aki tanácskozával Szvatopluk fejedelemmel, (Ростиславъ князь словынскъ съ Сватопълкъмь),²⁶ behívta Cirillt és Metódot. Raszisztzláv konfliktusba keveredett Szvatopolkkal (Szvatopluk), saját unokaöccsével (contra Zuentibaldum nepotem Rastizi), aki 870-től 894-ig volt morva fejedelem. Szvatopolk, Arnulf királytól megkapta 887 után Bohémiát (Csehországot) hűbér-birtokként,²⁷ de hatalmát a későbbi Felvidékre is kiterjesztette (Kis Moravia, azaz a morva örgrófság területe).²⁸ 892-ben Arnulf, a magyarok segítségét kérte Zwentibald (Szvatopluk) ellen, aki frank vazallus létére megtagadta az engedelmességet Arnulfnak,²⁹ akit azonban kiszorítottak északról, és vissza kellett térnie délre. Prágai Kozma, *Chronica Boemorum* c. művében,³⁰ a 894. évnél a következőket írja: „Ebben az évben Zuatopluk (Szvatopluk), akit közönségesen Moravia királyának neveztek (rex Moraviae, sicut vulgo dicitur), serege között eltűnt és sokáig nem került elő. Amikor azonban igazán magába fordult, megértette, hogy igazságtalanul járt el, és a fegyvereit saját ura, Arnolf császár ellen fordította (contra dominum suum imperatorem), mintha megfélemedezett volna a neki nyújtott segítség meghálálásáról, /arról/ hogy Arnolf meghódította neki nemcsak Bohémiát, és más területeket egészen az Odera folyóig, és Ungaria felé egészen a Garam folyóig (non solum Boemiam, verum etiam alias regione hinc usque

²³ Bíborbanszületett Konstantin, A birodalom kormányzása. A görög szöveget kiadta és magyarra fordította: Moravcsik Gyula. Közkutatásügyi Kiadóvállalat, Budapest, 1950, 64-65....a délre eső vidéken Nagy Moravia, azaz Szvatopluk országa (χώρα) volt.

²⁴ Boba Imre, *The Episcopacy of St. Methodius*. *Slavic Review* 26 (1967) 89-93. és Püspöki Nagy Péter id. mű (1982) 18 skk.

²⁵ Maraba, Morava, Civitas Pannoniae, Moravia és Pannonia püspöke. Vö. Boba Imre, *A brevity political history of the Pannonias and Dalmatia in the ninth century*. München. 1984.

²⁶ MMFH II. 143.

²⁷ Козьма Пражский, *Чешская Хроника*. Вступительная статья, перевод и комментарии: Г. Е. Санчука, Москва, 1962, 57.

²⁸ Szvatopluk hercegségében tevékenykedett Metód, aki mind a herceget, mind a népét egyházi átok alá vetette vétkei miatt. Egy alkalommal, amikor vadászni ment, megparancsolta, hogy az isteni szolgálattal (a szentmisével) várakozzon addig, amíg ő oda nem ér, vissza a templomba. Metód délig várakozott, majd hozzáfogott a szentmise áldozathoz. Megjött a herceg, és látván, hogy Metód őt nem várta meg, berontott a templomba, beeresztette kutyáinak sokaságát, megfúvatta kürtjeit, az oltárhoz sietett, majd mindenféle nocskolódásokkal illette Metódot. Vö. Horváth János id. mű (1819/III), 21.

²⁹ Thietmar von Merseburg, *Chronik*. Neu übertragen und erläutert von Werner Trillmich. WBG Darmstadt, 2002, 346-347. Boemii regnante Zuetepulco duce quondam fuere principes nostri.

³⁰ *Die Chronik der Böhmen des Cosmas von Prag*. Hrsg. Bertold Bretholz. MGH *Scriptores rerum germanicarum Nova series*. Tomus II. Berlin, 1923, 32-33.

ad flumen Odrum et inde versus Ungariam, usque ad fluvium Gron, subiugaret). Ezután bűnbánatában a Zobor hegy oldalában templomot épített, három remete szerzetes segítségével.

Prágai Kozma elbeszélése azonban nyilvánvalóan legenda, így Zobor említése sem erősíti meg Metód feltételezett nyitrai tartózkodását.

A fuldai Annales is, amint láttuk, a déli Moráviáról beszél, amelyet még az is igazol, hogy a bolgárok királyától azt kéri Arnolf, rex de Francia, hogy a bolgárok ne adjanak el innen sót a morváknak (ne coemptio salis inde Maravanis daretur). Mivel azonban a küldöttség Zwentibald fejedelem lesvetése miatt nem volt képes szárazföldön utazni (Missi autem propter insidias Zventibaldi ducis terrester iter non valentes habere), Braszláv országából (de regno Brazlavonis) az Odra folyón át egészen a Kulpáig, azután a Száva folyó vizén hajózva jutottak el Bulgáriába (per fluvium Odagra usque ad Gulpam, dein per fluenta Sava fluminis navigio Bulgaria perducti).³¹

A bolgár-törökök már a VII. században erős államot hoztak létre, kő várakkal, kő templomokkal, mert a bolgár-törökök nem voltak nomádok! Az avarokkal teret hódító szlávok nemzetségi szervezetben éltek, államot csak a szerbek és a horvátok tudtak létrehozni a IX. századtól. A Kárpát-medence egy részét is birtokolták,³² ahol azonban már a IX. században megjelentek a magyarok is!

862-ben a dánok, Német Lajos frank-bajor király birodalmának nagy részét tűzzel és öldökléssel pusztítják, (Dani magnam regni eius partem caede et igni vastantes praedantur). Majd így folytatódik a szöveg: „egy korábban ismeretlen ellenség, akiket Ungriának neveztek, dúlta fel az országot” (Sed et hostes antea illis populis inexperti, qui Ungri vocantur, regnum eius depopulantur).³³ Ez az

ország, Pannonia Inferior területén fekvő, Raszisztzláv tartománya lehetett, ahol tehát már 862-ben magyar seregek jártak! Az Annales Bertiniani Raszisztzlávot (Resticius) a vendék királyának (regulus Winidorum) mondja, amint már szó volt róla.³⁴

A fuldai évkönyvek a 869. évnél elmondja, hogy Szventopolknak (Zuentibaldnak), aki Raszisztzláv unokaöccse volt, országa (regnum) volt, amelyet Karlmann csapatai feldúltak.³⁵ Maga Raszisztzláv, az unokaöccsének (Szventopolknak, Szvatopluknak) az árulása következtében Karlmann fogságába került, aki Regensburgba küldte, ahol halálra ítélték, majd Német Lajos, megkegyelmezve neki, csak megvakíttatta és kolostorba záratta (ad Reghinisburch pergens, Restitium Winidorum regulum, a Karlomanno per dolum nepotis ipsius Restitii captum et aliquandiu in custodia detentum, post iudicium mortis excaecari et in monasterium mitti praecipit, 870). Ez az elbeszélés kiemeli Raszisztzláv roppant erődítményeit, melyhez hasonlót a régiek nem építettek (in illam ineffabilem Rastizi munitionem et omnibus antiquissimis dissimilem venisset). Ezzel a jellemzéssel kell összevetni Braszláv urbs Paludarumának és a Zalaváron feltárt építményeknek a leírását!³⁶ Szvatopluk egy frank vazallus volt, aki megszerezte az uralmat a Dunától északra fekvő területek (Bohemia) felett, majd megtagadta az engedelmességet Arnolfnak. De uralma alá vonta a Bohemiától keletre eső területeket is, ő azonban nem az északi morvák fejedelme volt, hanem a csehek uralkodója (Boemi reg-

³¹ Fuldai évkönyvek id.mű (2019) 352-355.

³² Váczy Péter, A középkor története. In: Egyetemes történet II. Szerk. Hóman Bálint. Szekfű Gyula, Kerényi Károly. Budapest, Révai Testvérek, 1936, 675-677. – Fehér Géza, A bolgár egyház kísérletei és sikerei hazánkban. Századok 61 (1927) 1-7.

³³ Annales Bertiniani. Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte. Bearbeitet von Reinhold Rau. WBG Darmstadt, 1992, 114.

³⁴ Annales Bertiniani. id. mű (1992) 116., 160, 212, 218.

³⁵ Fuldai évkönyvek. id. mű (2019), 215-216. – Annales Xantenses. Quellen zur karolingischen Reichsgeschichte. WBG Darmstadt 1992, 364, 366.

³⁶ Fuldai évkönyvek id. mű (2019) 214: a vidék összes fallal megerősített erődjéről beszél: omnia moenia regionis. Kőfalakról van szó!

nante Zuentepulco duce quondam fuere principes nostri)³⁷ Szvatopluk 890 táján kiterjesztette a hatalmát egészen a Garamig. Ez az ország Slavonia in Germania néven szerepel a forrásokban, megkülönböztetésül a délen elterülő Moraviától, morva Slavoniától. Szvatopluk 894-ben meghalt. Őt Anonymus Salánként említi,³⁸ Kézai Simon bővebben tárgyalja Marót fia, Szvatoplukot, egy bizonyos lengyelországi herceget, a bolgárok és a morvák uralkodóját.³⁹

Metód sokszor, mint Pannónia és Moravia püspöke szerepel. Ez több kérdést vet fel.

Metód „negyven hónapot töltvén Morvaországban, elindult, hogy felszentelje tanítványait. Útja közben fogadta őt Kocel pannóniai fejedelem (869). És Kocel nagy tisztelettel fogadta őt, majd húsz tiszteletre méltó férfival elküldte a pápához, hogy felszentelje pannóniai püspökké, és behelyezze Szent Andronikosz apostolnak, a hetvenek egyikének a székébe (на епископство въ паннонии).⁴⁰ Civitas Cheziloni, qui regnum inter Drava et Sava tenuit, tehát szó nincs a Balaton vidékéről, ennek ellenére azt közlik, Kocel székhelye Mosaburg /magyar megfelelője Mocsárvár/, a mai Zalavár helyén volt!⁴¹ Privina és a fia, Kocel, a Dráva menti övezetben gyakorolt hatalmat, mint frank hűbéres.⁴² Pannonia Sirmiensis nem tartozott sem a konstantinápolyi pátriárka, sem a salzburgi érsekség fennhatósága alá, mert a Drávától délre terült el. Az aquileai

pátriarchatus és a salzburgi érsekség közti egyházi határ is a Dráva volt. Metódnak, mint Pannónia érsekének a hatásköre nemcsak Pannóniára, hanem Moráviára, sőt Karantaniára is kiterjedt, ám Kocel székhelyén tartózkodva, (a karantániai Moosburgban!), összeütközésbe került a salzburgi érsekséggel, 870-ben elfogták és éveken át (873-ig) rabságban tartották.⁴³ VIII. János pápa 879-ben a pannóniai egyház érsekévé (archiepiscopus Pannoniensis ecclesiae) nevezte ki.

Metód nem lehetett Nyitrán püspök, mert egyrészt az ecclesia Nitravensis elhelyezkedése nem megoldott, másrészt, mert 880-ban az érseki széket a sváb Wiching foglalta el.⁴⁴ Később II. Adrian pápa Metódot Sirmium érsekének nevezte ki, felújítva ezzel egy régi, híres érsekséget (a pápa Szent Andronicus örököséként Sirmium püspökévé szentelte fel Metódot, 870-ben⁴⁵), mert a pápa szerette volna a joghatóságát Bulgáriára is kiterjeszteni.

Metód azonban, igazolhatóan, soha nem járt sem a Zala folyó táján, sem a Dunától északra eső térségben, mert ott nem volt Morava nevű város, csak folyó! Márpedig a püspököket városok számára jelölték ki, nem pedig területek számára. Moravia nevű országot, mint Szvatopluk országát említenek a források délen.⁴⁶ Egyetlen forrás sem tudatja, hol volt Metód érsek tartózkodási

³⁷ Thietmar von Merseburg, Chronik. Thietmari Merseburgensis episcopi, Chronicon. AQDGM IX. Neu übertragen und erläutert von Werner Trillmich. WBG Darmstadt, 2002, 346.

³⁸ Anonymus, A magyarok cselekedetei. Osiris, Budapest, 1999, 20.

³⁹ Kézai Simon, A magyarok cselekedetei. Osiris, Budapest, 1999, 102-103.

⁴⁰ Pannóniai legendák id. mű 65-66. 2. jegyzetben F. Kovács Piroška tényként közli, „a volt Pannonia területén Pribina által létesített részfejedelemség (a Balaton és a Zala folyó vidékén), központja Mosaburg, a mai Zalavár,” és uo. 95. – MMFH II. 150.

⁴¹ H. Tóth Imre id. mű (1981) 111. A szerző helyesen mutat rá arra az ellentmondásra, amely abban áll, hogy a Balaton délnyugati vége kívül esik mind a Konstantinápolyba, mind a Rómába vezető utak nyomvonalán, a karintiai Moosburg viszont éppen a Kijev-Aquilea-Róma útvonal (a nagy római hadiút) mellett fekszik.

⁴² Váczy Péter, A frank háború és az avar nép. Századok 108 (1974) 1045.

⁴³ Nótári Tamás id. mű (2007) 267. – Vö. H. Tóth Imre id. mű (1981) 184-186.

⁴⁴ Szöke Béla Miklós id. mű (2019) 262.

⁴⁵ „Hogy Metód 870-től 880-ig, mint sirmiumi és pannóniai püspök, hol székel, arra semmi adatunk nincs.” Kniezsa István, Cirill és Metód működésének kérdése a Nyitra-vidéken. Századok 78 (1944) 263. – Vö. H. Tóth Imre id. mű (1981) 143-144. H. Tóth Imre szerint az új érsek nem tudta elfoglalni érseki székhelyét, mert Sirmium, a paderborni béke értelmében, Bulgáriához tartozott.

⁴⁶ Boba Imre id. mű (1967) 93. A XIV. századi Andreas Dandolo, a Velencei Krónikájában Szvatoplukot Dalmácia királyának mondja. Vö. Püspöki Nagy Péter id. mű (1982) 6. – Bíborbanszületett Konstantin, A birodalom kormányzása. Fordította: Moravcsik Gyula. Lectum Kiadó, Szeged, 2003, 36. cap. 13, 101-102, cap. 41. – Vö. Bakay Kornél id. mű (1998) 271-272.

helye.⁴⁷ Kniezsa István felvetette „nem lehetetlen az sem, hogy Pribyna utódjának, Kocelnak székvárosában, Mosaburgban is tartózkodott.” Jegyzetben azonban ezt valószínűtlennak tartja, hiszen 874-ben Kocel területén a salzburgi érsek, Theotmar szentelt fel templomot.⁴⁸ Metód 882-ben az Alduna környékén találkozhatott egy magyar vezérrel, feltehetően Árpád fejedelemmel.⁴⁹ Metód pannóniai egyházmegyéjét, amelyet II. Adrián pápa 872-ben állított vissza, 879-ben megszüntették. Ezután Metód archiepiscopus sancte ecclesie Marabensis lett. Róma meg akarta szerezni a hajdani Pannonia Sirmiensis feletti joghatóságot, ezért ragaszkodott a sirmiumi érsekség visszaállításához és Metód kinevezéséhez. Metód 885-ben meghalt, és. ez jelentős befolyással volt a későbbiekre. Episcopus Moraviensis volt még 976-ban is, mert ez a püspök részt vett a mainzi zsinaton.⁵⁰

Metód feltételezett zalavári tevékenységének hatalmas bizonyítéka került elő az ásátások során, állítja a feltáró régész. 2009-ben az egyik szelvény metszetalában (?), egy polírozott palack töredékén, karcolt, kerek, un. obla glagolica betűkkel írt felirattöredéket találtak. Az ásátó így fogalmazott: „Auch hier bekommen sie Schüler zur Seite, und Chezil lernt selbst die die slawische Schrift – wofür die in Zalavár-Burginsel gefunden, auf die Wandfläche der Flaschen mit polierter Oberfläche geritzten runden (obla Glagolica) Buchstaben einer der sensationellen archäologischen Funde der letzten Jahre sind. Auf den Fragmenten mehr oder weniger gut zu erkennen sind die Buchstaben **g** (glagol'i), oder **v** (vědě), **i** (iž), **o** (опъ), **f** (fertъ), **ä** (jatzъ) und das Kreuz als Worttrenner oder als Buchstabe **a** (azъ).”⁵¹ Ezek az írásjelek valóban nagyon jelentős leletek, hiszen Konstantin és Metód szerepe a szláv írásbeliség megteremtésében

világra szóló fejlemény volt. Konstantin (Ciriill), a Filozófus 863-ban alkotta meg a glagolita abc-t Dalmáciában, amelyet testvére, Metód is megtanult és ötven tanítványának tovább adta.

A glagolita írás betűinek zalavári előkerülése arra bizonyíték, hogy ebben a térségben délszlávok (szlovének) jelentős számban éltek a VIII-XI. században, és az óbolgár nyelvet is használták, hiszen Metód erre a nyelvre fordította le a Biblia nagy részét, és ott is kezdte meg a hittérítést. Ezt erősíti Georgiosz bolgár érsek ólombullája is, amelyet Zalavár-Várszigeten, szántáskor, szórványként találtak.⁵² Ezek a leletek azonban nem azt bizonyítják, hogy Mosaburg, Zalavár-Várszigeten lett volna! Ezek a leletek azt bizonyítják, együtt a viseletek emlékeivel, az embertani jellegzetességekkel, a temetési rítusokkal (hamvasztás), hogy a Balaton dél-nyugati vidékén a Kr. sz. utáni VIII-IX. században, a népesség jelentős részét tette ki a délről felvándorolt szlávok (in Sclavonica lingua beszélő szlovének, Sclavini) nép-csoportja. Egyébként a dalmáciai Nona (Nin) püspökének, Theodosiusnak a birtokában volt egy glagolita zsoltároskönyv, ami további bizonyíték Nona jelentős szerepére a glagolita írásbeliség hagyományait illetően.⁵³

Írott forrásaink határozottan szólnak arról, hogy Pannonia Sirmiensis (a régi Pannonia Secunda) dél-délnyugatról, a dalmát horvátok által települt be. Erről Anonymus is beszámolt: „A Tisza és a Duna közötti területet, fel a rutén és a lengyel határig pedig Bulgária fejedelme, Salán fejedelem öse, a nagy Kean (Kean magnus) foglalta el, és Sclavos et Bulgaros népesítették be (fecisset ibi habitare).”⁵⁴

A mai Szlovákiában („a tótok lakta” területen, amelyet azonban soha nem neveztek

⁴⁷ Kniezsa István, A szláv apostolok és a tótok. A Magyar Történettudományi Intézet Évkönyve, Budapest, 1942, 178.

⁴⁸ Kniezsa István id. mű (1942) 181, 4. jegyzet

⁴⁹ H. Tóth Imre, Metód találkozása az „ugor királlyal”. In: A honfoglalás 1100 éve és a Vajdaság. Fórum, 1997, 114-115. – Vö. MHK reprint kiadás, 1996, 354-355.

⁵⁰ Boba Imre, The Episcopacy of St. Methodius. Slavic Review 26 (1967) 85-93.

⁵¹ Wolfram Herwig id.mű Conversio cap. 12.: „egy bizonyos Metód nevű görög, az újonnan feltalált szklavin írásaival kiszorította a latin nyelvet...(quidam Graecus Methodius nomine noviter inventis Sclavinis litteris linguam Latinam..”) – Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 320.

⁵² Szőke Béla Miklós id. mű (2014). Német nyelvű összegzés. Uő id. mű (2019) 236-267., 264-265.

⁵³ Boba Imre kutatásai alapján. Sok évvel ezelőtti segítségét, ez úton is, ismételtelen köszönöm.

⁵⁴ Anonymus, SRH I. 48.

Tótországnak⁵⁵), Cirill és Metód soha sem működhetett, mivel ott teljesen hiányzik a kultuszuk. A Felvidéken, a mai Szlovákiában, egyetlen egy templomot szenteltek Cirill és Metód tiszteletére, Szeleceen, de ez csak 1863-ban történt! Metód egyébként nem a keleti, hanem a nyugati rítus szerint végezte az istentiszteletet.⁵⁶ Morava egy város, egy település (pagus) volt a Száva mentén, amely városnak volt a püspöke Metód, ezt a várost korábban Sirmiumnak nevezték (civitas Pannoniae). Sirmiumnak a Szávától északra eső része lett Mitrovica (Szávaszentdemeter). Nagyon fontos tény, hogy VII. Konstantin nagy művében semmit sem tud a Dunántúl frank és a Tiszántúl bolgár megszállásáról!

Azt állítják az un. mérvadó kutatók, hogy mindent eldöntenek a régészeti feltárások, de ez egyáltalán nem igaz! A több mint hetvenöt esztendeje folyó zalavári ásátások nem igazolják, hogy Zalavár-Vársziget lett volna Mosaburg, és a feltárt építmények maradványai, önmagukban nem alkalmasak annak kijelentésére, hogy Arnolf itt uralmi központot (civitas regia) hozott volna létre a IX. század végén (870). Az un. Arnolf palotájából csak annyi bizonyítható, hogy 2011-2015 között előkerült egy 16, 8 x 7, 8 m-es épület alapfala. Minden további erről, történelmi rege,⁵⁷ különösen Arnolf itteni oklevél-kiállításai, és a Bratislávra bízott erősség, amelyet a magyarok elfoglaltak, ámde úgy, hogy pusztításnak és dűlésnek semmi nyoma sincs, sem a Kis-Balaton térségében, sem Zalavár-Várszigeten.

A nevezetes csatának mindössze néhány, háticsigolyába befűródött vas nyílesűcs lenne a bizonyossága.⁵⁸

De arra sincs bizonyíték, hogy az 1009-ben említett Kolon vármegye, majd később Zala vármegye ispáni székhelyének a központja Mosaburg/Zalavár lett volna. „Az utóbbi évek régészeti kutatásai során előkerült leletek egyre valószínűbbé teszik, hogy már ennek a korai megyének (ti. Kolonnak) is, a Mosaburnak vélt Zalavár lehetett a székhelye.”⁵⁹

Durva történelemhamisítás az, hogy egy írott forrás adatait „lokalizáljuk”, majd az adott lelőhelyen megtalált és feltárt építészeti maradványokat „beazonosítjuk” a források adataival, és úgy teszünk, mintha tökéletes és hiteles egyezés volna.⁶⁰ „Az ilyen, eleve elhatározott régészeti program alapján született megállapítások hitele azonban kétséges.” „Nem fogadható el tehát, hogy a régész már kész hipotézisekkel megy ki például egy ásásra, és ott a megfigyelt tényeket veti egybe a készen hozott feltevésekkel. Ez a szemlélet ellenkezik a konkrétól az általános felé haladó, a józan ész által is diktált gondolkodási móddal.”⁶¹

Zalavár-Vársziget soha nem volt Mosaburg. A feltárt erődítmények nyomai, a megtalált templomok maradványai, a napvilágra került temetkezések (közel négyezer sírról van szó!) IX. századra keltezése, valójában vitatható ismérvek alapján történt (tárgytipusok, kerámiák, rítusok⁶²), noha köztük valós datálások is biztosan vannak, vagy legalább is lehetnek. Azonban egyetlen IX. századi érmét sem ismerünk innen, sőt a Karoling pénzgazdálkodásnak eddig semmi

⁵⁵ Szvatopluk hajdani birodalmának területén a tótok (szlovákok), főleg a XV. században bevándorolt csehek és morvák ivadécai. Vö. Márki Sándor. A középkor kezdete Magyarországon II. Századok 24 (1890) 396. Tótország, Szlavónia megnevezése volt! A magyar nyelvben a szlovákok tót elnevezése türk eredetű (Das Wort tat echttürkischen Ursprungs), és azt jelenti, hogy egy alacsonyabb rangú nép (gens), amelynek tagjai nem állandó településeken laktak, hanem kóborolnak és nem sokat érő emberek (un vagabund, un vaurien). A felvidéki tótok (szlovákok) és a délvidéki Tótország neve között tehát csak ennyi a kapcsolat. Vö. Wilhelm Tomaschek, Die Goten in Taurien. Ethnologische Forschungen über Ost-Europa und Nord-Asien. Wien, 1881, 5.

⁵⁶ Kniezsa István id. mű (1944) 264.

⁵⁷ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 303-304.

⁵⁸ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 293.

⁵⁹ Vándor László id. mű (2002) 103.

⁶⁰ Erre a legdurvább példa: Szőke Béla Miklós id. mű (2002) 89-100.

⁶¹ Püspöki Nagy Péter id. mű (1985) 15-16. – Kalicz Nándor-Racky Pál, Új-e az újrégészet? Valóság 6 (1977) 77.

⁶² Szinte a XX. századi szláv szemlélet feléledését véljük újra látni. Vö. Richthofen Bolko, A szláv kérdés Magyarországon régibb középkori archaeológiájában. Archaeológiai Értesítő 40 /1923/26) 140-157. és Márkiné Poll Katalin, A zsenyei kincs. Archaeológiai Értesítő 46 (1932/33) 62-84.

nyoma sem került elő Pannoniában,⁶³ ami persze nem jelenti azt, hogy a IX. századi időmeghatározás, bizonyos esetekben, nem indokolt, de azt jelenti, hogy egy frank grófság, amely gazdasági centrum is volt, nem működhetett minden gazdasági, pénzügyi nyom nélkül! 2019-ben viszont előkerült egy VIII. századi bizánci arany solidus egy kardos sírban (20/19. sír),⁶⁴ amely a temetkezést a későavar vagy a koramagyar időkre keltezheti.

Minden adat, írott és tárgyi dokumentum, arra mutat, hogy a tovább élő avar-germán-szláv lakosság⁶⁵ települései és temetői nyomán döntöttek a magyarok, a jó védelmi adottságokkal rendelkező térség megerősítése és felhasználása mellett,⁶⁶ amint tették más esetekben is. A tökéletes védelmi adottság miatt került ide a zalai ispáni vár és a kolostor. Az ispáni várról nagyon keveset tudunk, a későbbi ásatások, remélhetőleg, sok kérdést megoldanak majd.

A mocsár adta természetes védelem azonban a XIV. század után már hátráltatta Zalavár fejlődését, és így csak a hiteles helylyé vált bencés kolostor élt tovább.⁶⁷

A megközelítően három hektár területű (az egész Vársziget területe cca. 12 hektár⁶⁸), hajdani (a szinte teljesen elpusztított) bencés monostor északi oldalán állt egy három

hajósnak tűnő, de kisméretű kolostor-templom (vagy csak kápolna?). A monostoron kívül, attól északra épült meg az 50 m hosszúnak mért, reprezentatívnak gondolt, királyi templom, amely nem lehetett Privina egyháza, sokkal inkább az 1019-ben már felszentelt királyi alapítású templom, amelynek az építése a X. század végén meg kellett induljon. Ezt a vélelmezett keltezt támogatják a megmaradt kőfaragványok is, amelyek valóban a legkorábbi díszítményeink közé tartoznak.⁶⁹ Ez lehetővé teszi annak felvetését, hogy a Privinának tulajdonított, Szent Adrian-templom, valóban Adorján tiszteletére volt szentelve, sőt az ereklyetartónak meghatározott sírhely is, (ha egyáltalán az volt!), lehet helyesen értelmezett, noha ilyen nagyméretű (1, 6 x 1, 8 m) sírhely ossarium szokott lenni.⁷⁰

Ez a nagyméretű templom tehát nem Privina számára épülhetett a IX. században, hanem a Magyar Fejedelemség egyik legkorábbi megyeszékhelyén emelheték a X. század végén, vagy a XI. század elején, és amelyet sohasem hívtak Mosaburnak, sem Blatnogradnak, sem civitas Priwinaenek, sem urbs Chezilonisnak, hanem zalai (Zaladiensis, Zaladino⁷¹) monasteriumnak és castrumnak. Györffy György mutatta ki, hogy az „Árpád-

⁶³ Gedai István, The role of the Carpathian Basin in the Byzantine coinage of the 8th-11th centuries. In: Commentationes numismaticae 1988. Festgabe für Gert und Vera Hatz. Hamburg 1988, 31: az avarok utáni időkből alig van valamilyen pénzlelet (there are hardly any coin finds). 2019-ben, Zalaváron, egy kardos sírban előkerült V. Konstantinosz bizánci császár verdefényes arany solidusa!

⁶⁴ Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 445, 2896. jegyzet

⁶⁵ Petrus Ransanus jegyezte fel, hogy „a magyarok szélteben-hosszában birtokolták Pannóniát, és így sok régi városának nevét megváltoztatták, és több újat alapítottak, most mind új népeinek, mind pedig az általuk alapított új városoknak a nevét kell ismertetnünk.” Petrus Ransanus, A magyarok történetének rövid foglalata. Közreadja Blazovich László és Sz. Galántai Erzsébet. Bibliotheca Historica. Európa Kiadó, Budapest, 1985, 63. Anonymus is szól erről a népvándorlásról: „Azt a földet pedig, amely a Duna-Tisza közén terült el, a nagy Kean (Keanus magnus), Bulgária vezére, Salán vezér őse foglalta el a ruthenok és a lengyelek határáig, lakosokul szlávokat (Sclavos) és bulgárokat (Bulgaros) tett oda.” „...Athila király halála után Nagy Kean...szlávokat (Sclavi) telepített be Bulgária földjéről.” Anonymus, Gesta Hungarorum. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről. Fordította: Pais Dezső. Magyar Helikon, Budapest, 1977, 89-91. – SRH I. 48, 51. De éltek Pannóniában, még a IX. században is, gepidák. Vö. Wolfram id. mű Conversio, cap. 6. De Gepidis autem quidam adhuc ibi resident.

⁶⁷ Ritoók Ágnes, The decline of a central place in the Middle Ages: Zalavár. In: Castellum, civitas, urbs. Zentren und Eliten in frühmittelalterlichen Ostmitteleuropa. Castellum Pannonicum Pelsonense 6. Hrsg. Orsolya Heinrich-Tamáská, Hajnalka Herold, Péter Straub und Tivadar Vida. Budapest, Leipzig, Keszthely, Rahden, 2015, 103-111.

⁶⁸ Szőke Béla Miklós, Mosaburg – ein neues Zentrum der Klein-Balaton-Region und seine Beziehungen zu Keszthely-Fenekpuszta. In: Keszthely-Fenekpuszta im Spiegel der Jahrtausende. Leipzig-Zalaegerszeg, 2009, 93.

⁶⁹ Somogyváron is több darab került elő. Bakay Kornél id. mű (2011) 52., 80-81. kép; 72, 110. kép; 77, 120. kép; 83, 126. kép; 82-83, 127-128. kép; 127, 196. kép; 146, 346. kép; 205, 547. kép;

⁷⁰ Vö. Bakay Kornél, id. mű (2011) 162, 344. kép; 165, 357. kép; 175, 397, 400 és 401. kép; 185, 436. kép (alaprajz).

⁷¹ Szent Gellért püspök nagy legendája. In: Árpád-kori legendák és intelmek. Szépirodalmi Kiadó, Budapest, 1983, 83. – SRH II. 493: Stephanus et Anshelmus duo de Zaladino.

kori királyi monostorok eredetileg királyi udvarhelyek, curtisok voltak, amelyekhez egy-két királyi kápolna tartozott. A monostoralapítás lényegében egy udvarháznak, kápolnáinak, és a hozzá tartozó udvari gazdasági szervezetnek, egyházi célra való szentelését jelentette. Ilyen volt az elsők közül Pécsvárad, Zalavár s talán maga Pannonhalma is.”⁷²

Az épületmaradványokról, az előkerült leletekről, a keltezésekről a viták tehát egyáltalán nem fejeződtek be, és az épületek architektúrájának művészi kvalitásai nem a IX. századi, Karoling-korban emelt alkotások maradványainak újra felhasználása révén jöttek létre.

Az elmúlt 25 év ásatásai jelentős új eredményeket hoztak, de a prekoncepciót nem tudták hiteles valósággá változtatni.⁷³ Azon kívül a temetkezések elemzése is várat magára!⁷⁴

Súlyos kérdés a Balaton egykori vízszintje. A vizsgálatok azt mutatják,⁷⁵ hogy Zalavár-Vársziget és Récéskút közvetlen környéke, a XIII. századig egyáltalán nem volt mocsaras terület!⁷⁶ A Balaton legmagasabb vízállása a XIII. és a XVI. században volt: 112-113 m.⁷⁷ A Nagyberek lenyúlt egészen Somogyvárig.⁷⁸ Ekkoriban Tihany, Szigliget, Fonyód, Boglár,

Szentgyörgy sziget volt. A legalacsonyabb vízszint a római korban és utána, a VI-X. században alakult ki, tehát a IX. században a Zala folyó menti dombokat, közvetlenül, nem vette körül víz. A VIII-IX. században meglehetősen alacsony volt vízszint!⁷⁹

A későbbi Dunántúlon, a Kr. sz. utáni V-X. században, mediterrán jellegű éghajlat mellett folytattak az itt élők nagy területű gabona-termesztést, szőlőtermelést és virágzó kert gazdaságot.⁸⁰ Az a vízi világ, amelyet a Nagyberekből ismerünk, csak a XIII. században alakult ki, s amely lényegében fennállt 1911-ig.⁸¹ A Kis-Balaton körül óriási terület és az alsó Zala-völgy is egykor (az első nagy jégkorszakban) víz alatt állt. A Balaton régen nagyobb kiterjedésű volt, mint ma. Ez az állapot azonban később jelentősen megváltozott, és a történeti időkben, a Balaton leapadt a mai szintjére (106-107 m). A római korban, majd azt követően, a Balaton vízszintje alacsony volt, egészen a XIII. századig, amikor a vízszint 108,5 m fölé emelkedett.⁸² „A Balaton-vidék legelhagyatottabb, legnehezebben hozzáférhető része volt a Kis-Balaton környéke. A feliszaposodó tómedencét majdnem teljesen ellepte a nádas, azokon át kellett a tisztavíz-foltokat megkeresni. Legalkalmasabb volt a Zalán, vagy a délről

⁷² Györffy György, A magyar egyházszerzés kezdeteiről, újabb forráskritikai vizsgálatok alapján. MTA II. Osztály Közleményei 18 (1969) 214.

⁷³ Ritoók Ágnes id. mű (2014) 281-303.

⁷⁴ Az ásató Szőke Béla Miklós nem járult hozzá 2020. júliusában, hogy az ásatási naplót áttekinthessem, arra hivatkozván, hogy a sajtó alatt lévő új Zalavár-monográfiát hamarosan tanulmányozhatom.

⁷⁵ A klimatikus vizsgálatok alapján, az éghajlatváltozás hatására a 750-es évektől 900-ig a Kárpát-medencében nagyarányú felmelegedés és szárazság volt, ami az árterületek és a vizenyős részek összehúzódását eredményezte. Vö. Frisnyák Sándor, Kárpátenbecken. In: Antropogén tájformálás az alföldön. Jóna András Múzeum Évkönyve 43 (2001) 555-568.

⁷⁶ Gryneusz András, Balaton a római korban. História 21 (1999) 4-5. szám, 4-5. – Bakay Kornél, Őstörténetünk régészeti forrásai II. Miskolc, 1998, 256-257.

⁷⁷ Padiák Judit, A tó természettörténete. História 21 (1999) 4-5. szám, 50-53. – A törökkori igen magas vízállást többen túlzónak tartják, és igen merész feltevésnek nevezik. A vízállás maximuma 108 m lehetett. Vö. Balaton. Szerk. Tóth Kálmán. Budapest, Panoráma, 1974, - Sümegi Pál 110-115 m közötti értéket adott meg. A legalacsonyabb vízállás 104,0 m. Itt kell megjegyezni, hogy a Balaton, ma megengedett legmagasabb vízállása + 110 cm a siófoki vízmércén, ami 104,52 m Balti f. magasságnak felel meg. Korábban az Adriához (A.f.m) viszonyítottak. Vö. Müller Róbert, Cece vagy guzsaly, radius vagy colus? Textilgyártás és a Balaton vízállása a 4. században. Zalai Múzeum 23 (2017) 151.

⁷⁸ Bakay Kornél id. mű (2011) 526-527. A Nagyberek területe 714 km², a boglári berek (a Keleti Bozót) területe 284 km², a délkeleti berek pedig 284 km². A Nagyberek legmélyebb pontja 104,5 A. f.m.

⁷⁹ Sümegi Pál, Der Balaton als kartographisch-paläoökologisches Forschungsobjekt in Vergangenheit und Gegenwart. In: Keszthely-Fenekpuszta. Im Spiegel der Jahrtausende. Leipzig-Zalaegerszeg, 2009, 19-25.

⁸⁰ Hipp Sylvia, Veränderungen der Landschaft am westlichen Ende des Balaton von der Römerzeit bis zur Karolingerzeit (1.-9. Jh.) In: Keszthely-Fenekpuszta im Spiegel der Jahrtausende. Leipzig-Zalaegerszeg, 2009, 26-30.

⁸¹ Takáts Gyula, A Nagyberek világa és a Balaton. Jelenkor 9 (1966) 627-635.

⁸² Sági Károly, Egy történeti vita természettudományi kapcsolatai. (Válasz dr. Simonyi Dezső észrevételére). Földrajzi Értesítő 19 (1970) 201.

bejövő Cölömpös-árkon végig csónakázni. De Zalavár környékén nyílt víztükör volt! A tó mocsár és nádas rengetegében elrejtve volt néhány sziget.”⁸³ A Kis-Balaton a XIX. századig Balatonhídvég és Fenékpusztá közti területen nyílt, hajózható víz volt.⁸⁴ A Kis-Balaton kialakulása az egykori nagyobb balatoni öbölből, újkori folyamat. A Zala 1886-ig Balatonhídvégnél ömlött a Balatonba, és csak 1886 után Fenékpusztánál. A Zala, az Alsó Zala-völgyben délnek folyik, majd hirtelen keletnek fordul Balatonhídvégnél. E fölött húzódik a zalavári halomgerinc. A Kr. sz. utáni IX. században a Balaton vízszintje süllyedő tendenciájú volt (103-105,5 m), Fonyód-Bélatelepen a szárazulat magassága 103,4 m volt, az aszföldi templom szintje 109,9 m,⁸⁵ a Zalasabbar-Borjúállás szigeten a legmagasabb pont szintje 107,1 m.

Ennek a területnek abban állt a jelentősége, hogy a Kijev-italiai nagy kereskedelmi út a Balaton északi oldalán haladt Poetovio felé, ám a Balatonon, legkönnyebben, Hidvégnél, nem pedig Fenékpusztánál, lehetett átkelni.⁸⁶ Ez az adriai nagy út megvolt a rómaiak, a hunok és az avar birodalom korában, és a magyarok idejében is. Ezzel szemben az un. Alpesi út Bajorországból haladt Itália felé, Karantánián és Alsó-Pannónián keresztül, és érintette a karintiai Moosburg várát és városát. E térség népessége a IX. századra vegyessé vált, de Zalavár története nem a frank birodalom egyik balatoni grófságának története, noha nem lehet kizárni, hogy a Balaton délnyugati övezetében létrejött egy avar-szláv-germán, kisebb hatalmi központ. A források, a régészeti feltárások, az antropológiai adatok alapján az egykori élet jellemzőit tehát másképpen is megrajzolhatjuk.

A zalai ispánság és a Szent Adorján monostor

Kisérreljük meg úgy megrajzolni, felvázolni Zalavár-Vársziget koraközépkori (VIII-IX. századi) történetét, hogy eltekintünk a CBC és más, ide vonatkoztatott forrás, erővel ide citált adataitól. A prekoncepcióktól mentes történeti rekonstrukció természetesen nem egyezik a hivatalos Mosaburg-elmélettel, hiszen csak azokat az írott és tárgyi adatokat használhatjuk fel, amelyek biztosan ide kötődnek, és vitán felül erre a területre vonatkoznak.

A Kárpát-medence IX. századi történetének is Avaria az alapja. Az avar temetők nagy száma vitathatatlanul teszi, hogy az alaplakosság, a Balaton körül is, az avar volt a Kr. sz. utáni VI. századtól a X. századig.⁸⁷ A nagy sírszámú avar temetők, sok nemzedék egy helyen, egy helyben lakását igazolják. (Keszthely környékén 3770 sír, Alsópáhok 1442 sír, Keszthely-Dobogó 2152 sír, Keszthely-Városi temető 1539 sír, Gyenesdiás cca. 300 sír, Vörs-Papkert 700 sír, Zalakomár-Lesvári dűlő cca. 600 sír, Zamárdi-Rétiföldek 2380 sír etc.). Többen azt feltételezik, hogy a Balaton délnyugati térségében a vizsgált korban, a VII. század végétől, csekély volt a népsűrűség, sokan elvándoroltak vagy máshová telepítették őket, egyes szigetek (pld. a Vársziget) pedig egyenesen lakatlan volt a IX. század elejéig. Többek szerint azonban tovább élő lakosságot mutatnak a régészeti adatok, például Keszthely és Fenékpusztá térségében. De a Zalavár-várszigeti temetőket, állítják, nem lehet összehasonlítani a fenékpusztai nekropol sírjaival.⁸⁸

A különböző feltevések zöme azonban, többnyire, nem kellően megalapozott. A kutatók egy része úgy magyarázza a forrásokat, mintha a nomád avarok a

⁸³ Cholnoky Jenő, Balaton. Franklin Társulat, Budapest, é. n. 167.

⁸⁴ Sági Károly, A Balaton szerepe Fenékpusztá, Keszthely és Zalavár IV-IX. századi történetének alakulásában. Antik Tanulmányok 15 (1968) 19.

⁸⁵ Sági Károly id. mű (1968) 34.

⁸⁶ Sági Károly id. mű (1968) 38-41. – Szőke Béla Miklós id. mű (2009) 99-100. – Uő id. mű (2019) 224.

⁸⁷ Az avarok lakosság továbbélésének kérdése több mint fél évszázada nem jutott nyugvópontra. Vö. Anton Točik, Zur Frage der slawisch-magyarischen Kontakte an der mittleren Donau im 10. und 11. Jahrhundert. Berichte über de II. Internationalen Kongreß 2 (1973) 351-356.

⁸⁸ Müller Róbert, A kontinuitás kérdései Fenékpusztán. Zalai Múzeum 22 (2015) 25-38. – Uő Die Gräberfelder vor der Südmauer der Befestigung von Keszthely-Fenékpusztá. Castellum Pannonicum Pelsonense 1. Budapest/Leipzig/Keszthely/Raden, 2010, 242-247.

földművelő szlávokat szolgálóként kezelték volna, és nagy tömegű fogolyszedéssel biztosították volna mindennapi életük feltételeit. Példaként szerepel⁸⁹ a Theophülaktosz Szimmokattész által feljegyzett 602. évi avar hadjárat, amelynek során, Apszikh avar alvezér a Duna jobb partján vonult fel Petrosz bizánci fővezér seregével szemben, aki a szlávok elleni hadjáratra készült. Amikor a kagán tudomást szerzett a rómaiak támadásáról, Apszikhot a Morava folyó dunai torkolatához küldte a sereggel. A kagán Apszikhot bízta meg, hogy a Bizánccal szövetséges anták népét elpusztítsa.⁹⁰ Ezt követően az avar vezér, feltehetően, a Duna torkolat vidékétől északra, a Dnyeszter és a Bug környékén élő dulebek földjére mehetett, ahol bizonyára, sok foglyot ejtett. A nagy-tömegű foglyot azután letelepítették a Mura-Zala folyók közötti lakatlan területen. Noha kétségtelen tény, hogy mind az ókorban, mind a középkorban a rabszolgák (*mancipia*, *servi*) szerepe igen jelentős volt, hiszen alapelveként vallották, hogy a munka csak a rabszolgáknak való, a szabad embereknek nem!

Az ilyesfajta nézeteknek azonban mind az írott források, mind a régészeti adatok részben

ellene mondanak. Azokból éppen az derül ki, hogy bár az avarok is, a magyarok is, a ruszok is, erőteljesen foglalkoztak emberkereskedéssel⁹¹, az avarok és a szlávok, sőt a magyarok is, sokszor együtt harcoltak⁹², együtt laktak, és közös temetőbe temették a halottaikat.⁹³ A szlávok, bár időlegesen az avarok politikai alávetettségében éltek, akiknek az életmódját teljesen átvették, mégis meg tudták őrizni viszonylagos függetlenségüket.⁹⁴ Ha nem is voltak mindig egyenértékűek, a szlávok szerves részét képezték az avar birodalomnak.⁹⁵ A Fredegar-féle híradásokat át kell értékelni, mert a szlávok, mint befulci (*kettős hadsor/duplicem vestilia/* vagy *segédnép /Beivolk/*) vonultak hadba, az avarok előtt, vagy előcsapatként vettek részt a csatában, az avar hadak arcvonala előtt. Segítették az avarokat a hajóépítésben, az ostromoknál, és általában nem kényszer hatására harcoltak az avarok oldalán, hanem sokszor önkéntesként.⁹⁶ Így egyre inkább átvették az avar szokásokat, a temetési rítusokat, a hitvilág főbb elemeit. Az avar ötvösök termékei is egyre jobban elterjedtek a morvák, a karantánok körében⁹⁷

⁸⁹ Szőke Béla Miklós id. mű (1996) 104. – Uő id. mű (2002) 69.

⁹⁰ Theophülaktosz Szümmokattész, *Világtörténelem*. Fordította: Olajos Teréz. Magyar Őstörténeti Könyvtár 26. Balassi Kiadó, Budapest, 2012, 276-277. Az anták, egyesek szerint, nem szláv népcsoport volt, talán a pontuszi gótok utódai lehettek. – Erdélyi István, *Zur Frage der frühen awarisch-slawischen Beziehungen*. *Das Altertum* 27 (1981) 55 skk. Vö. Alexander Avenarius id. mű (1974) 157: az antok szlávok voltak!

⁹¹ Fettich Nándor, *A levediai magyarság a régészet megvilágításában*. *Századok* 67 (1933) 267. Az avar bronzöntő művészet eredete és az előállító műhelyek topográfiai elhelyezkedésének kérdése máig megoldatlan!

⁹² 595-ben a bajorok közül mintegy kétezer ember a szlávokra tört (*super Sclavos inruunt*), a kagán azonban legyőzte őket és mind megölte (*superveniente Cacano omnes interficiuntur*). A longobardok, az avarok és a szlávok társaságában (*Inter haec Langobardi cum Avaribus et Sclavis*) Istria területére rontottak, felégették és kirabolták azt. 603-ban Agilulf királynak az avar kagán szláv csapatokat küldött, akiknek a segítségével be is vették Cremona városát (*obsedit civitatem Cremonensem cum Sclavis, quos ei Cacan, rex Avarorum in solacium miserat*). 663-ban Lupus fia, Arnefrit félt Gri-mualdtól, ezért a szlávok népéhez menekült Carnuntumba, amelyet rossz kiejtéssel Carantanumnak neveznek (*fugit ad Sclavorum gentem in Carnuntum, quod corrupte vocitant Carantanum*). 703-ban a szlávok önálló hadsereggel támadtak Ferdulf hercegre. Vö. Paulus Diaconus, *Geschichte der Langobarden*. – *Historia Langobardorum*. Hrsg. Wolfgang F. Schwarz. WBG Darmstadt, 2009, 228., 234., 236., 282., 318.

⁹³ Bakay Kornél, *Honfoglalás- és államalapítás-kori temetők az Ipoly mentén*. *Studia Comitatus* 6. Szentendre 1978, 166-188.

⁹⁴ Helena Zoll-Adamikowa, *Slawisch-awarische Grenzzone im Lichte der Grabfunde*. A Wosinszky Mór Múzeum Évkönyve, Szekszárd. 15 (1989) 97-102...*die Slawen die obwohl sie zeitweise den Awaren politisch unterworfen waren und sich deren Lebensweise völlig aneigneten, doch eine relative selbständige Existenz führten*. Ideje megszabadulni a Fredegar által leírt sztereotípiától (IV. 48.: *Chuni aemandum annis singulis in Esclavos veniebant, uxores Sclavorum et filias eorum strato sumebant; tributa super alias oppressiones Sclavi Chunis solvebant.*), és tudomásul venni a vegyes (avar-szláv) lakosság településeit és temetőit.

⁹⁵ A sikertelen konstantinápolyi ostrom (626) után, a menekülő szlávokat, az avar kagán parancsára gyilkolták le. Vö. Szádeczky-Kardoss Samu id. mű (1998) 185.

⁹⁶ Alexander Avenarius id. mű (1974) 128-130.

⁹⁷ Szőke Béla, *Spuren des Heidentums in den frühmittelalterlichen Gräberfeldern Ungarns*. *Studia Slavica* 3 (1956) 119-155.

A közös temetőben nem azonos a csontvázas és a hamvasztásos sírok száma,⁹⁸ és a birituális temetők jellemzői változatosak voltak, sőt a pókaszeptki temetőben 248 koraavar (VII. századnak tartott) csontvázas temetkezés mellett 169 VIII-IX. századi szláv hamvasztásos sír volt, és feltételezések szerint, a temetkezés nem volt folyamatos. Feltételezik, hogy a Zala völgyében, és a Balaton délnyugati vidékén a birituális temetkezéseknek más formái voltak, mint a Duna északi oldalán.⁹⁹

Ha azonban szilárdabb alapokon nyugodna az avarok időrendje,¹⁰⁰ akkor kiderülhetne hogy kik és mikor települtek le a zalavári Várszigeten. Nyilvánvalóan számolni kell menekültekkel is, különösen kereskedőkkel és kézművesekkel, akik a VII. század végétől az arabok agressziója miatt telepedtek le a Kárpát-medencében.¹⁰¹

A rabszolgák és az emberkereskedelem létezését a kereszténység sem szüntette meg, sőt hosszú évszázadokon át a rabszolgákat, a szolganépeket a birtok részének (tehát akár az állatokat vagy a földet, az erdőt, a szőlőt) tekintették, ámbár más ideológiája lett az egyre gyakoribb felszabadításuknak.

A forrásokból azt látjuk, hogy az évszázadokon át jól működő avar birodalom (pax avarica) elvesztette korábbi hatalmi súlyát, és a VIII. század utolsó negyedében, de főleg a IX. században Avaria már elszegényedett és elerőtlenedett országgá vált, elsősorban a belharcok miatt, majd pedig a

frank-bajor hadjáratok következtében.¹⁰² Régészeti jól mutatja ezt a változást a viseleti kellékek megfogyatkozása a várszigeti sírokban és a korabeli többi temetőben. Az eddig megjelent rövid beszámolókból az derül ki, hogy a sírokban nyugvók viselete szegényesebb lett, a halottak hozzátartozói már nem készítettek padmalyos sírgödröket, nincsenek állat-mellékletek, ezen a tájon már alig fordul elő halotthamvasztás, noha Észak-Európában, a vikingek körében nagyon is elterjedt maradt a halottak máglyán elégetése.¹⁰³ Úgy látszik, hogy ekkoriban, tehát a IX-X. században, hamvasztás már a szlávok körében sem nagyon dívott, egy túlhaladott szokássá vált (eines schon überholten Brauches darstellt), amelyet a keresztény ideológiai is tiltott.¹⁰⁴ Észak-Európában, például Lengyelországban, például a Tańsk-Przedbory XI-XII. századi temetőben feltárt 38 csontvázas sír mellett mindössze két szórthamvas temetkezés fordult elő.¹⁰⁵

Az észak-bácskai avarság még egy ideig megtartotta temetkezési szokásait. Idővel azonban elszegényedtek, ami kitűnően bizonyítható a sírok leletanyagának egyszerűsödésével vagy teljes hiányával.¹⁰⁶ Ez az elszegényedés különösen szembeűnő a korábbi temetkezések mellékleteinek tükrében (Mandelos, Sirmium.¹⁰⁷) Már nem tudják beszerezni például a halott övére való fémdíszeket, ezért az övgarnitúrák nagyon hiányosak, vagy vegyes kivitelűek (öntött veretek között préselt lemezes díszek vannak),

⁹⁸ Püspöki Nagy Péter kimutatta, hogy tíz felvidéki avar temetőben feltárt 4113 sírból 44 volt hamvasztásos temetkezés, vagyis az eltemetettek 1,07 %-a! Id. mű (1985) 39.

⁹⁹ Cs. Sós Ágnes, Jelentés a pókaszeptki ásátásokról. *Archaeológiai Értesítő* 100 (1973) 66. Vö. Helena Zoll-Adami-kova id. mű (1989) 100.

¹⁰⁰ Bakay Kornél, Az avarok időrendjéről. Újabb avar temetők a Balaton környékén. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 1 (1973) 5-86.

¹⁰¹ Jan Dekan, Herkunft und Ethnizität der gegossenen Bronzeindustrie des VIII. Jahrhunderts. *Slovenská Arheologia* 20 (1972) 444.

¹⁰² Fügedi Erik, Avarok és morva-szlávok. *Archaeológiai Értesítő* 88 (1946/1948) 312.

¹⁰³ A vikingek körében dívó szertartásra lásd Neil S. Price, *The Viking Way. Religion and War in Late Iron Age Scandinavia*. Uppsala, 2002. – A lengyeleknél: Jerzy Gassowski, *Cmentarzysko w Końskich na tie zagadnienia południowej granicy Mazowsza we wczesnym średniowieczu. Materiały Wczesnosredniowieczne II* (1950/52) 71-174.

¹⁰⁴ Nada Miletič, Slovenska nekropola u Gomejnici kod Prijedora. *Slawische Nekropole in Gomeinica bei Prijedor*. *Sveska* 21/22 (1967) 146.

¹⁰⁵ Lechosław Rauhut, Ludgarda Długopolska, Wczesnośredniowieczne cmentarzysko szkieletowe w obudowie kamiennej w Tańsku-Przedoborach, pow. Przasnysz. *Wiadomości Archeologiczne* 38 (1973) 383-441

¹⁰⁶ Ricz Péter, Az észak-bácskai avar temetők elhagyása időrendjének kérdése. In: *A honfoglalás 1100 éve és a Vajdaság. Újvidék, Forum*, 1997, 157. Vö. Bakay Kornél id. mű (1998) 198.

¹⁰⁷ Славенка Ерцегович-Павлович, Аварски коњанички гроб из Манделос. *Старинар* 24-25 (1973/74) 107-111. és 24-25 (1975) 107-113. – Ивана Попович, Златни аварски појас из околине Сирмијума. Београд 1997.

vagy már nincs is veretekkel díszített övük.¹⁰⁸ Fettich Nándor csaknem egy évszázaddal ezelőtt leírta ennek a jelenségnek lehetséges magyarázatát: „Hogy az óriási mennyiségű díszes bronzöntvényekből mennyi készült Magyarországon és mennyi az avarok belső-ázsiai őshazájából elhozott eredeti anyag, ma még nincs módunkban hozzávetőlegesen sem meghatározni. Annyi bizonyosnak látszik, hogy a technikai kivitel, a bronzöntés, belső-ázsiai örökség.”¹⁰⁹ A későbbi Dunántúl a frank birodalom fennhatósága alá került, noha katonailag nem volt megszállt terület, a keleti kereskedelmi utak azonban itt bizonytalanná váltak. Észak felé, a lengyeleknél, a cseheknél, a ruszoknál, töretlen intenzitású maradt az arab kereskedelem (van olyan wielkopolskai lelőhely, ahol az ezüst tárgyak mellett 8 kg ezüst dirhem volt elásva), különösen a rabszolgák, a borostyán, a méz, a viasz és a prémek voltak keresettek a IX. század elejétől a X. század derekáig, amikor megjelentek a nyugati (elsősorban a német) pénzermék.¹¹⁰ Felerősödtek a Dunántúlon is a nyugatról és délnyugatról beáramló, új fajta árutömeget kínáló kereskedelmi karavánok mozgásai, és velük együtt megjelentek a pénzermék. Ezért nagyon feltűnő, hogy Zalavár-Várszigeten nyoma sincs sem az arab ezüst dirhemeknek, sem a nyugat-európai pénzeknek! Csak első királyaink (XI. századi) érméi kerültek elő, de csak sírokból!

A dél, délnyugat felől felerősödött népvándorlás, leginkább szláv tömegeket sodort észak felé. A 650/660 és 790 között azonban a római Pannónia területén nem éltek nagy számban szlávok! A VIII. század végétől kezdve, a Karoling-birodalom politikai és

vallási befolyásának a hatására megnövekedett a dalmáciai és a horvát népcsoportok mozgása s ezzel együtt a nyelvi hatások erősödése. Mivel a Balkánon kicsi a hamvasztásos temetkezések száma, néhányan az északi, Morva-völgyi (morva örgrófság területe, Kismorávia) etnikumok délre vándorlására gondolnak.¹¹¹ A szlávok megtelepedése a Balkánon és Dalmácia területén már a VI. században megindult, amikor a bizánci birodalom dunai védelmi rendszere 593 és 596 között teljesen összeomlott. Az erőszakos szláv tömegek elárasztották észak Illyricumot és Trákiát, és megkezdődött a Balkán-félsziget elszlávosodása, előbb a déli területeken, majd később az északi részeken is. A szlávok megtelepedése Korinthoszbán már a VII. században megtörtént.¹¹² Korábban az avarok ellenséges viszonyban voltak a szlávokkal, később azonban támogatták a megtelepedésüket a Peloponézoszon is.¹¹³

Vannak forrásadatok a horvátok és a szerbek térfoglalására is, feltehetően a bizánci császárok fennhatósága alatt. A szlávok balkáni honfoglalása a VII. század közepére befejeződött.¹¹⁴ A szlávok egyre növekvő szerepére mind az írott források, mind a régészeti adatok egyértelműen utalnak, bár jelentős különbségek voltak a déli és az északi szlávok között. A népességi arányokat jól mutatja a Theophanész Kronographiájából átvett, Theophülaktosz Szimmokattész féle felsorolás, amely szerint a bizánciak által elfogottak között hármezer avar hadifogoly volt, egyéb barbárból négyezren felül, továbbá kétezerkésztíz, a szlávok közül pedig

¹⁰⁸ Bakay Kornél id. mű (1998) 245 skk. – Szőke Béla Miklós id. mű (1996) 111.

¹⁰⁹ Fettich Nándor id. mű (1933) 256. – Geschichte der Hunnen. Niedergang und Nachfolge. Hrsg. Franz Altheim, Fünfter Band, Berlin, 1962, 269, 284, 286. Nemcsak a bronzöntés művészetét hozták magukkal Közép-Ázsiából Európába, hanem az un. szkíta állatstílust is. Európában hatott rájuk a hellenisztikus művészet is (mitológiaiuk jelenetek), de a griffek, a szarvasok, a különböző állatok, sőt az indadisz (Kreislappenranke) sem hellenisztikus (bizánci) átvétel. Valószínűleg eredeti öntvényeket, sőt modelleket is magukkal hozhattak ázsiai hazájukból. – Vö. Alexander Avenarius id. mű (1974) 166-168.

¹¹⁰ Ewa Stattler, Kontakty handlowe ludnosci wczesnopolskiej z krajami arabskimi wczesnym sredniowieczu (IX-XI.w.) Slavia Antiqua 13 (1966) 199-267. Az arab pénzforgalomra: 221-230.

¹¹¹ Cs. Sós Agnes id. mű (1973) 76.

¹¹² Mirjana Ljubinkovič. Les trouvailles archéologiques de Corinthe et l'archéologie Slave du Xe-XIe siècles.

¹¹³ Menandrosz id. mű (2019) 134-136. és Püspöki Nagy Péter id. mű (1985) 33.

¹¹⁴ Jadran Ferluga, Byzanz auf dem Balkan im frühen Mittelalter. Forschungen. Internationale Zeitschrift für Geschichte, Kultur und Landeskunde Südosteuropas. München, 44 (1985) 1-16.

nyolcezer.¹¹⁵ A korábbi idők (V-VI. század) halottai között deformált (torzított) koponyájú egyéneket is találtak Boszniában (Rakovčani), tehát a hunkori lakosság egy része is tovább élt, majd a IX-XIV. századi nagy temetőben (Bugojno melletti Čipuljič-i Cerkvine) már a hagyományos ékszerek jelentek meg, római típusú sírkamrákban, amelyek Zalavár-Várszigeten is jellemzőek.¹¹⁶

A balkáni erős bolgár állam és a horvát állam népességéből is váltak ki új telepések (a Dalmáciába jött horvátok közül kivált egy rész, és elfoglalta Illürikont és Pannóniát), akiket a források sclavi, sklavini, sklavinoi néven említenek, akiket avaroknak is hívtak.¹¹⁷ Anonymus felsorol még bohemi, poloni, rutheni, caranthani népeket is. A szlovének (a későbbi Szlavónia és Dalmácia, valamint a korábbi Pannonia Secunda területéről¹¹⁸), valamint a karantánok, különösen fontos szereplők voltak, mert ők szállták meg a későbbi Felföldet vagy Felvidéket (mai Szlovákiát) is, nemcsak Pannonia Inferiort. Helmold szerint a morvák karantánok, a csehektől délre élnek (ab austro Boemos et eos qui dicuntur Marahi sive Karinti). A szlávok földjéhez (in partem Slavaniae) Ungariát is hozzá szokták venni, noha mind a szokásaik, mind a nyelvük eltérő. Azt is mondja, hogy a karintiaiak a bajorokkal határosak (Charinti confines sunt Bawaris), az Istent szolgálják, és nincs még egy ilyen istenfélő és becsületes nép, és a papjaikat is buzgón tisztelik.¹¹⁹ Jelentőségük leginkább abban mutatkozott meg, hogy a közel háromszáz éven át kialakult avar kulturától erősen eltérő szellemi és anyagi műveltséget honosítottak meg a korábbi Pannonia provincia területén. Mivel pedig ők már megismer-

kedtek a kereszténységgel is, kezdték elterjeszteni az új építési és temetkezési formákat (templomok, kő és téglapületek), új öltözködési divat szerint átalakították a viseletet, új eszköz és fegyver típusokat honosítottak meg az akkor használatos európai gyakorlat és a kereskedelmi kínálat szerint.¹²⁰ Komoly szerepük volt a legyőzött gepidáknak is, mind a fémművességben, mind az építészetben, mind a könyvfestészetben.¹²¹

A római birodalom egyik jelentős településének, Poetovionak (Pettau, Ptuj) a területén tártak fel egy közel négyszáz síros temetőt, amelynek elemzése rendkívül fontos a zalavár-várszigeti ásatások eredményeinek helyes értelmezése szempontjából.¹²² A szlávok előtti (vorslawische Zeit) temetkezések mellékletei germán jellegűek, aminek nyilván a római hadseregben szolgáló germán katonák adják a magyarázatát. Feltehetően alemann törzscsoportok tagjai éltek Poetovioban. A szláv korszak temetkezési rendje eléggé szabálytalan volt, intenzívebb időszak a köttlachi és a bjelobrdói fázisban volt tapasztalható. A két, régebbi avar temetkezési csoporttól eltérően, ezek elkülönültek, ezekben a sírokban avar-szláv típusú kerámia volt, amelyek a karantán-köttlachi kultúrkör régebbi fázisának horizontjába tartozó sírokkal keveredtek. Nem kétséges, hogy mindezek a kultúrák, genetikailag szoros kapcsolatban voltak egymással, amelyek a morva, a közép-dunai és a pannon térség postavar időszakát hozták létre (Es besteht kein Zweifel, daß mit ihr genetisch alle Kulturen eng verbunden sind, die sich im mährischen, mittleren Donau- und pannonischen Raum in der postawarischen Zeitspanne formten). A ptuji temetőben a sírokat, a nagymorva fázis

¹¹⁵ Theophylaktosz Szimmokattész, Világtörténelem. Fordította, a bevezetést és a jegyzeteket írta Olajos Teréz. Magyar Óstörténeti Könyvtár 26. Balassi Kiadó, Budapest, 2012, 272.

¹¹⁶ Nada Miletič, Neue Beiträge zur Kenntnis der autochtonen Kulturelemente in Bosnien zur Zeit der Einwanderung der Slawen. Posebna Izdanja XII. Sarajevo, 1969, 237-238. Vö. Szőke Béla Miklós id. mű (2019) 428-458..

¹¹⁷ Bíborbanszületett Konstantin, A birodalom kormányzása. Lectum Kiadó, Szeged, 2003, 70.

¹¹⁸ Pahič Stanko, Staroslovenski grobovi v Brezju pri Zrečah. – Altslawische Gräber in Brezje bei Zreče. Archeoloski Vestnik (Ljubljana) 18 (1967) 357-373.

¹¹⁹ Helmold von Bosau, Slawenchronik. – Chronica Slavorum. Neu übertragen und erläutert von Heinz Stoob. WBG Darmstadt, 1990, 34-36. – Гельмольд, Славянская Хроника. Ред. В. Д. Королюк, Москва, 1963, 33- 35

¹²⁰ Boba Imre okfejtését bővítettem ki. Beszélgetéseink sok új szempontra irányították rá a figyelmemet.

¹²¹ Bíborbanszületett Konstantin, A birodalom kormányzása. Id. mű (2003) 59.

¹²² J. Korošec, Staroslovensko grobišče na ptujskom gradu. Ljubljana, 1950. – Paola Korošec, Das Gräberfeld an dem Schloßberg von Ptuj. Turnierplatz. Pokrajinski Muzej Ptuj, 1999.

temetkezéseivel összhangban, a IX. század elejétől talán a X. század elejéig lehet keltezni. Az azonban kérdéses, hogy a képviselői a már kialakult köttlachi fázisban megjelentek-e? De minden esetben korábban jöttek, mielőtt a bjelobrodi kultúra elemeit átvették volna. A bjelobrodi sírok megjelenése előtt, régészeti és főleg időrendi kritériumok alapján, csak két, kifejezetten ősmagyar (zwei ausgeprägten altungarischen Gräbern ausgeschlossen werden) sír kizárásával lehet kulturális horizontot kimutatni. A magyarnak tartott két temetkezés (13. női és 262. férfi sír) mellékletei (ezüst lemezből készített szívalakú kéttagú csüngők, hosszú kések, tegez függesztő és nyílcsúcsok) a IX. század közepétől a X. századig keltezhetők. A férfi holtest alatt és felett, deszkalapok voltak.¹²³

A ptuji temető, különböző szláv törzsek kisebb csoportjai által népesült be, ahogyan a Délkeleti Alpok, Pannónia tágas tájai, Dalmácia provincia és a Duna-vidéktől az Aldunáig eső rész is. A szlávok legkorábbi ptuji betelepüléséről nincs írásos adatunk, a történetírás azonban ezt a ptuji püspökség működésének kezdetével (570 körül) köti össze. Noha írott adatunk nincs róla, egyes szláv családok már Poetovio több helyén megtelepedhettek. A legkorábbi szláv mellékletek a karantán-köttlachi kultúrkör régibb fázisában jelentek meg, valószínűleg a Keleti Alpok vidékének szláv csoportjainál. Ennél a letelepedési hullámnál nem zárható ki, hogy összefüggésben volt az avarok nyomásával (da sie auch mit jenem Stoß kommen könnten, der die Verschiebung der Awaren ausgelöst hat). Az biztos, hogy Ptuj kiemelt stratégiai helyzete az avarok számára is fontos átvonulási pont volt, Pannonia és a Száva-vidék között, az Italia felé vezetett hadjáratok során.¹²⁴ Ez a vidék szoros kapcsolatban volt a mai Moslavina térségével, amelyet az avarok különösen megerősítettek, és már a VI. században elfoglaltak, és megtartottak a IX.

századig, sőt kiterjesztették a hatalmukat a Ljubljanoi medencére is, ahol avar helynevek is (Obrje, Obar) fennmaradtak.

Volt egy kisebb sírcsoport a temetőben, avar-szláv jellemzőkkel, ezek láthatóan meghatározó társadalmi, hivatali, esetleg védelmi funkciót ellátó személyek temetkezései lehettek. A sírokban talált mellékletek nem voltak kifejezetten katonai jellegűek (die Inventare keine standardmäßigen militärischen Insignien aufweisen), de a lószerszámokkal, lovas felszerelésekkel eltemetett egyének között volt egy női sír is, aki a polgári kíséret közé tartozhatott, és nem avar volt, hanem szláv.¹²⁵

A Köttlach/Kettlach kultúra és az un. bjelobrodi kultúra nemcsak egyidejű (VIII-XI. század), de meghatározói a későnépvándorlás-kori és a korai keresztény időszaknak a Kárpát-medence nyugati övezetében is. Az alsó-ausztriai köttlachi templom körüli temetőben és a stájerországi krungli temetőben nyugvók már nem voltak pogányok, amint a karantánok és a bajorok sem, de őrizték még a közel háromszáz éves avar uralom hatásait. A zománcozott korongok, a fülbevalók (szőlőfürt díszes függők, bikonikus gömbökkel (bogyókkal) díszített függők, félholdalakú függők csillag alakú toldalékkal,¹²⁶ sajtáságos szín-szimbolikával és kereszténnyé tett jelképekkel készültek, gondoljunk csak a Badacsonytomaj-ábrahámhegyi Krisztusos zománcos bronz korongra vagy a köttlachi és krungli sírleletekre. A nyugatról keletre irányuló ékszerek és kegyszerek azonban magukon viselték a keleti, avar hagyományokat és formákat is. A zománcozott bronz amuletteken, a jobb mellső lábát felemelő avar griffek szerepelnek, amelyek lassan átalakulnak Agnus Dei-vé. Az avarok geometrikus és állatábrázoló művészetével szemben, a VIII. század után lassan általános lett az ábrázolások elnövényiesedése. Az állatalakok végtagjait is elnövényesítették. Később a

¹²³ Paola Korošec, Das Gräberfeld an dem Schloßberg von Ptuj. Turnierplatz. Pokrajinski Muzej Ptuj, 1999, 136.

¹²⁴ Graf András, Übersicht der Antiken Geographie von Pannonien. Dissertatio Pannonicae, Ser. I. fasc. 5. Budapest, 1936, 68.

¹²⁵ Paola Korošec id. mű (1999) 146-148.

¹²⁶ Stojan Dimitrijevič, Četeri groba iz novootkrivene slavenske nekropole u Otoku kod Vinkovaca. – Vier Gräber aus dem neuentdeckten slawischen Gräberfeld in Otok bei Vinkovci mit besonderer Berücksichtigung der halbmondförmigen Ohrgehänge mit sternförmigen Ansatzstück. Opuscula Archaeologica (1957) 21-38 és V tábla.

magyar palmetta is a motivumok közé került. Olykor még a tüskés sarkantyúk szíjbefogó végein is megjelennek. Ezeket a jelképeket tudatosan vették át. A köttlachi típusú félhold alakú fülbevalók három levelű növénymintája is a magyar palmettából jött létre.

A IX. században kialakult politikai helyzet (politische Situation) a világi szervezeteket is átalakította. Néhány helyi fejedelem (einige heimische Fürste) a frank hatalomtól (seitens der fränkischen Macht) megkapott bizonyos földterületeket és különböző tisztségeket, és így létrejöttek kis fejedelemségek (kleine Fürstentume). Így keletkezett a jelentős Alsó-Pannóniai fejedelemség, Pribinával az élén (in dieser Zeit die Entstehung des Fürstentums in Unterpannonien bedeutsam, mit Fürst Pribina an der Spitze). Ez az alsópannóniai fejedelemség magában foglalta a Dráva-Száva közét, Ptuj környékének egy részét, amelyet, Pribina, mint hűbértartót megkapott (als Lehen erhielt), de magában foglalhatta akár Zalavár-Várszigetet is!

Tekintettel a ptuji Kastély-temető nagy-morva fázisba tartozó leleteinek időrendjére, bizonyos, hogy Pribina és a fia, Kocel, minden bizonnyal a kíséretükkel együtt, többször lakott itt (es ist zweifellos, daß Pribina und sein Sohn Kocelj, vermutlich mit deren Begleitschaft hier mehrmals wohnten). Pribina 840 és 853 között Ptujban egy magán-templomot (eine Eigentumskirche) építtetett, de szakrális objektum építésébe fogott Kocel is, amelyet 874-ben, a halála után szentelt fel Teotmar salzburgi érsek. Az írott források szerint, Kocel eltűnése után (874-ben), a felesége Ptuj keleti részén, egy udvarházban telepedett le. A temető leletei azt mutatják, hogy nem egyedül jött, hanem a kíséretén kívül két gyermekét is magával hozta, akiknek

talán a sírjait is azonosítani lehet. A 341. sír mellett gyermeksarkantyúkat találtak. A 355. gazdagabb sírban egy nagyon magas rangú, viszonylag fiatal nőt (eine sehr hohe Persönlichkeit) temettek el, a morva előkelők jellegzetes ünnepi öltözetében. A csontváz, a mellkas feletti részen, sérült volt, ezért nem tudható, hogy a nyakában és a mellkason voltak-e még ékszerek. Mindenesetre a jobb kezén volt egy nagy méretű karikagyűrűje, amelyet kesztyűben viselt, mivel férfi gyűrű volt. A bal kezén egy vékonyabb ezüst gyűrűt hordott. Az írott források és az időrend, valamint a mellékletek alapján, ez a sír biztosan Kocel feleségének a temetkezése volt (es ist zweifellos, daß in diesem Grab Kocelj Frau begraben ist).¹²⁷

A fentiek tudatában kell áttekintenünk a zalavár-várszigeti sírokat és a környező temetők jellegzetességeit.¹²⁸ A fűrtalakú függők, a fűrtös, holdsarló alakú fülbevalók, a háromgömbös függők, a Köttlach-típusú germán-szláv (bajor-karantán) ékszerek elterjedtek a Balkántól az északi morvák területéig.¹²⁹ Különösen érdekes ezeknek az ékszereknek az elterjedési útvonala, hiszen az antik kereskedelmi utakon jutottak el például Bosznia-Hercegovinába (Baltine bare) Karantániából,¹³⁰ de sok típust helyben is elkészítettek. Nyilván csak ott használták tömegesen ezeket az ékszereket, eszközöket és fegyvereket, ahol értették a jelképeket, ahol a divat (például a kéttagú csüngős nyakszalag vagy a tüskés sarkantyú) általánosan elterjedt, ahol a regensburgi, a salzburgi, a pettaui, az aquileai műhelyek által előállított keresztény jelképek, ékszerek, viseletek elfogadottak voltak, és ahol hozzájutottak a frank gyárak fegyvereihez, elsősorban a kétélű kardokhoz és a tüskés sarkantyúhoz.¹³¹ A sarlók és a fa

¹²⁷ Paola Korošec id. mű (1999) 149.

¹²⁸ Bakay Kornél id. mű (1998) 269-295. Itt jegyzem meg, hogy az ásatók nem járultak hozzá az ásatási naplók áttanulmányozásához 2020. nyarán, arra hivatkozva, hogy sajtó alatt van az összegző monográfia! A sírok elemzése azonban teljesen hiányzik a Mosaburg-Zalavárt 1. kötetből!

¹²⁹ Zlata Čilinska, Frauenschmuck aus dem 7.-8. Jahrhundert im Karpatenbecken. Slovenská Arheológia 23 (1973) 63-93. – Radomir Jurič, Srednjovekovni nakit na našem promorju između Cetine i Istre. Zbornik Pedagoškog Fakulteta, Rijeka. 1993, 115-130.

¹³⁰ Nada Miletič, Slovenska nekropola u Gomejnici kod Prijedora. – Slawische Nekropole in Gomejnica bei Prijedor. Sveska 21/22 Archeologija, Sarajevo, 1967, 81-154 és XXXII. tábla.

¹³¹ A ptuji temetőben a 123., 143., 149., 163. és 297. sírban volt sarkantyú, többnyire szíjbefogós. A 123. sír sarkantyújának a tüskéje díszített volt. A 825 körülre keltezett mikulčicei temető 50. sírjában aranyozottak voltak a palmetta díszes sarkantyúk. A blatnyicai és a hohenbergi (Petersen D típus) kétélű kardos sírokat a IX. század közepére keltezik.

vödrök sírba helyezése sem etnikum jelző.¹³² Mivel a köttlachi típusú tárgyak száma Magyarország területén eléggé kicsi (Detta, Kiskőszeg, Majs), a nyugati bajor-frank kereszténység térítői sem érthettek el jelentős eredményeket Pannonia Inferiorban, és inkább dél-délnyugat felől érkeztek szláv népcsoportok, a Dráva mentén, semmint nyugat felől, a Duna vonalában. A régi útvonal (strada alta) a magyarok betörése (899-952) idején többször volt használatban, strada Hungarorum néven említik a források, amelyet a szlávok, a magyarok pusztításai miatt, Vastata Hungarorumnak neveztek el.¹³³

A régészeti adatok szerint a IX. században (862) a magyarok még nem jelentek meg tömegesen Pannónia területén, ezért az avar-szláv temetőkből (Vörs-Papkert, Ptuj, Zalavár-Vársziget) csak kis számban találhatók ilyen jellegű temetkezések. A bjelobrdói kultúrkörbe tartozó mellékletek nagy száma azt mutatja, hogy a X-XI. század fordulóján az új jövevények Pannóniából nagyon erősen nyomultak nyugat felé (die neuen Ankömmlingen aus Pannonien sehr stark anstieg), s ezek a jövevények első sorban szlávok voltak.

Nagyon jellemző, a 2019-ben a Várszigeten feltárt kétélű kardos temetkezés értelmezése, amelyet Szőke Béla Miklós (előzetesen) így foglalt össze. Az ezüst niellóval díszített markolatgombos és rövid keresztvasú kard egy 25 év körüli férfi sírjában került elő, aki sarkantyút viselt, tarsolyt hordott és a bordái alatt, kissé bolygatott helyzetben, V. Konstantinosz

bizánci császár (741-775) szirakuzai, verdefényes arany solidusa volt. Ez azt jelenti, hogy a temetkezés csak 775 utáni lehet, de azt nem jelenti, hogy feltétlen IX. századnak kell lennie. De nagyon valószínű, hogy a keltezés helyes, bár ezek a Petersen-féle K-típusú kardok megvoltak a X., sőt a XI. században is.¹³⁴ A kétélű kard jelzett típusa ezt megerősíti.¹³⁵ Csak az kérdéses, hogy a megismerés kísérlet megalapozott-e? Lehet-e ez az ifjú, Kocel leszármazottja? A Mária tiszteletére szentelt templom (feltételezett helyének) közelében volt a sír, de ez a templom teljesen megsemmisült! A várszigeti nagy sírszámú temető feldolgozása és közzététele folyamatban van, ezért csak annyit állapíthatunk meg, hogy a Petersen-féle K-típusú kétélű kard, Karoling-műhely terméke, és minden bizonnyal a IX. század végére vagy a X. század első felére keltezendő.¹³⁶ Készítési (szerelvényezési) helye kijevi műhely is lehetett, ahol több IX. század végi és X. századi tárgyunk is készült. A viking temetkezésekben (Birka 644., 834. sír, Klinta 59:3.) feltárt hamvasztásos sírokban a kétélű kardok mellett vas abroncsos fa vödrök, lándzsák, balták és X. századi arab érmék is voltak.¹³⁷

A feltárt temetkezések pontos közzététele nélkül, valamint a ma már alapvető genetikai vizsgálatok nélkül, nem lehet meghatározni, hogy kik voltak a zalavári Vársziget egykori lakói a VIII-IX. században, majd a X-XI. században. Feltehető, hogy az avarok és a szlávok keveredett közösségei éltek tovább, a IX. század zavaros világában, egyre

¹³² Neil S. Price id. mű (2002) 127-150.

¹³³ Brigitta Mader, Die frühmittelalterliche Fundsituation in Friaul. (Aspekte zur slawischen Siedlungs chronologie). Zalai Múzeum 3 (1991) 44.

¹³⁴ A kijevi sírleletet arab dirhemek a X. század elejére kelteznek. Lengyelországban, a lutomierski 125 síros temetőben a 2:1941. sírban és a 78. sírban tártak fel X és Y típusú kétélű kardot, amelyek Nyugat-Európában készültek és a X. század harmadik harmadára datálhatók. Vö. Konrad Jażdżewski, Cmentarzysko wczesno średniowieczne w Lutomirsku pod Łodzią w wietie badań z.r. 1949. Materiały Wczesnośredniowieczne 1 (1949) 91-179, különösen 107-110. A 170 síros lengyel końskie temetőben a 71. sírban a halott jobb oldalán feküdt a kétélű kard, hegyével a medence felé fordítva. Félköralakú markolatgombja alul ovális, a markolatgombon és a keresztvason ezüst taúsírozás. Készítési ideje a X. század, sírba kerülése a XI. század eleje. A halott lábánál kúpos tuskéjú, szíjbefogós sarkantyú-pár volt. A másik kardot a 170. sírban találták, a halott baloldalán. Félgömbalakú markolatgombján ezüst és réz berakás nyomai. Ez a kard is X-típusú. A halott lábfejenél sarkantyú-pár feküdt, a jobb lábfej külső oldalán vasalt favödör állt. Vö. Jerzy Gassowski id. mű (1950/52) 71-172, különösen 130-154.

¹³⁵ A kétélű kardok vizsgálatára lásd Bakay Kornél, Archäologische Studien zur Frage der ungarischen Staatsgründung. Acta Archaeologica ASH 19 (1967) 164-173.

¹³⁶ A normann kardos temetkezések ismételt áttekintése újra felveti a kardok pengéinek gyártási helyére és a kardok szerelési műhelyeire vonatkozó különválasztás szükségességét.

¹³⁷ Neil S. Price id. mű (2002, 131 skk.

szerényebb és szegényebb mindennapjaikat, és a vándorkereskedők kínálta, többnyire egyszerű ékszereket és használati tárgyakat szereztek meg maguknak, és adták vele a halottaikkal. Mert sem az S-végű fülkarikák, sem a kettős kónikus bogyókkal díszített függők (bikonische Beere), sem a szőlőfürt-díszes függők (traubenförmige Ohrgehänge), sem a félholdalakú függők (halbmondförmige Ohrgehänge), sem a kéttagú csüngők (zweitilige Anhängern) sem a sarkantyúk, sem a cserépedények, etc., nem etnikum jelzők, noha kiváló időrendi fogódzók. Így tehát, történelemhamisítás nélkül, nem lehet Zalavár-Várszigetet Mosaburggal azonosítani! Az ott feltárt építészeti maradványok és a temetkezések fontosak mind a hanyatló Avaria, mind a Kárpát-medencét birtokba vevő magyarság, és az egyre erősebb magyar állam, Hungária történetének alaposabb megismerésében.

A feltárt emlékek és sírok egy része a magyarsághoz köthető. Theophanesz egyik adatát,¹³⁸ többen¹³⁹ úgy magyarázzák, hogy a szláv népek hét nemzetsége (törzse, heptagenea) 680/681-ben, Moesia provincia területén, Samo birodalma után, a második szláv törzsszövetségi alakulat volt. Harmatta János szerint ez a hét nemzetség nem a szlávokra vonatkozik, hanem a hetumoger (hétmagyar) törzsszövetséget kell alatta érteni, vagyis az onogundur/onogur-bolgárok vezére, Aszparuh, magyarokat telepített az avarok ellen Bulgária védelmére, mégpedig a VII. század

végén.¹⁴⁰ Theophanesz Chronográphiájában egyébként a hunokat avaroknak nevezi, viseletük olyan mint a többi huné. Az avarokat viszont, abban az időben (564) turkoknak is mondja. Ha ehhez hozzávesszük György barát 837. évi adatát, amely szerint a bolgárok a ugri, hunni, turki nevet viselő magyarokat, akik akkoriban az Aldunánál tanyáztak, hívták segítségül a fellázadt makedónok ellen,¹⁴¹ azt kell feltételeznünk, hogy őseink már a IX. század első felétől meghatározó szerepet játszottak a Kárpát-medencében, és minden bizonnyal Zalavár-Várszigeten is.¹⁴²

Rövidítések

AQDGM	Ausgewählte Quellen zur Deutschen Geschichte des Mittelalters
CBC	Conversio Bagoariorum et Carantanorum
DHA	Diplomata Hungariae antiquissima I.
MEH	A magyarok elődeiről és a honfoglalásról. Kortársak és krónikások híradásai.
MGH SS	Monumenta Germaniae Historica. Scriptorum I-XXXIV.
MHK	A magyar honfoglalás kútfői
MKI	Magyarságkutató Intézet
MNM	Magyar Nemzeti Múzeum
MMFH	Magnae Moraviae Fontes Historici I-V.
SRH	Sriptores rerum Hungaricarum I-II.
UB	Urkundenbuch des Burgenlandes I-V.
WBG	Wissenschaftliche Buchgesellschaft

¹³⁸ Szádeczky-Kardoss Samu id. mű (1998) 223.

¹³⁹ Alexander Avenarius id. mű (1974) 172-173.

¹⁴⁰ Bakay Kornél id. mű (2002) 205.

¹⁴¹ Moravcsik Gyula, Az onogurok történetéhez. Magyar Nyelv 50 (1930) 108.

¹⁴² Réggben, és újabban is többen feltételezik, hogy a magyarság a Kárpát-medencében alakult ki már a hun kortól kezdődően, mégpedig az un. ugor és a török elemek keveredéséből. „Árpád s magyarjai tehát a IX. dik évszázad vége felé a magyar népet itt, a négy folyam menti országban már ethnikailag készen találták s benne csupán csak a török népelemet gyarapították volna.” Vámbéry Ármin mellett ezt vallotta Sólyom Fekete Ferenc, Réthy László, Nagy Géza. Az utóbbi az „Árpáddal bejött főnemeseik török voltát igen valószínűnek mondja. (A bizánciak által használt turk elnevezés sok valószínűséget kölcsönöz e feltevésnek). Vö. Kuun Géza recenziója Századok 29 (1895) 747-755. Gr. Kuun Géza egyébként elvetette, hogy a finn típusú nyelvű népeket nevezzük ugoroknak: „A finn-ugor elnevezés tehát önkényes és a való tényeknek meg nem felelő.” Álláspontja szerint az ugor (a forrásokban szereplő lingua ugarisca) egyáltalán nem alkalmazható az osztjásokra és a vogulokra. „Az ugor, ogor, uger név, úgy látszik, gyűjtőneve volt azon népeknek, melyek az avarok feltűnése óta a kipszaki pusztákon szerte szégyel áradoztak.” „A messze északon lakó osztjások megjelölésére az ugor név alkalmazatosánk és szerencsésen megválasztott névnek nem tartható.” Gróf Kuun Géza, Adalékok Krim történetéhez. MTA Értekezések a nyelvtudományok köréből 3. Budapest, 1873, 31-35.

Dr. GYÁRFÁS ÁGNES

A Tellói Káld-Szabír és babiloni pecséthengerek legendái Összefoglaló

Dr. Gyárfás Ágnes

A legendák eredeti pecséthengerek feliratainak magyar nyelvű olvasatai. Azért nem mítoszok, mert a mitológia szájhagyomány, mely később írásban is megjelent. Könyvünkben régi, eddig ismeretlen írásos anyag feltárásáról van szó.

Kb. 2000 pecséthenger, tábla, vagy szoborfelirat olvasatának ismeretében készültek a három első fejezet tartalmi elemei. A negyedik „könyvben” a legtöbbször idézett 36 forrásmű pontos olvasatát közöljük. A kötetet kiegészíti még a képjel-szótár, név-helyfoglaló és tárgymutató; továbbá azok a mesék, amelyekre leggyakrabban hivatkozunk.

Első könyv a női leszármazás legendáit tárja fel. A Lugal Geme Nagy Úrasszony ki Magar (Mada) neve és jelentősége a legendák alapján égi származásának köszönhető. Ezért a kocsi, a 'kar' az utazás, a forgás mindenütt összefügg a Nagy Úrasszony megjelenésével. Itt fejtjük meg az égi világ népének nevét, a

Kal, Kaldea, A-kald helynevet, melynek legrégibb képeje (KISS-i tábla, Kr.e. 3500) egy szánkó. Woolley angol régész uruki ásatásai alkalmával Subad királynő sírjában egy hasonló alakú, szépen megmunkált szánkót talált a havat nem ismerő Mezopotámiában. Leírjuk az ősi (turanoïd) nép képzetét a születés, újjászületés legendájában. Núbiából, Etiópiából, szóval a Nílus mentéről vízimadarak hozzák a lelkeket az újjászületés templomába, Héliopoliszba. A lelkek kis csomagok a madarak szájában. Nimrud városában több képet, reliefet is találtak sok-sok vízimadarról, akik a csomagokat szállítják. Ezt a legendát a magyar gólyamese oldja meg, mert a gyermekek tudják, hogy a gólya néni hozza az ablakon a testvérkét, s ezért éneklik:

Gólya, gólya vaslapát

Hozzál nekünk kisbabát.

A bábát is Gólya néninek szólították faluszerke kicsik nagyok egyaránt. A születés legendái mellett egy különleges magyar népi reliktumon mutatjuk be a teremtés művét. Ez a Miskolci Kelengyés láda, amelyen magyar és káldeai szubír motívumok egybecsengetnek és közlik a teremtés duális rendjének törvényét és módját.

A női leszármazás legendáinak nyomait bemutatottuk a regös énekekben és a magyar kártyában, s magában az isteni karakterben, amely felmutatja a teremtés két elemében – tűz és víz – a dualitás alapelvét, a hasonlóság és különbözőség spirálját. Ennek köszönhető a szeretet elvű szerelemben fogant világ.

Második könyvben történeti bevezetést találunk a legendák között. Hogyan történt Ilona forgó várának bevétele, erről a pecséthengerek megdöbbenően naturális képsorozatban számolnak be. A feketefejük, akik bekebelezték egész Káldeát, később Babilónia ország névvel kerültek a történelemkönyvekbe, s a Bibliába is. Ezért a bibliai legendákat is beemeljük, ha összefüggést találtunk a Káld-szubír

nép múltjával.

Röviden foglalkoztunk Dél-Mezopotámia feltárásával, a királynősírokkal, az élve temetés(?) gondolatkörével, majd a magyar népmesék és népballadák mezopotámiai változataival.

Vízi Péter- Vízi Pál, Béka királykisasszony, Zöld király mesék, a léleklik legendái stb.

Bemutatjuk a Gyógyítás Istennőinek legendáját, a Kék Emlékkőről, összevetve hasonló mítoszokkal, mesékkal, legendákkal, a bibliai Jóbbal stb. A Kék Emlékkő a Kissi Táblánál is korábbi reliktum, egyszerű képjelei könnyen olvashatóak, ezért egy kerek, mesei szókincsű legenda szövege bontakozott ki és keltette életre az irodalomtörténet első hosszú versét, balladáját.

A Kőműves Kelemenné balladájának ősképe is megtalálható a statikai babák kötényének feliratán, s meggyőz arról is, hogy az építők nyelve állt legközelebb a magyarhoz.

A lélek útján kutatunk, s a hasonlóságot, a lélek közvetlen munkájában, a nyelvben fedezzük fel elsősorban. A sok pecséthenger elolvasása és a történetek megértése rámutat a gondolkodásmód hasonlóságára is. Felfedeztük, hogy a megbánás és megbocsátás, a vezeklés, a turáni népeknél közös lelki tartalom és kötelező lelkigyakorlatot. Ezt egy több forrást feldolgozó tanulmányban foglaltuk össze.

Harmadik könyvben a Kozmosz legendái találhatóak. Itt meg kell jegyezni, hogy a csillagos ég nem jelenik meg itt teljességében, mert az előző kutatásaim eredményét már ismertanyagként kezelem, és csak hivatkozom rá.

A Kis évkört a Molnár Anna népballada elemzése kapcsán mutattam e. A Nagy Napév ismeretlen felét és az élet újrakezdését az Oroszlán csillaghónapjában, az Aranykorban az Aranyhajú lány c. mese kapcsán.

A pólus változó voltát és a Sárkány csillagképét a Molnár Ferkó c. mesében örökítették ránk.

A turáni égi ősglegendát, Oriont és családját: Sagittarius öreg királyt, Szíriuszt (Nagy Kutya csillagkép), Ikreket, Egyszarvút (Gula, bölcs, bába), Tejutat a TUR-ÁN népének nyelvén c. könyvben.

A Vizek könyve I-II. kötetében, azt a kozmikus pillanatot igyekeztem megragadni, amikor a Teremtő a vizeket kettéválasztotta és teremtményeit szánkón és sárkánybarkán lebocsátotta a földre azon a zselés anyagon, amely a víz és a fény őszanyaga lett és volt. (GI-GÉL, zsel = élet az ősnyelvben) ezek a legendák kiegészülnek jelen könyvünkben a Vízöntő - Oroszlán tengely legendájával, amely a végítélet tengelye és legendája. Ezzel a témával jelentős számú pecséthenger foglalkozott, a végítélet és az újjászületés irodalma vetekszik a teremtés és földre szállás fogalmkörének irodalmával (pecséthengereken). E témakörben a magyar népmese is több remekművet tud felmutatni, ezek közül az Arany nyílvesző c. erdélyi mesét emeltem ki, amely a gonosz és a jó táltos vetélkedésének történetébe ágyazza a végítélet elkerülhetetlen voltát. A Halak korából vonul a történet a Vízöntő felé. Itt a gonosz táltos építi meg az aranyhidat, amely az Aranykorba vezet, de a jó táltos a MAG megy át rajta, mert ott várja választottja az Aranyhajú királylány, akinek selyemrétyén elkezdődött a történet. A mese, akár a pecséthengerek az Aranykortól az Oroszlán Naphónaptól a Vízöntő Naphónapig kíséri figyelemmel az emberiség történetét. Ez a mese a Világév világos fele, az az időszak, amelynek a mélytudatban nyoma van, amelyet az emberiség kollektív emlékezet számon tart. A másik fele, a kataklizmák kora, az Aranyhajú lány v. mese mondandója. Különös, vagy nem, de a pecséthenger irodalomban erről az időszokról nincs szó. A pecséthengerek legendája szerint, az Oroszlán Naphónap küszöbén választotta ketté a vizeket a Teremtő, és így ereszkedtek le a földre a turániak. A népmese szerint, egy füstös fazékból született a 99 fiú, akik aztán bennépesítették a földet. A pecséthenger irodalma a haza, a hon, a Kárpátu fogalmát korszóval, fazékkal mutatják be.

Elérkeztünk könyvünk címadó dokumentumához, a Tellói Jóslathoz, ahol a két rúdon álló edény jellemzi az égi és a földi hazát, s köztük a mottó: „Az utazás, a forgás tudás. Őstudás.”

A pecséthenger többi szövege, a jóslat négyféleképpen értelmezhető, vagyis dodonai. Az értelmezések között kiolvasható a

káld-szubir nép kiszorítása a folyamközből, de a végső megdicsőülés is szót kapott. Idézzük ezt az olvasatot. „A Magosságban élő Teremtő Subir népét átmossa An Teremtő Kis városában és Istenanya Úr városában a Vízöntő tisztító kannája.

ORION Subir lugál (szól): A forgás tudás. őstudás. A teremtés folyamatos.”

Negyedik könyv a legendák forrásait dolgozta fel. A 2000 db elolvasott pecséthengerből azokat emeltem ki, amelyek szövege nem szakrális toposzt tartalmazott, hanem eredeti mondanivalója volt, de így is a legminimálisabb anyag fért egy könyv keretébe.

A pecséthengerek képanyagát összevettem erdélyi, kalotaszegi tanulmány- és előadói körutam során gyűjtött népművészeti kincsek motívumaival. Így a magyar anyag saját gyűjtésem vagy családi örökségünk.

A pecséthengerek másolatok. Legtöbbjüket eredetiben is meg tudtam tekinteni a képek alatt felsorolt múzeumokban és rajzokat készítettem róluk. A rajz és a fotó együttesen sokat segített a helyes értelmezésben.

A pecséthengerek esetében lapaljai jegyzetben közlöm az angol, német, vagy francia eredeti szöveget, amely a könyvekben vagy múzeumokban olvasható volt. Ezt a szöveget soha sem magyarázom, de közlésével lehetőséget adok az olvasónak ahhoz, hogy a külföldi kutatók olvasatait is megismerje, és önálló véleményt formáljon.

Erdélyi körútjaim során ismertem meg a disznajói hímzésvilág lendületes, szárnyaló expresszivitását. Elmélyültem az írásos hímzések szakrális üzenetében, és a székelykeresztúri varrottasok látásmódján, ahol az égi és a földi egymás szükséglete, elválaszthatatlan társa.

Kiegészíti ezt a gyűjteményt édesanyám hagyatéka, amelyben még szépanyám maga varrta tüllköténye is épen megmaradt és a kötényre, fekete tüllre pirossal a csillagos eget hímezte a mester kék közé.

Ezek segítségével láttam meg a magyar népi világban a hun elkötelezettséget, szigor, a szkíták mozgalmas tökéletességét, lényeglátó szimbolizmusát. A ciprusi turánok alakos ábrázolásában az istennői sorsot, a káld-szubirok pontos képalkotásában a bölcséleti tartalmat, s mindez együtt érvényesül a magyarban, amely mindent megtartott az ősműltből, ami érték, és ami szép.

Minden szép, ami magyar. Így ezek birtokában nem nehéz a régi írásokat olvasni, és érteni, mert aki magyar, eleve birtokában van mindazon tudásnak, mely a régiségben felhalmozódott. Hálával gondolok Sir Leonard Wooleyra, aki ásatásai során felfedezte a délmezopotámiai feliratok ragozó nyelvűségét, s ezért a Magyar Tudományos Akadémiával együttműködve szerette volna a nyelvet is megfejteni.

Köszönöm a Református Nőszövetségnek s elsőként Dr. Horváthné Perjessy Márta lelkesnek, hogy erdélyi, s főként kalotaszegi előadói és kutató utamat lehetővé tették. Köszönöm a vendéglátó lelkész családok befogadását és a hímző asszonyok szeretetét. Köszönöm Fazekas Árpádnak, hogy hűségesen fotózott és feleségének az értékes beszélgetéseket. Hálával gondolok vömre, Tibold Lászlóra az eurázsiai szkíta kultúra kincseinek és a folyamközi értékek ismeretlen anyagának fotóiért. Gyermekeim Szabina és József lelke tud szárnyalni, köszönöm, hogy engem is magukkal ragadnak. Szabina a távolból is társszerző e munkában.

Kedves Bubcsó házaspár Marika és Gábor szerkesztők és munkatársak, köszönöm a jó ízlést és profizmust, amellyel a régi turáni anyagot kezelték. Szerencsés vagyok barátságuk fényében.

A könyv megvalósulását a Magyar Művészeti Akadémia támogatta, tudományos törekvéseink egyetlen hazai mecénása. Szeretnénk, ha a magyar gondolat, melynek zászlót bontottak, bearanyozná törekvéseiket.

Dr. GYÁRFÁS ÁGNES

Ősi világgép

Mondanivalónkat a bölcselet körében beszéljük meg. A bölcselet a gondolkodás tudománya, és azok művelik, akikben a világ megismerésének vágya él. Isten a hatodik napon úgy gondolta, hogy teremtsünk embert a mi képünkre. A Biblia is többes számban írta le a teremtőket, ami azt jelenti, hogy ezt a fontos dolgot is világossá kell tennünk. És megteremtette a mi népünket, olyan embert formált, aki szép, érzékeny, okos és bölcs, azért, hogy végül képes legyen megszentülni.

Elmondom az Úr Jézus mely igen drága... kezdetű éneket:

- Úr Jézus mely igen drága,
- a Te igédnek világa
- mely bölccsé tévén az elmét
- szüli az Úrnak félelmét.
- Gerjeszd fel most indulatunk,
- hogy még igédre hallgatunk
- végyen bennünk épületet
- a hit reménység és szeretet
- tégy bölcsökké
- tégy szentekké

A Bölcs királyfi című mesében az öreg király elvitte fiát a mágusokhoz, hogy teljesítse felesége utolsó kérését, és a kis királyfit bölcs emberré nevelje. A mágusok főpapja nagy szeretettel fogadta őket. Vacsorával, éjjeli szállással látta el a királyt és fiacskáját. A főpap észrevétlenül egy orgonalevet rejtett a királyfi ágyának egyik lába alá. Reggel kérdezte, hogy hogyan szolgált az éjszakai nyugodalma? A kiskirályfi azt válaszolta, hogy köszöni a vacsorát, szállást, és nagyon jól tudott volna aludni a puha ágyban, de nagyon zavarta, hogy az ágy egyik lába alatt egy orgonalevél volt, és ettől ferdén állt az ágy mindaddig, míg ki nem húztam onnét. A főpap megölelte a gyermeket, és örömmel marasztalta a tanítványok között, mert, mint mondta, a bölcsesség útját az érzékenység segítségével lehet megtalálni. Ahogy a halotti beszédben is olvashatjuk, a

lélek fénybe öltözik, és helyet foglal Isten trónusának jobbik oldalán, az Ő szentjei és *unutjei* között.

Feltételül szabták meg a mágusok az etikus magatartást, amit Szabina úgy foglalt össze, „Figyelem, Fegyelem és Feddhetetlenség szükséges ahhoz, hogy a lélek fénybe öltözhessék és elérje a mennyei szentek seregét”.

A világ teremtése

A regös énekek bevezető sorai elmondják, hogy a valódi világ fogantatásának eszköze Isten nyila volt, „erre lütték földnek nyilát”, a nyílvevő útja megtalálható a Tatárlaki Korong két alsó kartusában. A baloldali magát Orion-Nimródót ábrázolja, amint nyilával a fényoltár kapujának közepébe céloz, és elhelyezi a magot az oltár papnője, a Boldogasszony, a Sabir Anya áldott méhébe. De hol történik mindez? Az Aranyhajú királykisasszony című mesében egy jéghideg, kidült-bedült kemence mellett egy cserépfazékban. A világ nagy kataklizmák után testet öltött. A földnek nyila egy nyíláson behatolt a galaxisba, és a MAG megfogant. Az égi kép, amely, mint Szabina bölcsen megállapította, valóságos formát kapott. A nyíl a nyiladékot elhagyva a Sárkány és a Hattyú csillagkép között folytatja útját a galaxisban, és szórja millió számra a magot, amelyből egy megfogant, és létrejön a kék bolygó éltető égitestével, a Nappal, majd később a holddal együtt. Állandó forgás képezi a Föld – Nap – Hold együttesének tevékenységét. Ez a forgás olyan gyors, hogy meghaladja az ember érzékszerveinek felfogóképességét, ezért a mi világunk is hasonló, mint a mennyei, vagyis teljesen transzcendens. Mivel a földi világot Isten jónak és szépnek teremtette, a jóság és a szépség segítségével hasonlóvá vált a mennyei otthonához. A bölcselet célja, hogy az embereket figyelmeztesse Isten teremtésének alapfeltételére, hogy a szépség és

jóság csak a szeretet jegyében tud életre kelni.

Az Arany nyílvesző című mesében a szegénylegény elhajtott nyílveszőjét egy sötétlelkű, szekeres táltos fejébe fúródva találta meg. Csak a legkisebb fiú képes arra, hogy kivegye ezt a nyilat a fejből. A világmindenség a füstös fazékból született gyermekek seregével immár újra elkezd az életet a Földön, és a Hattyú csillagképnél behatoló őssejt befogadtatást nyer. Ezt a kerekded-ovális világképet Szent Katalin kerekében őrizte meg a bölcselet. A rodoszi Katalin Kapu feletti véset plasztikusan beszél a teremtésről, és feltünteti a nyiladékot is, amely nélkül nem tudott volna megvalósulni. Szent Katalin attribútuma összefoglalja és kezelhetővé teszi a világ képéről alkotott gondolatokat.

A Föld működése

Ahhoz, hogy a világ képét átlássuk, a régi magyarok segítségét kell kérni. Az Aranyhajú királyfik című mesében leírta a mesemondó azt az égi képet, amelyben a magyar világ csillagzatai, égitestei életre kelnek. A mi valóságunk mintája az égre van fölírva. Megtaláljuk az égitestek között a magyar nők és magyar férfiak magatartását jelképező égi királyságot. A királynő, a Boldogasszony, az erdei tündér Tündérszép Ilona, aki földi férfihoz, egy királyhoz megy feleségül. Szabina szerint a tündérvilágból érkezett asszony tudja csak meghatározni a valóság égi tartalmait, azzal is, hogy ő választ magának férfi társat, férjet. A Bibliából más képet kapunk. Ott az Isteneknek megtetszenek a Föld leányai, és birtokolják őket.

Pillanatképek a 73. Magyarságtudományi napról

Szűcs Mara fotói

DR. DIÓSZEGI GYÖRGY ANTAL

Karácsonyi ünnepkörünk és a történelem evangéliumának egyetemes jelentősége a XXI. századi nemzedékeink világképe számára

Karácsony, december 25-e Jézus születésének napja: Betlehemben Mária egy istállóban hozta világra gyermekét. A pásztoroknak, akik a pusztán legeltették a nyáját, megjelent az Úr angyala, és tudatta velük, hogy megszületett a Megváltó: meg is találták Betlehemben Máriát és a jászolban lévő újszülöttest. A Napkeleti Bölcsek égi jelet kaptak Jézus születéséről: hosszú utat tettek meg, hogy fellekeressék a gyermeket. Az ajándékozás szokása a Napkeleti Bölcsek történetében gyökereszik, akik az újszülött Jézus előtt ajándékokkal hódoltak Betlehemben. Karácsonyi ünnepkörünk ádventtől, azaz úrjövettől vízkeresztig a szeretet üzenetét hordozó lélekajándék immár két évezrede. Karácsonyi ünnepkörünkben Jézus születése a szeretetben és békességben élni vágyó emberi lélek számára áldást jelent! Karácsonyi ünnepkörünk magyar néphagyományvilága lélekfelkészítő és lélekmelegítő szertartási elemeivel megőrzendő és gazdag örökségünk. A Luca-széke elkészítése, a hagyma- és a búzanaptár, az ádventi koszorú gyertyafénye, a hímzett karácsonyi abrosz olyan elemei e szertartásos keresztény érületnek, melyek révén saját lelki újjászületésünk is megtörténik. Háromkirályok tiszteletadása, pásztorjáték, betlehemezés és karácsonyi köszöntés (kántálás) révén a keresztény közösségek belső világa gazdagodik. **Karácsonyi ünnepkörünk üzenetei jegyében fontos rávilágítani arra 2023-ban, hogy 800 évvel ezelőtt, 1223-ban a keresztény műveltségi körben egy olyan egyetemes jelentőségű eseményre került sor a betlehemi jászol megjelenítésével, ami azóta is hitbéli és érületi értéket képvisel.** A történelmi kutatások értéktárában a jövőnk iránt érzett közös felelősségünk is kifejeződik, hiszen az utódaink iránt érzett gondoskodó szeretetünk világában az őseinkre, életmódjukra, helytállásukra való

emlékezés, tudásviláguk megőrzése (és szükség szerinti, ám méltó újra értelmezése) rendkívüli jelentőséggel bír. A történelem a tankönyvek révén nemesül közös tudássá, és ekként a következő nemzedékek számára támpontokat biztosít a méltó alkotóerő megteremtéséhez: a XXI. századi oktatási rendszerben e célok elérését indokolt megteremteni.

Betlehemi jászol az Országház előtt

I. „Karácsonyi ajándék” nemzeti királyainktól a megszületett Jézus betlehemi jászolánál!

Két évezreddel ezelőtt pásztorok vitték elsőként az ajándékaikat a megszületett Jézus számára, és lelkükben érezték, hogy a betlehemi jászol kisdede az emberiség legközösebb kincsajándéka! „1223-ban Assisi Szent Ferenc rendezett először Greccióban jászolünnepséget.” A „betlehemi jelenet megelevenítése a jászollal, Jézus szüleivel, az angyalokkal, a pásztorokkal, az állatokkal” és „a háromkirályokkal még a karácsonyfa-állításnál is korábbi” keresztény örökségünk. (1) A betlehemi jászol színhelyét jelentő „sziklabarlang a Születés temploma alatt” található, ahol „2000 évvel ezelőtt a jászol állt”, és „aranyba foglalt csillag jelzi a helyet”. „Betlehem, Jeruzsálemtől 7 kilométerre délre fekszik.” Két évezreddel ezelőtt „Betlehemből tették közhírré:

békesség van a Földön”! (2) A „betlehemállítás történeti kialakulását” illető emlékezetműveltség tárgykörében fontos utalni arra, hogy „Jézus Krisztus születésének napját”, mint „ünnepet 354 körül vezették be az egyházi évkörbe”: „december 25-e keresztény jelentéstartalmat nyert, Jézus, az örök Nap, az isteni fényforrás ünnepe lett”. „Szent Ilona császárnő és fia, Nagy Konstantin a születés barlangja fölé templomot építtetett, ahol a jászolból megmaradt kis deszkadarabokat a betlehemi templomban ereklyeként tisztelték.” „1223 karácsonyán a Greccio melletti barlangban felállított jászol mellett mondatott misét.” (3) Háromkirályok is vittek gazdag ajándékokat Jézusnak, mert tudták, hogy lelki gazdagságot kaptak az újszülöttől. A XXI. század elején egy remek gondolati ívű írás azt a lelki képet rajzolta föl, amikor Magyarország a történelmi értéktáiraival ad ajándékot a megszületett Jézus számára! E tárgykörben Lupták György evangélikus esperes (többek között) az alábbiakat mutatta föl a lelki szemeink által érzékelt betlehemi jászolnál a szeretettel teljes hódolatukat kifejező nemzeti királyainkról szóló írásában 2005-ben: Szent István király „egész Magyarországot tette le a csecsemő elé”. „S jöttek utána sorjában a többiek is mind; Szent Imre herceg, Szent László király, Könyves Kálmán király. Mindegyikük hozott valami ajándékot: országépítő törvényeket, kolostorokat, iskolákat, nyugati művészeteket, verselést és tudományt a felemelkedéshez. Kolozsvár főterén nagy reccsenéssel megmozdult a lovas szobor, és Mátyás király bronzlovával együtt felvágatott ide, a hegyi tisztásra. Alázatosan meghajolt a kisdéd előtt, s letette ajándékát, a Corvinákat.” (4) Dicsőséges uralkodónk kapcsán fontos emlék, hogy a Felvidéken lévő „galgóci várkapornában a Krisztus születését ábrázoló, remekbe faragott kőrefadomborművet” a magyar „hagyomány Mátyás király betlehemének” tartja. (5) A „betlehemi jelenetek magyar földön való terjedését főleg a ferences szerzetesek segítették”. (6) E körben fontos azt is megemlíteni, hogy Kolozsvár egyik legrégebbi épületegyüttesétől, a ferencesek templomától és zárdájától nem messze található Mátyás király szülőháza.

Édesapja, Hunyadi János és a ferences Kapisztrán János 1456-os örökségének egyetemes volta kapcsán pedig érdemes átérezni azt, hogy milyen is lehetett a déli harangszó a kolozsvári ferences templomból, amikor Mátyás király e városban tartózkodott! A harang „délben Hunyadi János nándorfehérvári győzelmére emlékeztet”. „A harang szava imádságra indítson mindnyájunkat: Dicsőség a magasságban Istennek, békesség a földön a jóakarató embereknek!” (6) A betlehemi jászol által is felmutatott keresztény egység eszménye jegyében utalok arra, hogy e világkép hatotta át az anyai ági egyenesági őszám, a 450 évvel ezelőtt a felvidéki Szepespásztorfalván (Spišské Vlachy) született lutheránus Spillenbergs Sámuel (1573-1654) orvosdoktor családi életét, akinek egyik fia, Spillenbergs János (1636-1684) lőcsei tanár, hangszeres zenész és zeneszerző 1659-ben a csíksomlyói ferences konvent számára komponálta öt egyházi művét. Egyházi művei közül több is szerepel a Kájoni-kódexben.

II. A XV. század „nagy magyar hőse” Hunyadi János a „saját nemzetének” fia volt!

Karácsonykor a keresztény lelkiség fontos tartalma, hogy a már elhunyt felmenőinkre is gondolva imával emlékezünk meg szeretteinkről. Így volt ez a történelmi térben a II. évezred keresztény Magyarországon is! Nemzeti hőseinkről akként is indokolt megemlékezni, hogy például a középkori karácsonyi ünnepkör idején a Szent László király ábrázolásaival ékesített templomba járó csatatéri katonahőseink imával emlékeztek meg az elesett bajtársaikról, és a vitézségi örökséget felmutató szent királyainkról is. Moravcsik Gyula (1892–1972) görög–latin szakos tanár, klasszika-filológus, bizantino-lógus a következő alapvetéseket fogalmazta meg 1922-ben: „A középkor alkonyának utolsó nagy magyar hőse, a törökverő Hunyadi János, mint hajdan Attila, nemcsak saját nemzetének, hanem az idegen népek képzeletét is foglalkoztatta alakját, mint egykor a hun királyét, a mondák színes szálai fonták körül. Hunyadi már életében nemcsak saját nemzetéé volt, hanem hőse lett mindazon népeknek, kik a XV.

században az oszmanli-török áradattal élethalál harcot vívtak s alakja halála után ezek mondáiban tovább élt.” (1) A XX. századi magyar történettudomány nemzetközi hírnévre szert tett tudósa volt Moravcsik Gyula Kossuth-díjas bizantinológus, egyetemi tanár, akadémikus, akinek ezen 1922-ben megfogalmazott mondatai a legmértőbb emlékeztetmíveltségi világképet mutatják föl a XXI. századi történettudomány művelői számára. „Hunyadi János, mint hajdan Attila”: Moravcsik Gyula ezen emlékeztetmíveltségi párhuzama olyan remek összegzés, ami a XIX. századi kutúrhéroszaink akadémiai tudástárán alapul. Két évszázaddal ezelőttig a szkíta-hun-magyar azonosság és a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete közismert volt a nemzeti történettudományunk értékeit a legmagasabb minőséget képviselő civilizációs világkép révén felmutató tudósaink körében! A XXI. századi nemzeti szuverenitásunk és a magyar katonai örökség tárgykörében egyetemes jelentőséget képviselő értékeink megóvása a tudomány művelőinek elsődleges feladata. Az 1945 utáni pártállami diktatúra intézményrendszerének hatalmi tereiben ugyanis tiltott és agyonhallgatott lett a XIX. századi magyar nemzeti történettudományunknak a legmagasabb minőséget képviselő és évszázadokon átívelő módon felmutatott civilizációs világképe. A XXI. századi nemzeti önismeretünk és nemzeti öntudatunk értékvilágában a múlt hagyományai különleges jelentőséggel bírnak, ezért fontosak azok a tudományos központok, melyek az elmúlt években jöttek létre. A magyar kormány, illetve az Emberi Erőforrások Minisztériuma irányítása alatt 2019. január 1-jén kezdte meg működését a Magyarságkutató Intézet, melynek archeogenetikai eredményei és az interdiszciplináris kutatási látásmód már több világhírű tudományos sikert eredményezett 2022-ig. A Honvédelmi Minisztériumban pedig 2022. július 30-án megalakult a Katonai Örökség Főosztály. Remek érzés arra gondolni és bízni abban, hogy a XXI. századi nemzeti önismeretünk és nemzeti öntudatunk civilizációs világképét újra közismertté fogjuk majd tenni a magyar oktatási rendszer részére megírandó új tan-

könyvek által. Az új tudományos központok értékelvű együttműködése révén olyan új helyzet tudna előállni, melyben a XXI. századi magyar nemzedékeink középkortudományi műveltsége ismét XIX. századi kutúrhéroszaink akadémiai tudástárán alapul majd. E tárgykörben a két legfontosabb emlékeztetmíveltségi örökségünk a lovasíjász civilizációs ősiségünket felmutató szkíta-hun-magyar azonosság és a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete. Remek alapokat adnak ezen történettudományi célkitűzésekhez a XV. századi primér források közé tartozó Hunyadi-felsőcímer, valamint az olyan fogalmi körök legmagasabb szintű műveltségi feltérképezése, melyek révén a „szkíta Mars” és a „második Attila” nevekkel illetett Mátyás király kora a legmértőbb értelmezési keretek felvázolásával meghatározásra kerülnek. Karácsonyi ünnepkörünk jegyében indokolt a XV. századi magyar vitézeink hitéleti és lelkiismereti értéktáira is rávilágítani! Hunyadi János és fia, Mátyás lelkiségéről tanúskodnak azok az emlékek, melyek szerint, amikor „a harcmezőkről győztesen haza-térnek, azonnal leszállnak a hatalom trónjáról, maguk húzzák le a csizmájukat és vonulnak el mezítláb seregük élén Budára a Boldogasszony templomába”. (2) Hit és hazaszeretet: a XV. századi magyar határvédelem emlékezte a XXI. században is példát mutat! Katonai örökségünk egyete-mes jelentősége jegyében utalok arra, hogy Simicskó István honvédelmi miniszter az alábbiakat jelentette ki 2016-ban: „minden erőnkkel megvédjük határainkat és a magyar emberek biztonságát”. „Európának és Magyarországnak erős hitre és erős államra van szüksége – hangoztatta, emlékeztetve arra, hogy a török birodalmat Nándorfehérvárnál legyőző Hunyadi János végrendeletében fiait - köztük a későbbi király Hunyadi Mátyást - istenfélelemre és hazaszeretetre intette.” (3)

III. Karácsonyi ünnepkör és búcsú kiváltás: a felségjoggal felhatalmazott Hunyadi János kormányzósága idején a vajdahunyadi „keresztelő szent Jánosról nevezett kápolna részére búcsúkat enged” a pápa 1450-ben!

Beke Antal (1838–1913) történetíró, kanonok, a gyulafehérvári papnevelő felügyelője, illetve kormányzója, egyházjog és történelem tanára, a Batthyány-könyvtár őre, püspöki titkára, az erdélyi püspöki szentszék jegyzője és ülnöke a következő adatot rögzítette 1900-ban: „1450. április 12. Róma. V. Miklós pápa, Hunyadi János kormányzó kérésére, Hunyadvárában, a benne lévő keresztelő szent Jánosról nevezett kápolna részére búcsúkat enged.”

(1) Karácsonyi ünnepkörünk keresztény lelkeségüzenetei kapcsán fontos arra is rámutatni, hogy a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetét felmutató felségcímerek a legkiemelkedőbb jelentőséggel bíró XV. századi primér források, mivel szakrális terekben kerültek elhelyezésre Hunyadi János és Mátyás király szándéka szerint. A genealógiai üzenetet hordozó Hunyadi-felségcímerek a XV. századi heraldikai értékvilágban valójában „apakönyvi kivonat” minőséget képviselnek, melynek a szakrális terekben való felmutatása a legmagasabb szintű keresztény hitvalló tanúságtételként is értelmezendők az őseik tisztelete okán is. A különleges értéket képviselő XV. századi székely jelképekkel ékesített genealógiai Hunyadi-felségcímerek legkiemelkedőbb helyszínei természetesen a vajdahunyadi várkápolna és a budavári Nagybaldogasszony-templom. E Hunyadi-felségcímerek emlékeztetmíveltségi öröksége élő tudástárat képviselt a hitvalló tanúságtétel jegyében templomba járó keresztény hívek körében az 1945 utáni pártállami diktatúra egyházellenes uralma idején is. Kiváló példa található erre a szentendrei Keresztelő Szent János templomban (Templom tér 1.), ahol 1956-ban került felavatásra a nándorfehérvári diadal 500. évfordulója tiszteletére az az emléktábla, melynek felső részén ott látható Hunyadi János székely jelképekkel ékesített genealógiai felségcímere! A szentendrei „várdombon” található „katolikus templom” kapcsán fontos, hogy a „templombejáró boltíve alatt márványtábla” az alábbi felirattal ekként emlékezik meg Hunyadi János dicsőségéről: „1456–1956. A nándorfehérvári diadal 500. évfordulója alkalmával, Szentendre ifjúsága.” „Hunyadi János kardját köszöntve e templom harangja is megindult fél ezredév előtt.” (2) Hét évtizeddel ezelőtt, 1955 októberében kerültek

megfogalmazásra az alábbi kérdések: „Vajon tudják-e még a keresztény világ népei, hogy mit is jelentett a nándorfehérvári diadal? Valamikor tudták, de azóta sok esztendő múlt el már és a történelem de sok ragyogó dicsőség merült el a feledés homályába.” (3) Nemzetünk XIX. századi kultúrhéroszai mindent megtettek a méltó emlékezet céljából, és a XXI. században is ezt az utat érdemes követni! E tárgykörben érdemes Mádl Ferenc (1931-2011) Széchenyi-díjas jogtudós, egyetemi tanár, akadémikus, művelődési és közoktatási miniszter, köztársasági elnök azon (2004-ben megjelent) írására utalni, ami számos értékes megállapítást tartalmazott: „A magyarság a kereszténység fölvetelével, mint európai államot határozta meg magát. Ez az állameszmény, emberkép, erkölcsi értékrend, hitvilág hazánkat az európai hatalmi, politikai, szellemi erőterbe illesztette. A nemzet történelmi útjáról jeles uralkodói, Szent Istvánnal kezdve, hasonlóan vélekedtek. A magyar állam századokon át dinasztikusan és kulturálisan is Európához kapcsolódott. Tudta ezt Európa is. Dante az Isteni színjátékban a „boldog Magyarország”-ot említi. Később, amikor a történelem úgy hozta, az európaiság a kereszténység védelmét jelentette. Nándorfehérvárnál Hunyadi János és Kapisztrán János egyidejűleg védelmezte Magyarországot és Európát. Morus Tamás, a mártírsorsra jutott, tudós humanista lordkancellár „a kereszténység védőbástyájaként” emlékezett meg hazánkról.” (4)

IV. A „nyugati civilizáció megmentésére” csatába vágató Hunyadi János nándorfehérvári diadalának örök emlékezetére a „székely faragású haranglábon ott kong az „Angelus” ércszava”!

Az „Amerikai szellemű magyar újság”, a „Függetlenség” 1955-ben az alábbi cikkével emlékezett meg Hunyadi János nándorfehérvári diadaláról! „Hunyadi nevével - népünk jövőjéért!”. „Kirántott karddal, fehér lovon vágat a nyugati civilizáció megmentésére a páncélba öltözött jó Hunyadi János, az Amerikai Magyar Szövetség ezidei karácsonyi bélyegein. Mostanában lesz 500-ik esztendeje ugyanis, hogy hős hadvezérünk

Nándorfehérvárnál döntő csatában megfutamította a többszörös túlerejű török hadakat és ezzel évszázadokra biztosította a fejlődést a nyugat-európai országok, a mai művelt világ kultúrája számára.” „1456 óta egész Európa-szerte” a „templomok ezreinek harangja minden délben” a „magyar katonaevények, a nándorfehérvári diadal emlékére” szóltak.

„A déli harangszót, sajnós, csak imitt-amott vette át az Újvilág, sőt azt se sokan tudják, milyen veszedelmek sorozatától óvta meg a nyugati földtekét a magyar nép — sokszor a saját érdekeinek feláldozásával. Nekünk azonban nem szabad megfélemlenünk az általunk tett szolgálatokról, hanem kötelességünk azokat olyanokkal is elismerettni, akik biztonságosnak vélt, kényelmes életüket élvezik, mintha ahhoz távoli nemzetek vére, verejtéke hozzá sem járult volna...”

„Az Amerikai Magyar Szövetség ezidei karácsonyi bélyege méltóképpen fejezi ki a fenti gondolatot. Koszorús Gabriella festőművésznő nagyszerűen eltalálta azt a néhány kimagasló mozzanatot, aminek ábrázolásával korszerűvé válik ismét a régi magyar történelem. A parányi bélyegen szinte megelevenedik a nagy törökverő és 500 esztendő távlatából mintha belevágtatna a mai kor világhatalmasztrófáktól terhes forgatagába. Az előtérben székely faragású haranglábban ott kong az „Angelus” ércszava, a háttérben pedig kettős kereszt jelenik meg a látóhatárt elöntő, arany diadalsugárban.”

A „bélyegen a csata lángjában Hunyadi hőstetteinek ma is lüktető lényege olvasható angolul”: „Saved Western Civilization”. E bélyeg révén „mindenki által könnyen hozzáférhető és valamennyi amerikai ismerősünk figyelmét felkeltő propaganda-eszköz tesz közkinccsé a Szövetség”. „A nem kevesebb, mint három millió példányban nyomott bélyeget 60.000 ívben ugyanennyi címre küldik szét a Szövetség legáldozatosabb, évtizedek óta a magyar ügy mellett rendületlenül kitartó támogatói: az országos testvérsegítő nagy egyleteink, amelyeknek örvendetes gyarapodására, példaadására valamennyien büszkék lehetünk!” (1)

A Hunyadi-bélyeg fényképe megjelent a „Híradó” címet viselő újság egyik 1956

februári számában. (2)

HUNYADI-BÉLYEG Híradó 1956.febr.23. 6. oldal

Hunyadi János életútja minden magyar számára világképi értékű üzenetet hordoz! Jó példa ennek egyetemes jelentőségére, hogy az USA 1951-1956 közötti budapesti nagykövete, Christian Magelssen Ravndal (1899–1984) is felidézte Hunyadi János keresztény öröküzenetét! Ravndal a „Clevelandban augusztus 19-én tartott Magyar Napon gyönyörű beszédet mondott, magyar nyelven” a „magyarság történelmi hivatásáról”, melyben a volt „budapesti amerikai követ Hunyadi János 500 évvel ezelőtti nándorfehérvári győzelméről emlékezett meg, magasztaló szavakkal méltatva a magyar nép szabadságszeretétét és a nyugat védelmében hozott áldozatait”! Zárógondolatként megemlékezett arról is, hogy a „halálos ágyán Hunyadi tanácsa így szólt” az őt körülvevő hazafiakhoz: „Barátaim, védjétek meg a kereszténységet és Magyarországot minden ellenségtől és kövessétek példámat a pogány elleni harcban.” (3)

V. Karácsonyi ünnepkörünk és a történelem evangéliumának szeretetnyelvű üzenete 6 évszázad távlatából: „Éljen Mátyás király, éljen az igazság!”

Karácsonyi ünnepkörünk keresztény lelki tartalma olyan egyetemes értéket képvisel, amit a történelem evangéliumának szeretetüzenetei révén is érdemes értelmezni! „Én vagyok az út, az igazság és az élet”: Jézus Krisztus örömhírt jelentő szavai örök érvényű sarokkövek a keresztény világkép szeretetnyelvében élő és gondolkodó emberek számára. „MÁTYÁS AZ IGAZSÁGOS”: ez a nagybetűs felirat ékesíti a dicsőséges királyunk szülőházán ta-

lálható emléktáblát. A történelem evangéliuma: érzékelteti e fogalmi kör a magyar keresztény értéktárainkat megőrző nemzeti hőseink áldozatvállalása és hazát szolgáló teljesítménye iránt érzett hálaadás fontosságát. Az igazság eszményét képviselő életút és az ősök iránti tisztelet felmutatására való képesség rendkívül magas szintű volt a középkori Magyarországon. E körben leginkább a templomaink falképeire érdemes gondolnunk, mert az ott látható szent királyaink ábrázolásai azt a lelki üzenetet hordozzák, hogy velünk vannak mind a mai napig. Déli harangszó és nándorfehérvári diadal: e fogalmi körök összefüggései kapcsán érdemes rámutatni arra, hogy a keresztény Európát megvédő magyar hősünk, Hunyadi János életszentségére és vitézségére való méltó nemzeti emlékezetminőségünk a budavári Nagyboldogasszony-templom falképei révén mutatkozik meg a legmagasztosabb érületi tartalom szintjén. A legdicsőségesebb csatatéri hőseinket megjelenítő köztéri szobraink a budapesti Hősök terétől Kolozsvárig, és természetesen az egész Kárpát-medencében a középkori magyar keresztény államiság jelentőségére világítanak rá. Az 1920. június 4. óta fennálló helyzet máig ható következményei nyomán ki kell mondanunk, hogy Trianon kényszerdiktátuma révén nemzetet és hazát szétválasztó Csonka-Magyarország jött létre; és a 25 évvel későbbi, 1945-ös szovjet megszállás árnyékában megszervezett pártállami diktatúra hatalmi rendszere pedig kialakította a „csonka-történettudomány” teljességét. Az 1945 utáni pártállami diktatúra intézményrendszere a történettudomány világából száműzte a nemzeti és keresztény világkép teljes örökségét, és helyébe a nemzetellenes és keresztényellenes osztályharc fogalmi kereteit és az ideológiai narratíva-történelemszemlélet elemeit tette kötelezően alkalmazandó sarokpontokká. Ez volt a pártállami diktatúrában megszervezett „csonka-történettudomány” lényege. 1956 forradalma és szabadságharca után a magyar emigráció legjobbjai körében megvolt az igény a nemzeti összetartozás és a keresztény világkép teljes örökségét felmutató történettudomány felmutatására is! Kiváló példája e világképnek a „KÁRPÁT” címmel

kiadott folyóirat: az 1958. januári száma címlapján Mátyás király kolozsvári lovasszobrának fényképe látható, mely alatt e felirat olvasható: „*Szépirodalmi, képes családi folyóirat a világon szétszórt magyarok részére*”. Dicsőséges uralkodónk 1490-ben bekövetkezett halála után született meg a lelkünkig ható szomorú megállapítás: „*Meghalt Mátyás király, oda az igazság.*”. Nem hagyhatjuk annyiban, hogy az igazság „oda legyen”. Karácsonyi ünnepkörünk keresztény lelki tartalma és a történelem evangéliumának szeretetnyelve nyomán a XXI. századi nemzeti összetartozásunkat felmutató üzenet a következő: „*Éljen Mátyás király, éljen az igazság!*”. Karácsonyi ünnepkörünk történelmi összefüggései körében indokolt arra is rávilágítani a méltó emlékezetörökségünk jegyében, hogy az igazság eszményében élő és cselekvő Hunyadiak több esetben is arra kényszerültek, hogy ezen időszakban ne a családjukkal legyenek, ne a szívükhöz és lelkükhöz legközelebb álló templomokban és kápolnáknak imádkozzanak, hanem távolsági hadjáratokra induljanak a bajtársaikkal egyetemben a haza és a nemzet védelme érdekében! I. Hunyadi János és Mátyás király távolsági hadjáratai során „*a törököknek nem sok szerencsájuk volt velünk szemben karácsonykor!*” „*1443. december 24-én Hunyadi János a híres hosszú hadjárata során legyőzte Bulgáriában az európai török haderők vezérének, Kászim beglerbég seregét.*” „*Jézus születésének keresztény ünnepe - a szenteste napja, illetve karácsony napjai - az évszázadok során a béke, a szeretet, a család ünnepe is lett.*” A XV. századi „*nemzeti históriánk*” hazát és nemzetet megvédelmező világa kapcsán érdemes arra is rávilágítani, hogy „*a törököknek nem sok szerencsájuk volt velünk szemben karácsonykor*”. (1) Indokolt e győzelem kapcsán az alábbi összefüggéseket is felidézni! „*Az 1443. év elején IV. Jenő pápa fölhívta az összes keresztény államokat, hogy keresztesháborúra szövetkezzenek a törökök ellen. Minthogy éppen ekkor a szorongatott görög császár részéről a bázeli zsinaton tárgyalások folytak a görögök egyesülése végett, a pápa remélhette, hogy Görögországnak a pápai szék védelme alatt működő nyugati keresztény hadakkal való visszaállí-*

tása biztosan maga után vonja az elszakadtak egyesülését. A keresztény fejedelmek azonban nem nagyon iparkodtak a magyar sereg támogatásán.” „Hunyadi János Ulászló király seregével egyesülten aránylag csak kisszámú sereget vezethetett 1443 nyarán a török ellen; de vállalkozása, amely hosszú háború néven ismeretes a történelemben, dicsőségesen végződött, úgy hogy Magyarország dicsőségével együtt az ő neve Európa egész kereszténysége előtt emlegetett lőn, míg az ozmánok rémuldözve gondoltak rá, úgy hogy Aeneas Sylvius szerint a török anyák is vele ijesztgették gyermekeiket. Midőn 1444 elején visszatért a királlyal Budára, szinte leír-hatatlan diadalmámmal fogadták. Hunyadi szerényen, egyszerű öltözetben vonult be dandárai élén s mindenekelőtt Istennek adott hálát győzelméért. A Boldogságos Szűz templomában, azaz a mai koronázó-templomban fényes *Te Deumot* tartottak s ott függesztették föl a törököktől elvett győzelmi jeleket is.” (2) 1455-ben az erdélyi püspök „maga hívta meg Karácsony ünnepére Capistrano Szent Jánost Gyulafehérvárra”, aki „onnan Tordára ment”, ahol „találkozott Hunyadi Jánossal és nejével, valamint kis 13 éves fiával, Mátyással”, majd pedig „Tövisen át keresztül Hunyadra indultak”. (3) Mátyás király kapcsán pedig kiemelendő, hogy a dicsőséges hadjárata eredményeként „1463. december 25-én a törökök feladták” az „ostromlott Jajca várát.” „1475 karácsonyán Mátyás király az eredménytelen tárgyalások után Péterváradról hadjáratra indult a török ellen a Szávához Szabács várának visszafoglalására. Ez február 15-én sikerült is.” „1476 karácsonyán viszont Mátyás mézesheteit töltötte Budán - nagy nemzetközi vendégsereg körében - a nápolyi Beatrix királynéval. (Az esküvőjük december 22-én volt.)” (4) „Mátyásnak Beatrixszal kötött házassága, azaz 1476 karácsonya után indultak meg” a „jelentős királyi építkezések”. „A Mátyás-kor magyarországi építészetére jellemző, hogy a legjelentősebb művek az elsöprő gazdasági és hatalmi fölényben lévő uralkodó megbízásából készültek.” A „feliratos és heraldikai emlékek segítik” e korszak megismerését. (5) Kará-

csonty váró keresztény világunkban a harangszó és Hunyadi János méltó emlékezete kapcsán az Amerikai Magyar Hírlapban az alábbi léleküzenet fogalmazódott meg 2006 decemberében: „Közeleg a karácsony és fülünkbe lépten-nyomon templomi harangszó csendül”: „ismerős hangja az otthon érzését, a hazát is jelenti”. „Nekünk magyaroknak az élet, a haza szerves része a déli harangszó. A rádióban is ezt hallhattuk minden délben, és a templomok harangjai, még a kommunizmus sötét éve alatt is, felemelték a lelkünket arra a pár pillanatra.” (6) A fenti összefüggések nyomán indokolt arra is rámutatni, hogy a sorsközösségi erkölcs hétköznapi megélése, és az ezt képviselő jogalkotás tisztessége révén valósulhat meg az a világ, amire minden ésszerű és tisztességes emberi vágyik. Az ésszerűség és a természetesség keretei között kell döntéseket hoznunk jelenünkről és a jövőnkről, melyben egyetlen támaszunk a filozófiai örökségünk. Ennek értékrendi jelentősége valójában abban ölt testet, hogy az emberiség egysége alapvetésében a Föld minden pontján azonos a felelőssége az ott élő és ott alkotó emberi közösségeknek, és főként a nemzeteknek: olyan együttműködő szabálykövetésre van szükség, ami az adott hely értékét legfőképpen az ott élők tapasztalati tudása és természeti körülményeinek megóvása jegyében őrzi meg a jövő érdekében.

A közösségi eszmék és érdekek értékrendi meghatározottsága erős függőségben áll a rendeltetészerű joggyakorlás életszerű értelmezése és az e körben megalkotott jogszabályok eszmei tartalmával: ez az a felelősség, amit a közösség érdekében a közhatalommal felruházottaknak viselniük kell. E felelősségtudat és felelősségvállalás minél magasabb szintű és ésszerű eredményessége jegyében a sorsközösségi bölcsélet gyakorlati és értékrendi szempontjait indokolt megfogalmazni.

VI. A „szkíta Mars” és „második Attila” Mátyás király: a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete a XV. századi primér forrásokot képviselő felségcímeik és a szkíta-hun-magyar azonosság korabeli fel-fogása fényében!

Karácsonyi ünnepkörünk lelki üzenetei jegyében indokolt rávilágítani arra, hogy a szakrális tereinkben fennmaradt egyetemes jelentőséget képviselő értékeink megóvása a XXI. században is a tudomány művelőinek elsődleges feladata. A nemzeti szuverenitásunk és a magyar katonai örökség tárgykörében is fontos utalni arra, hogy két évszázaddal ezelőttig a szkíta-hun-magyar azonosság és a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete közismert volt a nemzeti történettudományunk értékeit a legmagasabb minőséget képviselő civilizációs világkép révén felmutató tudósaink körében! A magyar katonai örökség tárgykörébe tartoznak a Hunyadi-uralkodóház felségcímerai is. Báró Nyáry Albert (1828-1886) történész, levéltáros, heraldikus és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja, aki „*A heraldika vezérfonala*” (Bp., 1886. 120., 121. o.) címet viselő művében ezt rögzítette: a besztercei grófságról szóló 1453-as királyi adománylevél kapcsán az a legfontosabb, hogy ezt a Hunyadiak teljességgel mellőzték, mivel a „*Hunyadi-ház*” 1453 után is „*csak egyszerű ősi címere mellett maradt!*” Az őseitől örökölt genealógiai Hunyadi-címer az 1446-tól felségjoggal felruházott Hunyadi János kormányzó felségcímer is lett: ez ékesítette hadizászlaját a csatatereken, és ekként az 1456-os nándorfehérvári diadal idején. Hunyadi János kormányzó felségcímer ékesíti immár 6 évszázada a vajdahunyadi várkapolna zárókövét! E genealógiai Hunyadi-címer látható a budavári Nagyboldogasszony-templom harangtornyát ékesítő országcímer szívpajzsán is, melynek székelycímeres jelképtára révén 1470-ben Mátyás király archeogénuszi tanúságot tett a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredetéről. E magyar uralkodóház egyetemes jelentősége kapcsán arra is fontos emlékezni 2023-ban, hogy 550 évvel ezelőtt született meg Mátyás király természetes fia, Corvin János (1473–1504) magyar trónörökös, aki ifjan görögül is megtanult, majd pedig 1495–1499 között bosnyák király volt! Hunyadi János, Mátyás király és Corvin János kapcsán az általuk gyakorolt felségjog világára igen fontos rámutatni. Hunyadi János kormányzót királyi jogkör illette meg: az uralkodói hatalom birto-

kában volt. A középkori görög császárság diadokhosza lett 1452-ben, ami a korabeli nemzetközi jog világában azt jelentette, hogy Neszebár uraként királyi jogkört gyakorolt Hunyadi János. E felségjogi alapvetés évezredek óta átívelő gyökerei kapcsán indokolt arra is utalni, hogy diadokhoszok voltak azok a hadvezérek, akik Nagy Sándor halála után a birodalom egyes területein királyi hatalmat gyakorolva uralkodtak. Unokája, Corvin János trónörökös, majd pedig lovasíjász magyar hadereje révén Bosznia királya volt 1495–1499 között. A Hunyadi-uralkodóház 3 nemzedékének e felségjogi helyzete és a felségcímeriek jogtörténeti értéktárákat mutatnak föl az egyetemes történelmi szemlélet világában.

Karácsonyi ünnepkörünk lelki üzenetei jegyében indokolt rávilágítani a Hunyadiakkal kapcsolatos magyar hagyományörző szeretetnyelvünk azon területeire, melyek a zenénktől a verseinken át a keresztény templomaink világáig magasztos érzelmi tartalommal emlékeznek meg dicsőséges hőseinkről! A Kecskeméten született Kodály Zoltán (1882–1967) háromszoros Kossuth-díjas zeneszerző, zene-tudós, zeneoktató, népzenekutató, akadémikus, az MTA elnöke 1963-ban „*visszatér fiatalok korának műfajához, a dalhoz*”, mikor „*felkérték, komponáljon egy művet a budapesti nemzetközi énekversenyre*”. „*Így keletkezett az Epitaphium Ioannis Hunyadi (Hunyadi János sírfelirata) Janus Pannonius versére, szólóénekhangra, zongorakísérettel.*” A „*vers kiválasztásában közrejátszott*” az is, hogy „*megismerkedjenek a világ sok országából összejött fiatalok a magyar történelem egyik kiemelkedő személyiségének nevével és hősi tetteivel*”. (1) Berzsenyi Dániel „*A magyarokhoz*” című ódája alapján indokolt arra is rávilágítani, hogy a Hunyadiakról való méltó megemlékezés egyetemes jelentőséggel bír a magyar „*nemzeti identitás elbeszélésére*” törekvő eszmény jegyében. „*Berzsenyi Dániel ódája*” a „*nemzeti identitás egyik alapító szövegévé vált, idézték, tanították, magyarították, fordították*”. A „*kollektív emlékezet megfogalmazásában szerepet vállaló irodalomból*

ismert képviseleti beszédmod, váteszszerep figyelhető meg A magyarokhoz ódában is”. E „közösséget meg lehet szólítani („nem látod?”), hatást lehet rá gyakorolni („hidd el!”), és képviseletében a kollektív emlékezet rituális tereit be lehet járni”. Többször visszatér a többes szám első személy is, a közösségi beszédmod jellegzetes alaktani mutatója: elődeink, hazánk, Hunyadink.” (2) A fenti „kollektív emlékezet rituális tereit” illetően indokolt arra is rávilágítani, hogy a Hunyadiak legmértöbb emlékezetműveltségi öröksége a templomaink szakrális tereiben élhető át a legmagasztosabb lélekkel! Jó példa erre Báta temploma, melyről egy 1934-es híradás is tanúskodik: „Hirdetné e templom Hunyadi János emlékezetét is. Hunyadi bátai győztes csatája után innen indult világtörténelmi útjára s egész családja mindig szeretettel gondját viselte a vérző szentostya csodájáról hajdan híres bátai búcsújáróhely iránt.” (3) Miskolcon is remek Hunyadi-emlék található a templomban! A miskolci Szent István római katolikus templom „belső festése, a szentély freskója 1955-ben készült”: a „középpontban a térdelő Szent István király áll, kezében a Szűzanyának felkínált koronával”. Az itt ábrázolt „történelmi személyiségek között felfedezhetjük Kapisztrán Szent Jánost, a ferences rendi szerzetest, a törökverő hadvezért Hunyadi Jánost (térdelő alak)” is. (4) Esztergom szakrális örökségére indokolt felhívni a figyelmet Hunyadi János kormányzó szobra fontossága jegyében is! „Hunyadi János kormányzó támogatásával Széchy Dénes érsek 1450-1453” között „gótikus stílusban restauráltatja a főszékesegyházat és 1453-ban nagy ünnepséggel, hat megyéspüspök jelenlétében újra felszenteli a Boldogságos Szűz és Szent Adalbert vértanú tiszteletére”. (5) „A Bazilika külső részén - az impozáns oszlopcsarnokot kivéve - szobrászati díszítés alig van.” „Ennek oldalfalainál Hunyadi János és Széchy Dénes bíboros-érsek szobrait láthatjuk”. (6) Mátyás király templomépítészeti örökségére is indokolt rávilágítani! Szegeden az „alsóvárosban kezdetek építeni egyházat Havi Boldogasszony tiszteletére” 1480 táján „Mátyás király engedelmével és segítségével”. Visegrádon 1473-

tól Mátyás királynak célja volt, hogy a „ferencrendűek számára kolostort építhessen”: „hozza is fogott a Boldogságos Szűz tiszteletére avatott egyház és kolostor felrakásához”. (7) A Trianon utáni határainkon túli templomaink Hunyadi-örökségtárai is egyetemes jelentőséggel bírnak! „1848-ban XII. Pius pápa a csíksomlyói templomot „basilica minor” méltóságra emelte”. „A templom környékén, a Kissomlyó hegyen három kápolna áll. A legnagyobb, a „Salvator” kápolna, Hunyadi János nándorfehérvári győzelmének emlékére épült 1456-ban.” (8) Csíksomlyón a dicsőséges „Hunyadi János idejében épített egyháznak nyolc oltára volt s a híres Mária-szobor, karján a kis Jézussal, akkor még” az „e végre külön épített Mária-oltáron volt elhelyezve”. „Volt azonkívül” még „Szent Ferenc- és Pádovai Szent Antal-oltára” is, valamint „az az oltár, amit a begina-apácák gondoztak”. (9) Kolozsvár „Mátyás király szeretetének szülővárosa” volt mindig is! „1486-ban nyilvánította ki I. Mátyás király abbéli óhaját, hogy Kolozsvárt a szigorú ferencrendűek részére kolostort és egyházat akar emelni.” (10) „Becsüljük meg őseinket, becsüljük meg a falut.”: ezt rögzítette Dr. Etédi Péter Sámuel a Marosvásárhelyen, 1941 augusztusában megszületett „Hunyadi János templomai nyomában a Székelyföldön” címet viselő írása. (11) „Vajdahunyadon még Hunyadi János kezdett építeni egy templomot a Boldogságos Szűz tiszteletére s mellé kolostort az Ágoston-rendű remeték részére.” „Fia, Mátyás király, valamint özvegye, Szilágyi Erzsébet mást gondoltak és a szigorú ferencrendűeknek ajánlották fel e helyet”. (12) Budavári szakrális örökségünk a világörökség része! Hunyadi János és fia, Mátyás király lelkeségéről tanúskodnak azok az emlékek, mely szerint, amikor „a harcmezőkről győztesen hazatérnek, azonnal leszállnak a hatalom trónjáról, maguk húzzák le a csizmájukat és vonulnak el mezítláb seregük élén Budára a Boldogasszony templomába”. (13) Az Európán kívüli magyar Hunyadi-tisztelet templomi öröksége is egyetemes jelentőséggel bír! New Brunswickban Szent László-templomában számos „ablak a hívők magyar voltáról, a nemzeti szentek különös tiszteletéről beszél”: Hunyadi János is

közéjük tartozik. (14) Mit üzennek minden délben a keresztény templomaik harangjai a XXI. században? A „*déli harangszó Hunyadi és Kapisztrán nándorfehérvári győzelmére emlékezteti még évszázadok múlva is a keresztény világot*”. „*Bennünket magyarokat pedig emlékeztetnie kell arra, hogy az egy-ségben rejlő szellemi erő minden számbeli túlsúlynál hatalmasabb.*” „*Törökverő Hunyadi János. A magyarság hármass világtörténelmi ünnepe.*” „*Hunyadit az egyház mindig nagy hőségnek tisztelte.*” (15) A világunk sarokköveit jelentő szeretet és tisztelet egyetemes jelentőségű értéktárai nyomán fontos felmutatni a XXI. században is, hogy az eszmei tartalom és a gyakorlati alkalmazhatóság szoros kapcsolatát feltételező és együttműködő rendszerekben kell gondolkodnunk. A mindennapi életünkben az értékelvűséget kell képviselnünk (szóval, tettel, cselekedettel, mulasztás nélkül), mert annak a nagy utópiának a jegyében lehet csak a létezésnek értelme, hogy a jóság reményként is erősebb minden másnál.

Jézus örök üzenete: a szeretet fényében kell cselekednünk! Ez a szereteteszmény egyszerre ad megoldást a szenvedéstörténetben gyötrődő adott személy számára, hogy reményt élhessen meg már az adott helyzetben az életében, és közösségi szempontból is mindig vállalható és irányt mutató. Reményt kell adni az embereknek: ennek az a lényege, hogy a saját világában ő maga a remény, és akikkel együtt tud lélegezni, együtt tud cselekedni. Jézus örök üzene a következő: a remény és a szeretet jegyében kell meghatározni a világunk eszményét, és az egymás iránt szeretet-felelősséggel kell élnünk.

A szakrális hagyományt felmutató keresztény pásztorjátékaink 8 évszázados öröksége tárgykorében arra is fontos rámutatni, hogy az angyalok ezt énekelték a betlehemi jászol fölött: „*Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön béke a jóakarátú embereknek!*” (Lukács evangéliuma 2,14). A dicsőítés második fele az emberi lélek közös szándéka: **Jézus szeretetüzenetinek az útján kell járnunk a XXI. században is: ez a történelem evangéliuma!**

Források:

- I. „Karácsonyi ajándék” nemzeti királyainktól a megszületett Jézus betlehemi jászolánál!** (1) Legnépszerűbb a Csendes éj. In.: Petőfi Népe. XLVI. évfolyam. 301. szám. 1991. december 24. 7. o.; (2) Bibliai tájakon — ma. In.: Petőfi Népe. XLVI. évfolyam. 301. szám. 1991. december 24. 7. o.; (3) Haider Edit: Karácsony ünnepén - A nápolyi betlehemek művészete. Kiállítás a Magyar Nemzeti Múzeumban. 2007. november 30-2008. január 6. In.: Történelmi Múzeológiai Szemle: A Magyar Múzeumi Történelem Társulat Évkönyve 8. Szerk.: Ihász István - Pintér János. Bp., 2008. 317. o.; (4) Lupták György: Karácsonyi ajándék. In.: Evangélikus Élet. LXX. évfolyam. 1. szám. 2005. január 2. 6. o.; (5) Divald Kornél: Felsőmagyarország gótikus szárnyasoltáraitól. In.: Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum Évkönyvei 3. Szerk.: Petrovics Elek 1921-1923 Bp., 1924. 17. o.; (6) Történelmi utazás a betlehemi jászolhoz. In.: Észak-Magyarország. LIII. évfolyam. 1997. december 27. 301. szám. VI. o.; (6) Sznehovszky Gyula: A harangról. In.: Evangélikus Élet. XVII. évfolyam. 2. szám. 1952. január 13. 3. o.; **II. A XV. század „nagy magyar hőse” Hunyadi János a „saját nemzetének” fia volt!** (1) Moravcsik Gyula: A Szibinyáni Jankmondához. In.: Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője. XXXIII. évfolyam, Bp. 1922. 96. o.; (2) Czetz Balázs: Mindszenty Bodajkon. In.: Egyháztörténelmi Szemle 2008. 1. szám. 55. o.; (3) Simicskó: Garantálnunk kell ... Nógrád Megyei Hírlap. XXVII. évfolyam. 201. szám. 2016. augusztus 29. 5. o.; **III. Karácsonyi ünnepkör és búcsúkiáltás: a felségjoggal felhatalmazott Hunyadi János kormányzó-sága idején a vajdahunyadi „keresztelő szent Jánosról nevezett kápolna részére búcsúkat enged” a pápa 1450-ben!** (1) Beke Antal: Római emlékek a magyar egyház XV-ik századi történetéből. In.: Történelmi Tár. XXIII. évfolyam. 1900. 4. o.; (2) Kósa Csaba: Harangok és haranglábak. In.: Magyar Vízgazdálkodás. XXIV. évfolyam. 1984. 7. szám. 17. o.; (3) R. E.: AMI-RÓLA HARANGOK BESZÉLNEK ... In.: Magyar Végvár. III. évfolyam. 10. szám. 1955. október 1. 30. o.; (4) Mádl Ferenc: Magyarország Európában - A köztársasági elnök írása a Magyar Hírlapnak Magyar Hírlap 2004. április 30. In.: Reggeli Sajtófigyelő. Határon Túli Magyarok Hivatala Sajtó és Dokumentációs Főosztály.

2004. április 30. 23. o.; **IV. A „nyugati civilizáció megmentésére” csatába vágató Hunyadi János nándorfehérvári diadalának örök emlékezetére a „székely faragású haranglábon ott kong az „Angelus” ércszava”!** (1) Hunyadi nevével - népünk jövőjéért! Útrakészen az Amerikai Magyar Szövetség karácsonyi bélyegei. In.: Függetlenség. XLII. évfolyam. 44. szám. 1955. november 3. 1. o.: „Az Amerikai Magyar Református Egyesület, a William Penn néven a Rákóczi-val egyesült Verhovay, nemkülönben az American Life Insurance Association ezzel ismét valóban emberbaráti szolgálatot tesznek a szent ünnepek alkalmával. November közepére mindenki kézhez kapja az Amerikai Magyar Szövetség karácsonyi bélyegeit. Aki addig esetleg nem kapott volna, szíveskedjék közvetlenül értesíteni a központi tiltkarságot: American Hungarian Federation, 527 Mills Bldg., NW, Washington 6, D. C., hogy a hiányt idejében pótolhassák.”; (2) 1956-ban egész éven át tüntessünk leveleinken a Hunyadi-bélyeggel! In.: Híradó 1956. február 23. 6. o.; (3) Ravndal volt budapesti amerikai követ hatalmas beszéde a magyarság történelmi hivatásáról. In.: Függetlenség. XLIII. évfolyam. 35. szám. 1956. augusztus 30. 1. o.; **V. Karácsonyi ünnepkörünk és a történelem evangéliumának szeretetnyelvű üzenete 6 évszázad távlatából: „Éljen Mátyás király, éljen az igazság!”** (1) DUNAI I.: **História karácsonykor.** A csendes éjhez olykor viharos nappalok társultak. In.: Új Dunántúli Napló. XIII. évf. 350. sz. 2002. december 24. 7. o.; (2) A katolikus Magyarország; a magyarok megtérésének és a magyar királyság megalapításának kilencszázados évfordulója alkalmából. Szerkesztették Dr. Kiss János és Dr. Sziklay János I. kötet. Bp., 1902. 150. o.; (3) Dr. Karácsonyi János: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp., 1923. 335. o.; (4) DUNAI I.: **História karácsonykor.** In.: Új Dunántúli Napló. XIII. évf. 350. sz. 2002. december 24. 7. o.; (5) Buzás Gergely: A kései Mátyás-kor királyi építkezései és a későgótikus építészet stílusáramlatai Magyarországon. In.: A Szatmár Megyei Múzeum sorozaton kívüli kiadványai. Architectura religioasă medievală din Transilvania. Szerk.: Kiss Imola - Szöcs Péter Levente. Satu Mare, 1999. 135. o.; (6) jancso:

Hunyadi János és az 550 év előtti nándorfehérvári győzelem. In.: AZ AMERIKAI Magyar Hírlap Karácsonyi Mellélete. Amerikai Magyar Hírlap. XIII. évf. 49. sz. 2006. december 15. 7. o.; **VI. A „szkíta Mars” és „második Attila” Mátyás király: a magyar Hunyadi-uralkodóház székely eredete a XV. századi primér forrásokot képviselő felségcímereik és a szkíta-hun-magyar azonosság korabeli felfogása fényében!** (1) Körber Tivadar: Kodály műveinek irodalmi forrásai. In.: Forrás. XXXIX. évfolyam. 2007. 12. szám. 29. o.; (2) Acél Zsolt: Közösség és ítélet (Kísérlet a nemzeti identitás elbeszélésére Berzsenyi Dániel A magyarokhoz című ódája alapján). In.: Forrás. XXXIX. évfolyam. 2007. 7-8. szám. 73. o.; (3) MTI 1934. október 20.; (4) Dobrossy István: Miskolc írásban és képekben 1. Második, átdolgozott kiadás. Miskolc, 2006. 278., 279. o.; (5) Edvil Illés Gyula: Az Esztergomi Főszékesegyház. Bp., 1929 7. o.; (6) A Bazilika. (Cséfalvay Pál: Magyar Székesegyházak című könyve alapján). In.: Esztergom és Vidéke. 2000. június 1. 6. o.; (7) Dr. Karácsonyi János: Szent Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp., 1924. 161., 212. o.; (8) Martin János: A CSÍKSOMLYÓI BÚCSÚRÓL In.: Amerikai Magyar Újság. XLII. évfolyam. 7-8. szám. 2006. július 1. 16. o.; (9) Dr. Karácsonyi János: Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp., 1924. 32. o.; (10) Dr. Karácsonyi János: Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp., 1924. 99. o.; (11) Dr. Etédi Péter Sámuel: Hunyadi János templomai nyomában a Székelyföldön. In.: Keleti Újság, XXIV. évfolyam. 176. szám. 1941. augusztus 3. 10. o.; (12) Dr. Karácsonyi János: Szt. Ferenc rendjének története Magyarországon 1711-ig. Bp., 1924. 79. o.; (13) Czetz Balázs: Mindszenty Bodajkon. In.: Egyháztörténeti Szemle 2008. 1. szám. 55. o.; (14) Balázs István: Mindig magyar lesz. In.: Magyar Hírek. XLII. évfolyam. 22. szám. 1989. november 15. 47. o.; (15) Törökverő Hunyadi János. A magyarság hármass világtörténelmi ünnepe. In.: A Jó Pásztor. XXXIV. évfolyam. 19. szám. 1956. május 11. 8. o.;

*BAKK ISTVÁN PhS – BAKK ERZSÉBET PhS**Keszi Bak Balázs deák¹ †1474*

*MENTEM SANCTAM, SPONTANEAM,
HONOREM*

DEO, PATRIAE LIBERATIONEM.

*: Szent és kész elmét, tiszteletet Istennek,
szabadságot a hazának. ...¹*

**Keszi Balázs deák, solymosi² és munkácsi
várnagy³ (†1474) sírköve.⁴ Forrás: Nemzeti Múzeum. Budapest, Magyarország.**

Keszi Balázs deák (1409 [1419]⁵-
†1474.), Várpalota⁶ és Bátorkö⁷ várnagya,
Bereg megyei comes, Solymos vár⁸ és Munkács vár várnagya. Aradi alispán (1445–1453, 1458–1460), máramarosi ispán (1468).

¹ Keszi (Kesy, Kezy) -i Balázs-deák: 1451. aradi alispán: 1447-1452. solymosi várnagy 1449-1455. In: Sztáray = Nagy Gyula: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I-II. Budapest, 1887-1889. 1889: 406, 436, 471, 485, 496, 530. p.

Keszi Balázs deák: Blasius literatus de Kesi: 1416-ban

1240. sorsz. Blasius de Pasnac tan.: 1416. 10.13. Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1. In: Tüskés Anna: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365 és 1526 között, szerk. Szögi László, Budapest: Elte Levéltára, 2008. p. 97.

¹ „A Porta speciosának legmagasabb ívén állott.” Ipolyi Arnold.

² Keszi Balázs halála után rokona berendi Bak Miklós solymosi várnagy lett. 1475. március 20. In: DL 17660.

³ 1446-ban a nemzeti hadi költségek fejében Hunyadi Jánosnak ítélték a várat uradalmával együtt, ennek következtében ő az 1446-ban kelt kiváltáság levelében ezt magáénak is mondja.

Keszi Balázs deák 1463-1467-ig. Atyja halála után tehát fiú juttván - törvényszerinti, illetve: örökösödési jogon - a várnagyságba. In: Balogh János: Munkács-vár története, Munkács: A Kárpát könyvnyomda, 1890. p.45.

Ung comesei: akik Bakkok: 1321 Nyciolaus dictus Bok de Ung homo regius (király képe v. királyi ember)

⁴ Keszi Balázs (†1474) sírköve. Jankovich Miklós gyűjteményéből 1860-ban került az MNM-ba. In: Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye Horler Miklós: Általános helyzetkép (Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye 1. Budapest 1988.)

⁵ Az oklevél dátuma: 1419. **Blasius Kezy castellanus castri Bathorkw, alias curialis in Palatha. (1419: DL 9514.)**

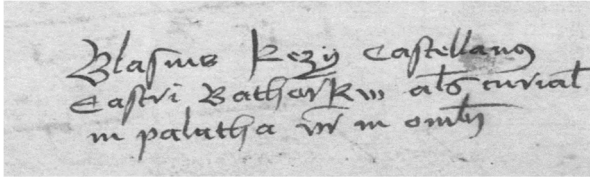
Keszi Balázs volt a várnagya, aki egyben Palotán is udvarnagyi tisztet viselt

⁶ DL 9514.; DL 7886. Várpalotán, az 1960-as évek kutatásai során XIV. századi – tehát a ma is látható várnál jóval korábbi – palota együttes alapfalaira bukkantak. A megtalált freskókkal díszített ülőfülkés ablak, a lovagterem, az őrtornyok és a faragott kövek alapján gótikus világi építészetünk egyik legjelentősebb épületegyüttese lehetett.

⁷ Castellánus castri Bathorkw alias curialis in Palotha.

⁸ Blasium Literatum: **egregium Blasium Literatum Castelanum de Solymos** In: Vestiga Comitiorum Apud Hungaros ad exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem Celebratorum... Budae, Typis Regiae Universitatis, 1790. p. 294.: Prudentibus et Circumspectis viris, Judici, Juratis, ceterisque Civibus Civitatis Cassoviensis, amicis nobis sincere diligentis. Prudentes et Circumspecti Viri amici nobis sincere diligendi! Quia Domini Praelati, Barones, Proceres, et Nobiles Regni Hungariae universi, in hac prasenti Congregatione Generali eorundem, in Civitate Pestiensi celebrata, divina inspirante clementia spectabilen, et Magnificum Dominum Mathiam filium condam Domini Joannis de Hunyad Gubernatoris, et Comitis Bistricensis, fraterem nostrum Carissimum, in Regem Hungariae unanimi voluntate elegerunt,

Apja: Páznádi⁹ Bak György.¹⁰

DL 9514 (1419.) Balázs várnagy... (Oklevél részlet.)

Keszi Balázs (Blasius litteratus) jeles humanista a Hunyadi-család familiárisaként Mátyás belső köreihez tartozott;

Szilágyi Erzsébet ábrázolása egy elefántcsont domborműn (Forrás: DKA)¹¹

Janus Pannoniustól is ismerünk neki címzett verset.¹² Janus Pannonius verse: Janus Pannonius verset írt a lázbeteg Janus a táborozó Balázsnak.

Janus Pannonius

A lázbeteg Janus a táborozó Balázsnak

BLASIO MILITANTI IANUS FEBRICITANS

Dum te castra tenent pictis fulgentia signis,
Nec trepida raucas excipis aure tubas;
Nos, Blasi, aestifera correpti febre iacemus,
Desidis et leti triste timemus iter.
Nil igitur prodest quod longe bella geruntur,
Si fata in media vivere pace negant.
In Turcos utinam tecum simul arma tulissem,
Non foret in tanto nunc mea vita metu.
Hic nec opinanti gelidos tremor occupat artus,
Illis quam veniat cernitur ante malum.
Nos pugnam inviti capimus; nist tempora suadent,
Vos detrectatis conseruisse manum.
Non ulla hic caecos astutia defugit ictus,
Illic vitari missa sagitta potest.
Debilis a morbo semper prosternitur aeger,
At miles fuso saepius hoste redit.
Nobis praeterea certamine nulla molesto

et praefecerunt, quod vobis pro singulari gaudio, et tripudio laetiae vestrae, ampliorisque commodi, status-augmenti, et incrementi hujus Regni, et vestri duximus significandum. Volentes itaque vos semper singularibus honoribus, et gaudiis ipsius Domini Mathiae, novi futuri Regis, fore participes, et confortes fieri, itaque pro referendis hujusmodi gaudiorum tripudiis, **egregium Blasium Literatum Castellanum de Solymos**, fidelem militem ipsius Domini Mathiae, et nostrum Vestri in medium transmittentes, et rogantes vestras (supple amicitias) prudentes, et circumspectos (circum spectos) quatenus ficut semper commodum, et augmentum domus ipsius Domini Mathiae, et nostrum dilexistis, sic et praesentibus gaudiss, et laetinciis ipsius Domini Mathiae, et nostris velintis fieri, et esse participes. Gaudeatis itaque, et laetamini: (letemini) de tantis laetitiis, et gaudiis, quae Deus altissimus e Coelo ipsi Domino Mathiae, et nobis, ac hinc Regno Hungariae, presenti die, concedere dignatus est, praefectum quique Blasium Literatum, videlicet Latorum presentium, ejus in persona dignis donis renumerari velitis, et curate in pretari Domini Regis, et nostri complecantiam et honorem singularem. Datum in Civitate Pestiensi, feria tertia proxima ante festum Conversionis Sancti Pauli Apostoli, Anno Domini millesimo quadringentesimo, quinquagesimo octavo.

⁹ Baki cs. György 1455-ben, László 1489-ben a megye alispánja. A páznádi Bakiak 1439-ben Keszi és Sárszó helységekben földesurak. (Nagymihályi Ilt., Pesty. Helyn. I. 247., 1484: DL. 29859., 1489: DL. 19470. etc.) Lásd még: Keszi castellanus de Solmus: Keszi Balázs solymosi várnagy ellen, kinek százötven lovas embere hatalmasul a panaszosok czegzei birtokára .. Blasius literatus de Kezi castellanus de Solmus... (Petres János és **Baki György alispánok**, V. László királynak Pécsett, 1454. november 20-án, kelt rendeletére jelentik ... Arad 1455. május 3.) Sztárai (1889. II. köt., 554-556. p.

¹⁰ Előbb paznadi Bak később: **Kezy-i György fia Balázs deák**: DL 17031: 1470. június 24. in festo nativitatís Iohannis bapt. Paul bereg. f. l. n. 5. „A budai káptalan előtt Kezy-i György fia Balázs deák a felesége Anestasia terhét is magára vállalva a beregmegyei Nagmusan birtokon lévő részét a Berek-i Szűz Mária-kolostornak és az ottani pálos rendű remeteszerezeteknek adja oly feltétellel, hogy azok tartoznak érte minden nap a Szűz Mária tiszteletére a **Rorate celi officium**-mal misét mondani, továbbá a birtokot évi 12 aranyforint béréért holtáig megtarthatja, holta után pedig az teljesen a barátokra száll... Átírja Báthori István országbíró 1488. május 21-én. Lásd még: Átírása: Báthori István országbíró 1488. május 21. DL 17031.

1488.május 21-én, Buda. vigesimo primor die octavarum Georgii. Paul. Bodrog. f. l. n. 5. Báthor-i István országbíró István fráter remetének a Berek-i Szűz Mária-kolostorában lévő pálos rendű többi remeteszerezet nevében is előadott kérésére átírja a budai káptalannak 1470. június 24-én kelt oklevelét.

¹¹ Megjegyzés: Székely. Lásd: Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS: Magyar volt-e Hunyadi János? In. Ősi gyökér 2021. január https://epa.oszk.hu/02300/02387/00044/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2021_01_032_044.pdf

¹²Jankovits László: Accessus ad Janum. A műértelmezés hagyományai Janus Pannonius költészetében, Budapest: Ballassi kiadó, 67, 123: lb.19., 171. p.

Lux vacat; in vestro est multa labore quies.
 Luditis in mediae securi sidera noctis,
 Hostiles, vallo nil metuente, minas.
 Fert clypeus talos, dat pocula cassis, et altum
 Ebrius ante ignem carmina lixa canit.
 Succedit ludo somnus, pallentibus astris,
 Curantur raptio, corpora fessa, cibo.
 Praeda venit; totus laxatur in otia mensis,
 Debita nec dives postulat aera cohors.
 Dicere nulla queas languentis gaudia, cuius
 Ipse fugit vini primus ab ore sapor.
 Fercula contortis libat male grata labellis,
 Prandia nec miseris questubus ulla carent.
 Decubat excluso commissis sole fenestris,
 Nec sinitur coelo liberiore frui.
 Membra gemens stratis versat; si membra vocamus,
 Ossibus haerentem vix sine carne cutem.
 Pallia nunc poscit, nunc rursus pallia ponit,
 Lumina nec placidus mulcet adacta sopor.
 Verum sive tua est, seu sors mea durior, oro,
 Nos tibi, te nobis, reddat ut una dies.
 Ac reduci sanus large nova musta propinam;
 Tempora signabit candidus illa lapis.

A LÁZBETEG JANUS A TÁBOROZÓ BALÁZSNAK

Míg te, Balázs, cifrán lakozol most a tábori traktán,
 És oda sem fittyentsz, bőgjön a kürt szava bár,
 Én magam addig lázban heverve, vacogva tünődöm.
 Tétlen félelem ül és a halál szivemen.
 Érhet-e ily sors távol a harcától egy fagarast is.
 Hogyha a béke ölen tiltja a sors, ami szép?
 Hogyha veled lennék most és a pogányt riogatnánk,
 Nem citerázna szivem úgy, ahogy itt remegek.
 Itt a gyanakvó sejtés reszket minden izemben.
 Ott a mezőn látnám, mint közelítget a baj.
 Míg ti, ha kedvetek úgy jön, méritek össze a kardot,
 Engem a láz tüze tart s kényire, kedvire ráz.
 S tűrnöm kell e csapást, jaj! Ám ti ügyelve a harcban,

Csak mosolyogtok, amint száll tovazúgva a nyíl.
 Jaj, a betegnek sorsa keserves, nyög elesetten.
 Hej, biz a fürge legény csak letiporja a bajt.
 Míg ti a harcok ölén is gyakran jókat alusztok,
 Nékem, egy óra kevés, annyira sem jut időm.
 Csillagos íve alatt heverésztetek a mélytűzü égne,
 Játszva fecsegtetek, mert sáncotok árka kerít.
 Táncol a kocka, az érc, sisakokból habzik a nektár.
 Vaskos víg dalokat zengtek a máglya körül.
 És ha hanyatlik a csillag, s rablott, jó pecsenyékkel
 Dobra feszült hasatok, nyögve ledőltek a fűn.
 Így telik olykor egész hónap körötökben, a zsákmány
 Gazdag ölén a csapat még fizetést se kíván.
 Bíz a betegnek sorsa, ha mondom, szörnyű keserves,
 Lázleti ajkától elfut a must ize is.
 Hozhatják a szakácsok, nyelvemen elsavanyodnak,
 Minden jó falatuk felpanaszolva nyelem.
 Ablakomat zsalu védi, a napsugarat kirekesztve.
 Fulladozom, s orvos tiltja a friss levegőt.
 Tagjaimat nyöszörögve emelgetem ágyam ölén, már
 Poszka, soványka vagyok, bőrröm a csontra aszott.
 Paplanomat lehajítom s fölhumozom újra sietve.
 Hús, üde szenderegés nem simogatja szemem.
 Mégis bármi keserves a sorsunk, óhajom ennyi:
 Küllőző kocsiján hozzon az égi sugár,
 S én kancsóm felemelve köszöntselek újra, Balázsom;
 Fénylő márványkő hirdeti majd e napot.¹³

Már 1439-ben¹⁴ a királyi adomány címén Ferenc¹⁵ és Balás literatusokat írt: Albert király az aradi káptalanhoz. Minthogy Ferenc¹⁶ és Balás literatusok, Rozgonyi István temesi comes és Harapki Botos András familiárisainak adta az uraik szolgálatában a haza körül szerzett érdemeik elismerésül az aradmegyei Kezy és Sarzow nevű birtokokat, amelyek egykor Mihály vajdáé voltak, de annak hűtlensége folytán a koronára szálltak s a király így

¹³ Janus Pannonius összes munkái <<https://mek.oszk.hu/06700/06722/06722.htm#973>>2023.11.23.

Lásd:

<http://real.mtak.hu/159693/1/EPA02055_Nemzeti_evforduloink_2022-20-24.pdf>2023.11.23.

Lásd még:

<www.mnm.hu/hu/gujjtemenyek/archaeological-department/kozepkori-kofaragvanyok-gujjtemenye>2023.11.23.

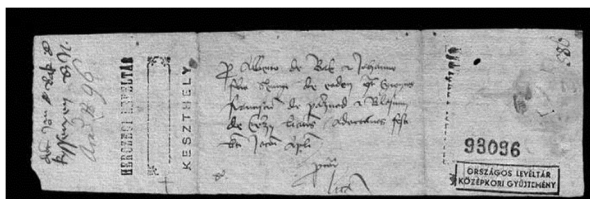
¹⁴ *Pesty Frigyes*, A szörényi bánóság története, III. 35: Albert 1439 május 9-én kelt oklevelével bizta meg a *Hunyadi* testvéreket a Szörényi bánóság 4 legfontosabb várának, Szörénynek, Orsovának, Görénynek és Miháldnak védelmével és egyúttal azok védelmi költségeinek fedezésül három hónapra 2757 forintot utalványozott.

¹⁵ Ferenc fia Elek. DL 16594. 1467. november 6. Mátyás király: Mátyás király az aradi káptalanhoz. Vezesse be adomány címén Mezeugyan-i Mihályt és Mothnok-i Mihályt az aradmegyei Zadorlaka, Lyky, Dezk és Dyogh birtokokba, amelyek Illye-i János fiaié: Jánosé és Andrásé voltak, de minthogy amikor Erdély nemesi és lakosai összeesküdve elpártoltak és amikor ő Erdélybe ment Groff Jánossal, akit ő az erdélyi vajdaságra emelt, ellene felkeltek, akkor János és András is azokkal együtt ellene támadtak és így hűtlenségbe estek. - Királyi emberek: Apagya-i Bikes Benedek, Kowachhaza-i Bessenyewy Bálint, Bagdy-i Bak János, Bagdy-i Albert, Gywrewdy László, Kezy-i Ferenc deák fia Elek. Megjegyzés: A Bak család használta a páznádi és a keszi előnevet is. A Páznádi Baki-család 1439-ben Keszit (ma Lippakeszi) és Sárszót (Lippától délnyugatra) bírta földesúri joggal."In: Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Temes vármegye, In: Reiszig Ede: A hajdani Arad-megye birtokosai. In: Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Temes vármegye, In: Reiszig Ede: A hajdani Arad-megye birtokosai. Lásd: Páznádi Ferenc hunyadi várnagy (felperes); Keszi Balázs solymosi várnagy (felperes); Baki Albert alperes; Baki János (György f) alperes; Bak Arad m; lecta – hátlap feljegyzés. Lásd: Ferenc és Balázs testvérek esetén is. In: DL 93096.

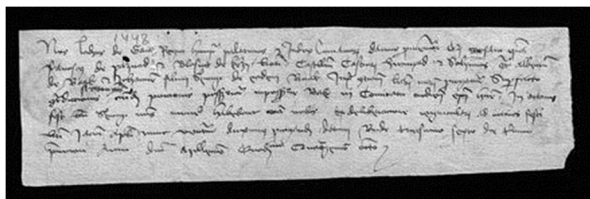
(Hunyadm. Évk. XI. 143.) In: Engel Pál: Magyarország világi archontológiája, 1301–1457.

adta azokat azok minden tartozékával **Ferenc és Balás literatusoknak és általuk Páznadi Baki Jánosnak és Györgynek és be akarja őket azok tulajdonába vezetetni**, azért meghagyja a káptalannak, küldje ki testimoniumát, akinek a jelenlétében a királyi ember szálljon ki Kezy és Sarzow birtokokhoz és azok tartozékaihoz és a szomszédok meghívása mellett vezesse be azok birtokába királyi adomány címén Ferenc és Balás literatusokat meg Jánost és Györgyöt.

Kijelölt királyi emberek; Michal vel Martinus de Pathoch, Sandrinus de Gywrk, sin Ladislaus de Apacha, sive Franciscus de Feleg haz.¹⁷

DL 93096. 1448. június 6. Eredeti. Garai László nádor. „Ferenc és Kezy i Balázs Hwnyad és Solymus várak várnagyai...”

DL 93096. 1448. június 6. Eredeti. Garai László nádor. „Ferenc és Kezy i Balázs Hwnyad és Solymus várak várnagyai...”

Rápolti Mátyás és [Páznádi] Ferenc deák
1446¹⁸-06-29 (DI. 29482)

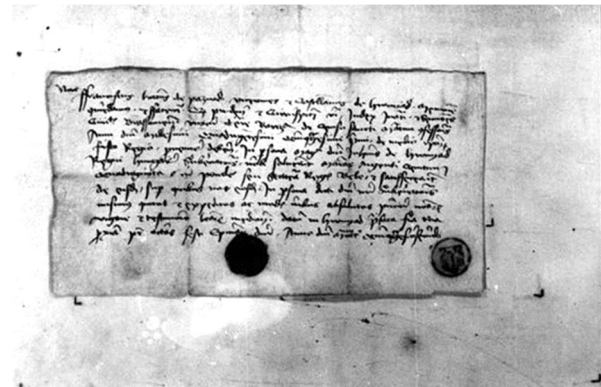
Rápolti egyúttal dévai (1446-58), Páznádi hunyadi várnagy.

Páznádi Ferenc deák

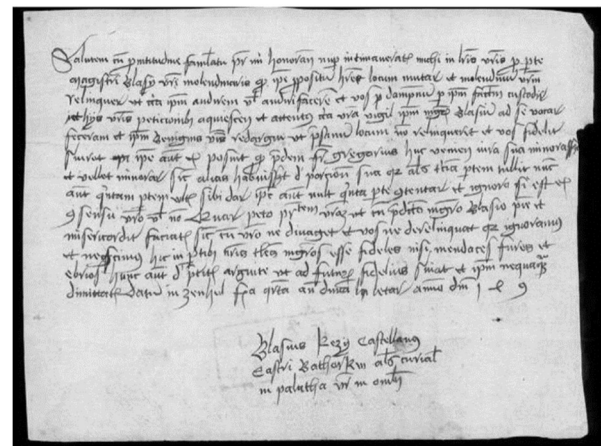
1452-01-18 (DF 246945)

Egyúttal hunyadi várnagy.

Páznádi Ferenc deák, egyúttal hunyadi ispán 1446-06-29 (DI. 29482), 1448-06-05 (DI. 93096), 1449-05-01 1451-05-08 (DI. 13440), (DF 246929), 1452-01-18 (DF 246945), 1453-09-12

DF 246945. 1459. január 18. Forrás: Brassó város levéltára: Privilegia et instrumenta publica. (U 464)

DL 9514 (1419.)

¹⁷DL 13440: „Albert király az aradi káptalannak. Minthogy Ferenc és Balás literatusok, Rozgonyi István temesi comes és Harapki Botos András familiárisainak adta az uraik szolgálatában a haza körül szerzett érdemeik elismeréséül az aradmegyei Kezy és Sarzow nevű birtokokat, amelyek egykor Mihály vajdáé voltak, de annak hűtlensége folytán a koronára szálltak s a király így adta azokat azok minden tartozékával Ferenc és Balás literatusoknak és általuk Páznadi Baki Jánosnak és Györgynek és be akarja őket azok tulajdonába vezetetni, azért meghagyja a káptalannak, küldje ki testimoniumát, akinek a jelenlétében a királyi ember szálljon ki Kezy és Sarzow birtokokhoz és azok tartozékaihoz és a szomszédok meghívása mellett vezesse be azok birtokába királyi adomány címén Ferenc és Balás literatusokat meg Jánost és Györgyöt.” Átírása: DL 13440. Hunyadi János kormányzó 1451. május 8-án Ferenc és Balázs deákok familiárisai kérésére átírja Albert királynak aradmegyei Keszi és Sárszó birtokáról szóló oklevelét (Kelt: 1439. szeptember 27-én, Futakon (Bács m.) Albert király oklevelét.) Átírása: 1439. október 30. Aradi káptalan.) Átírása: Hunyadi János kormányzó 1451. május 8.

¹⁸páznádi Bak: A páznádi Bak-család 1446-ban egyes birtokrészeket zálogosít el Tinántelkén (Temesvár közelében), (Páznádi Bak János tivántelki szomszéd (Johanne Bak de Páznada parte possessionis Thyuantheleke) DL 14981) (A temesvári vár: „A csanádi káptalan bizonyítja, hogy megkapta László királynak 1455. aug. 8-án kelt, teljes egészében közölt oklevelét, melynek értelmében Nemethi-i a Layus királyi emberrel Boldizsár olvasókanonokot küldte ki, akinek a kíséretében a királyi ember aug. 20-án Tehemeswar várához és tartozékaihoz és a szomszédok meghívása mellett bevezették azokba Hunyadi János besztercei ispán comest az őt megillető zálog címén, minden ellenmondás nélkül.) és Megyeren (ugyanott), 1494-ben Baky Boldizsár Cseme helységben volt birtokos.

Várpalotai vár rekonstrukciója.

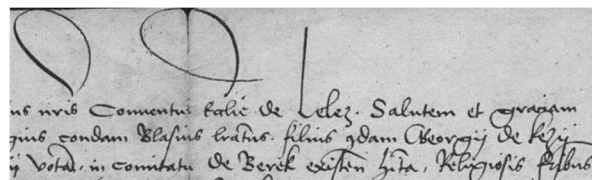
Várpalotai vár napjainkban. (Saját felvétel.)

DL 17031¹⁹

A pálosok²⁰ nagy támogatója volt keszi Bak Balázs a maga költségén.

Báthor-i István országbíró István fráter remetéknek a Berek-i Szűz Mária-kolostorban

lévő pálos rendü többi remeteszerzetes nevében is előadott kérésére átírja a budai káptalannak 1470. június 24-én kelt oklevelét: „1470. június 24. in festo nativitatis Iohannis bapt. A budai káptalan előtt Kezy György fia Balázs deák a felesége: Anestasia terhét is magára vállalva a bereg-megyei Naghmusan birtokon lévő részét a Berek-i Szűz Mária-kolostornak és az ottani pálos rendő remeteszerzeteseknek adja, oly feltétellel, hogy azok tartoznak érte minden nap a Szűz Mária tiszteletére a Rorate celi offiummal²¹ misét mondani, továbbá a birtokok évi 12 aranyforint bérért holtáig-megtarthatja, holtá után pedig az teljesen a barátokra száll.”²²

Keszi (Kezy) György fia Balázs literatus. DL 23996

További igazi nemes gesztusai keszi Balázs alapítványai: Nagyszentmiklós: 1451 után Keszi Balázs deák solymosi várnagy vette meg, a ki 1456. május 31-én Péter csanádi püspöknek adta át kegyes alapítványul.²³ A középkorban Szent-Miklós-Telke néven fordul elő és Arad vármegyéhez tartozott. Eredetileg a Keszi-család birtoka. 1471-ben Keszi Balázs deák – több más helységgel együtt – a csanádi káptalannak adta. **Keszi Bak Balázs** deák (1439-†1474), aki Bereg megyei comes, Solymos

¹⁹ Előbb páznádi Bak György később kezy Bak György.

²⁰ Bakk István – Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, szerk., Gyárfás Ágnes, Miskolc: MBE, 2014. Pálosok: Bereg: p.106, Kalodva (Cladova): 49, 223, 228, 674. p.

²¹ Rorate cæli : hajnali mise. A II. vatikáni zsinat előtt a Szűzanya adventi votív miséjét imádkozták minden hajnalban. 2. Advent időszakában Szűz Mária tiszteletére mondták a liturgikus reform előtt. Neve a kezdőének szavai alapján keletkezett: Rorate Coeli desuper = harmatozzatok eget felülről. 3. Szűz Mária az adventi ember legkiválóbb példája, hiszen Ő Fia születését várja. Az Ő várakozására emlékezik az Egyház a hajnali misékkal, amelynek a misekezdő ének alapján „rorate” (harmatozzatok) a neve. A hívek a hajnali sötétségben várják az eljövendő Üdvözítőt, a világ Világosságát.

Harmatozzatok égi magasok!

²² Paul. Bereg. f. l. n. 5. Lásd még: A leleszi konvent előtt Anasztázia asszony Keszi Balázs deák özvegye részeit a Bereg... DL105922. 1479. szeptember 28. Átírás 1508 leleszi konvent.

²³ DL 15076. Nagyszentmiklós. Ma: Sinnicolau Mare vagy Sânnicolau Mare.

In: < <http://www.banatertra.eu/magyar/N/nagyszentmiklos/nagyszentmiklos.htm>>2023.11.19.

Megjegyzés: Keszi adományai előtt a csanádi püspökségnek 29, illetve 53 lehetett a birtokok száma, ami közel egyharmad-kétharmad arányt jelent a püspöki birtokállomány javára. Ez az arány pedig valószínűleg országos tendenciát tükrözhet.

<http://acta.bibl.u-szeged.hu/65336/1/kozepkortortenet_i_tanulmanyok_07_117-132.pdf>2023.11.23.

vár és Munkács vár várnagya²⁴ is volt, ő 1455. szeptember 26-án és 1456. május 31-én, valamint 1471. május 6-án az alábbi birtok adományai voltak az egyháznak.

A kalodvai pálos kolostornak²⁵ az aradi káptalannak és a csanádi káptalannak, továbbá a csanádi püspöknek összesen 28 helyiséget adományozott, mint Szombathely, Babos, Horpataka, Vote, Keszi, Millenfalva, Sárszó, Mélynádasd, Budafalva, Etre, Part, Szintár, Száldobos, Dobegyház, Miszelec, Uvadry, Jára²⁶, Tövissegyház, Mahus, Szent-Miklós, Telkes, Hodos, Teés, Fejéregyház, Bezegyház, Háromoltár, Kamarás, Babos.²⁷

Fejéregyháza községhez tartozik Antal-, Feles- és Ifigenia-major. Ezen a tájon feküdt a középkorban Botegyház falu, melyet 1455-ben Keszi Balázs az aradi káptalannak adományozott.²⁸ Eperjes-Fejéregyháza, melyet 1511-ben említenek, a mai Féregyház tőzomszédja volt.²⁹ **Feltételül köti ki, hogy a káptalan naponként egy misét tartozik mondani a székesegyházban az alapítókért, ezek szüleiért és rokonaiért.**³⁰

A palota festett ülőfülkés ablakának freskói. In: Palota és castrum palota. Magyar Műemlékvédelem – Az Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai Magyar Műemlékvédelem 1967-1968. Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 5. Budapest, 1970. 153-176. p. 126. kép.

Feltételezhetjük, hogy Keszi Balázs és felesége Matuszinai Anasztázia a várpalotai vár freskóján.³¹

Feltételezhetjük, hogy Keszi Balázs és felesége Matuszinai Anasztázia a várpalotai vár freskóján.

A Keszi-család, Sárszó (Lippától délnyugatra), Nádasd (a Berekszóba³² ömlő nádasdi patak mentén), Udvari, Budafalva (a mai Buzád közelében) és más helyen volt birtokos. E birtokokat 1471-ben Keszi Balázs deák a csanádi káptalannak adományozta. A Kerekegyházi Laczkfiak ősi fészke Kerekegyháza

²⁴ ... Keszi Balázs deák, munkácsi várnagy megjelenvén, Pósházi Bereczk, királyi ember és a leleszi konvent küldötte András, mint hiteles bizonyság és a kikiáltott gyűlésre összehívott beregmegyei nemesség előtt, a munkácsi vár ura ... In: Lehoczky Tivadar:

Beregvarmegye monographiája, III. kötet, p. 316.

²⁵ Bakk István – Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, szerk., Gyárfás Ágnes, Miskolc: MBE, 2014. Pálosok: Bereg: p.106, Kalodva (Cladova): 49, 223, 228, 674. p.

²⁶ Keszi Balázs deák solymosi várnagy 1456-ban az általa az egyházban alapított oltár számára Járát (Nagyszentmiklós mellett) adja a püspöknek. In: Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai 1896. p. 382. Megjegyzés: 1451 után Keszi Balázs deák solymosi várnagy vette meg, aki 1456. május 31-én Péter csanádi püspöknek adta át, kegyes alapítványul. DL 11118.

²⁷ DL 15076.

²⁸ DL 29813, DL. 29813

²⁹ Féregyház. In: Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Bács-Bodrog vármegye, II.

³⁰ Csánki: Magyarország földr. I. 785. II. p. 75.

³¹ Feltételezhetően a XV. századi ábrázolása. További kutatást folytatunk ebben a témában.

³² Ma: Bârsău.

(Nagyfalu és Újbodrog között).³³

A mai Lippakeszitől délre feküdt Horpataka, mely szintén Arad vármegyéhez tartozott. **Eredetileg a Keszi-család birtoka. Keszi Balázs deák 1471-ben a csanádi káptalannak adta.**

Udvari környékén feketett Tövisegyháza is, melyet Keszi Balázs 1471-ben a csanádi káptalannak adott. Később elpusztult.

Buzád birtokokat 1471-ben Keszi Balázs deák a csanádi káptalannak adományozta.

Nagyszentmiklós 1451 után Keszi Balázs deák solymosi várnagy vette meg, aki 1456. május 31-én Péter csanádi püspöknek adta át kegyes alapítványul.

Kisszentmiklós. Újarad mellett, a Maros közelében fekvő kisközség.

A középkorban Szent-Miklós-Telke néven fordul elő és Arad vármegyéhez tartozott. Eredetileg a Keszi-család birtoka. 1471-ben Keszi Balázs deák, több más helységgel együtt, a csanádi káptalannak adta.³⁴

Solymosi vár magasságából. A vár a völgy-szoros elzárására szolgálhatott.

Solymos vára. Forrás: Láncz Imre fotója.

Így Keszi Balázs deák solymosi várnagy 1456-ban az általa az egyházban alapított oltár számára Járát (Nagyszentmiklós mellett) adja a püspöknek.

A Marostól délre, a lippa-solymosi uradalomtól pedig keletre még egy kiválóbb uradalmat ismerünk: a Kesziekét, mely (a mai Temes megye északi vidékén) Keszi³⁵ Nádas, Füzskút, Udvari és Hodos táján terült el, s részben a Maros északi partján fekvő Szombathely (ma Szabadhely) tájára is átnyúlt és vagy 26 helységet foglalt magában. Ezeknek részei azonban egyházi testületek, még pedig kisebb részben az aradi káptalan és csanádi püspök, nagyobb részben (22 falu) a csanádi káptalan birtokába jutottak ez időszakban, a Keszi Balázs adománya révén.

További freskó a Várpalotai vár falán. (Saját felvétel.)

³³ Temes vármegye nemes családai. Néhai Lendvai Miklós anyagának felhasználásával írta: Reiszig Ede dr., a közp. szerk. biz. tagja.

³⁴ Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, I. köt., Budapest, 1890. Lásd még: Csanádi püspök. Zsigmond kir. 1421-ben új-adományként adja a csanádi Szent-György egyháznak és püspökének Mégy, Szent-Miklós, Szent-Péter és Latorján helységeket; 1456-ban (Keszi) Balázs deák solymosi várnagy az általa az egyházban alapított oltár számára a püspöknek Járát. (DL. 11118; 15076.)

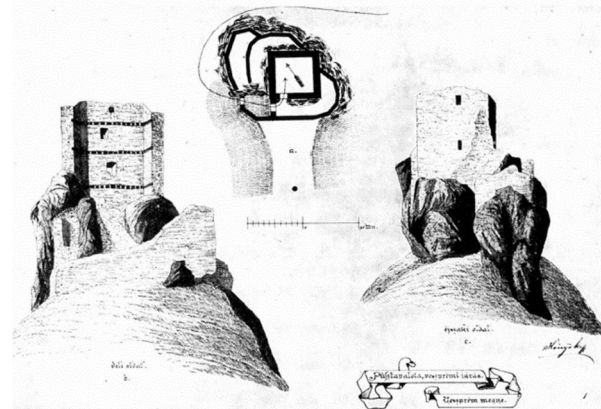
³⁵ Temes megyében Lippától délre, a régi aradmegyei területen, Zábrány és Nagyker szomszédságában van Keszincz, a XIV-XV. században Kezi; Kezy, melynek már 1332–37-ben plebániája volt. (Csánki I. 774.; Márki Sándor: Arad m. tört. I. 207.)

Korábban Várpalotát az 1288-ban Erzsébet királyné által 1288-ban kelt oklevél alapján az akkori neve Bak őrök „**castrum Bacurku**”. Bátorkö³⁶ (Bacurku, Batörkö) amely a Bak ispán³⁷ (1259-1270) idejében épülhetett. Bátorkö az oklevelek tanúsága szerint a legrégebb vár Palota területén.³⁸ A mai városközponttól 3-4 km-re, a Bakony meredek falú, keskeny, mély völgyében egy kiugró sziklatömbön álló háromemeletes – romjaiban két emelet magasságig ma is meglévő – fellegrvár mintegy másfél évszázadon át volt az egész környék központja.

A Szalók nemzetség birtokolja, majd a Csákok 1326-ban vásárlással birtokolják. Csákok a Bak őrök – most már Bátorkö – névvel a hozzá tartozó falvakkal a Károly Róbert királlyal más várakra cserélik. A várat és a hozzá tartozó birtokokat 1350-ben Nagy Lajos király a Kont családnak adományozza. 1410 körül Zsigmond király uralkodása időszakában újból a Bakk család pázmáni ágához került. Keszzi Balázs „castellanus castri Bathorkw alias curialis in Palotha”, Várpalota és Bátorkö várnagya és palota udvarispánja.³⁹

Egy 6,5 x 5 méteres alapú, háromemeletes lakótorony alkotta a vár alapját, igaz ennek meglehetősen vastag, 2,5 méteres falai is voltak. Rozgonyi István (1427-1438) fejei, győri, bakonyi és temesi ispán familiásaként 1439 szeptemberében Albert királytól Arad megyei Keszit (ma Lippakeszi) és Sárszót (Lippától délnyugatra) földesúri joggal kapta. Keszzi Balázs deák és testvéreinek Páznádi Baki Jánosnak, Páznádi⁴⁰ Ferencnek és Györgynek adta. Az adomány a hűtlenné lett Mihály rác vajdáé volt. Keszzi Balázs az adomány előtt a Keszzi nevet már Várpalotai kapi-

tányként használta, valamint az adománykövető 1440-es években is.⁴¹ Várpalota új várnagya 1440-ben Felföldi Jakab lett. Az 1445. évi országgyűlés IV. cikkelye elrendeli az 1439 óta épült várak lebontását. Öt várral azonban kivételt tesz, s ezek közül az egyik: Castrum Palota. Ez a megkülönböztető megnevezés azt jelentheti, hogy a XVI. század első harmadáig a három vár (Bátorkö, Palota, és castrum Palota) egy időben szolgált védelmi célokat. Az 1445. évi országgyűlés IV. cikkelye elrendeli az 1439 óta épült várak lebontását. Öt várral azonban kivételt tesz, s ezek közül az egyik: Castrum Palota. Ez a megkülönböztető megnevezés azt jelentheti, hogy a XVI. század első harmadáig a három vár (Bátorkö, Palota, és castrum Palota) egy időben szolgált védelmi célokat. A XVI. században a Várpalotát már lakatlan, elhagyott erősségként említik.

A Bátorkö vára. Magyar Műemlékvédelem. p. 128. 121. kép. (Könyöki rajza)⁴²

³⁶ Fehrentheil-Gruppenberger László: Bátorkö vára, In: Hadtörténelmi Közlemények. szerk., Gyalókay Janó, Budapest: MTA, 1933. III-IV. füzet, 147-155. p.

³⁷ Bak mester, (1259–1264) országbíró, trencsényi (1259), gömöri (1263-1264), ugcsoi és erdődi (1264-1270) ispán.

³⁸ Bátorkö vára: A Várpalota belterületétől É-NY irányban, Várvölgyben található várat a ősi nemzetség építette a Bakonyban átvezető észak-déli irányú útvonal ellenőrzésére.

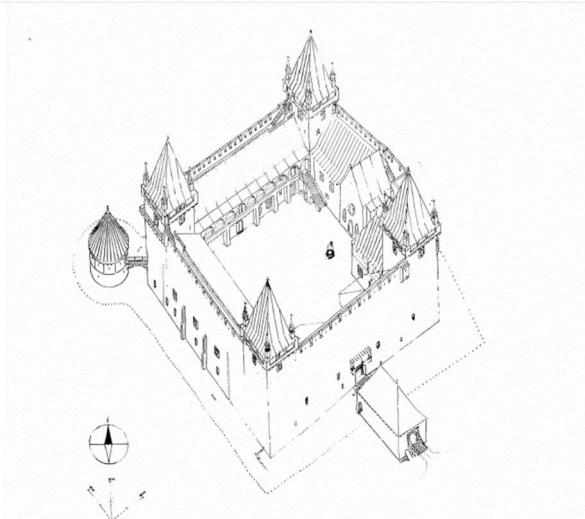
Okleveles említését már 1288-ból ismerjük. A vártartomány birtokállománya: Agyagos, Csernye, Dolosd, Erdő-Inota, Olaszfalu, Pét, Pere, Sikesdfalva, Szénhely, Tinnye (Veszprém vm.), Csősz, Csór, Gyón, Kuti, Molnosinota (Fejér vm.) fálvából, illetve az ezen fálvákhoz részirtokokból áll.

³⁹ Blasius Kezy castellanus castri Bathorkw, alias curialis in Palatha. Lásd: 1409 helyett [1419]: DL 9514.

⁴⁰ DL 49 763. (1446. augusztus 12.).

⁴¹ 1445. április 2. (DL 92 983.), 1448. június 5. (DL 93 096.).

⁴² Palota és castrum palota. In: Magyar Műemlékvédelem – Az Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai Magyar Műemlékvédelem 1967-1968. Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 5. Budapest, 1970. 153-176. p.

A várpalotai vár a XV. század közepén eszmei rekonstrukciója. In: Magyar Műemlékvédelem, 153-176. p. 151. kép.⁴³

Keszi Balázs deák (1439-1479) az ország másik részén aradi alispán: 1447-1452.⁴⁴ Bereg megyei főispán (comes) és Munkácsi vár⁴⁵ várnagya és Hunyadi János Solymosi⁴⁶ várnagya.

Hunyadi János 1447-ben az egyik megbízható familiárisát, **Keszi Balázst** nevezte ki várnagynak, akinek pályafutása jól tükrözi azt a kulcsfontosságú szerepet. Tudjuk, hogy Aradi vár ispánja Hunyadi és ebben az időben egyben az erdélyi vajda tölti be az aradi vár ispánságát is. 1447-ben Hunyadi János birtokába került a solymosi vár és a hozzá tartozó 52 falu. Voltak még más pályázók is erre a gyönyörű fekvésű ingatlanra és a hozzá tartozó falvakra, de Hunyadi politikai nyomásgyakorlással és némi kártérítéssel magának szerezte meg az egészet. Neki ez azért volt fontos, mert így összeköttetés jött létre a temesvári tartózkodási helye és a Hunyad megyei birtokai kö-

zött. Hunyadi várfalakat emeltetett és kibővítette a palotaszárnyat. A vár és a hozzá tartozó birtok igazgatását Keszi Balázs várnagyról bízta. A várnagy művelt ember volt, mert Blasius litteratusként emlegetik a források. Komoly adományokkal támogatta az egyházat többek között a kalodovai (kladovai) pálosoknak birtokokat adott.

A Hunyadi címer a Hunyadi vár ajtó boltozatán. (Saját felvétel.)

Vajdahunyadi- lovgaterem látképe a kápolnától tekintve. A Trianon előtti időkből. XV. századi kiállítás.⁴⁷

⁴³ Várpalota várának építési korszakai, In: Magyar Műemlékvédelem – Az Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai Magyar Műemlékvédelem 1967-1968. Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 5. Budapest, 1970. 153-176. p.

⁴⁴ Kezy Balázs: Arad vármegyei alispán 1449, 1452, 1453. In: Századok 1873. In: Arad vármegyei alispánok In: Pesty Frigyes: Levéltári hulladékok I. (Szepes, Arad és Bereg vármegyei alispánok.) p. 645.

⁴⁵ „A török háború befejeztével, II. József császár várakat mint ilyeneket „beszüntett” és lerontásukra kiadván a királyi rendeletet Munkács ős vára is e sorsnak nézett elé.” In: Balogh János: Munkács-vár története, Munkács: A Kárpát könyvnyomda, 1890. p. 433.

⁴⁶ Keszi Balázs deák 1445-04-06 (DI. 92984) - 1453-11-13 (DI. 85900), comes 1452-10-10 (Sztáray II. 496)

⁴⁷ Bakk István PhD – Bakk Erzsébet PhD: Magyar volt-e Hunyadi János?

In: Ősi gyökér 2021. január

https://epa.oszk.hu/02300/02387/00044/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2021_01_032_044.pdf

2020. július <https://btvhungary.hu/elo/18-elo/elo/43-magyar-volt-e-hunyadi-janos>

2018. március-április https://epa.oszk.hu/02300/02387/00042/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2018_3-4_012-037.pdf

Szilágyi Erzsébet pecsétje (DL-DF 55840)

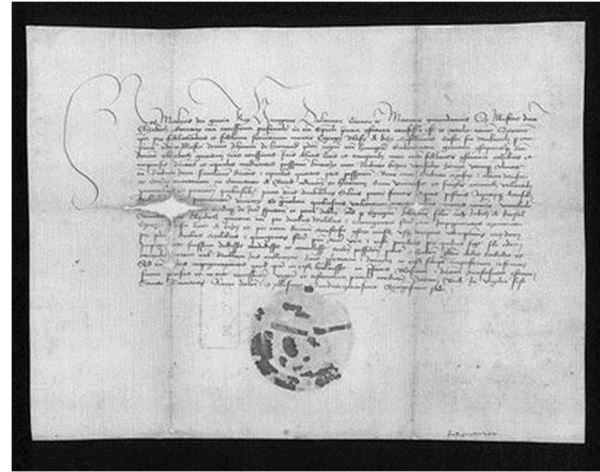

Munkácsi vár. Forrás: Kész Barnabás: Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia, Beregszász-Ungvár, 2021. p. 146. 15. kép.

Mátyás király adomány levele Keszi Balázs⁴⁸ literátusnak:

„Mátyás király bizonyítja, hogy személyesen megjelent személyes jelenléte előtt édesanyja: Erzsébet⁴⁹ és bejelentette, hogy azon hűséges szolgálatokra való tekintettel, melyekkel Munkaach vár várnagya: Kezy-i Balázs szolgálta őt és urát: Hwnyad-i János kormányzót, a beregmegyei Kowazo /a vámmal/, Kazan, Wyfalw, Zernye, mindkét Almas /a vámmal/ birtokok felét, továbbá Bene /a vámmal/, a két

Musay és Orozy birtokok negyedrészt, amelyeket azelőtt Kwsal-i Jakch László fia János zálogosított el neki 2.500 arany forintért, a birtokok minden tartozékával az említett Kezy-i Balázs literátusnak és feleségének: Anastasia-nak adta át azok visszaváltásáig 2.500 arany forint értékben.”⁵⁰

DL 15739. Eredeti. „Munkaach vár várnagya Kezy-i Balázs szolgálta őt és urát Hwnyad...”

Horpataka eredetileg a Keszi család birtoka volt. Keszi Balázs deák 1471-ben Horpatakát a csanádi káptalannak adta.

Korábban Keszi Balázs deák solymosi várnagy 1456-ban az általa az egyházban alapított oltár számára Járát (Nagyszentmiklós mellett) adja a püspöknek.⁵¹

Keszi Balázs testvérével Páznádi Ferenc⁵² Hunyad vár várnagyával ellent mondtak az Arad vármegyei Bak helyiség egy részének hovatartozása végett. Bak Albert, valamint a harmadik testvérük Bak György fia Jánossal szemben Garai László nádorhoz fordultak

⁴⁸Blasioliterato de Kezij Castellano Castri Mwnkacz. „Azon a helyen természetesen összegyűjtötték a bírói karunk székelyét ahol maga Balázs is Kezij Castellano Castri Mwnkacz (Keszi Balázs Munkács várkapitánya a Szilágyi Erzsébet az ön nyugalmának védelmezője...)”

⁴⁹„Hunyadi János halála után özvegye, Szilágyi Erzsébet foglalkozott a családi birtokok igazgatásával, azonban Mátyás trónra léptével az uradalmak jelentős része a király kezébe került. Erzsébet a Hunyadi birtokok egy töredékét tarthatta meg, hogy a társadalmi státuszához méltó udvartartás költségeit tudja fedezni.”

⁵⁰ DL 15739. Adománylevél: „Mátyás király bizonyítja, hogy személyesen megjelent személyes jelenléte előtt édesanyja: Erzsébet és bejelentette, hogy azon hűséges szolgálatokra való tekintettel, melyekkel Munkaach vár várnagya: Kezy-i Balázs szolgálta őt és urát: Hwnyad-i János kormányzót, a beregmegyei Kowazo /a vámmal/, Kazan, Wyfalw, Zernye, mindkét Almas /a vámmal/ birtokok felét, továbbá Bene /a vámmal/, a két Musay és Orozy birtokok negyedrészt, amelyeket azelőtt Kwsal-iJakch László fia János zálogosított el neki 2.500 arany forintért, a birtokok minden tartozékával az említett Kezy-i Balázs literátusnak és feleségének: Anastasia-nak adta át azok visszaváltásáig 2.500 arany forint értékben.” (Balsio de Kezy, beregi ispán, 1462.)

⁵¹Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai, Torontál vármegye története. 4. Egyházi viszonyok a középkorban. A csanádi püspökség birtokviszonyai.

⁵² Páznádi előnévvel Ferenc, páznádi György fia, aki később a keszi előnevet használta. Új birtok adománya címén.

1448-ban az ügy rendezése végett⁵³ Az 1439-es adománylevelet Hunyadi János kormányzó 1451-ben megerősítette.⁵⁴ 1455-ben, V. László király is engedélyezte, hogy, szabadon végrendelkezhettek⁵⁵ e javaikról, Keszi Balázs és felesége Matucsina⁵⁶ Anasztázia az aradi székesegyházat birtok adományban részesítette.⁵⁷ Keszi Balázs, Botos András halála (1441)⁵⁸ után Hunyadi János familiárisa lett,

úgy, mint testvére Berendi Bak János. Keszi Balázs Hunyadi János erdélyi vajda és kormányzó solymosi várnagya és egyúttal aradi alispánja lett. Páznádi Ferenc⁵⁹ ugyanebben az időszakban hunyadi várnagy és ispán volt.⁶⁰

Keszi Balázs hatalomban maradt Hunyadi László idején, majd az ő halála után is.⁶¹ Keszi Balázs 1461. március közepétől Szilágyi Erzsébet munkácsi várnagya⁶² és beregi ispánja

⁵³DL 93096 (Régi jelzet: Q73 / Arad 96 Kelt: 1448. június 5. Hely Buda Pilis egye. Fennmaradási forma eredeti.

⁵⁴DL 13 440.

⁵⁵ DL-DF 29812. Keltezés: 1455. szeptember 17.

Szabad rendelkezési jog - oklevél bemutatása; preidium; aradi Szent Lajos ferences kolostor - lelki üdvösség – mise: Közjegyzői oklevél. - In nomine Domini Amen ... in clastro Sancti Lodovici, ordinis fratrum minorum, in civitate Lippa nuncupata, dyocensis Chanadiensis, megjelentek a közjegyző és az alatt megjelent tanúk előtt Balázs litteratus, Solymos várának a várnagya, és a felesége: Anastasia és bemutatták előtte László királynak patens oklevelét, amelyben a király Balázs litteratusnak és feleségének a kérésére azt az engedélyt adta nekik, hogy javaikról szabadon rendelkezessenek. Ennek alapján ők szabad elhatározásból oly végrendekezést tettek, hogy a Zombathel birtokban lévő teljes birtokrészüket, továbbá Ffeyeregház birtoknak a felét, azonkívül a Bozegház, Haromoltárwthlen és Kamaras nevű preidiumoknak szintén a felét, amelyek mind Arad megyében fekszenek, azok minden tartozékával egyetemben átadták az aradi egyháznak és következésképp az ottani káptalan tagjainak, semmi jogot sem tartván fenn azokban maguknak, de az egész csak mindkettejük halála után száll a káptalanra, míg egyiküknek a halála után az elsorolt javak fele. Mindezek viszonzásául a káptalan örök időken át az adományozók és azok szüleinek a lelkiüdvéért az aradi egyházban hetenként egy misét kötelesek bemutatni az Urnak. - Presentibus ibidem venerabili et honorabilibus viris magistro Petro de Sary, custode ecclesie Albensis, comite palatino sacri palatii apostolice sedis, ac Michaelae plebano de Lippa, egregiis Gregorio Bodo de Gywrgy et Johanne literato de Feyereghaz, ac nobilibus Stephano et Johanne de Sarws, necnon circumspectis viris Simone pellifice iudice et Ladislao Baki, cive civitatis Lippa. Megjegyzés: Borovszkynak és társainak valószínű, hogy nem álltak rendelkezésükre az eredeti oklevelek.

⁵⁶ Megjegyzés: Borovszky Samu: Csanád vármegye története 1715-ig, 1896. 2. kötet, 126. oldalon nem tudta Keszi Balázs feleségének a nevét.

⁵⁷DL 29 812. (1455. szeptember 17.), a birtokrészek mindkettőjük halála után kerülhettek az aradi káptalan birtokába.

⁵⁸ Archontológia 1301–1457. I. 204. In: Engel Pál: Magyarország világi archontológiája, 1301–1457.

⁵⁹ Páznádi Bak család: 1443-ban Ferenc deákot és nejét Anka asszonyt, továbbá édes testvéreit: Jánost és Györgyöt, valamint fogadott testvérét, Keszi Balázs deákot iktatják «minden czímen» Bábolna (részeinek) birtokába. (DL. 29475.) helyett: Keszi Litterati Blasius befogadták (felvették) (felvették az Uraságba) az uradalomba, valamint a Hunyadi ispánság birtoklásába Bábolnán.

A DF 29475: 1443-ban, Bábolna. „Capitulari Litterati quasdam Statutionales Egregii Francisci Litterati de Paznad nec non Joannis et Stephani Fratrum carnalium ac Blasii Litterati de Keszi adoptivi in Dominium ac possessionionis Babolna et comitita Hunyadiensi:

Egyes törvényi fejezetek alapján Keszi Litterati Blasius befogadták (felvették) (felvették az Uraságba) az uradalomba valamint a Hunyadi ispánság birtoklásába Bábolnán.

2. A korábbi oklevél félreértelmezése helyett: Nem testvérként örökbe fogadott Balázst, hanem befogadták testvérei Balázs deákot a birtokukba Bábolnába a Hunyadi ispánságba.

A testvéreik úgy fogadták be a birtokba, mint ők magukat: *adoptivi fratrum suorum quomodo ipsi in Dominium*. In: DL-DF 29475. 1443. október 16-án, Kiadó: Erdélyi alvajdák.

Megjegyzés: Bábolna falu Erdélyben, Hunyad vármegyében. Fekvése: A Maros jobb partján, az Erdélyi-érchegység lábánál. Megjegyzés: Borovszkynak és társainak valószínű, hogy nem álltak rendelkezésükre az eredeti oklevelek.

3. Bábolna (Hunyad m.; Ma: Bobılna; Baboln; R)

<https://mek.oszk.hu/02100/02109/html/680.html>

⁶⁰ László király (1444-1457) megerősítette Hunyadi Jánost Solymos várának birtokában, melynek a Hunyadi család egyik megbízható embere Keszi Balázs lett a várnagya, akinek személye annyira összeolvadt Solymossal, hogy solymosi prediktumát is használta. Megjegyzés: Ebben az időben ispánok közül nevezték az alispánt, javadalmaikat pedig szerződésben állapították meg és szabályozták. Az alispánt tehát a középkorban magánjogi viszony is fűzte az ispánhoz.

⁶¹ Az aradi alispán (1446 és 1453 között), solymosi várnagy 1447 és 1458 között.

⁶² DL 38341. 1462. május 28. Eredeti: Mátyás király. Védelem, javak védelme: „Mátyás király Zapolya-i ... tárnokmesterhez, Chaak-i Ferenchez, Bathor-i Andrásához, Belthek-i Draghfy Miklóshoz és Mihályhoz, **Kezy-i Balázs litteratushoz, Munkach várnagyához**, Bestyen Mihályhoz, Maramarosi kamarai tiszthez és Dolha-i Ambrushoz. Mivel a király Wyjhel-i Péter fiait: Miklóst, Jánost és Györgyöt, továbbá a nemes urnöket: **Ilonát: Swk-i (Szik) Benedek özvegyét**, Potentianát: Zthar-i Tamás özvegyét, Orsolyát, Charnawada-i Miklós özvegyét, Katalint: Wyhel-i Péter özvegyét összes

volt.⁶³ A Bak család tagjai már a 14-ik században Munkácsi várnagyok is voltak. Az 1467. évi lázadás idején a nagy hadi tapasztalatára ismét szükség volt. A Mátyás király a Szapolyai Imrétől elvett Máramaros megyébe küldte Kinizsi Pál mellé. Páznádi Bak Jánosnak, aki most már Berendről irta magát, a legkisebb gyermeke Bak István a király hadapródja az 1467-es Moldovai hadjáratban. Keszi Balázs 1469-ben különböző birtokrészeket zálogosított el 600 aranyforint értékben azért, hogy kifizethesse a királynak 2000 aranyforintnyi tartozását, amelyet akkor halmozott fel, amikor a máramarosi kamarát igazgatta.⁶⁴ 1474. január 15-én elhalálozott utód nélkül.⁶⁵ Solymosi Balázs deák birtokok zálogba vételével, illetve megvételével jelentősen megnövekedett a vagyona: 1453-ban az Arad megyei Babos birtokot vette 100 aranyforintért zálogba.⁶⁶ 1455. szeptember 26-án és 1456. május 31-én, valamint 1471. május 6-án az alábbi birtok adományai voltak az egyháznak. A kalodvai pálos kolostornak az aradi káptalannak és a csanádi káptalannak, továbbá a csanádi püspöknek összesen 28 helyiséget adományozott, mint Szombathely, Babos, Horpataka, Vote, Keszi, Millenfalva, Sárszó, Mélynádasd, Budafalva, Etre, Part, Szintár, Száldobos, Dobegyház,

Miszelec, Uvadry, Jára Tövisgyház, Mahus, Szent-Miklós, Telkes, Hodos, Teés, Fejéregyház, Bezegház, Háromoltár, Kamarás, Babos.⁶⁷ 1461-ben feleségével Kusalyi Jakcs János valamennyi Bereg megyei birtokát vették zálogba 3000 aranyforintért.⁶⁸

A következő évben ugyanezen birtokok (Kovászó, Kászony, Újfalva, Zernye, mindkét Almás birtokok fele, Bene, mindkét Muzsaj és Oroszi birtokok negyede) kapcsán már arról értesülünk, hogy a király – apjának, János kormányzónak és édesanyjának, Erzsébetnek tett hűséges szolgálataira tekintettel – jóváhagyta anyja intézkedését, amellyel a mondott birtokokat, amelyeket Kusalyi Jakcs János 2500 aranyforintért zálogosított el neki, visszaváltásig átadta Keszi Balázsnak és általa feleségének.⁶⁹ 1473-ban megkapták a birtokokban rejlő királyi jogot is Mátyástól, majd 1477-ben, immáron Balázs deák magtalan halála után a király Balázs deák feleségének a rokonára a Matucsina Gábor kalocsa-bácsi⁷⁰ érseknek és általa testvérének adományozta azokat.⁷¹ Mindezeket túl voltak még részei az Arad megyei Szombat helyen és a Zaránd megyei Fejéregyházon is.⁷² A testvére Berendi Bak János az 1444-es országgyűlésen a zászlós urak egyike.

javaikkal együtt királyi védelme alá vette, maga helyett ezt a védelmet rájuk bizza és meghagyja nekik, hogy nevezeteket mindenkivel szemben a király személyében védelmezzék meg.

⁶³ Keszi Balázs beregi ispán. DL 72044. 1461. március 14, Tartalmi átirás 1485. Leleszi konvent.

Birtok eladó: A leleszi konvent előtt Kusalyi Jakcs János fia a Bereg megyei Kovázo, Kazon, Szernye, a két Almas és a benne lévő vám felét Bene és a benne lévő vám, meg a két Musay és Oroz possessiók negyed részét Kezi Balázsnak, Munkács vár várnagyának és Bereg megye comesének valamint nejének: Anasztáziának 3000 arany forint örök áron eladta.

Lásd: beregi ispán: Archontológia 1458-1526. II. 62. In: Engel Pál: Magyarország világi archontológiája, 1301-1457.

⁶⁴ Perényi 532. sz. (1469. október 5.).

⁶⁵ DL 72 044. Mátyás király 1485. április 24-i oklevele, mely szerint Balázs magtalanul hunyt el.

Megjegyzés: Borovszkynak és társainak valószínű, hogy nem álltak rendelkezésükre az eredeti oklevelek.; Mikó Árpád szerk.: Jankovich Miklós (1773-1846) gyűjteményei (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2002/1) Katalógusi festményei és fāragványok, Keszi Balázs 48., 65. sz. sírkő Jankovich-gyűjteményéből halála után 1860-ban került a Nemzeti Múzeumba.

⁶⁶ Perényi 485. sz. (1455. február 18.)

⁶⁷ 1451: Nagymihályi llt., 1455: Dl. 29813; 1456: Dl. 30214; 1469: Perényi cs. llt., 1471: Csanádegyházm. adatt. III. 345., 1479: Dl. 18150. – L. a kalodvai pálosok s Part helység a. is.

Kalodvai pálosok. Földesurak: Martoniban (1441. 1466.) kir. adomány (Zsigmond királytól) és vétel útján; Varjason, horogszei Szilágyi Mihály adományaként (1458.) és Szombathelyen (1484.) is, a **60-as években élt Keszi Balázs adományából.** (Rupp, i. m. III. 72., 1484: DL 29859.)

⁶⁸ DL 72 044. pag. 2. (1461. március 14.).

⁶⁹ DL 15 739. (1462. június 12.).

⁷⁰ Gábor kalocsai-bácsi érsek (Matucsina) In: Matucsina In: Engel Pál: Középkori magyar genealógia 1471-77: kalocsai érsek, 1472: DL 74 513; 1472: engedélyt kap castellum építésére, DF 280 235; 1474: DL. 74 517; 1475: DL 74 518; 1476: DL 74 521; 1477 II 3: **Keszi Balázs birtokait kapja, DL. 74 529.**

⁷¹ DL 72 044.

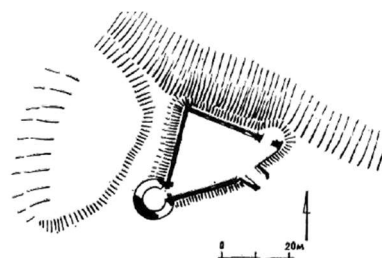
⁷² DL 30 214., Perényi 532. sz., vö. DL 29 812.

Mezőkaszony A helység neve 1332-ben Cassan, 1335-ben Kozun, majd Kászony. Szent Katalinnak szentelt imaház épült. A kápolna körül később keletkező település a nevét a szájhagyomány szerint a kápolna védőszentjéről, Szent Katalinról nyerte. Már a 15. században jelentős településnek számított. A mohácsi vész előtt a következő családok birtokolták Kaszony határát: a Debrőiek, a Czudarok, a Kesziek, a Matucsinaiak, a Jakcsiak, a Heteiek. Egy 1682-ben kelt okmányban nevezik a várost először Mezőkaszonynak. Mezőkaszony az idő során járási központtá fejlődött, amelyhez 26 falu tartozott.

Bátorkő⁷³ (Bathurkew⁷⁴ Castrum Baturkw⁷⁵ Baturku) Keszi Balázs⁷⁶ Blasius Kezy castellanus castri Veszprémtől keletre, a fejér vármegyei felé, a Bakonyban, a Várpalota várában, az

Kovászó - Kvaszovo, Ukrajna, Kárpátalja, Bereg történelmi vármegyéhez tartozott. Első írásos említése 1270-ből ismert. Az V. István korában megejtett határjárásról készült okmányban királyi birtokként jegyzik. Kovászó Beregszásztól keleti irányban a várostól mintegy 12 km távolságra a Nagyberég és Bene közt, Borzsa folyó jobb partján található. Kovászó közelében, Nagyberég és Bene közt, a Borzsa folyó jobb partján emelkedő sziklás magaslaton találhatóak a vár romjai. A Borzsa folyó partján emelkedő sziklás magaslaton álló vár a tatárjárás után épülhetett, először egy 12 méteres átmérőjű, kör alakú, két méter vastag falakkal bíró lakótorony volt köré szervezett erősséggel, később a magaslat alakját követő várfalakkal bővítették. A vári településsel együtt 1390-ben említik először. Amikor is Zsigmond királyunk Nagymihályi György fiának, Jánosnak adományozza vári településsel együtt. Ettől kezdve magánvár. Keszi Balázs deák várnagy és ispán (1461–1467)⁷⁷: A görög katolikus egyháza a XVII.

század közepén keletkezett. 1949 és 1989 között pravoszláv egyházként működött, 1989-ben az itteni hívek újraalapították a görög katolikus egyházat. Kovászói iskolai múzeumban számos érdekes lelet található a közeli kovászói várból is, mely a történelmi időkre emlékezteti a látogatókat. Egy időre Hunyadi János beszercei grófot, Magyarország kormányzóját iktatták be Kovászó birtokába. Később felesége Szilágyi Erzsébet birtokolta. (Ez utóbbi helyen egyébként a szkíta múlt avar időszakában egy avar kori földvár, „gyűrű” maradványai még ma is láthatók.)

Kovászó. Forrás: Kész Barnabás: Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia, Beregszász-Ungvár, 2021. p. 148. 21. kép.

Lippakeszi (azelőtt Keszincz). Lippától délnyugatra fekvő nagyközség. A középkorban Arad vármegyéhez tartozott. Az 1332–37. évi pápai tizedjegyzékekben már Keszi néven fordul elő. A XV. században a Páznádi Bak család birtoka. Az 1761. évi térképen Gessinz alakban lakott helyként szerepel. A határban fekszik Ó falu-dűlő, ahol a falu a hódoltság előtt feküdt. A községhez tartozik Rakitapuszta. A mai Lippakeszitől délre feküdt Horpataka, mely szintén Arad vármegyéhez tartozott. Eredetileg a Keszi-család birtoka volt.

⁷³ Sánc-vár.; Hasonló elnevezésű Hollókő, Csókakő, Oroszlánkő, Szarvas-kő, Kékkő, Éles-kő, stb. – hasonlóan, a Bátorkő név is. Talán Óskő is. Megjegyzés: Bucurku = Bátorkő. Az 1271-ben már állhatott, mert a Szalók nemzetség birtokmegosztásával foglalkozó két 1271. évi oklevél mindegyikében szerepel a vár létezésére utaló elnevezés. Továbbá egy 1288-ban kelt oklevél már név szerint is említi *castro Bacurku* néven.

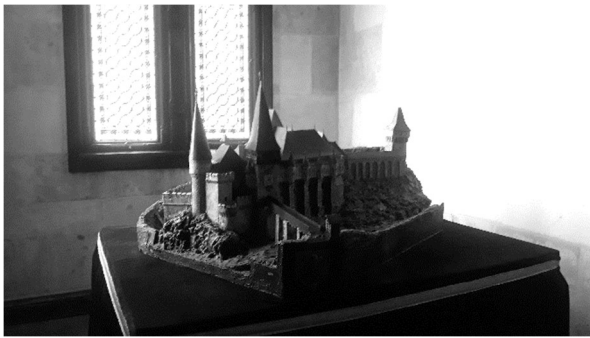
⁷⁴ 1341: Anjouk. okmánytár IV. 99.

⁷⁵ 1350: Veszprémi kápt. házi llt. Cap. 9

⁷⁶ 1409 [1419]: Dl. 9514. Blasius Kezy castellanus castri Bathorkw, alias curialis in Palatha.

⁷⁷ Valószínűleg az 1467. évi lázadás miatt kellett otthagynia posztját és Máramaros megyébe távoznia.

Keszi Balázs deák 1471-ben a csanádi káptalannak adta.⁷⁸

A Vajda-Hunyadi vár makettje a Hunyadi várban. (Saját felvétel.)

Hunyadi várak. A kályhacsempén Szilágyi és Hunyadi „beszélő” címerei.

Alispánok 1440-57:

Nagy Simon (Laki Grepiolus nándor-fehérvári kapitányé, azaz Újlakié) 1442-12-10 (Dl. 55267)

Székely Miklós (Hunyadié) 1443-02-09 (Tel. X. 124)

szeri Pósa István [Hunyadié] 1444-06-16 (Dl. 92968) - 1445-01-26 (Dl. 92982)

Jánosi István (Hunyadié?) 1444-06-16 (Dl. 92968) - 1444-07-28 (Dl. 92975)

bartáni Peres György [Újlakié] 1445-01-26 (Dl. 92982)

Keszi Balázs deák [együttal Hunyadi János solymosi várnagya] 1445-04-06

(Dl. 92984) - 1453-11-13 (Dl. 85900), comes 1452-10-10 (Sztáray II. 496)

Somosi Máté és Csályai Mózes 1451-05-04 (Sztáray II. 485)

Petres János és Baki György [valószínűleg subvicecomesek] 1455-05-03 (Sztáray II. 530)⁷⁹

Lippa, rom. Lipova (Arad m., ma R.)

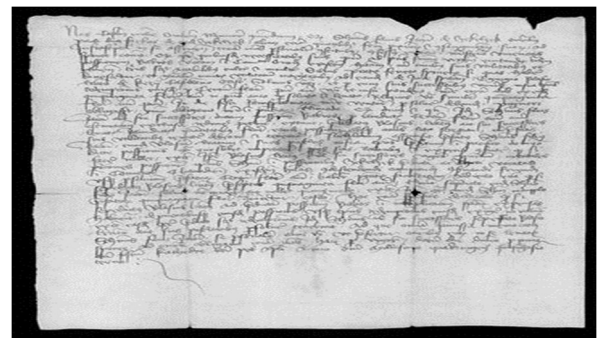
Castrum. 1456-tól említi, Hunyadi János építette az 1440-ben megszerzett solymosi uradalomban. – A Maros völgyében Aradtól K-re, ~ területén állt (Csánki I. 760. Fügedi 163 tévesen ír a 14. sz. folyamán álló várról. Az egyetlen, 1324. évi adat - Györffy I. 180 - valószínűleg Solymosra vonatkozik).

[Keszi] Balázs (Hunyadié) 1456-02-10 (TT. 1901. 195)

várnagy (Ozorai Pipó temesi ispáné) 1414-09-01 (Zs. IV. 2415)

Ország János és Kátai László honorbirtokosok 1437 s. d. (Engel 197)

Keszi Balázs deák (Hunyadi Jánosé) 1447-05-16 (Sztáray II. 406), 1448-06-15 (Dl. 93096), 1449-11-25 (Sztáray II. 436), 1450-09-01 (uo. 471), 1451-05-08 (Dl. 13440, LK. 1923. 118), 1452-10-10 (Sztáray II. 496), 1453-02-18 (Dl. 70902), 1454-11-13 (Erdődy lt. D. 9059), 1455-05-03 (Sztáray II. 530), 1455-09-17 -26 (Dl. 29812-3)⁸⁰, 1456-05-31 (Dl. 15076), 1456-07-20 (Erdődy lt. D. 6060), 1458-01-18 (Iványi: Bártfa 989. sz.)

DL 70902. „aradmegyei Babus birtokát Kezy i Balázs deák Solmus i várnagynak 100...”

⁷⁸ A középkorban Szent-Miklós-Telke néven fordul elő és Arad vármegyéhez tartozott. Eredetileg a Keszi-család birtoka. **1471-ben Keszi Balázs deák több más helységgel együtt a csanádi káptalannak adta.** Lippakeszi (azelőtt Keszincz). A községhez tartozik Rakita-pusztá. A mai Lippakeszitől délre feküdt Horpataka, mely szintén Arad vármegyéhez tartozott. Eredetileg a Keszi-család birtoka. Keszi Balázs deák 1471-ben a csanádi káptalannak adta.

⁷⁹ In: Engel Pál: Magyarország világi archontológiája, 1301-1457 Alispánok 1440-57.

⁸⁰ Már 1455, szept. 17-én az aradi káptalannak adják Arad vármegyei szombathelyi részüket, Fejér-egyház falut és Bozegyház, Háromoltárú, Tetétlen és Kamarás puszták fele részét. (Dl. 29812, DL 29813.)

Végezetül pedig, hogy a királyi jóváhagyást sem nélkülözték Keszi Bak Balázs deák vagyonának átadásai, ahogyan a rossz emlékezetű korábbi kutatók feltételezték. Így hangzik:

Királyi jóváhagyás örök jog⁸¹: Kezy-i Balázs literatus országban bárhol levő és bármilyen természetű javait s birtokait örök jogon:

„Mátyás király⁸² a magvaszakadt Kezy-i más-ként Solymos-i Literatus Balázs összes, az országban bárhol levő és bármilyen természetű javait s birtokait örök jogon Gábor kalocsai érseknek adományozza, amelyeket ő előbb zálog majd vétel jogán már korábban megszerzett. Eredeti, hártya. Szöveg alatt piros viaszú, rány. p. maradv. Szöveg felett jobbról kanc. felj.”⁸³

Hunyadi Székely⁸⁴ János. Esztergom. (Saját felvétel.)

Keszi Bak Balázs végrendelete, Lippa város Arad vármegye, 1455. szeptember 17-én:

Királyi közjegyzői oklevél. „*In nomine Domini Amen ... in claustro Sancti Lodovici, ordinis fratrum minorum, in civitate Lippa nuncupata, dyocensis Chanadiensis, megjelentek a közjegyző és az alatt megjelent tanuk előtt Balázs literatus, Solymos várának a várnagya, és a felesége: Anastasia és bemutatták előtte László királynak patens oklevelét, amelyben a király Balázs litteratusnak és feleségének a kérésére azt az engedélyt adta nekik, hogy javaikról szabadon rendelkezhessenek. Ennek alapján ők szabad elhatározásból oly végrendeletet tettek, hogy a Zombathel birtokban lévő teljes birtokrészüket, továbbá Ffeyeregház birtoknak a felét, azonkívül a Bozegház, Haromoltárwtethlen és Kamaras nevű prediumoknak szintén a felét, amelyek mind Arad megyében fekszenek, azok minden tartozékával egyetemben átadták az aradi egyháznak és következőképp az ottani káptalan tagjainak, semmi jogot sem tartván fenn azokban maguknak, de az egész csak mindkettejük halála után száll a káptalanra, míg egyiküknek a halála után az elsorolt javak fele. Mindezek viszonzásul a káptalan örök időken át az adományozók és azok szüleinek a lelkiüdvéért az aradi egyházban hetenként egy misét kötelesek bemutatni az Urnak. - Presentibus ibidem venerabili et honorabilibus viris magistro Petro de Sary, custode ecclesie Albensis, comite palatino sacri palatii apostolice sedis, ac Michael plebano de Lippa, egregiis Gregorio Bodo de Gywrgy et Johanne literato de Feyereghaz, ac nobilibus Stephano et Johanne de Sarws, necnon circumspectis viris Simone pellifice iudice et Ladislao Baki, cive civitatis Lippa.*”⁸⁵

Az 1508-ból a Leleszi konvent átírása az eredeti oklevél 1479. szeptember 28-án dátummal: „leleszi konvent előtt Anasztázia asszony Keszi Balázs deák özvegye részeit a Bereg...” Továbbá a leleszi konvent előtt Anasztázia

⁸¹ DL 74529

⁸² „De ez az adomány nem nyert királyi szentesítést s Keszi Balázs halála ..” - Borovszky Samunak valószínű, hogy nem állt rendelkezésére az eredeti oklevél. Az idézet a Csanád vármegye története 1715-ig, 1897. 2. kötetből. A tévedést átvehettek a **Századok 1893. p. 222. Lásd alább is.**

⁸³ A király jóváhagyása birtokait örök jog: DL 74529. Kelt: 1477. február 3-án. Kiadó: Mátyás király.

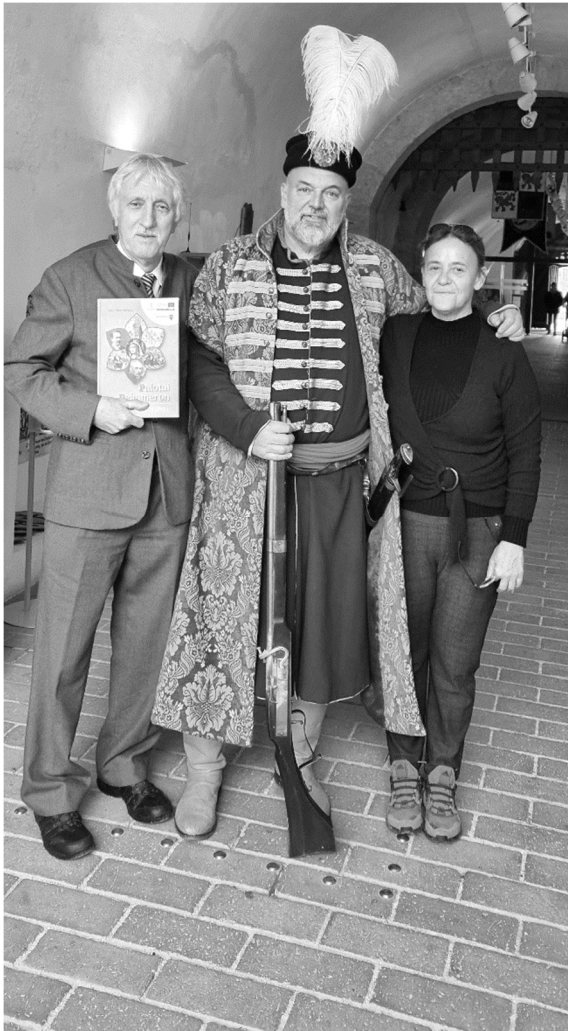
⁸⁴ Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS: Magyar volt-e Hunyadi János?

Ősi gyökér 2021. január

https://epa.oszk.hu/02300/02387/00044/pdf/EPA02387_osi_gyoker_2021_01_032_044.pdf

⁸⁵ DL-DF 29812.

asszony, Keszi Balázs deák özvegye, részeit a Bereg megyei Kazon, Kowazo, Bene, Wyfalw, Zernye, Két Almás, Orozy, Borzowa és Deda possessiókban Matucsina Zsigmond özvegyének: Anasztáziának és testvérének: Miklósnak adományozza örök jogon.⁸⁶

Várpalota-i Thury-várban a várkapitánnyal, Oláh Tiborral (Furé), Bakk István és Bakk Erzsébet.

Összegzés tehát a Palotával, mint helységnévvél 1397-ben találkozunk, és még érdekesebb, hogy Keszi Balázs személyében olyan várnaggyal van dolgunk, hogy egyben Bátorción is várnagy. Aki vagy egyidejűleg, vagy pedig előzőleg is udvarnagy volt Palotán. Az 1966-1968 folyamán feltárt palota a stílusjegyei alapján az 1400-as években kellett elkészülnie.

Mindaddig, amíg az 1445-ös országgyűlés

idejére Castrum Palota nem lesz, várként még továbbra is Bátorción szerepel. Bátorciónról 1426-ban, 1436-ban, 1441-ben, 1442-ben, 1444-ben van említés.⁸⁷ Összefoglalva tehát: a fenti fejtegetésből megállapíthatjuk, hogy a palota Keszi Balázs (1419-) várnagy alatt épült. Ezt Keszi Balázs ábrázolása a kápolnában egyértelművé teszi. A palota építtetője Keszi Balázs deák volt. A palota festett ülőfülkés ablakának freskóin Balázs és felesége Matucsinia Anasztázia. A palota többi helyén feltárt freskókkal együtt egyike a ritka világi faliképeknek a középkorból. Valószínű nem járunk messze akkor az igazságtól, ha az építtető család tagjainak tekintjük az ábrázolt személyeket. Keszi Balázs a Bak nemzetség tagja. Művelt, tanult férfi Balázs deák, akinek Matucsinia Gábor kalocsai-bácsi érsek Anasztáziának, a feleségének a rokona. Testvérei Ferenc, János és György édestestvérei. Nem örök fogadott, nem adoptáltak. Apja páznádi Bak György, aki később használja a keszi prediktorumát (nemesi előnév, birtokadomány joga) is. Nem nélkülözték az egyházi adományai (alapítványai) a királyi jóváhagyást.

A rokonai Aradban, Temesben élő: baki Bakok, berendi Bakkok és páznádi Bak, ők egy nemzetséghez tartozóak.

Külön kutatás tárgya a Horogszegi és a Keresztúri Szilágyi család is a beszélő címeréből fakadóan is. Valószínűsíthető a Garázda család címer használatának okán is rokon családnak mondható. További kutatásokra lesz még szükség.

Dr. Czeglédi Katalin: Források és adatok és azok értelmezése c. tanulmányának részletének soraival zárjuk az összegzésünket.

Bölcs Leo a türkök csatarendjéről írta: „53. Nem körülárkolt táborban táboroznak, mint a rómaiak, hanem a háború napjáig nemzetségek és törzsek szerint szétszéledve legeltetik lovaikat folyvást, télen-nyáron. Háború idején viszont a szükséges lovakat maguk mellett tartják, és béklyóba verve őrzik türk sátraik közelében, a csatarendbe állás

⁸⁶ DL 105922. Kelt: 1479. szeptember 28-án. Kiadó: Leleszi konvent. Átirás 1508.

⁸⁷ Magyar Műemlékvédelem In: Magyar Műemlékvédelem – Az Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai Magyar Műemlékvédelem 1967-1968. 133-135. p. (Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 5. Budapest, 1970.)

idejéig, a csatarendbe álláshoz pedig éjnek idején kezdenek.” (MORAVCSIK 1988:19)

Konstantinos a 38. 39. 40. fejezetéből fordításban a következő – jelen tanulmányt érintő - információkhoz jutunk: nyolc törzsről van szó, az elsőt nem nevezi meg, idesorolja a kabaroknak a három törzsét. A második a *Nyekié*, harmadik *Megyerié*, negyedik *Kürtügyermatué*, ötödik *Tarjáné*, hatodik *Jenehé*, hetedik *Keri*, nyolcadik *Keszi*. (vö.: MORAVCSIK 1988:42-48)

Moravcsik fordításában elsőként az tűnik fel, hogy a *Keri* és a *Keszi* nem tartalmaz *-é* birtokjelet, és *-i* magánhangzóra végződnek. A görög szövegben az *ὄγδόν Καση* jelentése ezért 'nyolcadik (törzs) Keszinek a' lenne, vagyis 'nyolcadik a Keszinek a törzse'. A görög betűs formák összevetésekor az látszik, hogy a *Καρη* és a *Καση* név a szótőben ugyanazt a mély magánhangzót (*-α-*) tartalmazza, amelynek a hangértéke illabiális *á* vagy *á* lehet a görögben i.e. a 6. században, de a 8-10. században egyértelműen illabiális *á*. A két név végső hangzója azonos (*η*), amelynek hangértéke időszámítás előtt még nyílt hosszú *é* lehetett, Konstantin idejére azonban palatális illabiális *i* lett. E két névvel (*Καρη* és *Καση*) szemben a *Νέκη* és a *Μεγέρη* magas magánhangzókat tartalmaz, a végső hang pedig annyiban különbözik az előző kettőtől, hogy az *η* fölött nincs hangsúly jel (□) s a hangértéke nyílt hosszú *ē* lehetett egészen az i.e. 5. sz-ig. Ezt követően a 4. sz. ban hosszú *-í* volt a hangértéke, majd *i*-vé rövidült és a görög szövegben hangsúlytalan. Tekintettel arra, hogy ezek a görögben idegen nevek, számos körülményt figyelembe kell venni, amikor a leírt betűk hangértékére következtünk. Lényeges, hogy mindkét név genitívus esetragot tartalmaz s az esetragot az *η* képviseli, amelyet *-i*-nek ejthettek s amely a *Νέκη* és a *Μεγέρη* névben hangsúlytalan, a *Καρη* és a *Καση* névben pedig hangsúlyos. Tehát *Nyeki*, *Megyeri*, *Kári*, *Kászi*. A következő feladat annak a megállapítása, milyen tövű

főnévként kezelték a görög szövegben és tették ezeket genitívusba. Az világos, hogy a *Καση* nevet nem *-σ* tövűként ragozták, mert ha így tették volna, a genitívus rag előtt a *σ* kiesett volna. (vö.: GYÖRKÖSY 1982:97) Olyan *-α* tövű főnévként ragozták, ahol a singularis nominatívus *-α* hangját nem előzte meg □, □, *ο̃*, ezért a genitívusban *η* lett. Eszerint a görög szövegbe bekerült név nominatívusban illabiális *á* hangot tartalmazó *Kászá* lehetett, amelyhez a genitívus *-η* (*-i*) úgy járult, hogy az *-α* (*-á*) helyébe lépett. (vö.: GYÖRKÖSY 1982:82). A név tehát genitívusban *Kászi*, nominatívusban *Kászá*. Kutatóink ott követtek el alapvető hibát, hogy a genitívusos alakot nominatívusként értelmezték és az így került be a köztudatba is. Szólni kell arról is, hogy csak a *Καρη* és a *Καση* – *η*-je tartalmaz *~*jelet a betű fölött, amely a görög szövegben az accentus circumflexus, azaz ún. hajtott hangsúly jele. (vö.: GYÖRKÖSY 1982:5) **A görög szöveg *ὄγδόν Καση* helyes olvasata tehát 'a nyolcadik *Kászá*-nak a törzse'.⁸⁸**

Felhasznált irodalom

- Árpádkori Okmánytár X. 37; In: Károly János: Fejér vármegye története. 1-5. Székesfehérvár, 1896-1904. IV. köt. 238. p.
- Bakk István PhS – Bakk Erzsébet PhS: Magyar volt-e Hunyadi János? Ősi gyökér 2021. január https://epa.oszk.hu/02300/02387/00044/pdf/EPA_02387_osi_gyoker_2021_01_032_044.pdf <https://m.youtube.com/watch?v=pPwTsJRJ8Hg> 2020. július <https://bvtvhungary.hu/elo/18-elo/elo/43-magyar-volt-e-hunyadi-janos> v. https://m.youtube.com/watch?v=75iA2QSzm_8 2018. március-április https://epa.oszk.hu/02300/02387/00042/pdf/EPA_02387_osi_gyoker_2018_3-4_012-037.pdf
- Bakk István – Bakk Erzsébet: A magyar Pálos Rend oktatási és irodalmi életének története, szerk., Gyárfás Ágnes, Miskolc: MBE, 2014. Pálosok: Bereg p.106, Kalodva (Cladova) 49, 223, 228, 674. p.

⁸⁸ Czeglédi Katalin: Törzsnevek. Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi. A Volga-Urál vidéke földrajzi neveinek nyelvtana és kapcsolatai. A turáni nyelvek (szkíta, hun és utódai, köztük a magyar és a székely) alapja, I/IV/3. Hungary, Pilisvörösvár, 2021.

- Balogh János: Munkács-vár története, Munkács: A „Kárpát” könyvnyomda, 1890. 486. p.
- Bátorkő. Castrum Bathurkew. (1341: Anjouk. okmt. IV. 99.) Castrum Baturkw, Baturkuu. (1350: Veszprémi kápt. házi llt. Cap. 9.) Baturku, hol Kont(h) Miklós nádor egyik oklevelét kiadja. (1364: Pannonh. főapáts házi llt. LV. W.) **Blasius Kezy castellanus castrum Bathorkw, alias curialis in Palatha. (1409. helyett 1419.: Dl. 9514.)** Castrum Baturkw. (1426: Körmendi llt. Alm. V. lad. 5. n. 49.) Castrum Bathorkw. (1436: Pannonh. főapáts. házi llt. LVII. Xx. és LVI. Oo, 1442: Dl. 13683; 1444: Körmendi llt. Himfyana, n. 457.) Castellanus de Baturkw. (1440: Pannonh. főapáts. házi llt. XV. Ee.) Castrum Bathorkew. (1444. 1465: Körmendi levéltár Himfyana, n. 462. és Alm. 1. lad. 1. n. 5. és 6., 1492: U. o. n. 8., 1497: U. o. n. 9.) Az Ujlaki, vagy amint e tájon nevezni szerették, a Palotai család birtoka volt, melyre bizonyára Kont(h) Miklós nádorról szállott. – 1426-ban hozzátartoznak **Szenyel, Tinyó vagy Tinnye, Csernye, Dolosd, Erdő-Inota, Csósz, Pere és Pét helységek Veszprém-, Csór, Millár (Mellár), Kúti és Gyón helységek Fejér-, s Olaszfalu és Molnos-Inota Fejér- vagy Veszprémvármegyéből. – Pét vidékén feketett.** In: Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában, III. köt., Veszprém vármegye várai
- Békefi Remig: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban. Bp. 1907. 253. p
- Bereg vármegye főispánjai 1342-1800. Iratjegyzék. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Levéltár kiadványai, 1998.
- Borovszky Samu - Sziklay János - Csánki Dezső: Magyarország vármegyéi és városai: Nógrád vármegye, 1896. p. 452.
- Borovszky Samu: Csanád vármegye története 1715-ig, 1897. II. köt.,
- Czeglédi Katalin: Törzsnevek. Nyék, Megyer, Kürt-Gyarmat, Tarján, Jenő, Kér, Keszi. A Volga-Urál vidéke földrajzi neveinek nyelvtana és kapcsolatai. A turáni nyelvek (szkíta, hun és utódai, köztük a magyar és a székely) alapja, I/IV/3. Hungary, Pilisvörösvár, 2021.
- Czeglédi Katalin: Volga-Urál vidéke földrajzi neveinek nyelvtana és kapcsolatai. A turáni nyelvek (szkíta, hun és utódai, köztük a magyar és a székely) alapja I/III.1. Budapest, 2022. I-VI. köt., Gépirat.
- Csanád: „A vár nem volt a megye területén, az ispáni honorhoz csak Perjámos és uradalma tartozott (Századok 1982. 919) 1400 tájáig, amikor Zsigmond eladományozta. Az ispáni tiszt kb. 1370-től 1426-ig a temesi ispánsággal volt egyesítve.”
- Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I-III., V. Budapest, 1890-1913.
- Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I. köt. Aradmegye főispánjai, Budapest 1890.
- Csánki Dezső: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I. köt. Aradmegye főbb birtokosai, Budapest, 1890.
- Eisenkolb Aurél: Emlékezetességek Lippa-város és környékének múltjából. Lippa-város története. Lippa, 1912.
- Erdélyi Gyula: A magyarok hadművészete. Budapest, 1933. 306. p.
- Erdélyi László: A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története: a Magyar ..., 1906. p. 406.
- Fehrentheil-Gruppenberg László: Bátorkő vára (Hadtörténelmi Közlemények 34.) 1933.
- Fehrentheil-Gruppenberger László: Bátorkő vára, In: Hadtörténelmi Közlemények. szerk.,
- Fügedi: Mobilitás = Fügedi Erik: A 15. századi magyar arisztokrácia mobilitása. Budapest, 1970.
- Gergelyffy András: Palota és Castrum Palota, p. 129. In: A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei 6. Veszprém, 1967.
- Gyalóka Janó, Budapest: MTA, 1933.. III-IV. füzet, 147-155. p
- Györfly György: Az Árpád-kori Magyarország történelmi földrajza. I-III. Budapest, 1963-1987.
- Hadtörténelmi Közlemények. szerk., Gyalóka Janó, Budapest: MTA, 1932. In: Solymos p. 321., Lippa p.321.
- Horler Miklós: Általános helyzetkép (Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye 1. Budapest 1988)
- Ila Bálint-Borsa Iván: Az Abaffy család levéltára, 1247-1515. In: A Dancs család, 1993. p. 204.
- Jakó Zsigmond: A kolozsmonostori konvent jegyzőkönyvei (1289-1556). I-II. Budapest, 1990. (A Magyar Országos Levéltár kiadványai. II. Forráskiadványok. 17.).
- Jankovits László: Accessus ad Janum. A műértelmezés hagyományai Janus Pannonius költészetében, Budapest: Balassi kiadó, év nélkül. 250. p.
- Juhász Kálmán: A csanádi püspökség története V.

- (1434-1500), Csanád vármegyei könyvtár 42. Makó, 1947.
- Kassa története Zsigmond uralkodásától a mohácsi vészig, p. 47.
- Kész Barnabás: Kárpátalja története. Örökség és kihívások. Monográfia, Beregszász-Ungvár, 2021. 786. p. In: Kezy p. 139.
- Kiss Gábor: Várak, várkastélyok, várhelyek Magyarországon. Budapest, 1984. 533. p.
- Könczöl Imre: Várpalota rövid története Várpalota: Krúdy Gyula Városi Könyvtár, 1988.
- <<https://www.mek.oszk.hu/02100/02168/html/kocnczol3.htm>>2023.11.23
- Lehoczky Tivadar: Beregvármegye monographiája, III. kötet, p. 316.
- Magyar Műemlékvédelem – Az Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai Magyar Műemlékvédelem 1967-1968 (Országos Műemléki Felügyelőség Kiadványai 5. Budapest, 1970)
- Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye, In: Horler Miklós: Általános helyzetkép (Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye 1. Budapest 1988.)
- Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1. In: Tüskés Anna: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365 és 1526 között, szerk. Szögi László, Budapest: ELTE Levéltára, 2008. p. 97.
- Márki Sándor: Arad története, I. kötet, (1891) In: Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája I- II. köt.
- Márki Sándor: Aradvármegye és Arad szabad királyi város monographiája. szerk. Jancsó Benedek, Arad, 1892. I-II. köt.
- Mikó Árpád szerk.(szerk.) Jankovich Miklós (1773–1846) gyűjteményei (A Magyar Nemzeti Galéria kiadványai 2002/1) In: Keszi Balázs 48., 65. sz.
- Nagy Gyula: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. II. Budapest, 1889. p. 436.; 1889: 427-430, 430-451, 460-461, 462, 508-510, 520-521, 554-555, 568, 578.
- Revue de la Société Historique Hongroise, 1893.
27. kötet, p. 222.
- Reiszig Ede: Temes vármegye községei In: Magyarország vármegyéi és városai: Magyarország monográfiája. A magyar korona országai történetének, földrajzi, képzőművészeti, néprajzi, hadügyi és természeti viszonyainak, közművelődési és közgazdasági állapotának enciklopédiája. Szerk. Borovszky Samu. Budapest: Országos Monografia Társaság. 1908.
- Századok 1893.
- Szirmay de Szirma: Notitia politica, historica, topographica incliti comitatus Ugochiensis. Pestini, 1805. 166., 168-169. p.
- Sztáray = Nagy Gyula: A nagymihályi és sztárai gróf Sztáray család oklevéltára. I-II. Budapest, 1887-1889.
- G. Tóth Péter: A csanádi székeskáptalan vonzáskörzete a késő-középkorban (1354-1526). A területi kapcsolatok esete a káptalanba való bejutás módjai közül (Középkor történeti tanulmányok 117-132. p. In: Páznádi Domonkos 1462. p. 119.; pázmádi Bak-i p. 119.; melléklet 127-128. p.
- Tringli István: A Perényi család levéltára, 1222-1526. 2008. 431, 532, 586, 587, 532, 586, 587, 591 591. p.
- Tüskés Anna: Magyarországi diákok a bécsi egyetemen 1365 és 1526 között, szerk. Szögi László, (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 1.) Budapest: ELTE, Levéltára, 2008. p. 97.
- Várnai Dezső: Várpalota várának építési korszakai. = Magyar műemlékvédelem 1967-1968. 147-153. p.
- D. Veress Csaba: Várak a Bakonyban: a veszprémi, pápai és palotai vár, 1983.
- Vestiga Comitiorum Apud Hungaros ad exordio regni eorum in Pannonia, usque ad hodiernum diem Celebratorum... Budae, Typis Regiae Universitatis, 1790.
- Wenczel Gusztáv: Árpád kori új okmánytár 1860-1874. 12. köt. 470. p.
- Zolnay Vilmos: Várpalota, Budapest, 1952.

PARAY ADRIENN

Több mint száz mártír emléke kiveszett a kollektív emlékezetből?

1849. október 6. Megemlékezés és koszorúzás Miskolc városában a Batthyány emléktáblánál. Az előző években méltó beszédek, vers és zene adott tartalmat a megemlékezésnek és a szép koszorúk és virágok, a mártírok fényképei és mécsesek előtt összegyűlt, ünnepi ruhában megjelent kisebb tömegnek, mely rendezvényen a Miskolci Bölcsész Egyesület több tagja is mindig képviseltette magát. A városi ünnepség 2022-ben fejlethetőre sikerült. Gyér ünneplő tömeg, és a megemlékezés szavai helyett semmitmondó beszéd a jelen problémáiról.

Nem tudom, az idén mit mond a város a Batthyány emléktábla előtt. Egy biztos, hogy a Miskolci Bölcsész Egyesület nevében ezzel a méltó összeállítással gondolunk azok nevére és cselekedeteire, akik életüket és szabadságukat adták a haza függetlenségéért. Emlékezünk, és adjuk át a hálás megemlékezés gondolatait a mai generációknak ebben a káoszvilágban.

Mit jelent számomra 1849. október 6. megünneplése?

Ahhoz a generációhoz tartozom, akik nem sokkal a második világháború befejezése után születtek; az 1956-os forradalmat 9 éves gyermekként éltem át Miskolcon. Ahhoz már elég nagy voltam, hogy felfogjam a történelmi eseményeket, és megérezsem a forradalom leverését követő megtorlás fagyos légkörét. Néhány évvel később, már felső tagozatos koromban a Malinovszkij utcai általános iskolában iskolai ünnepélyre került sor az Aradi Vértanúk tiszteletére. (Ilyen iskolai ünnep addig nem volt, csak április 4, május 1, meg november 7. voltak hivatalos ünnepek. A mai fiatal generáció nem is tudja, mi fán termettek ezek az ünnepek.) Csákiné Anna néni, magyar-történelem szakos tanárnő állította össze

a szomorú, mégis lélekemelő megemlékezést. Pisszenés sem hallatszott, megrendülten álltunk, fejet hajtva a hősök és vértanúk emlékének. Anna néni, aki soha nem hiányzott az iskolából, másnap és utána még egy ideig nem jelent meg,

nem adhatta át nekünk tudását és hazaszeretetét. Később, amikor visszatérhetett, nagyon csendes volt. Hogy mit műveltek vele a kommunista pribékek ez alatt az idő alatt a rendőrségen, csak találgatni lehetett. Ma már tudom, hogy az 56-os forradalom leverését is durva megtorlás követte, és a kommunista hatalom veszélyesnek tartotta az 1849-es mártírokra való emlékezést is. Nekem tanulmányaim során nagy szerencsém volt a tanáraimmal, akik nemcsak a tudást, de az emberséget és magyarságtudatot is elültették a nebulókban. Anna néni a bátor helytállásával a legelőkelőbb helyet foglalja el emlékeimben, mivel ennyi év távlatából már világos számomra, hogy ő nemcsak beszélt a magyar mártírokról, hanem bátor megemlékezésével kockázatot is vállalt azért, hogy a hősök emléke fennmaradjon.

Az 1848–49-es magyar forradalom és szabadságharc nem csupán az európai forradalmak egyike volt.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Magyarország újkori történetének egyik meghatározó eseménye, a modern nemzeti identitás egyik alapkövévé vált, mivel egyszerre törekedett az egyéni szabadságjogok kivívására és a nemzeti önrendelkezés megteremtésére. Társadalmi reformjaival a polgári átalakulás megindítója, önvédelmi harcával a nemzeti mitológia részévé vált.

Szerves része volt az 1848-as európai forradalmi hullámnak, azok közül viszont egyedül jutott el a sikeres katonai ellenállásig. Eredményességét mi sem bizonyítja jobban,

mint hogy a Habsburg-ház csak az Orosz Birodalom katonai beavatkozásával tudott győzedelmeskedni.

A szabadságharc leverése

Az orosz intervenció. A honvédsereg tavaszi sikerei ráébresztették a Habsburg udvart, hogy egyedül már képtelen úrrá lenni a helyzeten, ezért Ferenc József császár 1849. május 1-jén hivatalos levélben fordult I. Miklós orosz cárhoz, amelyben fegyveres segítséget kért a lázadás elfojtásához. I. Miklós nemcsak segédc csapatokat szándékozott küldeni, hanem egy olyan hadsereget, amelyik önmagában is képes letörni a honvédség ellenállását. Így 1849. június közepén Rüdiger és Paszkevicz orosz tábornokok vezetésével több oszlopban egy közel 200 ezer fős orosz hadsereg tört Magyarországra. Görgey serege ekkor körülbelül 30 ezer emberből állt, akik közül 5 ezer fegyvertelen újonc honvéd. Görgey Artúr augusztus 11-én haditanácsot tartott tábornokaival és törzstisztjeivel, és a haditanács két szavazat ellenében az oroszok előtti fegyverletételre szánta el magát.

Magyar honvédtiszt átadja a kardját az orosz inváziós hadsereg tisztjének 1849-ben

A megtorlás

Az oroszok előtti fegyverletételt nem a béke követte, hanem a minden képzeletet felülmúló kegyetlen és értelmetlen megtorlás. Az osztrák önkényuralom elvakult bosszúszomjában messze túlment azon a határon, amelyen belül létrejöhetett volna valamilyen megbékélés.

A kivégzéseket elrettentő ítéletek, súlyos

vasban, nyirkos várbörtönben, sáncmunkán eltöltött fogság, vagyoneklobzás, kényszerbesorozások tízezrei követték. 40-50 ezer honvédet soroztak be büntetésképpen a császári hadseregbe.

A szabadságharc hőseit, a megtorlás mártírokat teremtett, akiket a nemzet sohasem felejthet el.

Amikor név szerint megemlékezünk az 1949. október 6-án kivégzettekről, ne felejtjük el azt a több száz hazafit, akiket a megtorlási időszakban kivégeztek vagy megkínóztak. A mostani megemlékezésemben nekik is név szerint szeretnék emléket állítani az utókor számára.

Az 1849 őszi megtorlás áldozatait három nagyobb körbe csoportosíthatjuk:

- katonák,
- papok,
- politikusok, az első népképviseleti országgyűlés 1849. október 6. és 24. között Pesten kivégzett öt tagja:

gróf **Batthyány Lajos** miniszterelnök, sárvári képviselő;

Csány László közlekedési miniszter, keszthelyi képviselő;

báró **Perényi Zsigmond**, a felsőház elnöke, képviselőházi jegyző, nagyváradi képviselő;

Szacs vay Imre kormánybiztos, felsőházi tag;

báró **Jeszenák János** Nyitra megyei főispán

Haynau vérengzései a papokat sem kímélik

1849. június 18-án megint kitör belőle a vérengző fenevad. Most a pozsonyi evangélikus lelkész, **Rázga Pál** esik áldozatul. Fölakasztatja őt is.

Rázga Pál rendkívül eszes, képzett, világlátott ember volt. Teológiai tanulmányait 1824-ben Bécsben végezte. Eleinte Karintiában lelkészkedett, de 1835-ben hazajön, s a modori eklézsiát foglalja el. Ez időtájr a maradványok szép alkotása: az evangélikus papok és özvegyek részére alapított nyugdíjintézet.

De 1839-ben újól a kezébe fogja a vándorbotot. Prágába utazik, ahol a német hitközség

csakhamar a prédikátori állással tiszteli meg. 1846-ig tartózkodik itt. Ekkor ismét hazajön, mégpedig mint a pozsonyi evangélikus egyház megválasztott lelkésze.

Itt, Pozsonyban éri a honvédelmi harc, amelynek buzgó apostola. Ékes szóval, lelkes hangon hirdeti a szabadság igéit. Mikor az osztrákok megszállják Pozsonyt, vidékre megy, s ott buzgólkodik a veszélyben forgó haza érdekében.

Ezért kellett vértanúságot szenvednie.

Szeptember 5-én újabb áldozat hull a porba: **Streith Miklós** boglári római katolikus plébános. Miként országszerte, Bogláron is kihirdetett a függetlenségi nyilatkozat, itt is fölkel a nép. Ámde a szelíd lelkű Streithnak mindezekben kevés része volt, plébániáját soha el nem hagyta. Augusztus közepén káplánjával, **König Mórral** együtt mégis börtönbe cipelik. Mikor Haynau, aki ekkor Budapesten tartózkodik, meghallja, hogy két papot hoztak az Újépületbe, így kiált fel: No, ezek a papok lógni fognak!

Ez elegendő figyelmeztetés a szolgállelkű haditörvényszéknek. Ha ökegyelmessége úgy óhajtja, ám legyen. S szeptember 4-én ezt a halálos ítéletet olvassák fel a két szerencsétlen pap előtt: „Streith Miklós boglári plébános és König Mór káplán, miután úgy saját beismérésük, mint az összevágó tanúvallomások által beigazoltatott, hogy a debreceni konventnek április 14-i hazaáruló nyilatkozatát a templomban nyilvánosan felolvasták és megmagyarázták, s a népet fegyveres felkelésre buzdították; különösen König Mór, mivel lázító beszédben izgatott, Streith Miklós pedig mivel a népet fegyverhasználatra oktatta, a haditörvényszék által kötél általi halálra ítéltettek”.

Ez az ítélet a főparancsnok által megerősítést nyert, de kegyelem útján odamódosított, hogy Streith Miklós golyó által végeztesék ki, König Mór pedig, tekintve fiatal korát, vagyonvesztésre és 15 évi vasban töltendő várfogságra ítéltessék. Streithon az ítélet szept. 5-én reggel 5 órakor fog végrehajtatni. Streith bámulatos nyugalommal indult el utolsó útjára.

– Vadászok, nevem Streith Miklós! Én ártatlanul halok meg. Emléket hagytam számotokra a porkolábnál. Jól célozzatok!

Erre letérdel, s a porkoláb beköti a szemeit. Eldördül a három lövés, de a lövések rézsút hatnak a mellbe. Streith iszonyúan vérzik, de él, kezeivel-lábaival mozog. Gyorsan három újabb vadász lép elő, s puskacsöveiket egészen a före irányzottan lőnek. A koponya szétloccsan.

A vértanú holttestemét a ferencvárosi temetőben helyezték el.

Nagy István Juta község jegyzője volt 1849. augusztus 21-én. Azért kellett meghalnia, mert “elfelejtette” eltávolítani a templom ajtajáról Noszlopy Gáspár felhívását a Habsburg-erők elleni harcra, és ugyancsak mellőzte a császári-királyi kiáltványok kihirdetését.

E kivégzések a Haynau borzalmas szeszélyének a következményei. A kamarilla nevelt a dolgon.

– Haynau nem sokat teketóriázik – mondogatták. – Hja, háború van.

Igen ám, de ha csönd lesz, az illetén sommás eljárás jobban feltűnik. A kivégzendők halálhörgését meghallhatja a művelt külföld is, s bizony még felzúdul. Ez pedig kellemetlen. Jó lesz tehát megtartani a külső formákat – gondolják Bécsben. Legyen vizsgálat, legyen ítélet, egyszóval annak rendje és módja szerint működjék a bakó.

Erre a célra pedig legalkalmasabb a haditörvényszék. Egy teljes osztrák haditörvényszék tizenhat emberből áll. Az elnök egy törzstiszt, vagy tábornok. Tagjai: két százados, két főhadnagy, két hadnagy, továbbá két őrmester, két tizedes, két őrsvezető, s két közember. A tizenhatodik személy a hadbíró, aki az államügyész szerepét viszi: előadja a vádat, alkalmazza a haditörvényeket, s indítványt tesz a hozandó ítéletre. Erre aztán következik a szavazás, még pediglen alulról fölfelé: legelőször a két közember szavaz, utánuk a két őrsvezető, s így tovább. A hadbíró az egyetlen, aki konyít a törvényekhez, természetes tehát, hogy az történik, amit ő akar. Véleménye döntő. Csakhogy a hadbíró sem önálló, rendszerint felsőbb helyről kapja az utasítást, hogyan és miképpen ítélezzék.

A világozi fegyverletétel után pedig működésbe lép az egész nagy gépezet. Hét ilyen vérbíróság szerveztetik: Budapesten, Aradon,

Kassán, Nagyváradon, Pozsonyban, Temesváron és Nagyszébenben. A központ: Budapest. Aradon leginkább a volt katonák ügyét bírálják el.

Am a foglyokról is gondoskodni kell. Megtörténik ez is. Budapest, Arad, Lipótvár, Eszék, Pétervárad, továbbá Olmütz, Theresienstadt, Königsgrätz, Josefstadt, Kufstein – valamennyi olyan pont, ahol száz meg száz rab helyezhető el. Budapesten az Újépület, ez a zordon kaszánya szemeltetik ki börtönhelyiségül.

Minden jeltől látszik, hogy iszonyatos bosszúra készülnek. Mihelyt Paskiewitsch herceg, akitől mégis tartanak, hazafelé indul, nyomban megkezdődik a szabadságharc résztvevőinek nagyarányú, rendszeres üldözése.

Haynau báró 1849. augusztus 22-én **Ormay (Auffenberg) Norbert** honvédezt költeti fel, rövid úton, minden kihallgatás nélkül.

A következő napon, augusztus 23-án megingt vérben gázol: **Nagy Bálint** és **Nagy Ákos** fogoly honvédtiszteket löveti agyon.

Nagy Bálint és Nagy Ákos – írja egy „régii honvéd” – testvérek voltak. Bálint, az idősebb, a szabadságharc kitörése előtt tiszt volt egy székely gyalogezredben. Ákos, az öcs, közhonvédnek csapott fel, s hamar szintén tiszt lett. A két testvér a temesvári ütközetben osztrák fogságba került, de sikerült megszökniük. Egyenesen Aradra mentek, s mint önkéntesek Görgei Artúr seregéhez csatlakoztak. A világi fegyverletétel után azonban megintcsak osztrák fogoly lett mind a kettő.

A szerencsétlen Nagy testvéreket erősen megkötözve az első sáncba taszították, s ott sírt ástak számukra, nagy röhögés közepette. Miután elkészültek az alig két lábnyi mély sírral, előbb Bálintot végezték ki, mégpedig olyanformán, hogy egyenkint négy golyót lőttek a testébe. Még vonaglott, midőn a sírba dobták. Ezután Ákosra került a sor, akivel szintén ilyen rettentő módon bántak el.

A Nagy testvérek kivégzését száz meg száz ember nézte a sánctól. Az ítélet nem jelent meg a hivatalos lapban. A vértanúk csontjai most is ott porladoznak valahol a sánc árkában.

A 13 aradi vértanú és Batthyány Lajos gróf első magyar miniszterelnök kivégzése 1849. október 6.

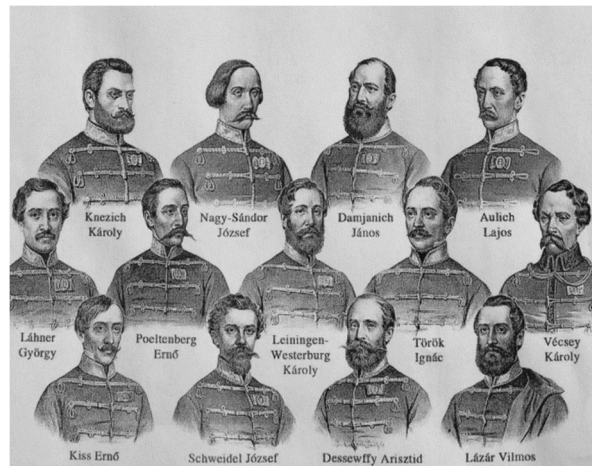
Damjanich János tábornok imája:

„Ima kivégeztetésem előtt, 1849. október 5-ről 6-ra virradóra.

Mindenség ura! Hozzád fohászokodom! Te erősítettél engem a nőmtől való elválás borzasztó óráiban, adj erőt továbbra is, hogy a kemény próbát: a becstelen, gyalázatos halált erősen és férfiasan állhassam ki. Hallgasd meg, ó, Legfőbb Jó, vágyteli kérésemet! Te vezettél, Atyám, a csatákban és ütközetekben.

– Te engedted, hogy azokat kiállhassam, és a Te védelmező karod segített némely kétes küzdelemből sértetlenül kilábolni – dicséretes-sék a Te neved mindörökké!

Oltalmazd meg, Mindenható, az én különben is szerencsétlen hazámat a további veszedelemtől! Hajlítsd az uralkodó szívét kegyes-ségre a hátramaradó bajtársak iránt, és vezérelj akaratát a népek javára! Adj erőt, ó, Atyám, az én szegény Emiliámnak, hogy beválthassa nekem adott ígéretét: hogy sorsát hitének erejével fogja elviselni.”

Az utolsó szó jogán (az aradi vértanúk utolsó szavai):

Aulich Lajos: Szolgáltam, szolgáltam, mindig csak szolgáltam. És halálommal is szolgálni fogok. Forrón szeretett magyar népem és hazám, tudom, megértik ezt a szolgálatot.

Damjanich János: Legyőztük a halált, mert bármikor készek voltunk elviselni azt.

Dessewffy Arisztid: Tegnap hősök kellettek, ma mártírok... Így parancsolja ezt hazám szolgálata.

Kiss Ernő: Istenem, az újkor ifjúsága egész ember lesz-e? Árpádok dicső szentjei, virraszszakok a magyar ifjúság felett, hogy Krisztusé legyen a szívük, és a hazáé az életük!

Knézich Károly: Milyen különös, hogy Haynau bírósága keresztény és én is az vagyok! Csak az ördög keverhette így össze a kártyákat.

Lahner György: Krisztus keresztje és a bitófa oly rokon! És az isteni áldozat mellett oly törpe az én áldozatom!

Lázár Vilmos: Ki tehet arról, hogy ilyen a magyar sorsa? Krisztus keresztje tövében érett apostollá az apostolok lelke, és bitófák tövében kell forradalmárrá érni a magyar lelkeknek.

Leiningen-Westerburg Károly: A világ feleszmél majd, ha látja a hóhérok munkáját.

Nagy Sándor József: De rettenetes volna most az elmúlásra gondolni, ha semmit sem tettem volna az életemben! Alázatosan borulok Istenem elé, hogy hőssé, igaz emberré, jó katonává tett.

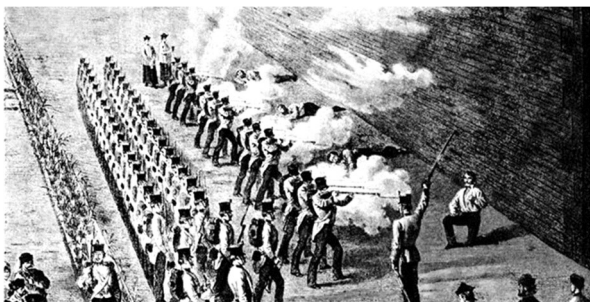
Poeltenberg Ernő: Minket az ellenség dühös bosszúja juttatott ide.

Schweidel József: A mai világ a sátán világa, ahol a becsületért bitó, az árulásért hatalom jár. Csak egy igazi forradalom, a világ új forradalmi embersége söpörheti el ezt az átkozott, meghasonlott világot.

Török Ignác: Nemsokára Isten legmagasabb ítélőszéke elé állok. Életem parányi súly csupán, de tudom, hogy mindig csak Őt szolgáltam.

Vécsey Károly: Isten adta a szívet, lelket nekem, amely népem és hazám szolgálataért lángolt.

1849. október 6. Az Aradi Vértanúk agyonlövete és felakasztása

Vécsey tábornok megcsókolja a kivégzett Damjanich kezét

Az első magyar miniszterelnök Batthyány Lajos gróf sorsa megpecsételődik

Batthyány Lajos grófot, aki az ellene szőtt ármányról semmit sem tud, Budapestre hurcolják. Október 5-én reggel 8 órakor a haditörvényszék elé kísérik. Azt hiszi, ütött szabadságának az órája. Az aranygallérú elnök gúnyos tekintetet dob felé, aztán közli az ítéletet: felségsértés miatt a status kincstár kártalanítá-

sára fordítandó összes vagyonának elvesztésével kötél általi halálra ítéltetett. Mely ítélet megerősítés és kihirdetés után rajta 1849. október 6-án, reggel 7 órakor végrehajtatik. A vértételel iszonyatos híre csakhamar szétterjed az egész fővárosban, eljut Batthyányéhoz is. A grófnő az Újépületbe siet, de nem engedik fel. S csak nagy nehezen sikerül kijárnia, hogy férjétől elbúcsúzhasson. Gyermekait azonban nem láthatja Batthyány.

Batthyány nyugodt volt, csak a kivégzés módja bántotta. Kijelenté, hogy ő ezt a gyalázatos kivégzést mindenesetre ki fogja kerülni, csak titkon egy késre vagy törre van szüksége. A gróf mellett volt éjjel-nappal felváltva két katonaőr.

A rokonság közül gróf Károlyi Györgyné, Batthyány sógornője az egyetlen, aki beszélhet az elítélttel, ez is csak úgy, hogy megvesztegeti a főporkolábot. Sikerült becsempésznie egy kis kereszt alakú tört acéltokban, melynek a pengéje mintegy négy hüvelyk hosszú volt, s melyet egy kis pihenő fejevánkossa rejtett. Károlyné kieszközölte azt is, hogy Batthyányt családjuk udvari papja, Bourges abbé láthassa el az utolsó vigasszal.

Feleségéhez írt búcsúlevele részlete: „A gyermekeket csókold és áldd meg nevedben. Ne szégyelljék, nem kell szégyellniük magokat atyjuk miatt. Előbb, vagy utóbb azokra háramlandik vissza halálom gyalázata, kik engem hálátlanul és igazságtalanul gyilkolnak meg. Hagyd el most az országot a gyermekek miatt; itt az ő jövőjük csirájában megmérgeztetnék. A te vagyonod elég leendő nekik; jobb egy szerény sors, mint alamizsna azok kezéből, kik őket árvákká tették.”

Megírván a levelet, ágyba fekszik.

A börtön, most siralomház, így éjszaka még zordonabb. Az asztal fekete posztóval van beborítva, rajta két égő viaszgyertya közt a feszület. Az ajtó mellett rövid falócán két ór.

Másnap (okt. 6-án) reggel, még hajnali szürkületkor Szmialovszky főporkoláb nyit a cellába, hogy felkészítse Batthyányt az utolsó útra. Halkan, a szánalom érzetével figyelmezteti: –Gróf úr, keljen fel!

De Batthyány nem mozdul. A porkoláb az ágyhoz lép, s föllebbenti a takarót. Meglepetve kiált fel. Az ágy merő vér. A vértócsa

közepett halotthalványan, mozdulatlanul fekszik Batthyány. Jobbja egy kis tört szorongat. Nyakán, a gégecsőnél tátongó seb, egy másik a balkarján, harmadik a szíve körül.

A porkoláb rögtön jelentést tesz. Haynau toporzékol dühében. Hogyan, a bosszúáldozat ki akar siklani a markukból? Ezt nem engedik meg. Lógni fog, okvetlenül lógni fog. S szakértő orvosokat hívnak. A legelső Balassa János, a nagyhírű egyetemi tanár. Balassa határozottan kijelenti, hogy a kivégzést a nyakseb miatt nem lehet végrehajtani; de nem is szükséges, mert a gróf amúgy sem él sokáig. Hasonló a katonaorvosok véleménye is.

Mily bosszantó! Az a kis acéltör egész váratlanul megfosztotta őket attól a gyönyörtől, hogy Magyarország egyik legünnepeltebb fiát bitón lássák kiszervenvedni. Nos, hát majd agyonlövik, s mégsem szabadul a bosszújuk elől. Csakhogy haldokló embert bajos a vesztőhelyre cipelni. S kiadják a parancsot, hogy a gróf élete a szokásos izgató szerekkel egypár órára okvetlenül hosszabbíttassék meg.

A kirendelt katonaorvos nagy buzgalommal fog Batthyány kialvó életének a meghoszabbításához. Bekötözi a sebeit, ápolja, élesztgeti, s mindezt csak azért, hogy meggyilkolhassák. A különféle izgatószeretek megszvik hatásukat: Batthyány lassankint feleszmél, sőt déltájt annyira magához jön, hogy támogatással járni is képes. Mikor megtudja, hogy nyaksebe miatt golyóval fogják kivégezni, szinte felvidul.

Természetesen szeretnék tudni, miként jutott a szabadító eszköz birtokába. De a gróf megtagad minden fölvilágosítást.

– Én Istennel, s emberekkel leszámoltam, válaszolni többé senkinek sem tartozom.

Batthyány Lajos első magyar miniszterelnök kivégzése. Nem engedte meg, hogy bekössék

a szemét. Féltérde ereszkedik, leveszi a sipkáját, és amennyire csak aléltsága engedi, hangosan kiáltja: „Rajta vadászok! Éljen a haza!”

A tizenhárom tábornok után a polgári rend főbbjeire kerül a sor. Ezekkel leginkább a pesti haditörvényszék végez.

Goneczky Jánost, a Mezőhegyesi állambirtok hazafias érzelmű lelkészét október 8-án végzik ki.

Csányi László, a volt közlekedési miniszter, s **báró Jeszenák János** Nyitra megyei főispán október 10-én jut a hóhér kezére. Felakasztják őket.

Csányi László a világosi fegyverletétel után Nagyváradra, innét pedig, miután az orosz kivonult, Pestre szállíttatott. Bűne, mint annyi ezernek, neki is „felségsértés.” Csakhamar a haditörvényszék elé kerül ő is. Nedelkovich, a hírhedt törzsbíró kérdezi, faggatja.

– Én csak hazám és királyom iránti kötelességemet teljesítettem, – védekezik Csányi, – s ezért örömet halok meg.

– Batthyányi is ezt mondta – veti oda gúnyosan a hadbíró, s mégis a szemétdombra került.

– Az is magyar föld, – válaszolja rendíthetetlen nyugalommal Csányi.

A két lángelkű hazafit egyszerre, okt. 9-én ítélték kötél-halálra.

Október 12-én **Molnár István** ügyvéd s népfelkelő-parancsnok szenved vértanúhalált.

Október 14-én **Matherny János** toporczi ev. tanítót, Irányi Dániel sógorát, lövik agyon.

Október 18-án **Tamás András** alezredest és **Sándor László** őrnagyot fojtja meg Kolozsváron a bakó.

Október 20-án újólág Pesten működik a bakó. Ezúttal három idegen származású, de szabadságunkért hevülő vitéz bajnok: **herczeg Woronieczky Miczisláv**, **Abancourt Károly** százados, és **Giron Péter** a német légió parancsnoka kerülnek akasztófára.

Október 24-ikén báró **Perényi Zsigmond** a felsőház elnöke, **Szacsvey Imre** orsz. képviselő, s **Csernus Manó** pénzügyminiszteri tanácsos esik a vérbosszú áldozatául. Mindhármut Pesten felakasztják.

Csernus Manó miniszteri tanácsost, akinek csekély része volt a forradalmi mozgalmakban, Csernátoni (Cseh) Lajos, a „Március 15-

ike” egyik éles tollú munkatársával téveszti össze a haditörvényszék. Haynau, mikor figyelmeztetik e végzetes cserére, dühösen felkiált:

– Csernátoni vagy Csernus, mindegy. Csak fel kell akasztani!

És fölakasztják. Csernus, mintha csak sétálni menne, oly könnyedén lépked a bitóhoz. Mosolyogva köszön jobbra-balra. A zsámolyról levegőbe dobja pörge kalapját.

– Isten veled, szép világ! – hangzik búcsúszava, s kiszenved.

Október 25-ikén megint van kivégzés, még pedig Aradon. **Kazinczy Lajos** honvédtábornokot lövik agyon.

– Isten, ne hagyd el szerencsétlen hazámat! – Ezek az utolsó szavai Kazinczy Ferencz hőslélekű fiának.

Kazinczy Lajost okt. 24-én, amikor már a síralomházban volt, egy nőrokona, kiváló úri hölgy akarta meglátogatni. Howiger azonban nem adott rá engedélyt.

– Semmi látogatás! – förmedt a kérelmezőre. – A halálraitelt búcsúzzék az élettől, de nem holmi asszonyságoktól.

De még a nők iránt sincs kímélettel Haynau. Példa **Maderspach Károlyné**, akit Szászkabányán a nyílt piacon vesszőztet meg. S mi volt e köztiszteletben álló úri asszony bűne? Az, hogy éji szállást adott egy bujdosó honvédnek.

A házkutatások, elfogatások, vagyonelkobzások napirenden vannak. Senki sem biztos, melyik pillanatban nyit be hozzá a rezes csákójú zsandár. Elég egy-két békétlenkedő szó,

valamely szabadságharci emléktárgy, hogy a legártatlanabb ember a börtönbe hurcolják.

És semmi kivétel. Mind gyanús, aki magyar. Legyen az dúsgazdag főúr, vagy szegény sorsú pór. Tobzódik Haynau a kegyetlenkedésben, sújt, vág, mint a dühöngő örült, mindenfelé.

A nemzet a szabadulásáról kezd gondolkodni. Erdélyben széles körű forradalmi mozgalom indul meg. A mozgalom élén a marosvásárhelyi református főiskolának egyik népszerű tanára, **Török János** áll. A legbuzgóbb segítőitársai: **Gálfy Mihály** és **Horváth Károly**; mindkettő ifjú székely birtokos, teli lángoló hazaszeretettel.

De hát a nyílt jellemű magyar nem képes összeesküvéseket szőni. Ez a mozgalom is csakhamar fölfedeztetik. Újól megindul a hajsza országszerte, s két-háromszáz ember megint börtönbe jut.

Török, Gálfy és Horváth előtt nem is nyílik meg a börtönajtó csak 1854. március 10-én, akkor, midőn a marosvásárhelyi postatéren fölakasztják őket.

Alig egy hónap múlva, 1854. április 27-én a Török-féle összeesküvésből kifolyólag Sepsi-Szent-Györgyön ismét három embert: **Vajda József** Kossuth-huszárt, **Gaal Sándor** emisszáriust, és **Bartalis Ferencz** birtokost akasztanak fel.

Ezek a rémuralom utolsó nyilvános kivégzései. Ideje is, hisz ugyancsak belefáradhatott a bakó. Rövid két-három év alatt mennyi, de mennyi nemes élet pusztult el a kezén!

Szentkatolnai Bakk Endre összeállítása szerint vértanúink száma százhuszonhárom. Huszonnégynek azonban nem sikerült a nevét kipuhatólnia, ezek közt van az a tizenhárom nádor-huszár, akiket szökési kísérlet miatt 1849 jan. 13-án és jún. 6-án Grácban végezték ki.

Még ekkor sincs vége a megtorlásoknak. A menekülteket távollétükben is elítélték.

Felsőbb utasításhoz képest a pesti haditörvényszék 1851. szeptember 21-én teljes ülést tart, s a menekültek legkiválóbbjai közül harminchatot „in contumaciam” halálra ítélt.

A halálraítéltek névsora: Almássy Pál, gr. Andrassy Gyula, Balogh János, gr. Batthyány

Kázmér, Beöthy Ödön, Csernatony-Cseh Lajos, Gorove István, Guyon Richard, Hajnik Pál, Házmán Ferencz, Horváth Mihály, Irányi Dániel, báró Jósika Miklós, Kmetty György, Korniss Károly, Kossuth Lajos, Ludvig János, Madarász László, báró Majthényi József, Mérei Mór, Mészáros Lázár, Oroszhegyi Józsa, Perczel Mór, Perczel Miklós, Puky Miklós, Rákóczy János, Sárosy Gyula, Somogyi Antal, báró Splényi Lajos, báró Stein Miksa, Szemere Bertalan, Szontágh Samu, Táncsics Mihály, gr. Teleki László, Vetter Antal és Vukovics Sebő.

Csakhogy a 36 halálraítélte közül egy sincs kézügyben. Sebaj. Majd felkötik őket „in effigie,” jelképileg. S a következő nap, szept. 22-én az Újépület háta mögött csakugyan megtörténik a furcsa kivégzés.

Mindenfelé síri csönd. „Pest olyan, mint egy elbűvölt város, nem lehet hangos szót hallani, mindenki olyan leverten jár, mintha atyja vagy testvére temetéséről jönne.”

Az országot 1849 után feldarabolták: ismét különválasztották Erdélyt, Szerb Vajdaság és Temesi Bánság néven új koronatartományt alkottak. Az ország törzsterületét öt kerületre osztották, amelyeket előbb katonák, utóbb kerületi főispánok, alattuk „megyefőnökök” igazgattak. A megszállt és beolvasztott ország élére a császár nagybátyját, Albrecht főherceget állították. A valóságos főhatalom Bécsben székelt, Alexander Bach belügyminiszter irányította. Az általa verbuvált tisztviselők, a „Bach huszárok” hada árasztotta el az országot.

A levert Magyarországot tehát katonai megszállással és a Habsburg Birodalomba való teljes – politikai, közigazgatási és gazdasági – beolvasztással „pacifikálták”. Mindezt büntetésnek szánták, hiszen Magyarország a „lázasással” eljátszotta alkotmányos jogait. Ez a bánásmód nem volt kirívóan kivételes: hasonlót kaptak a birodalom összes népei.

A kor keserű szellemisége, hogy a dinasztiahű nemzetiségek azt kapták jutalmul, amit a magyarok büntetésül: a nyers önkényt és jogtalanságot. Az abszolutizmus ugyanis 1848 vívmányai közül csak a jobbágyfelszabadítást ismerte el, és a polgári jogegyenlőséget, az alkotmányosság és a szabadság minden más

eredményét, intézményét eltörölte. Az 1849. évi olmtízi alkotmányban megígért nemzeti autonómiát papíron pihentette. Sőt, hamarosan magát az alkotmányt is sutba dobták, és 1851 utolsó napján proklamálták a korlátlan császári abszolutizmust.

A hét vérbíróság szakadatlanul üzemel, gyártelepek módjára. Hja, mikor olyan tömérdek a „felségsértő.” Csak Aradon 850 ítéletet hoz a katonai törvényszék, és ítéletei közül 250 halálos. A pesti vérbíróság még ennél is több, mintegy 1400 „bűnös” felett ítélezik, és 160-170 ember fejére kér halált. S e négy-öt-száz halálraítéltnak csak később adja meg az életet a kegyelem. De minő élet az? Hisz a „kegyelem” rendszerint 10-20 évi vasban tölendő fogságra szól.

Hála és köszönet a hősöknek...

Sajtó nincs, nyilvánosság nincs, határaink körös-körül lezárva, aki panaszkodni mer, azt becsukják. Mindennek dacára a vérbosszú híre mégis kiszivárog az országból. Mindenütt, ahol érző ember lakik, felháborodást vált ki.

A hír eljut I. Miklós orosz cár fülébe is, aki annyira megbotránkozik ez iszonyatosságokon, hogy futárt küld Bécsbe s „követeli,” hogy a honvédfoglyok lemészárlásának legyen immár vége.

De hát a cár messzi van, aztán ő is csak így tesz lengyel alattvalóival. Haynau szabadon garázdálkodik tovább: 1850 január 23-án **Kolosa Gábor** jurátust s **Márkus János** saári jegyzőt akasztatja fel; január 31-én **Istók Imre** szolgabíró, március 3-án pedig **Hauck Lajos** honvédezredes kerül bitóra.

Eközben újólag fölszólal, mégpedig igen éles hangon lord Palmerston is. „Ez több a kelleténél, ez már nem egy háborúvesztett ország leigázása, ez valóságos emberirtás.”

Schwarzenberg, az osztrák főminiszter azal védekezik, hogy neki tulajdonképp semmi köze e kegyetlenkedésekhez; a túlbuzgó Haynau a hibás. De majd tesz róla.

Tekintsünk csak vissza, hogy az 1849-es megtorlások elkezdésekor kinek milyen szerepe is volt a halálos ítéletekben?

Haynau igen öntörvényű és ideges természetű ember volt, akinek az osztrák hadseregben sem volt jó híre. Barátja, Schönhals tábornagy szerint „nem tudott uralkodni magán, és állandóan nézeteltérések egész sorába keveredett. (...) Haynau kitűnő előljáró volt, de rossz alárendelt; parancsolásra termett, nem engedelmeskedésre.” A magyar nemzet szerencsétlenségére a szabadságarc leverése után Ferenc Józsefnek éppen egy ilyen emberre volt szüksége.

Abban azonban, hogy végül Haynau szabad kezet kapott a kivégzésekre, az ifjú uralkodónak is nagy szerepe volt. Hermann Róbertnek, a korszak kiváló történészének kutatásai bebizonyították, hogy annak ellenére, hogy a minisztertanács 1849. augusztus 27-én még úgy döntött, Haynau a meghozott halálos ítéleteket végrehajtás előtt fel kell terjesztenie jóváhagyásra Bécsbe, Ferenc József augusztus 29-én már arra utasította a tábornagyot, hogy a halálos ítéleteket csak végrehajtásuk után, tudomásulvétel végett kell felterjesztenie. Az uralkodói utasítás következtében pedig augusztus 31-én a minisztertanács is ilyen értelmű határozatot hozott.

A kegyetlenkedéséről elhíresült Haynau is érző szívű ember volt?

Mindenesetre, ha önmagáról vagy családjáról volt szó, mindenképpen. Ez sugárzik szeretteihez írt egyik leveléből is, melyben a világi fegyverletételt követően nem sokkal, el-érzékenyülten számolt be arról a megtiszteltetésről, melyben Ferenc József részesítette. Az ifjú császár ugyanis a Szent István Rend nagykeresztjével adományozta meg a magyar szabadságharc sikeres leveréséért. „Drága gyermekeim – írta családjának 1849. augusztus 27-én – igazán boldog vagyok, hogy törődésemet, gondomat és megingott tetterőmet a császár elismerte; példátlan, hogy egy tábornok 14 hónap alatt megkapja az összes osztrák érdemrendet. (...) Boldog vagyok, hogy a

szükségben megmentő lehettem. Merthogy nélkülem a háború nem ilyen, a trón és a hadsereg számára becsülettel módon ért volna véget – amit én értem el energiám és személyes bátorságom révén.”

Haynau a birodalom megmentőjének tekintette magát.

Összegezzük tevékenységét röviden, hogyan is mentette meg Haynau a birodalmat?

1849. május 30-án jött Haynau, aki elődei-nél sokkal keményebbnek mutatkozott. Ő már katonákon is elkezdte végrehajtani a halálos ítéleteket, amelyeket elődei nem hagytak jóvá. Így akasztották fel Pozsonyban **Mednyánszky László** honvédőrnagyot és **Gruber Fülöp** századost, akik az 1849 februárjában kapitulált lipótvári várórséghez tartoztak, s a megadás ellen szavaztak.

Haynau térdig gázolt a vérben, mire elérkezett október 6. nagy alakításának napja, de a kivégzések tovább folytatódtak. Nemcsak a nyugati közvélemény, I. Miklós orosz cár is felháborodott a vérfürdön. Egy időre fel is függesztették az ítéletek végrehajtását, de 1850-ben ismét munkába álltak a hóhérok. Az utolsó személy, akit 1848-49-es tevékenységéért végeztek ki, **Potoczky Gyula** gerillahadnagy volt: 1850. július 1-én akasztották fel.

A császári hatóságok nem vezettek statisztikát sem a kivégzettekről, sem a bebörtönzöttekről.

„A mór megtette kötelességét, a mór mehet.”

A külföldi tiltakozások hatására a kamarilla összeül, s napokon át töpreng. Megállapodásuk az, hogy az európai közvélemény lecsitításául áldoztassék fel Haynau. Legyen ő a bűnbak. Mikor Haynau bárónak ez a dolog tudomására jut, fölszalad Bécsbe, s személyesen igyekszik inogó állását megerősíteni. De nem sikerül. Megjuhászodva tér vissza, s úgy áll bosszút a kamarillán, hogy egy csomó magyar fogolynak egész váratlanul megkegyelmez.

Haynau a fővárosból Grácba utazott. De nem ment üres kézzel: „szolgálati elismeréséül” 200 000 forint jutalmat kapott. Ez volt a vérdíj.

Grác nyugdíjazott osztrák tisztek pihenőtelepe volt már ekkor is. Haynau azt gondolta, hogy ha valahol, úgy itt ugyancsak ünnepelni fogják. Nem úgy történt. Kerülte mindenki. Még a penzionátus tiszts is rémülten húzódott félre, amikor Haynau magas, szikár alakja feltűnt az utcán.

Mégiscsak jobb nép a magyar. Ennek a hátán fát is lehet aprózni. Visszatér megint, Szatmár megyében birtokot vesz, és beáll magyar földesúrnak.

Türelmes népünk, igaz, nem bántja, de kerülő, mint a veszett ebet.

Haynau bárónak eszerint köztünk sincs valami kellemes élete. Mihamar útra is kel, s bekalandozza Belgiumot, Angliát és Franciaországot. Csakhogy mindenütt közundor tárgya. Bárhol mutatkozik, a legnagyobb megvetéssel fogadják. Brüsszelben egy polgáraszony szembeköpi, Londonban a Barclay-féle sörfőző gyár angol munkásai megseprőzik, Párisban rendőr nélkül még az utcára sem léphet ki.

Emléktábla Londonban, ahol egykor a Barclay-Perkins sörfőzde állt. 1850-ben az itt dolgozó legények jól elpáholták Haynaut, azt kiabálva: ezt az Aradi Vértanúk miatt kapod!

Haynau visszatér külföldi útjáról, és leginkább Bécsben tartózkodik. 1853. március 14-én 67 éves korában itt hal meg. Szélütés érte.

Ismét személyes élményeimet osztom meg az olvasóval.

Nagyapám a kiegyezés évében született. Művelt szüleim és anyai nagymamám kiskoromtól történelmi eseményeket meséltek nekem, többek között a magyar szabadságharcról, az akkor élő emberekről, a főbb eseményekről, és a Habsburgok viselt dolgairól, Sissi királynő Magyarország iránti szeretetéről.

Nagymamámtól hallottam először a történetet gyermekkoromban gróf Zichy Antóniáról, amely nagyon megfogott, még felnőtt koromban is kutattam utána. Kicsi koromban még találkoztam a kiterjedt Zichy család Borsod megyében élő leszármazottaival, akik nem vándoroltak ki Amerikába. Sajnos a nagyszüleim és szüleim már nem segíthettek nekem ebben a kutatásban, ezért sokat olvastam a korról, az akkor élt emberekről, de az egyik történet sehogy se állt össze. A sors kegye folytán mégis sikerült a végére járnom, mivel néhány éve mailben is körbe járt a neten, amit annyira kerestem.

A képen gróf Zichy Antónia, a kivégzett mártír miniszterelnök, Batthyány Lajos gróf özvegye látható.

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc leverése után Báró Julius von Haynau tábornoszernagy hírhedt vérbírósága halálra ítélte Batthyány Lajos grófot – az első felelős magyar kormány miniszterelnökét –, és Ferenc József szentesítette az igazságtalan ítéletet. Batthyány Lajos gróf felesége, gróf Zichy Antónia kegyelmi kérvényt nyújtott be Ferenc Józsefnek, aki a kérvényt elutasította.

A grófnő megátkozta az uralkodót.

A Ferenc József-re mondott családi átok, úgy hangzik, mint egy prófécia: „Az ég és pokol pusztítsa el boldogságát! Minden nemzetsége vesszen ki a föld színéről! Őt magát azokban verje meg az Isten, akik legközelebb állnak szívéhez! Az élete csak rombolás legyen, a

gyermekai nyomorultul pusztuljanak el!”

A családi átok mellett még egy jövődőlés forgott közszájon abban az időben Ferenc József családjával kapcsolatban. Mégpedig, hogy a császár életében a közvetlen rokonságából 13-an nem természetes halállal haljanak meg! Teljesült a jövődőlés? Vajon mit mért a sors a későbbiekben az uralkodóra és családjára? Íme, az általam keresett lista:

1.) Ferenc József első gyermeke, Zsófia 1857-ben, alig több mint 1 éves korában tifuszfertőzésben meghalt.

2.) Sógornője, Charlotte mexikói császárné 1867 márciusában megőrült. Két hét múlva, Queretaróban agyonlőtték Ferenc József öccsét, Miksa császárt, Charlotte hercegnő férjét.

3.) Alig két héttel később, 1867. május 22-én Habsburg Matild főhercegnő tűzhalál áldozata lett.

4.) 1886-ban felesége, Erzsébet királyné unokatestvérét II. Lajos bajor királyt holtan találták a Stramberg tóban. Máig tisztázatlan, hogy gyilkosság vagy öngyilkosság történt.

5. 1889. január 30-án következett be a mayerlingi tragédia, amikor Rudolf trónörökös lett öngyilkos.

6.) 1891-ben a tengereken eltűnt a főhercegi rangjáról lemondott a furcsa Habsburg, Nepomuk János Szalvátor, aki az Orth János nevet vette fel.

7.) Lovasbaleset áldozata lett Vilmos Ferenc Károly főherceg.

8.) Vadászbalesetben elhalálozott Ferenc József unokatestvére, László főherceg.

9.) Tűzvész áldozata lett Zsófia főhercegnő, Ferenc József sógornője.

10.) 1898. szeptember 10-én Genfben egy Lucheni nevű anarchista leszúrta feleségét, Erzsébet királynét.

11.) Mérgezésben meghalt a 19 éves Klótild főhercegnő.

12-13.) Szarajevóban meggyilkolták Ferenc Ferdinánd trónörökösöt és feleségét, Chotek Zsófiát.

Zárszóként a következményekről

1849 után feltehetően nem létezett gyűlöltebb személy Magyarországon a szabadságharcot vérbe fojtó, majd a kökemény megtorlásért, bosszúért és elnyomásért felelősnek tartott Ferenc József osztrák császárnál.

A „rebellis” magyar nemzet nyilván neki sem volt a szíve csücske, húsz év kellett hozzá, és az osztrák katonai vereségek, hogy a helyzet csupán rendeződjön, megszülessen a kiegyezés.

Egyetlen elnyomott nép kapcsolata sem felhőtlen az elnyomójával, ami hazánkban a szabadságharc leverése után főként a passzív ellenállásban nyilvánult meg. Amikor pedig halványan, de mégiscsak megkezdődött valamiféle párbeszéd, a magyarok jogi akadályokkal hozakodtak elő: nem ismerték el az 1848-as uralkodóváltást, mert az a beleegyezésük nélkül történt, mint egy birkanyáj esetében, ahogyan arról a magyar lapok cikkeztek.

A XIX. századi Magyarország két, társadalmilag és politikailag is legfontosabb eseménysorozata az 1848–49-es forradalom és szabadságharc, illetve a végső, törvényes formáját 1867-ben elnyerő kiegyezés. A szabadságharc leverése újabb elnyomást hozott, hosszú időre visszavetette a szabadság és gyarapodás lehetőségét, míg a kiegyezés épp ezeknek nyitotta szélesre a kaput: a „boldog békeidők” soha nem látott fejlődést hoztak hazánkban.

A kettő között pedig – mintegy kapocsként – egy „protokolleseményt” találunk, az új államberendezkedés létrejöttének ünnepélyes lezárását, egyúttal egy új korszak szimbolikus nyitányát: Ferenc József császár és Erzsébet császárné magyar királlyá, illetve királynévá koronázását Pest-Budán 1867. június 8-án.

Az a bizonyos szombat 1867. június 8-ra esett, ám a különböző ceremóniák már jóval előbb megkezdődtek: a koronázási hitlevél átadása, a törvényi keretek rögzítése, fogadások, tiszteletadások és küldöttségek, hosszú lenne még felsorolni is. A végleges programot csak 5-én közölték hivatalosan, mivel mindvégig merényllettől, atrocitásoktól tartottak. Június 6-án pedig, amint épp a koronázási főpróbát tartották, lesújtó hír érkezett: a magyarországi

főkormányzósága idején sokak által gyűlölt Albrecht főherceg legkisebb gyermeke, a 18 éves Matild főhercegnő elhunyt. Még május 22-én szenvedett balesetet: normasértő módon „titokban” dohányzott, és amikor váratlanul rányitottak, ő a háta mögé rejtette az égő cigarettát. Ettől azonban meggyulladt a ruhája, a súlyos égési sérülésekbe végül – rengeteg szenvedés után – belehalt. Matild az uralkodópár anyai unokatestvérének, Hildegárd főhercegnének a gyermeke volt, halálhíre családjuk egészét – Sissit különösen – mélyen lesújtotta. Ferenc József testvérét, Miksát pedig a koronázás előtt két héttel végezték ki Mexikóban. Ezek után „lélekben” igencsak nehezen azonosultak a koronázás ünnepi hangulatával. Ráadásul az ilyenkor szokásos udvari gyász a többnapos ceremónia forgatókönyvét is erősen átírta.

A családi tragédiák fájdalmait megélve vajon eszébe juthatott-e Ferenc Józsefnek a koronázás napjára készülve, hogy ő mennyi szenvedést és családi tragédiát okozott a magyar népnek, a vértanúknak és családjainak?

Források:

1. Családi elbeszélések, saját élmények
2. Belföld: Az elfelejtett vértanúk
3. André Castlot: Miksa és Sarolta Habsburg pár Mexikó trónján
4. Múlt kor. Történelmi magazin. Az 1849-es megtorlás igazi arca
5. 24.hu. Magyarországot lefejezték 1849-ben
6. Francz Herre Ferenc József élete és kora
7. Eöttevényi Olivér: Ferenc Ferdinánd
8. Jászi Oszkár: A Habsburg –monarchia bukása
9. Zsigray Julianna: Erzsébet magyar királyné
10. Brigitte Hamann: Erzsébet királyné
11. Dr. Hermann Róbert : Az 1849-1850. évi kivégzések
12. Manhercz Orsolya: 1848–1849 traumájának felidézése az 1852-es császári utazás során
13. Rubicon-est: Forradalom és megtorlás – YouTube
14. Megtorlás az 1848-49-es forradalom és szabadságharc. - Változó világ 27 – 1999

Dr. KÉKES KATALIN

Egy orvosgénusz munkásságának világraszóló eredményei és hazai sikertelensége - Magyar génuszok sorozat

2023 augusztusában az Őskutatási Fórumon elhangzott előadás

Dr Kékes Katalin (Fotó: Szűcs Mara)

Ma egy olyan orvos génusznak állítunk emléket, aki megkaphatta volna a felfedezéséért a Nobel-díjat. Czeizel Endre (1935-2015) génuszságát méltatjuk a következő percekben. Egyetemet végzett, speciális szellemi adottsága a tudományos munkára való képessége, mely kiemelkedően eredményes volt. Amerikában neki ítéltek a Kennedy-díjat. Ezt azok vehették át, akik a világon a legtöbbet tették a gyermekek testi-értelmi fogyatékoságának megelőzéséért. Megkapta, mert elsőként igazolta a világon, hogy a kis folsavdagot tartalmazó magzatvédő vitaminnal a leggyakoribb és legsúlyosabb idegrendszeri fejlődési rendellenességek: a nyitott gerinc, és az agykoponya hiány első előfordulása, 90 %-ban megelőzhető. 1990-2013-ig 34000 egészséges gyermek világrajöttét tudta elősegíteni. Mint már elhangzott a génuszra jellemző, hogy a kreativitás segítségével a mesterségbeli tudás megszerzése után, eredeti addig nem ismert művet képes létrehozni.

Egy kis kitérőt kell tenni, mert tisztázni kell, hogy a természettudományos eredmények értékét, ugyan főleg a szakmabeli kortársak értik, végül a gyakorlati hasznosulás jelöli ki az értéküket. Az orvoslás folyamatosan változó tudományág. Az új kutatási eredmények és klinikai tapasztalatok révén egyre átfogóbb

ismeretek birtokába kerülünk, ezért a különböző terápiák és gyógyszeres kezelések is időről időre megújulnak.

Ebben a szellemben Czeizel Endre a legbüszkébb a magzatvédő vitaminra volt. Ez a kutatás bekerült a washingtoni Tudománytörténeti Múzeumba, ahol az orvostudományban mérföldkövet jelentő kutatások találhatóak meg. A magzatvédő vitaminról leírták szakmai körökben, pl. WHO és az USA Veleszületett rendellenesség-központjának szakemberei, hogy Semmelweis felfedezéséhez mérhető, mert az egész világ tekintetében évente több százezer rendellenesen születő gyermek életét menti meg.

A magzatvédő vitaminok egyszerűek – tudjuk, hogy a vitaminok jót tesznek az embernek, hát egy terhes nőnek szednie kell! Igen, csak rá kellett jönni, hogy itt nem általános vitaminhatásról van szó, hanem specifikus génhiba semlegesítéséről. Ezért olyan fontos a magzatvédő vitaminok összetétele és szedési időtartama.

Czeizel Endre egy külföldi úton megismertkedett egy gyermekgyógyász professzorral, Dick Smithells-lel. Ő azt kutatta, hogy miért van a tanulatlan, szegény nők gyermekeiben több fejlődési rendellenesség, mint a tanult gazdag nőkéiben. Rájött, hogy a válasz a táplálkozási hiányosságokban keresendő. A fogantatás után, 3.-8. hét között, ehhez elegendő mennyiségű és minőségű táplálék szükséges az éltető alapelemekből. Ezekkel kell kiegészíteni a táplálkozást a fogamzás körüli időszakban. Vizsgálatai igazolták ezt.

Ekkor Budapesten, Magyarországon már működött a Czeizel Endre által létrehozott Optimális Családtervezési Modell. Évente 2000 pár ment el erre, és ez jó lehetőséget kínált a

módszer kipróbálására. Akkor a Polivitaplex 8 és 10 volt forgalomban. Czeizel Endre kapcsolatban volt a svájci La Roche gyártó céggel, Czeizel utasításai szerint kellett nekik a vitamint összerakni. Ez lett a Czeizel formula (az Elevit, illetve a Pronatal).

A WHO-val kettős vakvizsgálatot végeztek. Hat év után a vizsgálat szignifikáns eredményt hozott. 5502 nő terhességét tudták értékelni. A placebót kapott csoportban 6 nyitott gerincű, vagy agykoponya hiányos gyermek született, a másikban egy sem! Ez 90%-os védelmet jelentett. A publikációt New England Journal of Medicine közölte le. A szerkesztőségi közlemény leírta, hogy a világon először történt áttörés a fejlődési rendellenességek megelőzésében! Idáig ebben csak reménykedni tudott a világ, de most a magyarok megoldották. Egy héten belül ott volt Czeizel Endrénél a BBC és a CNN! Magyarországon senki sem vette észre! A vitaminos csoportban a szívrendellenességek is kb. 40%-kal ritkábbak voltak, ez is jelentős!

Dr. Czeizel Endre (Forrás: <https://czeizelintezet.hu>)

Czeizel Endre és a kutatócsoportja, igazolta, hogy a fejlődési rendellenességek jelentkezésében a hiányos táplálkozás másodrendű. Az elsődleges okot a genetikai hibák jelentik. Amikor a fehérjék lebomlanak a szervezetünkben, aminosavak keletkeznek. Az egyik

az ún. metionin, ennek lebomlásából homocisztein keletkezik, ami mérge a szervezetünknek. Az enzimek négy génpár által irányítva gyorsan lebontják. Ezt segíti a folsav (B11 vitamin). A legfontosabb génpár MTHFR. Ha nem, vagy elégtelenül bontódik le a homocisztein, lelassul az idegcsőzáródás, így kialakul a nyitott gerinc és az agykoponya hiány. Az enzimek működését segítik B11, B6, B12, B2 vitaminok, így megszűnik a homocisztein túltengés, ezért nevezik ezeket a vitaminokat magzatvédőknek. A legfontosabb a folsav.

Czeizel Endre genetikus volt, hogy az lett, a géniuszságának köszönhető. Képes volt felismerni, „*új idők új dalait*” (Ady Endre), ugyanis Hruscsov az USA-ba látogatva rájött, hogy a mezőgazdaság a nagy termés hozamokat a genetikának köszönheti, ezért engedélyezte a Szovjetunióban, és a szocialista tábor országaiban a genetika működését. Czeizel látta ezt, és elkezdte tanulni a genetikát, mert úgy gondolta, hogy genetikusként többet tud tenni a magzatok élete védelmében. De kitől? Az 1950-es években, Sztálin- Liszenkó azt akarta, hogy 5 évente duplazzák meg a termést. Liszenkó ezt megígerte. A genetikusok tudták, hogy ez nem elhatározás kérdése. Czeizel Endre autodidaktaként elkezdte a genetika megtanulását.

Később kutatta a magzatvesztés (spontán abortusz) okát. Az elvetélt magzatok 50 %-ban súlyos kromoszóma rendellenességeket mutattak. Ennek a kutatásnak tudományos értéke és praktikus orvosi haszna is volt. A szomorú anyának ugyanis nemcsak jó szót tudtak mondani, meg is mutatták az okát: fogyatékos, szerencsétlen ember lett volna. A biológia kegyetlen törvényét el kellett fogadni: csak egészségesek születhetnek meg. Czeizelék célja a kromoszómában lévő gének működésének megértése volt.

A kutatásban, a munkában Czeizel Endre fáradhatatlan volt. Munkamániás. „Így tudom kihozni magamból a maximumot.” – mondta. Mindig úgy alakította az életét, hogy a munkamániáját kiélhesse. Persze nem volt más dolga csakhogy jó legyen a szakmájában.

A felesége Judit, akivel az egyetemen kezdődött a szerelmük, a házasságban három gyermekkel ajándékozta meg. 12 évig tartott a házasság. Később a társa Dóra nevezetű volt, kettős életet élt 79 évesen.

Tudta, hogy géniusz. Minden helyzetből fel tudott állni, ezt el is várta magától. Van egy görög mondás: „Akinek nicsenek elérhetetlen céljai, az nem éri el az elérhetőt sem.” Neki mindig volt célja.

Miért lett Czeizel Endre világszerte elismert ember és genetikus? Van-e orvosi tehetség? Önelemzése szerint az jellemezte, hogy ami másnak elég volt, neki nem. Ami másnak elfogadható volt, neki nem. Honnan kapjuk ezt a belső töltetet? Szülőktől, családtól, ősöktől? Apja festő-mázoló iparos, anyja varrónő volt. Orvos hozzátartozóról nem tudni. Ez már nemcsak genetika. A tehetség gejzíryszerű feltörése lehet.

Öt nagy teljesítménye volt:

- létrehozta a közegészségügyi genetikát: a Veleszületett Rendellenességek Országos Nyilvántartását és
- a Fejlődési Rendellenességek Kóroktani Monitorát,
- bevezette a genetikai tanácsadást.
- A világon először hozta létre Magyarországon a Családtervezési Szolgálat országos rendszerét.
- Igazolta a kisadagú folsav és a többi magzatvédő vitamin fejlődési rendellenességet kivédő hatását.
Ez a kutatás bekerült a Washingtoni Tudománytörténeti Múzeumba.

Legbüszkébb a magzatvédő vitaminra, a Czeizel-formulára volt.

— Létrehozta a Humángenetikai és Teratológiai laboratóriumot, ami a WHO Együttműködési Központja lett 1984-ben

A létrehozott Magyar Humángenetikai Társaságban Kiszely prof. lett az elnök, Schuler a titkár, és Czeizel Endre a titkár helyettese lett. Így kigolyózták az ország akkor egyetlen főállású genetikusát a Magyar Humángenetikai Társaságból. Sikertelenség, aminek a társadalmi rendszer volt az oka. Nem lett a Magyar Tudományos Akadémia tagja sem, mert ehhez, két akadémikus ajánlása volt szükséges és a párt jóváhagyása. Nem volt, aki ajánlotta volna. Az akkori mondás szerint: „Ha valakinek az Isten vagy a Párt már katedrát adott, előbb-utóbb ész is ad neki.”

Czeizel Endre ismert lett a TV-s előadások kapcsán. A médiaszereplés (Születésünk titkai, A jövőnk titkai, Az élet él és élni akar, Egészséget Mindenkinek) a genetika népszerűsítését és az ő ismertségét hozta. Ez tette lehetővé, hogy több emberen segítsen. Széles körben tudta őket tanítani, „nem középiskolás fokon.” (József Attila)

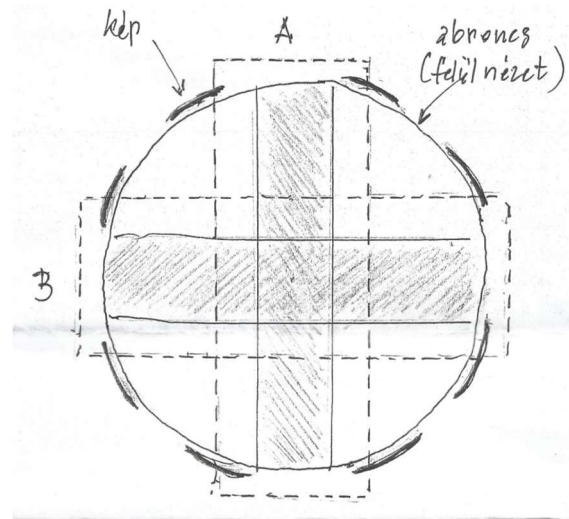
Az elhangzottak igazolták Czeizel Endre géniuszságát. Kiemelhető a karrierjéből, hogy 30 évesen kandidátus, 43 évesen „Dr.”, új kutatási területet honosított meg Magyarországon, a genetikát. Iskolát teremtett: közel 50 munkatársának vezette a tudományos kutató munkáját. Médiaszereplésével mindenki számára érthetővé vált a genetika. A magyar tudományos kutatás elismertségét vívta ki nemzetközi kooperációkban. Felfedezésével a kisadagú folsav megfelelő időben való alkalmazásával ma is több százezer gyermek születhet egészségesen.

Mindezek ismeretében tisztelettel tartjuk meg emlékezetünkben. Emberi vonásait, önzését, büszkeségét, különységét géniuszságként értékelhetjük.

Dr VÉGH TIBOR

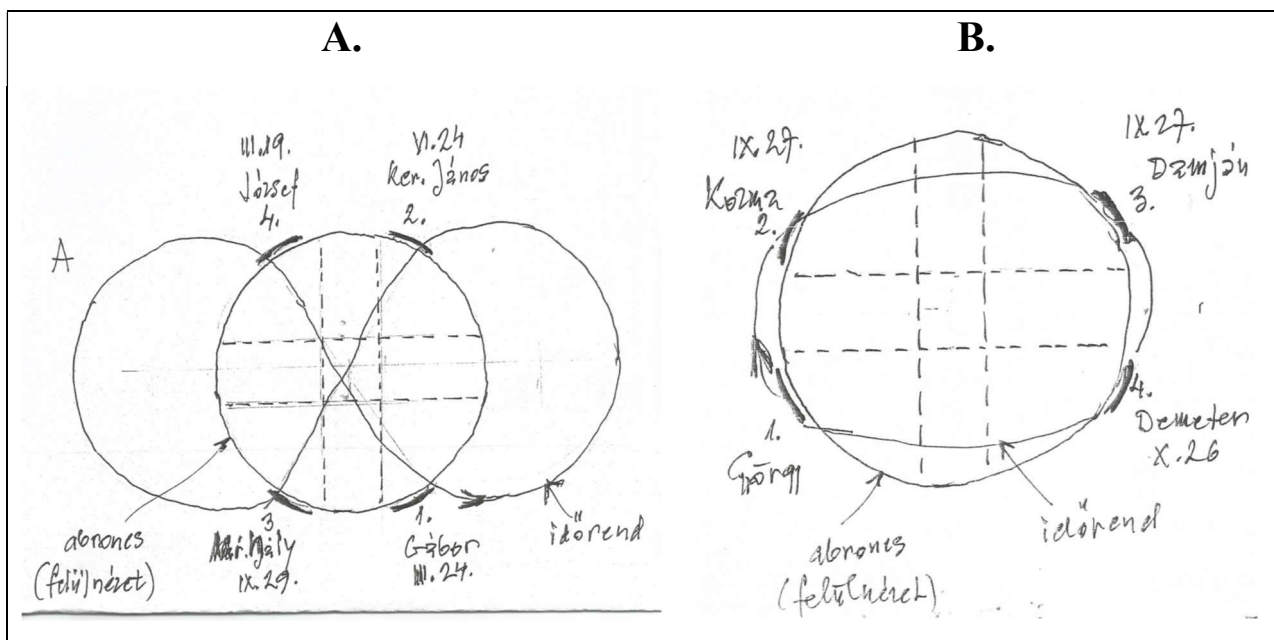
A Szent Korona abroncsa, képeinek szabályszerűsége

Úgy vélem, a Szent Korona abroncsán lévő 8 kép nem kezelhető, minősíthető, értékelhető egyöntetűen, ugyanúgy egyetlen szempont szerint. Az elől, a Krisztus-kép alatt levő két kép és hátul a Szűz- Mária-kép alatt levő 2 kép bizonyos szempontokból vizsgálva („közelállóság”, családi kapcsolat) összeköttetésben van a felettük levő ún. „kiemelt képpel, a Krisztus képpel és a Szűz Mária képpel. (Isd. ezt bővebben kifejtve az Ősi Gyökér 2022/1 sz.) Így az abroncson lévő ez a 8 kép – a pántok vonulatához igazodva két csoportot alkot: a (homloktól induló) hosszanti kereszt pánt mellett levők, és az erre merőleges (oldalirányú) keresztpánt mellettiek csoportját. (1. sz. ábra).

A Szent Korona abroncsa képeinek két csoportja

(A, B) és a csoportok tagjainak a pántokhoz igazodása (1.sz.ábra)

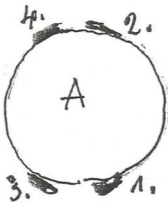
Az időrend megjelenítése a 2 csoportban

2. sz. ábrapár

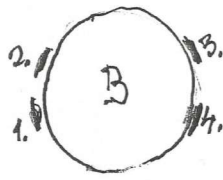
Hogy a 4-4 képen ábrázolt személyek névünepük szerint időrendi szabályszerűséget mutatnak, az már a 2000-es évek elején kimutattam. (Isd. pl. a 2005-ös „Mit üzen a Szent Korona” c. kb. 150 oldalas tanulmányom, mely

megtalálható a [www. nemenyi.net](http://www.nemenyi.net) könyvtárban.) (2.sz.ábra)

De most azt is észrevettem, hogy a 8 kép együttesen, azaz teljes körű időrendjünkben tökéletes szimmetriát mutatnak. (3. sz. ábra)

A

B

①	1.	Gábor	III.24.			
2			IV.24.	György	1. ②	② ④ ⑦ ⑤ — — 9 9
③	2.	Keresztelő János	VI.24.		3	ann = feltétele- zésem
4			IX.27.	Kozma	2. ④	
5			IX.27.	Damján	3. ⑤	
⑥	3.	Mihály	IX.29.			A Szent Korona abroncs? képeinek időrendi szabály- szerűsége és egyen- sége
④ ③ ⑧ ⑥ — — 9 9	7		X.26.	Demeter	4. ⑦	
⑧	4.	József	III.19.		8	
Σ ⑧					Σ ⑧	

↑
időrend
(esillagászati évkörzet szerint)

3. sz. ábra.

23. M. 14-15

3. sz. ábra

Mindenek abban van a jelentősége, hogy – sok más bizonyíték mellett – alátámasztja az abroncon hátul kicserélt 2 kép eredetijére vonatkozó, és vizsgálódásaim kiindulópontját képező feltételezésemet. (Szent József és Keresztelő Szent János)

A kicserélt képekre vonatkozóan több feltevés is létezik, az ún. „szakirodalomban”, de ha ezeket megpróbáljuk a Szent Korona eszmei szerkezetébe illeszteni, egyikük sem eredményez szabályszerűséget, nem tár fel újabb ismereteket a Szent Koronáról. Ezért tartom indokoltnak, hogy a fentieket röviden összefoglaljam.

Dr. habil GÖÖZ LAJOS

Gondolatok egy 6000 évvel ezelőtti vadászatról, a klímáról, a kőkorszaki kultúráról, pontosabban Ötziről

I. fejezet

Ötzi a „világtudomány” történetének egyik szenzációja, aki évezredekken át (hatezer éven keresztül) 20 méter vastag hóval, jéggel borítottan, az Ötztáli-Alpokban feküdt 3210 méter magasság-ban, a tengerszint felett. A felmelegedés következtében azonban napvilágra került. Először állt szembe az ember egy olyan tökéletesen konzerválódott lelettel, akinek a belső szerveinek épsége például azt is megőrizte, hogy halála előtt 24 órával mit evett.

Így Ötzi lehetőséget adott az orvostudomány számára, az archeológiai tudománynak, az anatómi-ai ismereteknek, mind e tudományok együttesének, hogy 3400 évvel Krisztus születése előtti időből épségi „állapotában” tanulmányozhassuk az emberi testet.

1. sz. kép: Ötzi

Az említett ételt például a világ tudományos laboratóriumaiban vizsgálva azt is bizonyították, hogy a megemésztett hegyi-kecske húsa bak-kecskétől származott. Elámulhatunk az emberi tudomány fejlettségi színvonalán. Sértetlenül kerültek elő a csodálatos és okos szerszámai, felszerelése, ruházata, gyógyszerei. Így tulajdonképpen a kőkorszaki, csiszolt kőkori társadalom gazdasági viszonyainak

szinte minden részletét sikerült feltárni. Ezt bizonyította ez a lelet.

Összehasonlítás végett: ez a test teljesen különbözik az úgynevezett „múmiáktól”; például egyiptomi, 13 fázisból álló mumifikálás (Kr. e. 1552-945) művészi, de anatómiailag ilyen értelemben kevésbé használható megoldásaitól. Az ausztrál Phitekusztól (ami kb. 3 millió éves) a perui, test nélküli kislány (az Ampató vulkán hamujától betemetett), Juanitától az archeo-biológusok nem sokat tanulhattak. De, itt állt Ötzi, akinek a gyomrában talált zöld növények vizsgálatánál az Innsbrucki Egyetem botanikusai, kutatói azt is megállapították, hogy melyik közeli réten található az a ma is élő növény, amit utoljára evett, és az milyen évszakban fejlődött ki, és mindezt mikor ette? Megállapították azt is, hogy 12 órával a halála előtt. Ez a botanikai intézet (tovább vizsgálva a gyomor tartalmát) 30 féle pollent is ki tudott mutatni, meghatározni, és visszakövetkeztettek a növények ma is fellelhető földrajzi helyeire. Ezek mind az Alpok déli lejtőin találhatóak ma. Moha-féléket is kimutattak a gyomorban. Ezt a Glasgow-i, angliai egyetemen elemezték. Kitűnő, magashegységi, antiszeptikus hatású mohaféléket mutattak ki, amelyek éppen a skóciai magashegységi régiókban is fellelhetők. A gabonafélékből két fajtát mutattak ki, ezen kívül azt is, hogy sokféle vitamint tartalmazó gyümölcsöt is fogyasztott halála előtt.

Ötzinél elvégzett vizsgálatok részletes – mondhatnánk – nemzetközi tapasztalatokat is eredményeztek. Például a fogai között megmaradt ételmaradékokat az ausztráliai Sydney Egyetem biológusai elemezték. A szájában érdekes lelet volt, hogy a rágógumihoz hasonló maradvány valamilyen növényzet gyümölcsének a maradványai, összeállva, szinte egy rágógumiszerű anyagot mutatott ki. A fogak közötti ásványi anyagok erőteljesen kalcium-karbonát, vagyis – mivel az egész vidék egy

óriási mészkő-formáció – ezzel összefüggésben a táplálkozás is olyan növényekből, maradványokból állt, ami igen magas mésztartalmat tükrözött.

Megállapították, hogy ez a hosszú ideig való, és fagyponthoz közelében lévő állapot, valamint a hóvastagság változásai bizonyos mumifikációt, természetes folyamatot eredményezett annyiban, hogy nagymértékű vízvesztés állt be a test szöveteiben. Ez eredményezte azt az óriási súlyvesztést is, ami a megtaláláskor ellentmondásosnak tűnt a kezdeti időben. (A vizet az izomszövetekből ki kellett vonni.)

Az Innsbrucki Egyetem Anatómiai Intézetében hónapokig tartó nemzetközi tudományos vizsgálatokat követően 1998. január 18-án a tetemét steril körülmények között elszállították a nem messze lévő olaszországi bolzanoi archeológiai múzeumba.

2. sz. kép: Az intézet látképe

A múzeum központi épületében kialakított külön épület részben műszakilag ugyanolyan klimatikus feltételeket biztosítva, mint amilyen körülmények között 6000 évig volt (-6°C fokos hőmérséklet, 98%-os páratartalmat biztosítva, a fertőtlenített sugárzásmentesített cellákat és vizsgálókat is beépítve helyezték el, a testfelületen egy folyamatos vékony jég-réteget is biztosítottak)

Még a kezdeti bemutatási időben a steril körülményeit betartva, szerencsére számomra is adódott lehetőség arra, hogy saját szememmel is láthattam. A múzeumlátogatók ma már egy különlegesen kialakított, 40x40 cm-es üveglakon keresztül megtekinthetik Ötzit, a nemzetközileg ismert látogatási múzeumi időben.

Auszbriából, 1998-ban az Innsbrucki Egyetem Anatómiai Intézetéből Ötzit átszállították az olaszországi Bolzanoi (Dél-Tirol) Archeológiai Intézetébe, ahol központi helyen kialakítottak egy 1200 m²-es épületrészt számára.

Ebben az intézetben van egész Dél-Tirol korai történetének minden eddigi feltárt, dokumentált anyaga az utolsó jégkorszaktól (Kr. e. 15000-res időtől) egészen Nagy Károly uralkodásáig (Kr. u. 800-as időig) összegyűjtött, feldolgozott anyaga.

Légkondicionált (18°C), 50 LUX-fényerővel megvilágított terem a látogatók számára készült.

Mint már előzetesen leírtuk, Ötzit egy 40x40 cm-es biztonsági ablakon keresztül lehet megtekinteni.

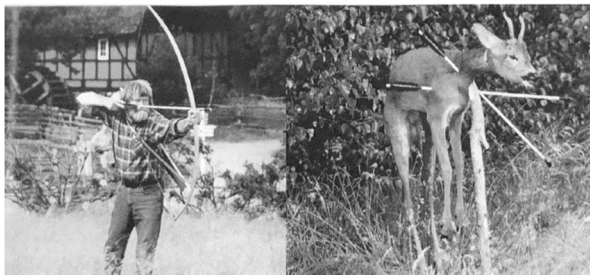
Az Ötzinél talált tárgyról, felszereléséről

A nála talált fejszének az anyagát – amivel a technikai archeológusok 45 perc alatt derék-nagyságú fákat is kivágtak (minden utólagos élezés nélkül) a fémösszetételét a laboratóriumokban elemezték (rézkor Krisztus előtt kb. 3500 évvel jelenik meg közép Európában).

A későbbi, Közép Európában Kr.e. 3500 évvel megjelent rézkor ismert fémötvözeteit is vizsgálták. A nála talált nyílvevzők hegye borotvaélesre, több szög alakzatban csiszolva készült. Tűzkőből, 12 cm hosszán süllyed be a hengeresen kialakított fa-furatába. A hegy kb. 6 cm hosszán állt ki a vevző végén. Az archeotechnikusok több példányt is vizsgáltak, és a hajszálpontosan azonos módon elkészített, zseniálisan kialakított nyílvevzőket elemezték és sok érdekességet is találtak. Például az új: a mai legmodernebb sportnyilakhoz hasonló elven épült fel, Tiszafából hajlították, 182 cm hosszú és 30-50 méterre is halálos lövést okozott (a próbák és a vizsgálat során ezt is igazolták). Az őzbak testén áthatolva tehát

sikerült így is bizonyítani, hogy tökéletesen megfelelt egy vadászember igényeinek. Az elért maximális távolság a nyílveszővel, amit ezzel a nyíllal lőttek (illetve annak pontos másolatával), 180 méter volt. Sajnos az íj húrját már nem találták meg.

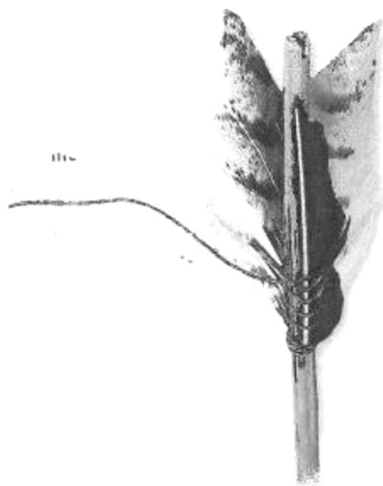
Az archeotechnikusok érdekes és meglepő felfedezést is tettek. A nyílvesző röppályáját stabilizáló madártollakat a levadászott madarak, nyulak beléből kialakított, kiszárított fonállal fűzték fel a nyílvesző végére. Még egy nagyon érdekes és igazolt felfedezésük is volt ezzel kapcsolatban. Tudniillik az, hogy nem azonos személy fűzte a nyílveszők végén a tollak egy részét, hanem az egyik balkezes volt, a másik pedig jobbkezes.

3. sz. kép: Ötzi íja, mint modell szerepelt a tesztvizsgálat során.

Ugyanabból a fából – Tiszafa – hajlított íjjal 30-50m távolságra halálos lövéseket könnyedén tudtak elérni, pl. 30 méterről, a 6000 évvel ezelőtt kialakított nyílveszővel az őzbakra.

Az íjveszővel 180m röptávolságot is mértek, teljesen a mai modern íjak karakterisztikáját tudták teljesíteni. Az íj felhúzásához, a 72 cm-es vessző kilövéséhez az ujjakra 28 kg-al egyenlő erő-súly volt kívánatos.

4. sz. kép: A rekonstruált Ötzi-féle nyílvesző

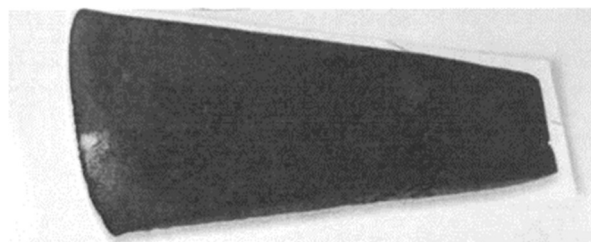
Végén a röppályáját egyensúlyba tartó tollak egerészölyv tollai voltak, azt gondosan felfűzték a vessző végére. Nem minden nyílveszőt azonos személy fűzte, erősített fel, az egyik balkezes volt.

5. sz. kép: A fegyver és szerszám, mint status-szimbólum

Ezeket a Tiszafákat az archeotechnikusok 45 perc alatt vágták ki Ötzi fejszéjével, a fejszét egyszer kellett élezni.

Érdekes volt a fejsze felerősítése a nyélhez, nem derékszögű volt, hanem az alábbi – maihoz hasonló formájú fejsze – a nyél folytatásaként került felerősítésre, úgy kellett használni, mintha egy nyeles-véső lenne.

6. sz. kép

Alakja 6000 év után sem változott. Ne felejtsük, ezek nemcsak szerszámok, hanem fegyvereként is használatosak voltak.

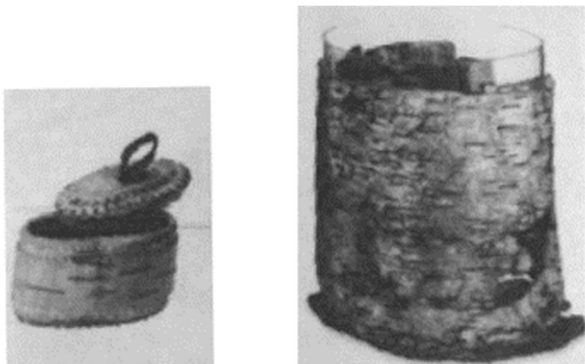

7. sz. kép: A fejsze és a medvebőr kucs mája

A fejsze úgy volt kialakítva, hogy a vágó szerszámot cserélni lehetett, ami nem csak, mint szerszám, hanem státusz-szimbólumként is

szerepelt, a Krisztus előtti periódusban (Kr.e.3000 évvel), hatalmi jelkép is volt.

A kucsma szinte hajszálra megegyezik a mai alpesi juhászokéval

8. sz. kép: 2 db Nyírfa-kéregből fonott dobozt is találtak a hátzszakjában, a jobb oldali volt Ötzié.

Érdekes, hogy 6 ezer év után az É-itáliai ajándék-boltokban pontosan azonos stílusú és anyagú – fonott kéreg háncsból készült – dohánytartó dobozokat ma is árulnak, a bal oldali képen az látható.

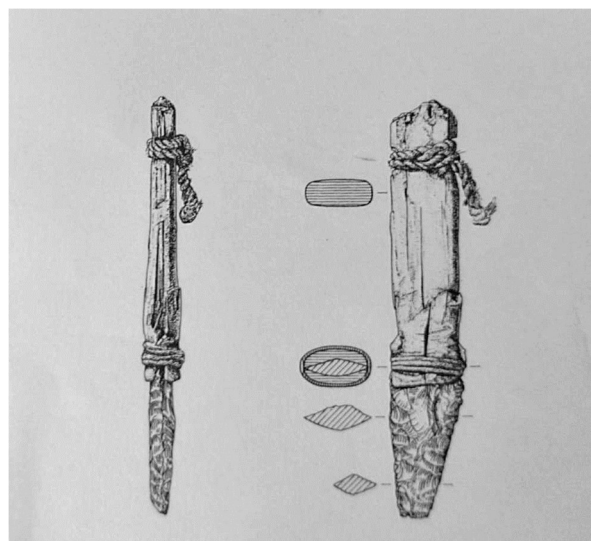

9. sz. kép: Ez a 6 ezer évvel ezelőtt megszerkesztett hátzszak

2 méteres, U-alakban meghajlított mogyorófa képezi a tartóvázat (napjainkban is már ezt az elvet alkalmazzák, 6 ezer év után rájöttek célszerűségére).

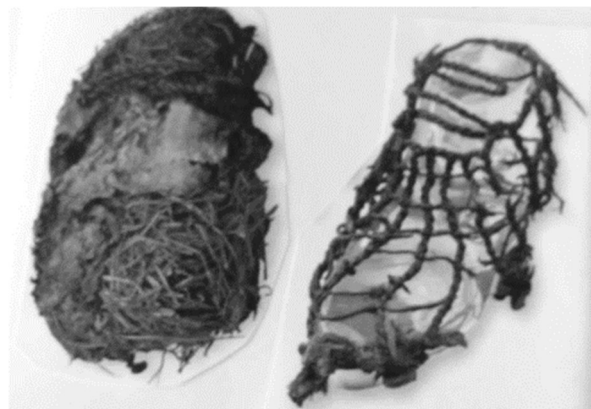
A vízszintesen kialakított keresztartók nyulak, madarak beléből kialakított, erős zsinetek segítségével kerültek rögzítésre.

Szintén külön tanulmányt érdemel Ötzi hátzszakja. Azért érdekes, mert a hátzszak ergonomiai szempontból a ma készült, és főleg a fiatalok számára nagyon kedves tartozéka a mindennapi életnek.

10. sz. kép: 13 cm hosszú, fanyelű tör-kés, borotvaéles tüzkőből pattintással kialakított vágó résszel

A ruházatról sokat lehet mondani. Teljes mértékben funkcionális, nagyon praktikus ruházata volt. A bőrnadrágját különböző állatok bőréből fűzték, mondhatnánk, varrták meg. Szűk nadrágok voltak, amelyek befelé az állatok szőrével voltak bélelve, és a különböző felfüggesztések a nadrágnak vagy a felső-, kabátyszerű ruházatnak is a nadrágszíjjal a legész-szerűbben, a klímának megfelelően voltak kialakítva.

11. sz. kép: Ötzi cipője

Mintájára a technikai antropológus hölgy kialakított többféle cipőt, papucsot.

A ballábas mutatja a zsineges vázat, jobb-cipő száraz fűből kitömött.

A rekonstruált darabok meglepően kényelmesek voltak, de esőben nem bizonyultak célszerűnek.

Külön tanulmányt érdemelne a „cipőjének” a felépítése és annak kialakítása. Volt egy elég erős, állati bőrből kialakított váza, mondhatnánk huzalrendszer, ami tartotta a cipőben lévő különböző kiszáritott fűvek szigetelő anyagát, és így alakították ki a cipőnek a különböző sziklás talajon való használhatóságát is; ez szilárdságot is adott a lábnak.

A sapkája meglepően használható és a hegyi birkatenyésztők, a mai havasi pásztorok által is használt típusnak ez a sapka szinte tökéletes mása. Fülvédővel ellátott, nagyon jó minőségű állatbőrből készült, amit 6000 év után is ugyan úgy használnak a magas hegy-ségi, mai juhtenyésztők.

Ezért érdekes számunkra és tanulságos Ötzinnek a megtalálása, és a különböző technikai felszerelésének a tanulmányozásával az emberi tudás, gyarapodásra utaló különböző tárgyak „beszélnek” tulajdonképpen a korról, az emberről. Nagy meglepetés volt – sok vonatkozásban – Ötzinél talált szerszámoknak, felszereléseknek a vizsgálata is. Nagyon gondosan, egy 46 éves, közösségében idős embernek számító kőkorszaki ember, akinél még a beszéd-kommunikáció lehetősége sem alakult ki teljesen, csak 1-2 ezer évvel később. Ötzi nagy haja, szakállá, de értelmet sugárzó arcki-fejezése nagyon sok segítséget jelent az emberi történelem kialakulása, s az ember fejlődése és alakulása vizsgálatában.

Ha csak azt vesszük, hogy Ötzi tarisznyájában nyírfakéregből készült, 2 kis hengeres doboz is előfordult, és az egyik dobozban antibiotikumokat tartalmazó, különböző növényi készítmények, maradványok voltak kimutathatók.

Össze tudjuk hasonlítani egy mai ember fizikai állapotát, testi felépítését a több ezer évvel ezelőtt élt emberrel? Ez a több ezer évvel ezelőtt élt ember testén található tetkók (vagyis bőrébe belekarcolt jelek), mind

kiolvashatók. Ugyan így tudjuk azt, hogy hány kilogramm volt, hányas cipőt viselt, és még milyen volt a magassága eredetileg és a mumifikálódás következtében pl. mennyire csökkent ez a magasság, viszonylag meglepően keveset. Megállapították azt is, hogy nem volt tetű a hajában.

Ötziivel kapcsolatban egy érdekes jelenség is volt. Az anatómiai vizsgálatok azt mutatták ki, hogy a nemi szerve teljesen hiányzik. Erre vonatkozóan különböző fantazmagóriák születtek. Ugyanakkor még azt is meg kell állapítani – ami utólag nagy meglepetést is keltett –, hogy Ötzit tulajdonképpen hátulról lenyilazták, megölték. Azt, hogy hátulról történt a támadás, és ennek a vadászó ősembernek a halálát okozó lövés lehetett a valódi halál oka. Tehát a különböző maradványok arra is utalnak, hogy Ötzi harcolt az életéért. Tehát ez a lövés hátulról történő, nagyméretű nyílvesző – aminek borotvaéles tűzkő élekkel a vessző végén – áthatolt az emberi testen, váltotta ki a halált. Ez egy közelharcra utaló egyéb jelekkel együtt, tulajdonképpen mondhatnánk, valami kőkorszaki „gyilkosságnak” a felderítését is jelentheti.

A bolzanoi kórházban a főorvos az alapos vizsgálatok során, a hátán lévő sebek alapján megállapította, hogy még fémdarabok vannak hátul a bőr alatt, a hát bőrében. Feltárultak, a részletes vizsgálat még meg is erősíti, hogy tragédia történt a maga korában.

Furcsa szituáció: mikor Ötzit megtalálták, a kezében egy éles kődarabot szoroson, görcsösen szorított, haláltusájában az ujjai olyan mereven zárták ezt a követ, hogy csak később az orvosok tudták kiszabadítani, abból a görcsös, halálos szorításból.

Izgalmas rejtélyek sora, kérdőjelek tömegét hozta elénk. Óriási fájdalmat okozhatott ez a körülmény, a harc, a kezében lévő borotvaéles kövek és az anatómiai elemzések utalnak arra, hogy ez az esemény tulajdonképpen erőszakos halál igazolását adja. Ez a 46 éves ember (a rádiókarbon vizsgálatok alapján állapították meg pontosan a korát) idős tagja volt az ő emberi közösségének, hiszen – mint említettük – ez a kor nagyon idős személyiségnek számított.

Külön tanulmányt érdemelnek az egyéb felszerelések. Pl. a baltája – mint már említettük – ami 99,7%-ban tiszta rézből készült. Bizonyos mértékű ezüst tartalmat is megállapítottak az anyagban, sőt ként is kimutattak benne, az analitikai vizsgálat során. A fejszének a felerősítése a maitól eltérő volt, mivel úgy készült, hogy a fejsze élét és a fejszének az alakját is fixen és rugalmasan tudják használni. A tör, valamint a fejsze és a többi szerszám is teljes mértékben szinte használható formában került elő. Nagyon rövid idő alatt a technikai archeológusok ezzel a fejszével, valamint különböző szerszámok módozataival számos élő fát vágtak ki, mint a képen látható volt, ezen kívül ezekkel a feldolgozást igénylő munkálatokat lehetett elvégezni, és ez szükséges volt a faházak, vadászfelszerelések elkészítéséhez. A tör vágóéle borotvaélesen pattintott kvarcféleség, flint.

Egy külön kérdés az is, hogy vajon mikor, az év mely szakában halhatott meg Ötzi? Ezt elég pontosan meg lehet állapítani a növényi maradványok állapota, és a még meglehetősen ép növényi levelek állapotából. A megállapítás eredménye az volt, hogy Ötzi valószínű a korai nyári időszakban vesztette el életét.

Milyen idős volt Ötzi, pontosan?

A megállapítás szerint (± 5 éves intervallumot kell figyelembe venni) a kort 45,7 évesnek határozták meg a kutatók. Ez az Ötzi korábban, tehát a csiszolt kőkorszaki kornak a társadalmában – az eddigi tapasztalatok és becslések alapján: Ötzi élettartama 45,7 év, meglehetősen idős kornak számított.

Közben nem gondolunk arra, hogy ma is van olyan közösség (jelenleg is) földünkön (csak példaként említsük meg, hogy a 150 milliós afrikai államban, pl. Nigériában a várható életkor 47 év). A várható életkor a nőknél általában mindig magasabb, de ott, a nők várható életkora is csak 1. évvel több mint a férfiaké (hasonlóan a magyarországi adatokhoz). Ugyanakkor pl. az USA-ban férfiak esetében 75 év, míg a nőknél 81 év. De, hogy még egy példát említsünk, pl. Angolában még ma is csak 37 év a várható életkor a férfiaknál és a nőknél 40 év. Magyarországon a férfiaké: 77,5, nőké: 78,5 év.

Ötzi életkorával kapcsolatban és anatómiai vizsgálatok eredményeképpen sok egyéb megállapítást is tettek, így például Ötzi magassága (az összes vizsgálat igazolja ezt) kb. 160 cm volt. Ez meglehetősen magasnak vehető a kőkorszaki emberek eddigi feltárt adataival összehasonlítva.

A cipője mérete 38-asnak számítható a mai mértékegységek szerint. A szeme színén is vita volt, kék színűnek állapították meg. Az eredeti súlya 50 kg lehetett. Ez óriási mértékben szenvedett csökkenést, éppen a már említett a kiszáradás következtében.

Ötzi meglehetősen furcsa helyzetbe került évezredek alatt, arccal szorosan a sziklafal felé volt beszorítva a testhelyzete. Ebben az állapotban hosszú ideig rögzülhetett. Ez a helyzet – a ránehezülő súlyoktól és még egyéb hatásoktól – azt is elszenvedte, hogy például a test többi részén (így a fülénél is) olyan deformációk jelentkeztek, amit utólag ez a kényszerállapot alakított ki.

Érdekes volt Ötzi arcának a rekonstrukciója: ezt még az amerikai, híres FBI kriminálisztikai szakemberek is vizsgálták, és több dimenzióban való ábrázolási lehetőségeket is elemeztek. A koponyaalkat, és ezen kívül a fajmeghatározás is értékelve volt. A végén lényegében egy meglehetősen intelligens arcban állapodtak meg. Ilyen vonatkozásban nehéz megmondani, hogy a gleccserek kialakulásának korszakában az itt élő emberek hasonló, mai arcfelépítése tekintetében milyen folyamatok játszottak közre. A rekonstrukció azt bizonyítja, a körülményeket is figyelembe véve és a deformációkat vizsgálva, hogy egy intelligens arcú emberről lehet szó a kőkorszaki emberábrázolások sorában is.

Ejtsünk néhány szót Ötzi környezetéről. Előljáróban jegyezzük meg, hogy nagy szerencséje van Európának – sok kontinensről irigykedve gondolnak ránk –, hogy e csodálatos tájjal, sziklafalakkal, 3000 métert meghaladó hegycsúcsokkal kialakult egy gyönyörű hegyvidék és ez az Alpok. Ez éppen Európa közepén fekszik. Úgyis hívjuk Ötzit, hogy a „jégember”, az Alpok déli lejtőjén élt.

Cholnoky a nagy földrajztudósunk az Alpokat Európa tetejének nevezte. Ez a csodálatos vidék több millió turistát vonz, akik nyáron és télen kirándulni vagy síelni, felkeresik ezt a tájat.

Az Alpok lejtőin, már a korai kőkorszakban megtelepedett az ember. Főleg vadászattal, földműveléssel, faiparral, sőt – mondhatnánk – később cserekereskedelemmel is foglalkoztak. Az Alpok déli lejtőjéről/területéről az északi területre történő kölcsönös átjárás is hamar kialakult.

Itt élt tehát Ötzi. Az Alpoknak egy része, pontosabban a keleti része, az Ötztáli-Alpoknak nevezett nyúlványokkal jellemezhető. Ezért is az Ötzi az Ötztáli-Alpokra utaló név. Innen indult el tehát annak idején – halála előtt – vadászni, mintegy 3400 évvel korábban, mint Krisztus született.

Ezeket a meghatározásokat manapság már hajszálpontosan rádiókarbon-mérésektől kezdve a legkülönbözőbb egyéb igazolásokkal tudjuk hónapról-hónapra, szinte napi pontossággal meghatározni. Így az eseményeket is helyesen lehet időben értékelni. (A keresztény időszámítás kezdete Jézus Krisztus születésének hagyományos időpontja az 0. év – egy szkíta származású római apát ezt számította ki Krisztus feltételezett születési idejének utólag, 525-ben. Így jelöljük a Kr. előtti vagy Kr. utáni dátumokat. (Az angolok A.D. = Anno Domini Krisztus után, - Kr. u. – az az idő-számításunk szerint i.sz. Krisztus előtt, Before Christ, B.C. – Leegyszerűsítve tehát: szinte az egész világon elfogadva az angol jelölést Kr.e. = B.C., Kr.u.=A.D., azaz Before Christ, Krisztus előtt és AD = Anno Domini, azaz Kr.u., Krisztus után vagyis i.sz., időszámításunk szerint.)

A mellékelt időtáblázat szerint Kr.e. és Kr.u. jelölést alkalmazzuk.

A klímaváltozások következtében több jégkorszak is kialakult az említett időszak után is, valamint előtte is, aminek a pontos meghatározását számos tudomány (a meteorológia, a geológia, valamint a földrajztudomány) igazolja. Ekkoriban alakultak ki a magashegységi övezetekben a jégárak is, a gleccserek, amelyek most, a felmelegedés következtében

megengedik, hogy a gleccserek alatti területeket is ma már tanulmányozhassuk, és ennek a következtében a kiolvadás megindulásával sok érdekes jelenség is előfordul.

Éppen egy nyíregyházi legtehetségesebb egyetemi hallgatóm halála is sajnos erre utal, (egy természetjáró orvos család lánya), németországi vőlegényével gleccser-sízésre indult el, de eltűntek egy jégszakadékból. Nem tudtak életjelet sem adni (pedig volt mobiltelefonjuk is), feltételezhető, hogy bezuhantak egy mély gleccser-szakadékba, azóta sem tudunk róluk. Sajnos elég gyakori ma már, a gleccserekben szakadékok törések alakulnak ki, és a gleccserek alatt néha több kilométer hosszú alagutak is képződnek a kiolvadást követően. Ez nagyon szép és érdekes turistalátvány, de nagyon veszélyes is, erről személyes emlékeim vannak. Szomorúan emlékezünk meg mindig e hallgatónk halálával kapcsolatban erről a jelenségről.

12. sz kép: A szakadékokkal tagolt Rhöne gleccser az Alpokban, Van olyan, aminek mélysége meghaladja az 50 métert, lehetetlen belőle kimenekülni.

Nemcsak az Alpokban, hanem máshol is (pl. Szibériában), mikor nagy mamutcsordák éltek, és a jégkorszaki időben sok el is pusztult, egész csordák zuhantak a jégárak hatalmas szakadékaiba, és a kutatók megtalálván ezeket, még enni tudtak a mamutok konzerválódott húsából, és senkinek nem lett ettől baja. A jég tehát csodálatosan konzerválta ezt az időszakot, élővilágával együtt. Nemrégiben (pl. Norvégiában) egy bronzkorszakból származó mondhatnánk „sífelszerelés” is napvilágra ke-

rült. Jóval az Északi-Sarkkör feletti Grönlandnak az elnevezése is árulkodó, hiszen Zöldföld angolul (tehát zöldellő mezők voltak a területen, Grönland hatalmas területén), még szőlőt is műveltek, holott a szőlőnek – mint tudjuk – a felső termelési határa ma kb. Lengyelország. Tehát ezek törvényszerű dolgok, amelyeket pontosan tudja a tudomány igazolni.

Ötzi vadászatra való indulási időpontjától nem sokkal korábban a mai szép Londoni-medencében (ahol a széles Temze folyik), és ligetes erdők találhatóak, még akkor 1000 méter vastag jég borított mindent, az egész medencét. Sőt, egész Nagy Britanniát, csak lent, egészen keskeny sávban volt szárazon a kontinensnek egy csekély része. Ez a jég elborította akkor egész Észak-Európát. Dániában gyönyörűen feltárt jelenségekkel is igazolható ez az egykori vastag jégtakaró. Mi még ugyan nem élünk akkor a Kárpát-medencében (több mint ezer évvel ezelőtt), de a Kárpát-medencéig kb. a Magas Tátra vonaláig is lehúzódott ez a jégtakaró. Tehát a klímaváltozás – amit most nagyon sokan teljesen félre magyaráznak, és az emberek szennyező életformájával igazolnak – e tekintetben teljes hazugság. Félrevezetés, amit különleges gazdasági, sőt politikai érdekek diktálnak, és mint okot, az emberek kizárólagos bűneként aposztrofálják. Holott az emberek nagy harmóniában voltak és éltek a természettel, kihasználva az akkori idők klímaváltozásait és a lehetőségeket is saját javukra fordították.

IRODALOM

- Angelika Fleckinger: Ötzi, the Iceman. Folio Vienna/Bolzano South Tyrol Museum of Archaeology, Bolzano. Translation: Graint Williams ISBN 978-3-85256-244-5.
- Egg, Markus: Die Gletsch vom Ende der Steinzeit aus den Ötztaler Alpen. Mainz, Verlag des Römisch-Germanischen Zentralmuseums, 1993.
- Héjjas István: Hogyan csináljunk energia váltságot, (kézirat) megjelenés alatt
- Lóránt Károly Világvége helyett. Tények a klímaváltozásról és a megvalósítható klímapolitikáról, Századvég kiadó Budapest 2022
- Miskolczi Ferenc: Az éghajlat önszabályozása, Klímaelmélet Hegedüs István magyarázataival. Püski Kiadó Budapest 2022 ISBN 978-963-302-3280-0
- Rastbichleir Zissering, Elisabeth: Der Mann im Eis. Die Fundgeschichte. Innsbruck. University Press, 2006.
- Sulzenbacher, Gudrun: Von Büchermachen. Wie Ötzi in Bauch kam. Wien/Bozen, Folio, 2005.
- Szarka László Csaba: Elektromágneses geofizika föld és környezettudomány MTA kiadásában Budapest 2014, Nyomasztó klíma, Akadémiai Székfoglaló előadás 2023 Budapest

A tanulmány folytatását (II. és III. fejezet) a következő számban olvashatják.

FRIEDRICH KLÁRA

Zoltán Sándor unitárius lelkész által festett asztal, láda és szék rovásfeliratairól

Alapgondolat:

„Magyar! Durva erőszak megsemmisítheti földi javaidat,
de lelked javából fakadt szellemi kincseidet el nem tiporhatják
soha. Őrizz meg, újíts fel minden szépet s jót...”

Zoltán Sándor, 1939

Bara Júliától (PhD, művészettörténész) Czirkák Károly maroshévízi helytörténész közvetítésével jutottak el hozzám fényképek egy erdélyi festett bútor asztalának rovásfeliratáról. Később, nagy örömmel Júliától egy festett láda és egy szék rovás feliratának fényképét is megkaptam.

Bara Júlia leveleiből a következőket tudtam meg:

„A Homoród-menti motívumokkal díszített festett asztal, továbbá egy szekrény és egy szék 1939-ben készült sófalvi (Hargita megye) megrendelő számára. Az asztal 1943-ban Budapestre került és még ugyanebben az évben egy hozományos ládával és két székkal egészült ki. Az 1939-ben készült asztalon, az 1943-ban készült székek egyikén, valamint a ládán rovásfeliratok vannak.

A feliratokat készítő Zoltán Sándor homoródszentmártoni unitárius lelkész, nagy műveltségű egyházi író, aki bútorfestéssel, valamint a Homoród - menti régi festett bútorok motívumkincseinek gyűjtésével is foglalkozott. A rovásírásos emlékek is érdekelhették, ismerhette, esetleg másolhatta is ezeket. Egy apró adat: Pálffy Márton „Az énlaki és konstantinápolyi rovás-betűs felirat” című tanulmányában említi, hogy kikérte Zoltán Sándor homoródszentmártoni lelkész véleményét az énlaki felirattal kapcsolatban.¹

1932-ben 3000 lej bírság megfizetésére ítélték Zoltán Sándort, mivel hittanórán lediktálta a Himnusz szövegét. Egy alkalommal egyik prédikációja miatt is letartóztatták.

Az asztal 80cm magas, 100cm hosszú, 60cm széles. Kékre festett kávája 9 cm széles,

ennek négy oldalán futnak körbe a kb. három centiméteres betűk. Az asztal lapja rétegelt lemez, a többi része fa. Néhány részen látszik, hogy fenyő, de a fenyő mellett lehet, hogy más faanyagot, például gyümölcsfát is használtak. A láda teteje is rétegelt lemezből készült (külső oldala cserélve lett), a többi része fenyő.”

Itt köszönöm meg Bara Júliának az adatokat, a számomra megtisztelő lehetőséget a rovásírásos szövegek olvasatának elkészítésére, a betűk párhuzamainak elemzésére, és azt is, hogy a közzététel engedélyezésével gyarapította a megismerhető, tanulmányozható rovásfeliratok számát.

Az asztal szembenézeti fényképe, káváján rovásbetűkkel (Fénykép: Bara Júlia)

Mindhárom felirat (asztal, láda, névjel a széken) a székely-magyar rovásírás betűivel készült, ezek néhány kivétellel a hiteles, történelmi betűsorokban megtalálhatók. Ferenczi Géza történész-régész, székelyudvarhelyi múzeum igazgató (1927-2007) javasolta, hogy az 1803 előtt keletkezett szövegek és betűsorok minősüljenek történelmi rovás emlékeknek. Ebbe az időszakba ugyan ez a festett bútor nem fér bele, de mint lejjebb kimutatom, a betűknek bőségesen vannak kapcsolódásai 1803 előtti rovás emlékekhez.

¹ Pálffy Márton: Az énlaki és konstantinápolyi rovás-betűs felirat. In: Keresztény Magvető 1934, 4-5. füzet, 221.

A betűk száma:

Az asztal felirata 201, a ládáé 204, a széké 2 betűből áll.

Jelzések:

A festő a szavakat pontokkal választotta el, a mondatokat pedig nyolc szirmú virággal, fekete színnel. Az olvasatnál a napjainkban használatos írásjeleket alkalmazom. Az olvasat kétszer jelenik meg, egyszer a szövegben, ahol vastag, dőlt betűvel jelzem a különleges **E** betűket, amelyek zárt **Ě**-re, vagy **Ö**-ző nyelvjárássra utalhatnak. Másodszor a képek felett nagybetűkkel, a nyelvjárási jelzése nélkül.

Az asztal és a láda betűsora:

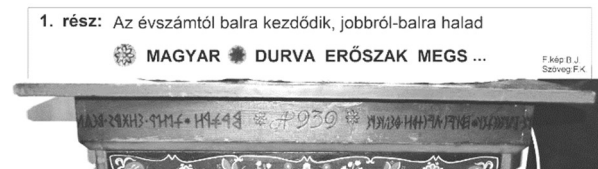
ÁBÉCÉK 1.			
ASZTAL	LÁDA	ASZTAL	LÁDA
A: 4, 4	4	J: 1	1
A': 7	7, 7	K: 0 sáo elején	0 sáo elején
B: Y	X, Y	K: 2 sáo végén	2 sáo végén
C: NINCS	NINCS	K: 1 sáo bős	1 sáo bős
CS: 7	H	L: A	A
D: 4, +	+	LY: NINCS	NINCS
E: 2, 3, 7, 7	2	M: 8	8
É: 3	7	N:), J	)
F: 0	0	NY: NINCS	NINCS
G: A	A	O: 4, 3	4, 3
GY: 4	4	Ó: 0	0
H: X	X	Ö: 3, 3	3, 3
		Ő: K, X	K*
		* összerovásban	

ÁBÉCÉK 2.			
ASZTAL	LÁDA	ASZTAL	LÁDA
P: 4, 3	4, E*	U: M, M	M
R: H	H	Ú: M	NINCS
S: A	A	Ü: NINCS	H
SZ: I	I	Ű: NINCS	NINCS
T: Y, Y, Y	Y, Y, Y	V: M	M
TY: NINCS	NINCS	Z: H	H
		ZS: NINCS	NINCS
		* ÖSSZEROVÁSBAN	

A rovásfelirat olvasata:**1. rész:**

Galambos, virágos, 100 cm hosszú oldal. A szöveget az évszám osztja ketté. Az 1. rész az évszám bal oldalán kezdődik és jobbról-balra halad:

MAGYAR! DURVA ERŐSZAK MĚGS...

2. rész:

Bal felőli rövidebb, 60 cm - es oldal:

mĚgsĚMMISÍTHETI FÖLDI JAVAJDAT, DE LĚLKĚD JAVÁBÓL FAK... (folytatódik a 3. oldalon)

3. rész:

A galambos, virágos első oldallal párhuzamos, 100 cm hosszú, fiókos oldalon lévő felirat. A kerek lyukak a fiók fogantyúinak rögzítéséhez tartoznak. Hosszúsága miatt a képen lévő szöveget három részben mutatom:

fakADT SZELLĚMI KINCSEIDET EL NEM TIPORHATJÁK SOHA. ŐRIZZ MĚG, ÚJITS FĚL MINDĚN SZĚPET S JÓT, (A)MI

3. rész: Az első oldallal párhuzamos, hosszabb, fiókos oldal

4. rész:

Jobb felőli rövidebb, 60 cm. - es oldal:

ŐSEINK ÖRÖKE (öröksége) S ATTÓL SOHA EL NE FORDULJ, FÉLD A (folytatódik az első, virágos, galambos oldal jobb felén)

5. rész:

Befejező rész. A szöveg visszatér az első oldalra, a festő nevével és a két nyolc szirmú, piros virág között lévő évszámmal fejeződik be:

TE ISTÉNEDÉT. ZOTÁN SÁNDOR FÉSTETTE, 1939.

Az asztalon lévő szöveg tehát folyamatosan: MAGYAR! DURVA ERŐSZAK MEGSEMISÍTHETI FÖLDI JAVADAT, DE LELKED JAVÁBÓL FAKADT SZELLEMI KINCSEIDET EL NEM TIPORHATJÁK SOHA. ŐRIZZ MEG, ÚJITS FEL MINDEN SZÉPET S JÓT, AMI ŐSEINK ÖRÖKE, S ATTÓL SOHA EL NE FORDULJ! FÉLD A TE ISTENEDÉT! ZO(L)TÁN SÁNDOR FESTETTE, 1939.

Megjegyzések:

1. részhez: . A „durva erőszak” kifejezéssel Zoltán Sándor a trianoni döntést követő magyarellenes intézkedésekre és elrománosítási törekvésekre utal.

3. rész utolsó szavához: Kezdetben arra gondoltam, hogy a **MI** szócska egy névjel, a bútorfestő annak a névjelét írta oda, akitől a szép idézetet vette. Bara Júlia azonban kiderítette, hogy a bútor festője Zoltán Sándorral, a neves székely egyházi íróval, unitárius lelkésszel

azonos, aki valószínűleg maga írta a szöveget. Tehát Júliának ésszerű az a felvetése, hogy a **MI** tulajdonképpen vonatkozó névmás és a 4. rész első szava elé illik: **AMI ŐSEINK ÖRÖKE** ...

Az „ÖRÖKE” szóhoz a következőt találtam a Czuczor-Fogarasi szótárban: „*Vagyokra birtokra vonatkozólag, ami valakinek kiholta után természeti vagy törvényesen kijelelt utódára száll által, apáról fiúra, unokára stb. átmenő jóság. Ez nekem ősi örököm. Másnak örökét erőszakkal elfoglalni. Szokottabban ugyan az örökség használtatik, de hogy az örök valóságos főnév, kitűnik az örökös származékból, mely oly személyt jelent, kinek öröke van...*” (1862)

Ballagi Mórnál hasonló értelemben, pl. „*atyai, anyai örökét elpazarolni...*” (1873)

5. részhez: A festő vezetéknevéből egy **L** betű hiányzik (ZOTÁN), amelyet vagy a helyi kiejtés miatt hagyott ki, vagy véletlenül. Majd látjuk, hogy a ládán teljesen kiírta a nevét.

A láda felirata

A felirat az 1943-ban készült láda fedelének belsején helyezkedik el. (zárt **ë** vagy **Ö**-zés jelölése vastagabb, dőlt kisbetűkkel)

Fénykép: Bara Júlia)

EZT A LÁDÁT S VELE EGYÜTT KÉT SZÉKÉT HOMORÓDSZ ÉNTMÁR TONI ZOLTÁN SÁNDOR FESTETTE BUDAPESTÉN SZÜLŐFÖLDJE FÉLSZA BADULÁSÁNAK HARMADIK ESZTENDEJÉBEN RÉGI TULIPÁNOS LÁDÁK MINTÁJÁRA. SEGÍTSE AZ

ISTEN E LÁDA GAZDÁJÁT BÉCSÜLET-
BEN JÓVAL TÖLTSE
A LÁDÁJÁT

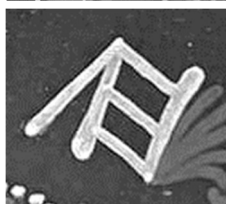
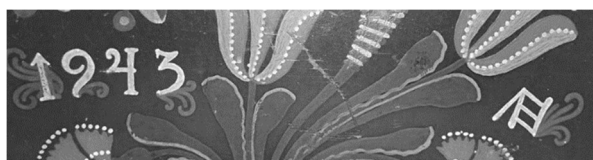
A szöveg folyamatosan:

EZT A LÁDÁT S VELE EGYÜTT KÉT
SZÉKET HOMORÓDSZENTMÁRTONI
ZOLTÁN SÁNDOR FESTETTE BUDAPES-
TEN, SZÜLŐFÖLDJE
FELSZABADULÁSÁNAK HARMADIK
ESZTENDEJÉBEN, RÉGI
TULIPÁNOS LÁDÁK MINTÁJÁRA. SE-
GÍTSE AZ ISTEN E LÁDA GAZDÁJÁT BÉ-
CSÜLETBEN, JÓVAL TÖLTSE A LÁDÁ-
JÁT.

A „szülőföldje felszabadulásának 3. esztendejében” kifejezéssel Zoltán Sándor az 1940-es 2. bécsi döntésre utalt, amelynek során Erdély egy része és benne Székelyföld is visszakerülhetett a magyarsághoz az 1947-es párizsi békeszerződésig (amelynek következtében a magyarság további területcsonkítást szenvedett el).

Széken lévő névjel (monogram):

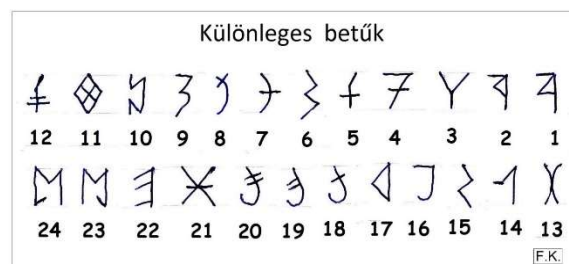
Z és **S** összerovással: Zoltán Sándor. Csak az egyik széken van felirat.

A szék felirata az évszámmal, a névjel kiemelve

A különleges betűk párhuzamai:

Az asztal és a láda feliratának van néhány különleges, az általánosan ismerttől eltérő betűje, ezek részint helyi hagyományból, részint az itt következő párhuzamokból erednek. (A párhuzamok teljes felsorolása külön tanulmányt igényelne).

1, 2. Á – asztal, láda:

Tar Mihály omori (Temes vármegye) polgár, rovás terjesztő 1902-es deszkarovása (Sebestyén 1909/317).

3. B – asztal, láda:

Dobai István 1641-es ábécéje, **T** hangértékkel. Tar Mihály ábécéje, 1900 táján, **B** hangértékkel. Vargyassy Márton rovásírás kutató, terjesztő ábécéje, 1927 táján, **B** hangértékkel.

4. CS – asztal:

Ennek párhuzamát **CS** hangértékkel nem találtam meg. Benkő Elek régész közli 1693 tájáról Cserei Mihály történetíró ábécéjét, amely kacskaringóval kiegészítve hasonló, hangértéke azonban **D**.

Szegedi Zsigmond ábécéjében hasonló jel, két vonallal áthúzva, hangértéke: **GY** (Zsupos, 2005).

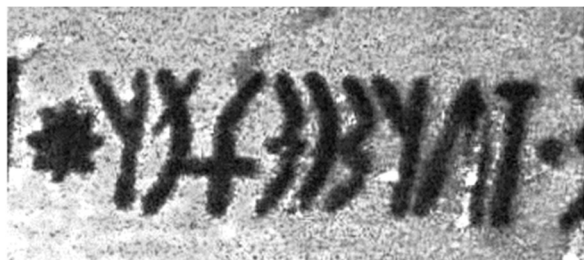
5. D - asztal:

Thelegdi János betűsora (fogarasi másolat), Kájoni János másolata Thelegdiről, (hajlított változat), Tar Mihály, Vargyassy Márton ábécéi.

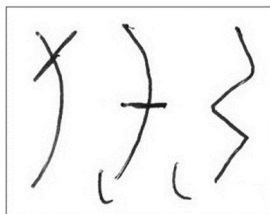
6, 7, 8. E - asztal:

A szokásos **E**-n kívül három különleges **E** van. Ezek tájszólási jellegzetességet jeleznek, zárt **ĕ**-t, vagy zárt **ĕ** helyén ejtett **Ö**-t.

Szondi Miklós tanár, rovásírás oktatónak, aki **Ö**-ző nyelvterületen született, próbaképpen elküldtem a különleges rovás **E** betűkkel írt szavakat - de csak latin betűkkel, tehát nem látta rovásírásos szöveget. Kivétel nélkül ott jelölte az **Ö** ejtést, ahol Zoltán Sándor a különleges **E**-ket használta.

A Az *ISTENEDET* szó
E betűi

9. É - asztal:

Cserei Mihálynál 1693 táján *E*, Tar Mihálynál 1900 táján *É*. Faulmann hun-szkíta ábécéjében *J* hangértékkel (1880/504.)

10. É - láda:

Csíkmadarasi felirat (15. sz.), Futásfalvi viasztableta, Verpeléti Kiss Dezső képzőművész 1935 táján, székelykapukon, pl. Ivó faluban.

11. F - asztal:

Rovásra alkalmasabb változat, mint a gömbölyű. Tar Mihálynál látható id. Varga József másolatában 1936-ból, továbbá Vargyassy Márton, Verpeléti Kiss Dezső betűsoraiban 1927, 1935 táján.

12. GY-asztal:

A *D*-ből egy vonal hozzáadásával alakította. Igen bölcsen, mert hangtanilag a *Gy* közelebb áll a *D*-hez, mint a *G*-hez. (Friedrich, 2017/95.)

13. H - asztal:

Nem keresztezi egymást a két hajlított vonal, csak érinti. Egy 1680-as írásmutatványban van hasonló (Forrai, 1985/193)

14, 15. K - asztal:

A rovásírásban a *K* hangnak többnyire két fajta megjelenítését és ezek változatait találjuk. Nagy a zavar a két *K* használata terén, a szabályalkotók legalább hét fajta szabályt állapítottak meg, ezek azonban nem alkalmasak minden helyzetre. (Ezt több tanulmányban foglaltam össze, egészítettem ki rovásleírások alapján, legutóbb: 2015/203.)

A régi rovók leggyakrabban a négyszög alakú *K*-t a szó elején, a kapocs alakút a szó végén használták. Zoltán Sándor szintén a szó elején használja a négyszög *K*-t. A szavak belsejében lévő *K*-hoz a rovás *J* mellékvonalát megtoldotta egy vízszintes vonalkával (14). Párhuzamát nem találtam, de ez nem jelenti azt, hogy nincs.

Az asztal szavainak végén lévő *K* forma (15) már a XV. században megjelenik a Nikolsburgi ábécében, és 1624-ben Farkaslaki Mátyás bejegyzésében, de mindkét helyen *Ö* hangértékkel (Ferenczi, 1987/8, 57). *K* hangértékkel 1655-ből láthatjuk, Portsalmi Andrásnak, a Gyulafehérvári kollégium akkori gondnokának bejegyzéseiben. A rovásleíró Herepei János, a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum igazgatója fedezte fel 1934-ben (Ferenczi, 1987/9). Azt jelenti ez, hogy Zoltán Sándor találkozhatott Herepeivel és megismerhette a rovásleírás betűit.

Ez a *K* látható a Varga József által 1936-ban lejegyzett, Tar Mihálytól származó betűsorban is (Varga Márta, 2017.).

K – láda:

Itt már az általánosan használt kapocs *K* jelenik meg a szavak végén.

16. N - asztal:

A Bögözi felirat végén látjuk ezt az *N* formát a 15-16. századból.

17. O:

A háromszög alakú *O* betű bizonytalan hangértékkel megjelenik a Deszki (11. sz.) és a Ladánybenei (12. sz.) gyűrűn (Friedrich, 2013/65). Háromszög alakú *O* betűt látunk Tar Mihálynál és Vargyassy Mártonnál, továbbá Petrovay János Tar Mihályhoz írott levelében (Forrai, 1994/362) Nem *O*, hanem *A*, *Á* hangértékkel látható a betű Patakfalvi Sámuel székely lófő 1776-os kiadású Bibliájának 1785 körüli rovásírásos bejegyzésében (Friedrich, 2015/154).

18. *Ö* – asztal: Párhuzamát eddig nem találtam.

18. Láda: *Ö*-zést vagy zárt *ë*-t jelölő betű.

19. Ö - asztal:

Igazi különlegesség az asztalnak ez az **Ö** betűje a befelé húzott két vonallal. Először a Madéfalvi feliraton láttam, amelyet Németh István rajzából ismertem meg (Friedrich, 2017/58). Akkor egyedi székely találmánynak gondoltam, de most íme, itt van az asztalon, tehát általánosan használt lehetett Székelyföldön. A székelyudvarhelyi Református Tanítóképző 1929-es évkönyvében is feltűnik, bár az összefolyt tinta bizonytalanná teszi (Forrai, 1994/317).

20. Ö – asztal: Párhuzamát eddig nem találtam.

21. Ö – asztal:

Dobai István 1641-es betűsorában látjuk, később pedig az 1753-as Marosvásárhelyi kéziratban és a Madéfalvi feliraton is

(A latin **K** alakú **Ő**-t összerovásban használja Zoltán Sándor az asztalon és a ládán is.)

22. P – asztal, láda: A fordított latin **E** alakú **P** rovásbetű már a 12-13. századi Marsigli féle rovásnaptáron is megjelenik, majd Thelegdi János 1598-as tankönyvében és több hiteles történelmi betűsorban. A ládán összerovásban látjuk, a TULIPÁNOS szóban.

23, 24. U, Ú - asztal: Az alul nyitott forma az 1501-ből származó Csíkszentmártoni (vagy Csíkszentmiklósi, Csíkszentmihályi) rovás- emlékmásolatain is megjelenik, később pedig Toldy Lászlónál (1877).

Az asztal és a láda betűi az általánosan használt történelmi ábécékben gyökereznek. A különleges betűk nagy részénél látható Toldy László 1877-es füzetének és Tar Mihály tevékenységének hatása, majd Vargyassy Mártoné. Ez utóbbi betűsorát Zoltán Sándor biztosan ismerte, mert Vargyassy széles körben terjesztette és az iskolákban is be akarta vezetetni a rovásírást 1927- ben.

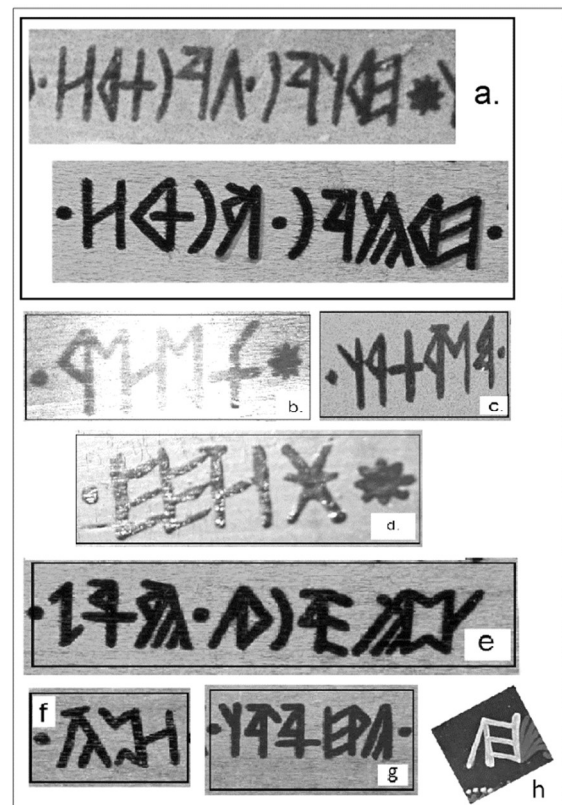
Írásjelek:

Zoltán Sándor a szavakat pontokkal választja el, a mondatokat nyolc szirmú virággal, fekete színnel. A felkiáltójelet is a virág jelzi. Az évszámot két piros nyolc szirmú virág veszi

közre. A ládán a sorvégeken az elválasztó jel két vízszintes vonal.

Összerovások:

Zoltán Sándor magas szinten gyakorolta a rovásírást, ezt bizonyítják az összerovások (ligaturák). Ezek közül néhány:

a: ZOTÁN SÁNDOR (asztal), ZOLTÁN SÁNDOR (láda)

b: DURVA **c:** JAVAI DAT **d:** ŐRIZZ **e:** TULIPÁNOS LÁDÁK

f: RÉGI **g:** GAZDÁJÁT **h:** Z. S. (Zoltán Sándor)

Összegzés:

Zoltán Sándor unitárius lelkész életelve: megőrizni és felújítani, nem csak a tárgyi értéket, hanem mindazokat a szellemi, művelődéstörténeti kincseket, amelyek egy nemzet lényegét adják. Többek között ilyen a magyar nyelv és a szorosan hozzá tartozó, vele együtt fejlődött magyar rovásírás.

Zoltán Sándor nem csak jelentős egyházi ember, hanem tehetséges művész is: festő, rajzoló. De nem csak pap és művész, hanem tudós is. Nem „szobatudós”, aki mások gyűjteményeiből dolgozik, hanem maga is gyűjtő,

értékkörző, a régi székely festett bútorok mintakincsének mentője.

Bár nem ebédülő asztalról van szó, felirata mégis olyan számomra, mint egy szép asztali ima. Az étel a testünket erősíti, Zoltán Sándor „imája” pedig a lelket a nehéz mindennapokban, megmutatva a kiutat is, az őrzés és felújítás feladatával.

Források:

- Bara Júlia: Személyes közlések és fényképek
- Benkő Elek: A székely írás középkori és kora újkori emlékei Erdélyben (Régészeti és történeti jegyzetek. In: Magyar őstörténet. Tudomány és hagyományörzés. 2014/311.)
- Czuczor Gergely - Fogarasi János: A magyar nyelv szótára (Pest, 1862)
- Csallány Dezső: A székely-magyar rovásírás emlékei (Nyíregyházi Jósa András Múzeum évkönyve, III. 1960, 1963)
- Ferenczi Géza: Székely rovásírási emlékek (Székelyudvarhely, 1997)
- Faulmann, Karl: Illustrierte Geschichte der Schrift (Wien. Pest. Leipzig. 1880)
- Forrai Sándor: Kűskarácsontól Sűlvester estig (Műzsák Kiadó, 1985)
- Forrai Sándor: Az ősi magyar rovásírás az ókortól napjainkig (Antológia Kiadó, 1994)
- Fischer Károly Antal: A hún-magyar írás és annak fennmaradt emlékei (1889, Hun-idea Kiadó, 2005. Fischer könyvének létezik egy 1992-es hasonmás kiadása is a Hétágú Síp Alapítvány által).
- Friedrich Klára - Szakács Gábor: Kőbe vészték, fába rótták... (2005)
- Friedrich Klára: Papok és tanítók a rovásírás fennmaradásáért (In: Ősök és írások, 2008/25)
- Friedrich Klára: Megfejtések könyve, I. kötet (2013)
- Friedrich Klára: Viasztábla rovásírással Futásfalváról (In: Megfejtések könyve II., 2015/193)
- Friedrich Klára: Madéfalvi rovásfelirat (In: Mély titkú rovással, 2017/58)
- Friedrich Klára: D-ből GY rovásírásunkban (In: Mély titkú rovással, 2017/95)
- Friedrich Klára: A zilahi rovásfeliratos Tuhutum emlékmű története (Részben Tar Mihályról, 2022) <https://mek.oszk.hu/23200/23228>
- Gazda József: Mindennek mestere (A falusi tudás könyve, Hét Krajcár Kiadó, 2022)
- Kocsi Márta-Csomor Lajos: Festett bútorok a Székelyföldön (Népművelési Propaganda Iroda, évszám nélkül)
- Mandics György: Róvott múltunk (Irodalmi Jelen Kiadó, I, II, III. 2010-2011)
- Pál János: Vissza- és elrománosítási kísérletek ideológiai gyökerei a székelyföldi unitárius egyház-községekben. (In: Keresztény Magvető, 2008/4. szám)
- Pálffy Márton: Az énlaki és konstantinápolyi rovás-betűs felirat. (In: Keresztény Magvető 1934, 4-5. füzet, 221)
- Sebestyén Gyula: Rovás és rovásírás (1909, Tinta Kiadó, 2002)
- Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás hiteles emlékei (MTA, 1915)
- Szabó Károly: A régi hún-székely írásról (Budapesti Szemle, 1866)
- Szakács Gábor: Patakfalvi Sámuel rovásírási Bibliájáról (Magyar Demokrata, 2009. szept. 9)
- Thelegdi János: Rudimenta Priscæ Hunnorum linguae breuib. quaestionibus ac responsionibus comprehensa opera et studio (A hunok régi nyelvének elemei rövid kérdésekben és feleletekben összefoglalva, dolgozat és tanulmány, Leyden, 1598)
- Toldy László: A régi magyarok műveltségének története (Történelmi Könyvtár, 30. füzet, 1877)
- Varga Márta: Egy személyes történet a nemzedékeken át megőrzött ősi örökségről (In: Friedrich K. Mély titkú rovással, 2017/177.)
- Zoltán Attila: Száztíz éve született Zoltán Sándor (Unitárius Közlöny, Kolozsvár, 1998/május-július)
- Zoltán Sándor: Az Isten szó ősjelentése (Keresztény Magvető, 1937. július-október) <https://epa.oszk.hu/02100/02190/00072/pdf/>
- Zsupos Zoltán: Egyedülálló székely ábécé az Országos Levéltárban <https://aktakaland.wordpress.com/2015/07/10/szekely-forrasok/>
- Sütőék Vargyason: <https://www.festettbutor.com/>
- Friedrich Klára – Szakács Gábor honlapja: www.rovasirasforrai.hu

*Dr. GYÁRFÁS ÁGNES**Az aranytollú madár**Mese és elemzése***Benedek Elek****AZ ARANYTOLLÚ MADÁR**

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, még az üveghegyeken is túl; volt egyszer egy fiatal király, s annak egy szép felesége.

Még egy esztendeje sem múlt a házasságuknak, háborút üzent a szomszéd ország királya, s a fiatal király keserves könnyhullatások közt elbúcsúzott a feleségétől, s ment a háborúba.

Telt-múlt az idő, a háború sokáig tartott, s azalatt a királynét két aranyhajú gyermekkel áldotta meg az Isten. Fiú volt az egyik, leánya a másik. De a királyné meg sem láthatta szívéből szakadt drága gyermekeit, mert az a vénasszony, akit a király a felesége mellett hagyott, amíg oda lesz a háborúba, éjnek idején, amint a gyermekek megszülettek, kilopta őket a palotából, beletette egy kosárba, elvitte az erdőbe, s ottan egy fa alá letette.

Reggelre visszatért az öregasszony, s mondja neki a királyné:

- Jaj, hallgasson ide, öreg szülém, milyen csudálatos álmot láttam az éjen! Azt láttam álomban, hogy két aranyhajú gyermekkel áldott meg az Isten.

Mondotta az öregasszony:

- A bizony elég csudálatos álom, felséges királyné, mert be is teljesedett az álma, de visszafelé. Nem megáldotta az Isten, hanem megverte, mert két szörnyeteg teremtést találtam az ágyában, s hogy meg ne irtózzék tőlük, ha felébred, elvittem az erdőbe, s ott elpusztítottam.

Sírt a szegény királyné, hogy őt az Isten így megverte, de aztán mégiscsak köszönte az öregasszony jószágát. Ha már úgy volt, ahogy volt, s csakugyan szörnyeteg teremtésekkel verte meg az Isten, jobb volt, hogy meg sem is látta, s még jobb, hogy a király nem látja meg - ne is tudjon róluk.

Hej, pedig ha tudta volna, hogy a vénasszony boszorkány volt valóképpen, s azt szeretete volna, hogy a király az ő leányát vegye feleségül! De a királyné erről semmit sem tudott.

Hát azalatt az erdőben mi történt? Az történt, hogy ahová a gyermekeket letette a boszorkány, arra ment egy fehér szarvas, szarvánál fogva fölvette a kosarat, s vitte a gyermekeket az erdőn át. Ment, mendegélt a szarvas, aztán megállott egy csorgós kútnál, ott háromszor egymás után nagyot bödült, hogy csak úgy zengett belé az erdő.

Egyszerre csak honnét, honnét nem előlibben egy tündérleány, lekapja a kosarat a fehér szarvas szarváról, és eltűnt a sűrű rengetegben. Ez a tündérleány az erdők leánya volt. Ott lakott az erdőben, mégpedig gyémántpalotában, egyes-egyedül. No, most már nem volt egyedül.

Örült is a gyermekeknek, hogy nem találta helyét nagy örömeiben. Úgy dajkálta őket, mintha édes gyermekei lettek volna. Telt-múlt az idő, a gyermekek már hétesztendősek voltak, s egyszer az erdők leánya elküldi a fiút egy korsóval, hogy hozzon vizet a csorgós kútról, de meghagyta erősen, hogy sokáig ne maradjon, siessen vissza a palotába; a korsóra pedig úgy vigyázzon, mint a szeme fényére.

Elmegy a fiú a csorgós kúthoz, s amint éppen vizet akarna meríteni, látja, hogy egy aranytollú madárka mind ott repked fölötte. Mindjárt félbehagyta a vízmerítést, szeretete volna megfogni a madarat, kapkodott utána a kezével, a kalapjával, még a korsójával is, de hiába, az aranytollú madár csak ingerkedett vele. Meg-megcsapta a szárnyával a fiú arcát, s mikor éppen meg akarta fogni, huss! Följebb reppent. Aztán ismét lecsapott a madárka, csalogatta a fiút, addig s addig, hogy a fiú utána dobta a korsót. Haj, istenem, de lett erre sírás! Most ő mit tudjon csinálni? Ha korsó nélkül megy haza, megveri az anyja!

Ezalatt az erdők leánya nem tudta elgondolni, hová maradhat ilyen sokáig a fiú, utána küldötte a kisleányt, de ennek is egy korsót adott a kezébe, s ugyancsak a lelkére kötötte, hogy egy szempillantás alatt mind a ketten ott-hon legyenek.

Odamegy a kisleány, s hát a testvére sír keservesen.

- Hát te miért sírsz?

- Jaj, hogyne sírnék, lelkem, testvérem! Látod azt a szép aranytollú madarat? Meg akartam fogni, s eltört a korsóm.

Abban a pillanatban ismét lecsapott az aranytollú madár, s meglegyintette a kisleány arcát.

- Jaj de szép! Jaj de szép! - kiáltott a kisleány, s utánakapott a madárnak. De ahogy utánakapott, puff! Kiesett a korsó a kezéből, s eltört az is. De még csak most volt igazi sírás, de olyan, hogy aki hallja történetesen, megesik a szíve rajtuk.

- Jaj, édes Istenem - sírtak a gyermekek -, most hogy menjünk vissza az anyánkhoz?!

Amint így keseregnek, egyszerre csak megszólal a madár:

- Ne sírjatok, gyerekek! Az, aki titeket felnevelt, nem édesanyátok. A ti édesanyátok ezen a rengeteg erdőn túl lakik, s ennek az országnak a királynéja. Csak gyertek mindenütt utánam, amerre én repülök. Nem viszlek egyenesen haza, mert még valamiképpen elpusztítana az a boszorkány, aki az erdőbe hozott, de ne búsuljatok, majd rátok talál a ti édes szülétek

Repült a madár keresztül az erdőn szép csendesesen, s mentek utána a gyermekek. Mikor aztán az erdő széléhez közeledtek, egyszerre csak lecsapott a madár a földre, s mondotta a gyerekeknek:

- Gyertek ide, gyertek! Ezt az almát, s ezt a vesszőt vegyétek fel!

Odaszaladtak a gyermekek, s hát uramteremtőm, mi van ott: egy gyémántalma s mellette egy aranyvessző!

Az egyik felveszi az almát, a másik a vesszőt, aztán a madár továbbszáll, a gyermekek meg mindenütt utána. Kérnek az erdőből, rengeteg nagy pusztaságra érnek, rengeteg nagy pusztaságnak a közepén leszáll az aranytollú madár, s mondja a gyermekeknek:

No, gyerekek, ezt az almát üssétek meg a vesszővel, s olyan gyémántpalota kerekedik ide, hogy csudájára jár majd az egész világ. A palota hetvenhetedik szobájában egy képet találtok a falon, az az édesapátok s édesanyátok képe lesz. Azt a képet sűrű fátyollal takarjátok le, majd eljő aztán az apátok s az anyátok, s megkérdik tőletek, hogy mi van a fátyol alatt. Ti csak mutassátok meg bátran, abból rátok ismernek, s minden jóra fordul.

Többet nem mondott az aranytollú madárka. A gyermekek megköszönték irántuk való jószágát, s azzal az aranytollú madár visszarepült a rengeteg erdőbe.

Amint a madár elrepült, a gyermekek letették a gyémántalmát a földre, ráshintottak az aranyvesszővel, s ím, kerekedett belőle egy olyan gyémántpalota, hogy szemük-szájukatva maradt a csodálkozástól.

Fölmennek a gyémántgarádicsokon, végig sétálnak a szobákon, de mi minden volt azokban a szobákban, Istenem, azt emberi száj nem tudná elmondani. Aranylócák, gyémántalmáriomok, ezüstasztalok, ezüstasztalokon aranytálak s poharak, s volt étel-ital, minden, ami jó, megenni való. Maradhattak itt, akár örök életükre, a sok drága jóból ki nem fogytak soha. Eltelt egy hét, el talán kettő is, amíg minden szobát bejártak, s míg mindent jól megcsudáltak, úgy értek a hetvenhetedik szobába, a legutolsóba. Abban nem volt egyéb a képnél.

Jaj, édes Istenem, de megörültek ennek a képnek! Csókolták százszor, ezerszer, aztán sűrű fátyollal szépen betakarták, s többet nem volt nyugodalmuk, várták éjjel-nappal az édesanyjukat s az édesapjukat.

Eközben nagy híre ment a gyémántpalotának, jöttek a csudájára mindenfelől. Mindenki jött, csak a király nem.

Hanem addig beszéltek a fülébe az udvarbeli népek, hogy így, hogy úgy, nézze meg, mert olyan szép palotát világon való életében még ő sem látott - hogy ő is elszánta magát a palota látására. Észrevette ezt a boszorkány, megsejdtette a gonosz lélek, hogy abban a palotában a király gyerekei laknak, s most azon kezdett mesterkedni, hogy a királyt visszatartsa. Fogta magát, valami port vetett a király kávéjába, s a király attól olyan rosszul lett, hogy nem mehetett el, pedig már elé is állott volt a hatlovas hintó.

Mondja a boszorkány a királynak:

Ó, hagyja el, felséges királyom, minek is menne oda, majd én elmegyek, megnézem, s szegről-végre mindent elmondok felségednek

Jól van - mondja a király -, hát eredj, nézd meg.

Elmegy a vén boszorkány a hatlovas hintón, behajtat a palota kapuján, a gyermekek elébe mennek, s fogadják nagy tisztelettel. Járnak-kelnek a kertben, mindent megmutogatnak a vén boszorkánynak; aztán felvezetik a palotába, végigvezetik a szobákon, csak éppen a hetvenhetedikbe nem vezették be.

„Ördög fajzatjai - mormogta magában a vén boszorkány -, tudom, hogy mit rejtegettek ottan, de csak várjatok!” Aztán kimentek a palotából, s mikor leértek a kertbe, azt mondja a vén boszorkány:

- Hiszen szép, szép a palota, szép a kert is, de akkor volna csak igazán szép, ha idehoznátok a világ zengő fáját.

Többet nem szólt a boszorkány, elhajatott, mint a fergeteg, s a gyerekek magukra maradtak, de ettől a pillanattól kezdve a fiúnak nem volt nyugodalma.

Azt mondta a húgának:

- Egy életem, egy halálom, addig meg nem nyugszom, míg a világ zengő fáját meg nem

találom. Hiába beszélt a húga, hogy ne menjen, van elég fa az ő kertjükben, szebbnél szebb, a fiúnak nem volt maradása: elindult hetedhét ország ellen.

Ment, mendegélt a királyfi hegyeken-völgyeken által, hét nap hét éjjel meg sem állott, s akkor ért egy fekete várba. Ennek a várnak a kapuja előtt egy nagy fekete ördög állott strázsát. Rákiált a királyfira:

- Hé, megállj! Ki vagy?! Mit akarsz?!

Mondja a királyfi:

- Én a világ zengő fáját keresem, nem tudna-e kend útbaigazítani?

Mondotta az ördög:

- Sok mindent láttam s hallottam, de a világ zengő fájának hírét sem hallottam. De innét hét mérföldre van még egy ilyen fekete vár, az előtt az egyik bátyám áll strázsát, menj oda, hátha útbaigazít. Továbbmegy a királyfi, elér ahhoz a fekete várhoz, s hát csakugyan ott áll a kapuja előtt egy nagy fekete ördög, s rákiált az is:

- Hé, megállj! Mit akarsz?!

Mondja a királyfi, hogy mit akar.

- Hírét sem hallottam, fiam. Talán a bátyám tud róla. Eredj, megtaláloed hét mérföldre innét, az is strázsát áll egy ilyen vár előtt, mint én. Az mindent tud, kérd meg szép szóval, talán útbaigazít.

Megy a királyfi a harmadik várhoz, de már messziről megfenyegette az ördög.

- Ide ne jöjj, ha az életed kedves!

- De ha már eddig eljöttem - mondotta a királyfi -, egy életem, egy halálom, nem fordulok vissza. Ment nagy bátran az ördög elé, köszöntötte illendőképpen.

Rákiált az ördög:

- Mondtam, úgy-e, hogy ne jöjj ide?! Mit akarsz?

Mondotta a királyfi szelíden:

- Ne haragudjék, kend, a világ zengő fáját keresem, ha tudja, merre van, igazítson útbá, ha nem tudja, Isten áldja, megyek tovább.

Tetszett az ördögnek ez a bátor beszéd, és azt mondotta a királyfinak:

- Megállj, fiam, megállj! Jó helyen kereskedel: itt van a világ zengő fája ebben a várban. Csak vidd el, ha embere tudsz lenni, én

már úgyis meguntam a zengését. Nesze, itt egy aranyvessző, ezzel sújtsd meg a vár hetedik kapuját, arra a kapu megnyílik, te szaladj be, ne nézz se jobbra, se balra; hívnak, csalogatnak szebbnél szebb asszonyok s leányok, hogy maradj ott, de te se rájuk ne nézz, se rájuk ne hallgass, hanem szaladj a kert közepére, ott van a világ zengő fája, színarany az ága, levele, mindene, s olyan szép nótákat zeng, hogy a szíved majd meghasad belé, de te meg se állj, hanem háromszor kerüld meg visszafelé, aztán szaladj ki, ahogy tudsz, mert ha az orrod előtt becsapódik a kapu, ott maradsz örök életedre.

A királyfi mindenben megfogadta az ördög szavát. Bement a várba, s szaladtak elébe a szép asszonyok s lányok, hívták, csalogatták édes szóval, de ő meg sem állott, félre sem pillantott, futott egyenesen a világ zengő fájához, háromszor megkerülte visszafelé, aztán, uccu neki, vesd el magad! ki a várból, mintha szemét vették volna ki. Éppen jókor ért ki, mert mindjárt becsapódott a kapu rettentő döndüléssel - ott is maradt a csizmája sarka.

Ment a királyfi, meg sem állott hazáig, s hát mire hazaért, ott volt a kert közepében a világ zengő fája. Zengett-zúgott, elhallott a zengése messze földre, s jöttek a népek mindenfelől, látni s hallani a nagy csudát.

Meghallotta a fa hírért a király is.

- No - mondotta -, most már csakugyan elmegyek.

De az az istentelen boszorkány megint valami port kevert a kávéjába, s a királynak most is otthon kellett maradni. Akkor bement hozzá a boszorkány, s mondotta:

- Én nem is tudom, minek kívánkozik fel séged az után a fa után. Majd én megnézem minden ága-bogát, levelét, s amit láttam, mindent elmondok felségednek, töviről hegyire.

Hát jól van, a király otthon maradt, a boszorkány elment. A gyermekek fogadják s mutatják nagy örömmel a világ zengő fáját. Majd megpukkadt a boszorkány a bosszúságtól, de jó arcot mutatott, s mondta a királyfi-nak:

- No, ez igazán szép fa, de még csak az volna a szép, ha ezen a fán énekelne a világ szépen szóló madara.

Ahogy elment a vén boszorkány, indult a királyfi is. Egyenesen azon az úton ment, ahol először járt. Ment az első fekete várhoz, onnét az ördög utasította a másodikhoz; a második a harmadikhoz.

- Hát te mit akarsz itt megint? - kérdezte az ördög.

Mondotta a királyfi:

- Én a világ szépen szóló madarát keresem, ugyan bizony, hallotta-e hírért?

- Nemcsak hírért hallottam, hallom a hangját is mindennap. Meg is untam már, vigyed, ha tudod. Megtalálok a várnak a nyolcadik szobájában. Abban a szobában annyi az aranykalitka, hogy esztendeig sem győznéd megszámlálni. Ezekben a kalitkákban szebbnél szebb aranytollú madarak énekelnek, de te ezekre rá se nézz, mert a világ szépen szóló madara rozsdás kalitkában van, s ha amiatt ott hagynád, bizony mondom neked, élve nem kerülsz ki a várból. Fogadkozik a királyfi, hogy így, meg úgy, nem bánja; tőle ugyan ellehetnek a többi madarak, rájuk sem néz. Hanem mikor bement a nyolcadik szobába, amennyi madár volt, mind énekel, csak az nem, melyik a rozsdás kalitkában volt.

Gondolja a királyfi:

„Ej ez nem lehet a világ szépen szóló madara.” Hirtelen lekapott taláalomra egy kalitkát, s szaladott ki az udvarra, de ott meg is állott mindjárt, mintha odacövekelték volna. Amint az udvarra ért, egyszerűen kőbálvánnyá változott.

Várja, várja a királykisasszony a bátyját, de hiába várja. Ő bizony, mit gondol, mit nem magában, bezárja a gyémántpalotát, s elindul a bátyja után. Ment egyenesen azon az úton, ahol a bátyját elindulni látta, s addig ment, mendegélt, míg az első fekete várhoz nem ért. Ott állott az ördög most is, és megszólította a leánykát:

- Hát te hol jársz itt, ahol a madár se jár?

- Jaj, ne is kérdeje, ördög bácsi! A bátyámat keresem, aki elment a világ szépen szóló madaráért, s valahol elveszett szegény.

Mondta az ördög: - Én láttam, mikor itt elment, beszéltem is vele, de visszajönni csakugyan nem láttam. Eredj a bátyámhoz, hét mérföldre van innét a vára, hátha az többet

tud, mint én. Ment a szegény leány, el is ért a második várhoz, de az az ördög sem tudott többet mondani. Ment a harmadikhoz, az már megmondta az igaz valóságot.

- Jó helyen jársz, húgocskám! Itt van a bátyád, csak eredj be a várba, megtalálod kőbálvány képében. Ha szavamat nem fogadta, hát úgy vette hasznát. Ha te reám hallgatsz, a világ szépen szóló madarát is megkapod s a bátyádat is megszabadítod. Szaladj be a nyolcadik 94 szobába, akaszd le hirtelen a rozsdás kalitkát, azzal szaladj ki, a kőbálványt háromszor visszafelé kerüld meg, aztán vissza se nézz, szaladj, ahogy tudsz, meg se állj hazáig.

Bemegy a királykisasszony, látja a bátyját kőbálvány képében, majd megszakadt a szíve, de mégsem állott meg. Futott a nyolcadik szobába, ott sem nézett sem jobbra, sem balra. Tőle ugyan csilloghattak-villoghattak az aranykalitkák, énekelhettek az aranytollú madarak, csak a rozsdás kalitkát nézte, s amint meglátta, lekapta a szegről, szaladt ki, ott kint a kőbálványt háromszor megkerülte visszafelé, s aztán vissza sem nézett, futott ki a várkapuján. Így is éppen akkor dőndült be a kapu, mikor kilépett, oda is szakadt egy darab a szoknyája széléből. Ott elbúcsúzott az ördögtől, el a másiktól, el a harmadiktól, s ím, halljatok csudát, mikor hazaért, már otthon volt a bátyja. Egyszeriben feleresztették a világ szépen szóló madarát a világ zengő fájára, de olyat még a világ nem hallott, mikor egyszerre zengett a fa s énekelte a madár.

Fának a zengése, madárnak az éneke elhallott a világ végére. De jöttek is a népek világ minden tájékáról, annyian jöttek, hogy nem fértek az udvaron, a kertben, a palotában.

Mikor a király meghallotta a világ szépen szóló madarának az énekét, kikiáltott a kocsinak, hogy fogjon be a hatlovas hintóba, meg kell, hogy nézze azt a csudát. Hanem az a vén gonosz lélek harmadszor is megrontotta a királyt. Nagy, nehéz betegség verte le a lábáról, hétszer is kirázta a hideg egymás után.

- Lássá, lássa, felséges királyom - mondotta a vén boszorkány -, minek is akart odamenni, bizonyosan amiatt lett beteg. Majd én elmegyek, s megnézem azt a madarat is.

Elmegy a boszorkány, megnézi a madarat, s mondja a királyfinak:

- No, én igazán nem hittem volna, hogy el tudd hozni a világ szépen szóló madarát. Hátha még a világ ezüsttavát ide tudnád hozni, akkor lenne még csak szép a kerted!

Gondolta magában a királyfi:

„Hiszen hadd el, elhozom én azt is. Ott van az a tó is, ahol a világ zengő fája volt, láttam én jól.”

Harmadszor is elmegy a királyfi, egyenest abba a fekete várba, ahol a világ ezüsttava volt. De hogy biztatták, csalogatták eddig a tündéresszonyok s leányok, hogy nem: mostan közrefogták, cirókálták-morókálták, édes szóval mondogatták:

- Maradj itt! Mennyországban sem lesz ilyen dolgod!

Egyszer-egyszer megtántorodott a királyfi, de aztán még gyorsabban nekiiramodott, egy szempillantásra megkerülte a tavat visszafelé, azzal ki a várból nagy hirtelen, meg sem állott hazáig, s hát mire hazaért, már ott is volt a tó a világ zengő fája mellett, úszkáltak, játszadoztak benne a szép aranyhalak.

Híre ment a világ ezüsttavának is, de mármost a király sem nem evett, sem nem ivott, csak hogy megláthassa azt a sok csudát. Hiába mesterkedett a boszorkány, befogatott a hintájába, vitte a feleségét is, mentek egyenest a gyémántpalotába.

A gyermekek elejükbe mentek, s amint a király meglátta őket, mindjárt mondta a feleségének:

- Nézd, feleség, hogy hasonlít reád ez a leánya!

- Azám - mondotta a királyné. - Ez a fiú meg szakasztott olyan, mint te.

De nem szóltak semmit a gyermekeknek, csak mentek velük, s megnézték a világ ezüst-tavát, a zengő fát, a szépen szóló madarat, aztán fölmentek a palotába, végigsétáltak a szobákban, be a hetvenhetedikbe is.

- Hát az alatt a fátyol alatt mi van? - kérdezte a király.

A gyermekek szépen levették a fátyolt, s ím, ott látta a király s királyné a maga képét.

De még csak most ámultak-bámultak igazán. Mindjárt el kellett mondani mindent a gyermekeknek, amit tudtak. Hej, volt öröm, édes Istenem, de milyen nagy öröm!

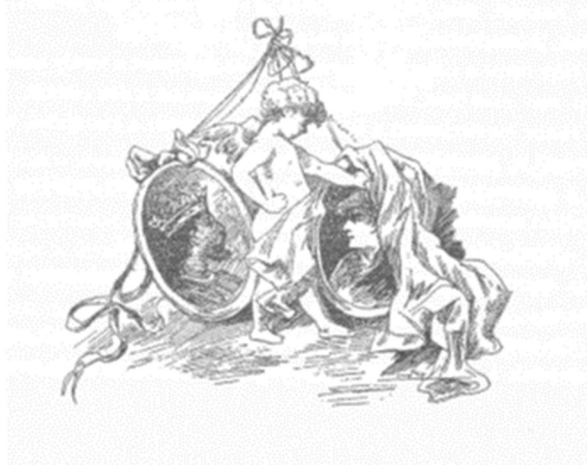
Egyszeriben vitték a gyermekeket, hintóba ültették, s mentek haza a király palotájába.

- Ki a házból, vén boszorkány! - kiáltott a király.

Ott mindjárt a ló farkára köttette, a városon végighúzatta, aztán a testét négyfelé vágatta, s úgy szegezték ki a vár négy kapujára. Arra

megszólt a világ zengő fája s a világ szépen szóló madara, de olyan szépen, olyan ékesen, hogy sírt, aki hallotta. Hét álló hétig állott a vendégség a király házában. A zengő fa folyton zengett, a szépen szóló madár folyton énekelte, összegyűlt az egész világ, volt nagy tánc, hejehuja, vigasság.

Holnap legyenek mind a ti vendégetek!

Dr. GYÁRFÁS ÁGNES

Világ zengő fája szépen szóló madara és ezüst tava

(Az aranytollú madár) Meseelemzés

A vén banya az erdőbe tette ki a királyi csecsemőket, egy fehér szárnyas szarvas menti meg és az erdei tündér neveli fel. Aranytollú madár vezeti vissza szüleik királysága felé. A madár a lelki vezetőjük.

Megkapják a madártól szüleik arcképét, melyet boldogan ölelnek, csókolnak, de nem mehetnek tovább. Meg kell várniuk, amíg szüleik jönnek el hozzájuk.

A gyermekek számára gyémántalmából palotát varázsolt az aranytollú madár. Itt fogadták a sok látogatót, akik a csillogó-villogó palotában gyönyörködtek. A király is el akart menni, de a vén banya mindig lebeszélte erről, helyette ment a banya, s ő keltette fel a gyermekek érdeklődését a világ zengő fája, szépen szóló madara és ezüst tava iránt. Ezek megszerzése sok kalandon át sikerül, s csak ezután tudnak összetalálkozni szüleikkel.

E mesében is, mint a Táltos kecskében kirajzolódik a három világ. A mi középső világunkban születtek, de a gonosz banya révén eljutottak az alsó világba, az irtatlan nagy, mély, sötét erdőbe. A magyarság kultikus állata a fehér szarvas viszi el őket a kosárban, az alsó világ jó tündéréhez. A mély erdő, a mélytudat vagy a halál világa, ahonnan az aranytollú madár vezeti ki őket újra a „gy é m á n t p a l o t á b a”, vagyis a felső világba. Csak itt lehet újra összetalálkozniuk a szüleikkel, de csak azzal a feltétellel, ha a szülők mennek értük a gyémántpalotába, s innen, e gy ü t t mennek vissza a szülők középső világába.

A mesék és a magyarság lelki karaktere a születést is a Világmindenség teljességéből vezette le. A Gyermekek kiválasztották szüleiket, de csak akkor találkozhattak, amikor erre a szülői akarat is megfogant.

A turáni mitológiában tündér által vezérelve vízi madár emeli ki az ezüst tóból a gyermeket, s viszi, mint egy kis batyut az újjászületés templomába. A világ zengő fája, szépen szóló madara és ezüst tava a szerelem, a fogantatás szimbólumrendszere, s azért helyezi ezeket a mesemondó kápolnába és a kápolna környezetébe, mert a kápolna a Mennysország földi mása, s ugyanez vonatkozik a gyémántpalotára is, amely a Mennysország épülete. Ehhez tartozik a zengő fa (Istenfa, Életfa) szépen szóló madár (Szentlélek, lélekvezető) és az ezüst tó, az anyaméh, az anyaöl.

Őseink úgy tudták, hogy a család őseinek lelke örökéletű, s az utódokban újjászületik. A királyi úton, a király, a nemzetségfő a lélek kalandos útját járta végig, révülése alatt, s utána elmesélte merre járt, mit látott. Népmeséink királyi lélekben fogantak, s a királyi utódok őrizték és adták tovább. Ma is ők értik és mesélik gyermekeiknek.

Akiknek a lelkében a magyar népmese nem talál visszhangra, azok a keleti vallások reinkarnációs tanában keresnek magyarázatot. A keleti ember a maga tanát jól értelmezi, s ez így teljesen rendben van.

A magyarság lélekképe azonban saját ősei által kimunkált szimbólumrendszer keretében képes magát kifejezni. Magyarok között, a magyar lélekről beszélni a mesék jelképes üzenete nélkül eredménytelen és sivár megközelítés.

A világ zengő fája, szépen szóló madara és ezüst tava a Boldogasszony világa. Ehhez talál vissza a királyné, ez a környezet az ő égi otthona, s minden nőnek hasonló mélytudati kép árasztja el a lelkét, ha gyermeket szeretne fogadni. Ez csodálatos a magyar népmesében, hogy a lélek legmélyén lezajló folyamatokat is képes elmondani a szimbólumok nyelvén. Ez sajátos nemzeti karakterét is meghatározza. A magyar szimbólumokban gondolkodik, beszél, és ír. Ez legmagasabb szinten a népi és műköltészetben figyelhető meg. Éppen ezért téves úton jár, aki a magyar népköltészet eredetét a keleti mitológiában keresi, ugyanis a keleti mitológia nem más, mint a turáni, ma magyarnak nevezett világkép rész-elemeinek tárgyiasult leképezése. Már pedig a lélek kezdetől működött és az aranytollú madár érintésére kapott a világ a lélek által vezérelt anyagi képformát.

Pillanatképek a 2023-as adventi rendezvényről

Palágyi Panna fotói

Az általános időmérést nem szokványosan értelmező tervezethez is kötődik a filozófiai, metafizikai, szívgondolkodású szellemi sugalmazás

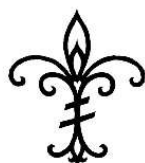
Második fejezet

BENEDEK ATTILA

Filozófiai és metafizikai gondolatok a bűvösfertály-óra kapcsán

A MA URA és A MA'G' URA

„az idő vén fája Bűvösóráát is terem(t)”

*Sár és virág, kavargó semmiség,
de hirtelen, mint villám, hogyha lobban
– két sor között – kinyíl nekünk az Ég.
Kosztolányi Dezső*

A szellemi, alkotó cselekvő emberek a magasztos Ige fényéről, a szent időről és a teremtet állapotról, mint küszöbterületről a tájékoztatást az „ismetan”¹ által kísérlik meg.

„PARSIFAL

Ki az a Grál?

GURNEMANZ

Nincs arra szó,
de téged, ha magának választ,
megkapod bizton majd a választ.
És lásd!

Talán te vagy, ki néki kell,
mert senki Őt nem éri el
és senki nem talál nyomára,
csak az, kit ő kíván magának.

PARSIFAL

Alig megyek
s a távolság, hogy nő.

GURNEMANZ

Fiam,

ez itt a térré vált idő.

(Míg Gurnemanz és Parsifal halad,
a szín változik. Belépnek
a Grál várának hatalmas termébe.)

Most jól figyelj,
meglátom majd,
te balga vagy és tiszta.
S hogy bölcs vagy-é,
az majd elválík itt.”²

Báró Péter és Benedek Attila közös rajza

¹ **ismetan**, (isme-tan) ösz. fn. az elméleti bölcsészet része, mely azon eszméket és elveket fejtegeti, melyek alapjai minden ismereteinknek. az ismetan a tapasztalati ismét alapjait, a létezőnek sarktulajdonságait vizsgálja, milyenek a tér, idő, okiság stb. (gnoseologia). ismetani, (isme-tani) ösz. mn. ismetant illető, arról szóló, arra vonatkozó. ismetani kérdések, fejtegetések, a magyar nyelv szótárából. (A magyar nyelv szótára – A Magyar Tudományos Akadémia megbízásából készítették: Czuczor Gergely és Fogarasi János. m. tudom. akad. rendes tagok.)

² részlet Richard Wagner Parsifal című operájából.

Az egyetemes folytonosság szerves összefüggésben áll az állandó jelennel, amihez hozzátartozik a szakadatlan múlás. Az ember részéről a közkeletű folyó idő általános, de ettől eltérő, különös és furcsa is lehet.

A tudatos személy, ha felismeri, mi bűvös és rejtélyes, akkor vagy foglalkozik ezzel, vagy figyelem kívül hagyja. Mindemellett a „szellemi ösvényen járó” ember nemcsak tudja, hanem át is látja, hogy az idő miként része a teremtésnek.

Az „örökidő küszöbét” érintő titokzatos négyzet-bűvösség szerves összefüggésben áll a „szellemi idő-tér” fürkésző állapotával is.

A keleti tanokban a kígyókat, vagy sárkányokat az örökkévalóság és az anyagiség jelképeként tisztelik. A mítoszokban és a legendákban is megjelennek, például *Ananta*, vagy *Adishesha* egy végtelen és egyetemes kerengő kígyó, amely a teremtés folytonosságában lüktet.

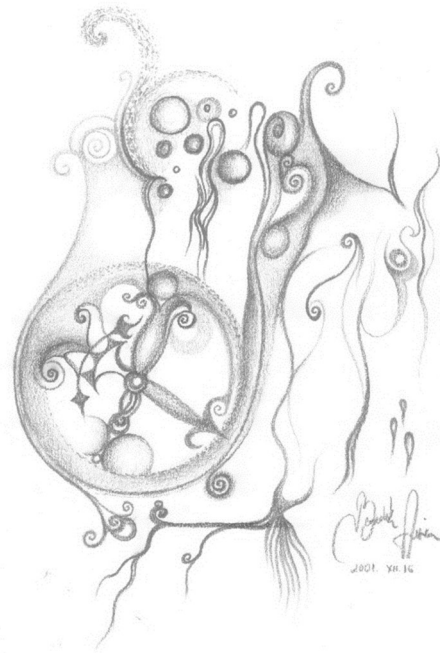
Sárkánypár a bázeli katedrális román stílusú karzatáról

A bűvösfertály-óra időábrázolása az Ouroboroszhoz hasonlatosan éjfélkor utoléri a kezdeti pontját, mint egy „tekercs”. Ebben az idő-metafizikai állapotban egybeesik a vég és a kezdet, egy nap véget ér és egyben kezdődik a következő.

Az idő lényege az, hogy a mindenkori jelen ütemében lüktet.

A bűvösfertály-óra bölcséleti vonatkozásai

“**Gondolkodom, tehát vagyok**”. (*René Descartes*). Mivel vagyok, akkor létezek. Ha létezek, akkor a jelenvalóság része vagyok.

Benedek Attila rajza

Ha a jelenvalóság része vagyok, akkor a mindenkori időben létezek. Mivel a mindenkori időben létezek, akkor nem csak vagyok, hanem az idő által az agyammal észlelek. Mivel az idővel észlelem, ami zajlik, akkor a létezésem szerves része a folyó idő is.

Mivel része a szerves életnek az idő folytonossága, akkor a mindenkori kerengés által létezek. – Ez egyetemes a Föld keringésétől az ember vérkeringéséig. –

A szerves emberi létezésben a szív teszi lehetővé a vérkeringést és az agy általi észlelést. Tehát az észlelésnek elsődleges központja a szív, s így általa vagyok a jelenvalóság lüktető része. Az ember létét fenntartó rendszer része a kis- és a nagy-érkör általi keringés, amit a szívközpont vezérel.

Az agyban a felmerülő kérdésekre az ész által, de főképp az ember képessége szerint világít rá. Ám szívközpontunk által folyik az emberi életnedű, hasonlóan a láthatatlanul kerengő időhöz.

A bűvösfertály-órához kötődő egyetemes szív analógia

A bűvös fertályóra ($4 \times 4 = 16$) szerkezetén belül, középen ahogy a szív a testben, helyezkedik el a révésmérő ($3 \times 3 = 9$), mint belsőütem-mérő.

A kutatásom alapján a tervezett és mértani pontossággal megszerkesztett bűvösfertályóra a központjában épített révészmerővel (belső ütemmérővel) együtt analógiában van az emberi szív általános működésével.

A szívvel kapcsolatos észrevételeim (ami a révészmerőhöz kötődik):

1. Az emberi életet működtető „**szív szerkezőkészülék**”;
2. **Szívsejte**ekben és a sejtek közötti állomány, nedv, vagyis **az élet vize**, amely egyértelműen **töltéssel** bír;
3. **Erek**, melyek jobbra rugalmas kör keresztmetszetűek;
4. **Izomszalagok, kamraszerkezet és bilentyúk**;
5. Az erekben folyó **vér**-nedv, amely egyértelműen szintén **töltéssel** bír;
6. A test központi szív fészke **hőmérséklete**, amely egyben **az élet tüze**;
7. **Dob-Ütem**, mint az élet idejének egyetemes test-óra-rend-szere;
8. Az erekben és a szívben a **lökötető nyomás**;
9. A szív, mint közvetlen és közvetett **adóvevő rend-szer**.

Általánosan a szív működésének leírása és a kutatások alapján a bizonyítékok arra utalnak, hogy a szív nem pumpa. Esetenként szivattyúként értelmezik, más esetben pedig örvénygépként írják le. Az általános kardiológiai szakirodalom a szív működésének sokrétűségét nem világítja meg, mivel az ember összetett szívközpontú működését nem értelmezi annak teljességében.

A szív működését és ennek szellemi-lelki vonatkozásait sokan kutatták, kutatják.

A következtetések szerint a szív nemcsak a keringést biztosítja és szabályozza, hanem szinte minden szinten érintett az emberi szervezet működésében.

Nemcsak orvostudományi kutatások, hanem művészeti, számtani-geometriai és szellemtudományi megközelítésben is tanulmányozzák a szív működését és az azzal analógiában álló területeket. Egyre több adat hozzá-

férhető a szív működéséről és annak egész lényünkre meghatározó voltáról.

Rudolf Steiner szerint a szív egy hétoldalú szabályos forma, amely egy képzeletbeli dobozban ül a mellkasban. A szabályos azt jelenti, hogy mind a hét oldal azonos területű. Platón öt szabályos, ún. platonikus testet írt le, Steiner szerint van egy hatodik is.

Ezt a Steiner-i feltételezést alátámasztotta Frank Chester szobrász-geometrikus, aki felismerte, hogyan kell megtervezni egy hétoldalú szabályos formát. (** Tájékoztató cikk a végjegyzetben*).

A Chester által felfedezett hétoldalú szabályos test tökéletesen illeszkedik egy kocka belsejébe, a középponttól balra 36 fokos szögben, pontosan ugyanabban a szögben, mint a szív a mellkasban.

A kutatások szerint az említett testet vízbe merítve és forgástengelyénél megpörgetve két egymással ellentétes forgó örvény keletkezik. A kutatások szerint a kettős örvényrendszer erőmezőt alakít ki a szív körül, mint alkímiai tüzet, vagyis míg dobog a szívünk fenntartja testünkben az élet tüzét.

Viktor Schauberger – akinek az életében a víz tanulmányozása központi szerepet töltött be – felismerte, hogy a természetben a víz útja során mindig örvényeket hoz létre.

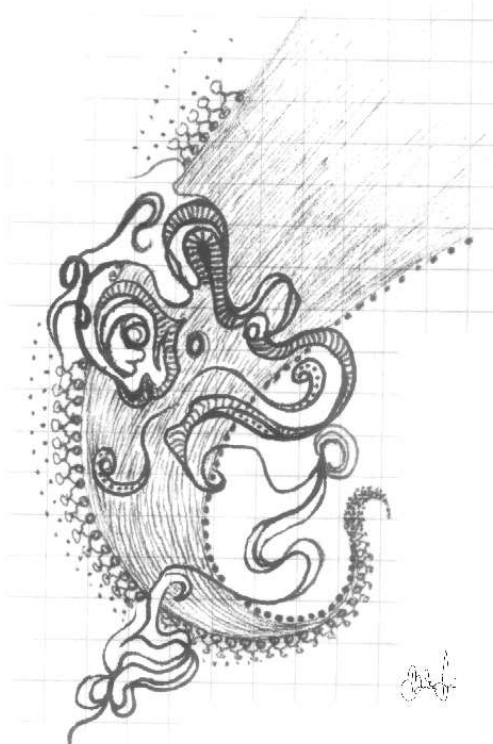
Schauberger szerint ez az örvénylő hatás strukturálja a vizet. Többek között azt is kutatatta, hogy az örvényből hogyan lehet magas szintű energiát kinyerni.

Francisco Torrent-Guasp spanyol kardiológus munkássága során felfedezte, hogy a szív egyetlen izomszalag, amely spirálisan össze van hajtvva (ventricular myocardial band). Az értelmezés szerint a szív szövetek örvénye, amely nem szivattyú, hanem örvénygép.

A szívvel kapcsolatos rejtélyekkel ismerkedve a kiterjedt irodalomból néhányat ragadtam ki, de számomra szembetűnően sok a párhuzam a bűvösfertályóra titkaival kapcsolatosan, (például az óra örvény jellegű működése).

Jelentős analógia, hogy a révézsmérő szerkesztett formájában megjelenik a 36 fok körüli szög, amely a Chester által megalkotott térbeli formának is fontos szöge, illetve a szív testbeli elhelyezkedésére is utal, de testünk átlag-hőmérséklete is ugyanúgy 36 fok.

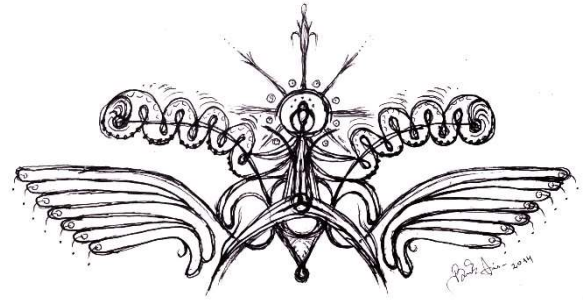
Chester a szívizom rétegződésének kialakulására egy 22,5 ívfokos „gesztaéder” idom geometriájával utal, ez a szám kiemelt számértéke a révézsmérőnek, mint időmérőnek: az egyes szakaszok hossza pontosan 22,5 perc. (<https://frankchester.com/the-heart/>)

Benedek Attila rajza

Ahogy a szív kamráiban a véráramban is örvényrendszer alakul ki, a bűvösfertály-óra és a révézórámérő is örvényrendszerre tervezett. A bűvösfertály-óra számsorrendjében meghatározott örvényszerű útvonalon naponta önmagába folyton visszatérve halad az időmérő. A révézórámérőben szintén örvényszerű útvonalon dobogáshoz hasonlóan oda-vissza halad a jelzőmérő a két végpont között egy nap alatt nyolcszor.

Általánosan az önmagába visszatérő végtelen időfolyam emellett analógiában van az Ouroborossal, az önmagába visszatérő és egyben önmagán túllépő kígyóval, valamint a végtelent jelentő ∞ alakjával.

Lélek és Szellem, ész és érzélem – Ember a „mag-időben” Számok és idő a metafizikai érzékenységen

„Látá Szívvel a Nem Kettőt, és a Nem Kettő a Szívben a Látást”
Gyergyai Zandírhám

A kerengés általi forgandóság része az éjjel és a nappal, ahogy a fény és az árnyék.

Az agyban, a tudatban az ész működése kettős: ébrenlét és álom, tudatos és tudattalan. Viszont a szív állandó dobogással és keringéssel bír, ami a szakadatlan időhöz hasonlatos.

Az ész és az érzés ha egyesül, úgy a mag-tudat állapotra is ébredhet. A mag-tudat állapot által „mag-tapasztalható” a jelenvaló magzati mágusi állapot.

A bűvösfertály-óra lehetőséget nyithat az elcsendesülésre és a szemlélődésre, ami által nemcsak tudni, hanem érezni is lehet a kerengő időben való jelenlétet.

Szkíta lelet – kardhüvely borítás részlet. i.e. 5. sz.
(Forrás: <https://tarihvearkeoloji.blogspot.com/2015/02/scythians-indo-iranian-or-turanian-turks.html>)

A mindenség világa az egyetemesen folyó időben a jelenvalóság által kereng. A világ létfolyamatainak mindenkori idején belül szakaszok érvényesülnek az építő, a fenntartó vagy akár a bontó erők elvei által.

Az alkotásra képes teremthőség – a szám és az idő, a fény és a sötétség; az építés, a fenntartó és a romboló erők – az örök átalakulás

folyamatában létesül. Így az élet körforgásának fenntartása általános, ami a mindennapi állapotot hordozza magával.

„Gondolkodom, tehát vagyok.” A „józan eszűket helyesen használók³” számára az ember általi lét-elemzés része az önmaga ok-okozati folytonosságának feltárási igénye: az **idő** és a **számvilág**, valamint az egyetemes erőtan, a vegytan és az emberi élet „reprodukciója”.

Az ember léte a fogantatás által születik, ami egyetemes és a folyó időhöz kötött. A fogantatás pillanata a szent állapotot is képviselheti. A nőket páros számmal „2”, a férfiakat páratlan számmal „1” jelölik. A páros és páratlan szám a férfi és női kromoszómákból is adódik, a női X kromoszóma jelképezi a 4-es számot, a férfi Y kromoszóma a 3-as számot.

Egyetemes emberi szaporodás szerves része a kegyetlen vagy kegyes idő kulcsának alapja és a nemi egyesülés állapota. A nő szülhet, a férfi nemz.

A halandó ember életszakaszaiban a „megfelelő állapotú” nő (X, páros) és a „potens állapotú” férfi (Y, páratlan) a nemi egyesülés által egy természetes, egyetemes reprodukciós folyamatot tartanak fenn.

Az emberpár a nemi érettségéhez kapcsolódó szerelem, vagy az általános nemi igény-nyel kapcsolatos időszakok úgy kötődnek az „órákhoz”, mint a férfi és a nő között ismert „pásztoróra”.

Az ideális állapotban egy férfi és egy nő teremti meg az áldott állapotot, ami kitüntetett pillanatot is hordoz magával. Az áldott pillanat szent időnek is minősül. A szent idő tudományosan nem igazolható. Viszont a hagyomány, a vallás, a filozófia és számtalan szokásrendszer hitelesíti, hogy e kegyes idő nem mindennapi pillanatot jelent.

A számok és az idő tekintetében csíramentesen a szent számokat, vagy a szent időt nehezen lehet önmagában értelmezni. Ám a bűvös négyzetekről egyértelmű, hogy nem a mindennapi általános számviszonyt hordozzák magukban.

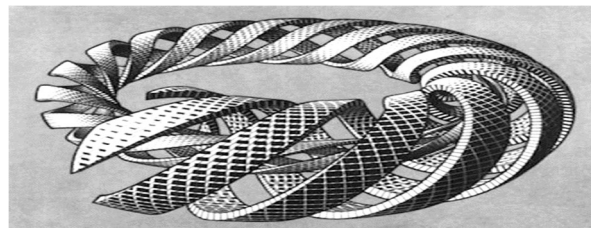
A $4 \times 4 = 16$ (X) típusú számszerkezet olyan állapotba rendeződik, amelynek oszloponként, soronként, átlósan stb. az összege (34) minden irányban egyenlő, és azt bűvös négyzetként, valamint Jupiter pecsétjeként is értelmezik. (2. ábra)

A $3 \times 3 = 9$ (Y) típusú számszerkezet olyan állapotba rendeződik, amelynek oszloponként, soronként, átlósan stb. az összege (15) minden irányban egyenlő, és azt bűvös négyzetként értelmezik. (3. ábra)

A megfelelő helyzetű $4 \times 4 = 16$ típusú bűvös négyzetet a $3 \times 3 = 9$ típusú négyzettel szabályosan párosítva bűvös órát alkottam, mely egy nap alatt a négyzetek szakaszai által a mindenkori jelenvalóság szerint is jelzi az általános és különleges időt. (Lásd a 4. és 5. ábrán.)

A nevezett két négyzet oly' állapotot alkot, ami ezen egyesítés révén egyedi formájú időmérést ad az egyetemesség folyamatának „bűvös ösvényén”.

Többek között a számok és a bűvös négyzetek érinthetetlenek, vagyis bizonyos értelemben örökéletűek, mint például az örök tűz. Így a számok, a bűvös négyzetek és a geometrikus alakzatok nincsenek kitéve a szerves létnek. (*Az alábbi kép forrása a végjegyzetben)

³ Kiegészítés: 1644-ALAPELVEK francia fordítása kapcsán Picot-nak írott levelében Descartes a filozófiát egy fához hasonlítja. Olyan fához, melynek „gyökerei a metafizika, törzse a fizika és az e törzsből kinövő ágai pedig az összes többi tudomány, melyek a három legalapvetőbbre, tudniillik az orvostudományra, a mechanikára és az erkölcsstanra, egy olyan legmagasabb és legtökéletesebb erkölcsstanra vezethetők vissza, amely az összes többi tudomány teljes ismeretét előfeltételezve, a bölcsesség legvégső foka”. ...

...A rossz alapokat nyújtó „fán” – az arisztotelészi tudomány, a La Flèche akkor érvényes módszerével dolgozó – „felfelé igyekvő” repkény-filozófusok visszafordulni kényszerülnek, kevesebbet tudókká válva. De a Picot abbénak címzett levélből azt is világosan látjuk, hogy magának a tudománynak a fáján a legfelső fokra juthatnak a **józan eszűket helyesen használók**.

Forrás: https://epa.oszk.hu/01000/01050/00037/pdf/holmi_2007_01_053-066.pdf

Élet és halál között a folyó időben metafizikai érintettséggel

A remetek, mágusok, tengerészek, pásztorok ismerték az élet és a lét forgandóságának kulcsait. A pásztor vagy mágus a botját a földhöz támasztva gunnyasztva látta át a tér és a fény-idő szakaszos viszonyát.

A Biblia előtti időben is értelmezték a metafizikai Mindenhatót.

Az időszámításunk előtti írások és hivatkozások is arra utalnak, hogy Isten a természeténél fogva nem érhető, ezért az anyag alapú tudomány talán soha nem tudja kifejtetni az anyagon és a téren kívül és főként azon belül a Mozgató Úr mindenhatóságát.

Az időszámításunk előtti vallásban, de akár a jelen teológia és vallásfilozófia sem egy trónon ülő, szakállas, dühkitörésekkel küzdő Isten-személyt ábrázolt. Ennek ellenére a jelen vallásos népeségekben a tömegpszichológiai felmérések szerint az emberek félelemmel telített jelképekkel élnek. Az ember nagyrészt nem foglalkozik azzal, hogy a transzcendens és a folyó idő egymással milyen viszonyban van.

Az ember születése és halála között lévő életének időszakasa, mint tól-ig időtartam is mérhető. Az ember amíg él, addig ritkán foglalkozik a saját életének és időtartamának kérdésével. Ez általánosan akkor szokott felmerülni, amikor az embert megéri a halál szele. Holott az ismereteink szerint az ókori Egyiptom halálkultusza területén is kifejeződött a halálról és túlvilágról való elmélkedés.

A filozófiatörténelem része a halálról, vagyis a végzetességről való gondolkodás: „*Filozofálni annyi, mint felkészülni a halálra.*” „*Még azt sem tudjuk a halálról, hogy vajon nem a legnagyobb jó-e, mégis úgy félnünk tőle, mintha biztosan tudnánk, hogy a leg-*

nagyobb rossz.” „*A gondolkodás során a lélek magával beszélget.*” (Platón)

Például Martin Heidegger értelmezéseiben érinti, hogy az idő a „*metafizikai rendszerek rossz lelkiismerete*”. A filozófusok bőségesen értelmezik az élet, halál és az idő, mint tartam dilemmáját, valamint ennek esztétikumát.⁴

Viszont a lét- és idő-filozófia éppen a folyamatos életre-készültséget is jelenti, hogy az ember a megismert idővalósággal szemben elfoglalt magatartását derűs, alkotó elvek által is értelmezi.

A történelemfilozófia és a metafizika területén az idővel való foglalkozás korábban sokkal gazdagabb volt, mint a hivatalos tudományok területén. Az ismetan területén kifejeződött, hogy a Mindenhatóságból a fény, az idő, a tér és az erők által az anyagi létbe leszületett ember felruházta „*mag-át-szerzett*” képességeivel.

Az ember átalakulása a metafizika ösvényén

Az örök tüzet az időtlen időt és a szentséget nehezen lehet megérteni; talán az érzésekben. E küszöbterületet érintő kérdéseket csak úgy lehet megismerni, ha azt „*valahogy*” megtapasztaljuk.

Az időbe való merülés maga a teremtésbe kerülés és annak a részévé válása.

Mint metafizikai kérdés merül fel, hogy a „*Gondolkodom, tehát vagyok*” körülmény mögött is létezik azon létállapot, ami a gondolkodást megelőzi, viszont ezzel analógiában a folyó időnek is van eredete⁵.

Válj az idő részévé és ha sikerül, már nem csak érted, hanem tudod, hogy mi folyik benned, akár kinn vagy éppen benn.

A szellemi sugalmazásra alkotott nem általános óra típus a bűvösfertály-óra folyó idő-

⁴ „*A létről mint valami teljesen absztrakt dologról alkotott ezen elképzelést még elvben sem adjuk fel, hanem csak meg erősítjük, hogyha a létet mint valami teljesen absztrakt dolgot az abszolút szellem valóságának teljes konkrétságába emeljük...*”

⁵ „*A létet a létező nélkül elgondolni azt jelenti: a létet a metafizikára való visszatekintés nélkül elgondolni. Am egy ilyenfajta visszatekintés uralja még azon törekvésünket is, hogy legyőzzük a metafizikát. Ezért fel kell hagynunk a metafizika legyőzésével, és rá kell hagyatkoznunk magára a metafizikára.*

Hogyha mégis szükség van a metafizika egyfajta legyőzésére, akkor ez annak a gondolkodásnak a dolga, ami külön azért bocsátkozik bele a sajátot adó-sajáttá tévő Eseménybe, hogy Abból kiindulva, Arra irányulva mondja - Azt.”

Forrás (4-5): Martin Heidegger: Idő és lét - <http://www.inaplo.hu/nv/200203/15.html>

szemléletének lehetősége is rámutathat az irracionalista filozófia tendenciájára, amelynek kiindulási alapja a folyó élet, mely a lét lényegének intuitív átélése is.

A bűvösfertály-óra tervezett formájának alapja a mértani alapismeretek által szerkesztett alkotói tervezés, ami önmagában hordozza az arányosságot és annak kiegyensúlyozott szépségét is.

A szakrális geometriának része az esztétikai viszony, amely a művészettörténet területét szervesen érinti.

A mértanalapú folyóidőt ábrázoló bűvösfertály-óra nemcsak esztétikaforma, hanem olyan időfaktori helyzet, ami egy más ismeretlen tér- és időviszonyt is felvethet.

A bűvösfertály-óra nem a perceket méri, hanem az idő folyó folytonosságát ábrázolja, és így a folyó egyidejűsége is rámutat.

A bűvösfertály-óra az esztétikai viszonya által más típusú körülményt is előhoz, mint interaktív körülményt: az idő és a tér ábrázolása mögött a rejtett mozgás kifejezésének hátterét, valamint a lappangó időtlen állapoton keresztül az egyetemes mozgásban a lassú kerengő

kifejeződést.

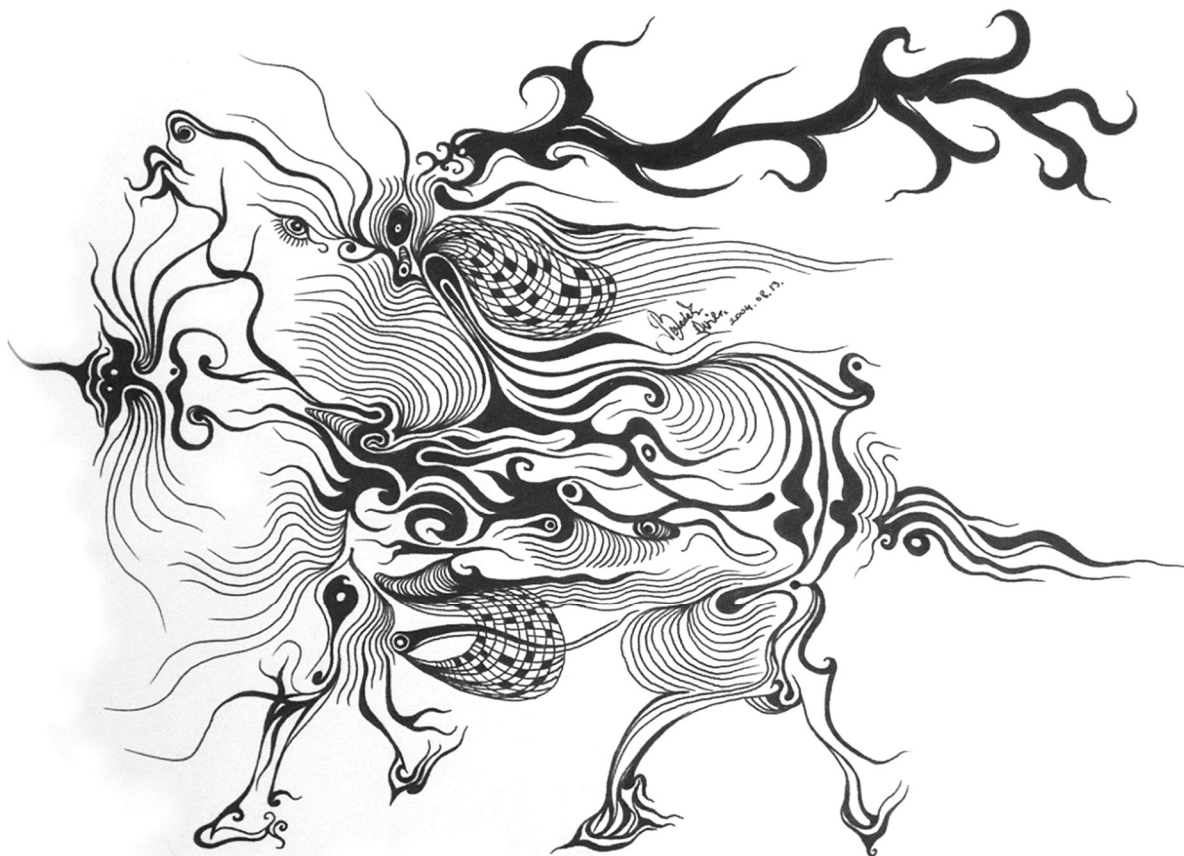
A művészettörténetben például a reneszánsz, vagy a barokk, valamint különösen a szurrealista festészetben alapkérdés volt a tér és az idő kérdésével való foglalkozás. E tereületet érintő filozófia egyik alap kérdése volt és talán ma is az: *a fény és a lét, az idő- és a tér, valamint a rejtett- vagy diffúz-mozgás.*

A bűvösfertály-óra általi filozófiai sugalmazás az is, hogy ne percemberek legyünk a hőmpölygő tömeg részeként, hanem gyakoroljunk a folyó jelenben élni és ébredjünk az örök átalakulás kikerülhetetlen törvényére.

„Ne kívánd, hogy az események úgy alakuljanak, ahogy te szeretnéd. Inkább a kívánságaidat szabd hozzá az események alakulásához.”
(Epiktétosz)

„Az élet szép és bármit is juttat neked a sors, ne felejts el élni! Élni az egyik legritkább dolog a világon, mert az emberek többsége csak létezik.” (Marcus Aurelius)

Benedek Attila

„Egyagancsú csodaszarvas” - Benedek Attila rajza

Végjegyzet:

Forrás: <https://frankchester.com/project/heartistic-science/> (az oldal nyers fordítása)

„Szív-irányú tudomány

Frank Chestert a forma és a szellem kapcsolatának feltárása arra készítette, hogy mély kreatív kutatásokat végezzen a hetes számmal kapcsolatban. Egy alkímiai transzformációs folyamatot alkalmazva hétoldalú formájára, számos korábban ismeretlen geometriai struktúrát fedezett fel, amelyek figyelemre méltó összefüggést mutatnak az emberi szív formájával és működésével. Ezek a formák és Frank művészi folyamata sokat tanítanak nekünk az élő gondolkodás objektív valóságáról.

Frank összefoglal néhány részletet:

„A szív nem pumpa, hanem egy szerv, amelyben éteri tér jön létre, így a vér a szívbe szívódik, nem pedig pumpál” (1). 2000 januárjában új forma került feltárára, 7 egyenlő területű felülettel*. Négy év tanulmányozás után kiderült, hogy ez az emberi szív mögötti geometria. A geometria pontos objektív természete alapján most ezzel a szabályos 7 oldalú formával kimutatható és igazolható, hogy Rudolf Steinernek az emberi szívre vonatkozó számos állítása igaz.

- A formának funkciója van
- A funkciónak van formája
- Kövesd a formát

(*megjegyzés: a forma neve „chestahedron” lett, magyar fordításban gesztaéder, bár ez nem adja vissza az eredeti jelentés mögöttes tartalmát, miszerint chest=mellkas, és a mellkasban lévő domináns szerv a szív, mellyel ez a felfedezett forma összefüggésbe hozható.)

A SZÍVFORMA PONTOS EGYENSÚLYÁBAN VAN az inverzió és a visszafordítás, a szívás és a nyomás között, homorú és domború, jobbra és balra, hátra és előre, lent és fent, három és négy, aszimmetrikus és szimmetrikus, gyorsítás és lassítás, óramutató járásával megegyező és ellentétes, geometriai és szerves, valamint két különböző örvény, amelyek ma már bizonyíthatóan törvényszerűek. Úgy találták, hogy ezek a polarítások aktívak az emberi szívben.

1. A szív egy gát is, „A szív nem pumpa; ez egy érzékszerv, egy duzzasztószerv.” Megfigyelheti a gesztaédert egy örvénygenerátorban, amint egyensúlyozza magát a gyorsulás és a lassulás között.

2. A szív csúcsa papírvékony. „A csúcstal olyan puha és gyenge, hogy a mutatóujjával át lehet törni.” A mitrális billentyű nyílásának geometriája nem teszi lehetővé, hogy mozgó örvény elérje a „gesztaéder” belsejében lévő csúcst. Ha a szív egy nyomószivattyú lenne, akkor a csúcsa kifelé felfűvódna. Az új forma megmutatja, miért nem fordul elő ez a felfűvódás.

3. A „gesztaéder” geometriája két egymáson belüli örvényből áll. „A szív és az artériák izomzata egészen az előkapillárisokig spirálisan irányult, és mind a szív, mind az artériák spirálisan mozognak, hogy növeljék a vér lendületét.”

4. Miután egy elektromos fűró végén lévő „gesztaéderrel” létrehoztunk egy örvényt egy tiszta víztartályban, három spirális örvény keletkezik. „Dr. Pettigrew három spirális véroszlopot talált a bal kamrában.”

5. A kúpos forma közepén található 22,5 ívfokos „gesztaéder” geometriájának felhasználásával immár választ kapunk a szívizom rétegződésének kialakulására, amely elkerülte Dr. Pettigrew, Lawrence Edwards és minden mai szívutató figyelmét. Olyan kialakítás, amely lehetővé teszi az óramutató járásával ellentétes és az óramutató járásával megegyező irányú erők kiegyensúlyozott együttműködését, és egyben elősegíti a vérörvény mozgását.

6. A „gesztaéder” egy kocka belsejében forgó tetraéderből alakult ki, amelynek tengelye a 3 négyzetgyökénél van, és a 3 négyzetgyöke a kockában 36 ívfoknyira van a vízszintes síktól. Ez először magyarázza meg, hogy a szív miért helyezkedik el a test bal oldalán. Az emberi szív helyzete a testben 36 fok, ami tökéletes egyensúlyt teremt fent és lent, jobbra és balra, valamint előre és hátra. Nem ismerve a geometriát, sok tanulmány szerint a szív 45 fokos szögben áll.”

* A 130. oldalon található kép forrása: <https://www.wikiart.org/en/m-c-escher/spirals> (M.C. Escher – Spirals, 1953.)

PhS TIBOLD SZABINA

Energiarezgések megérzése, felismerése a minket átölelő világban

A világmindenségben minden energikus valóság vibrál, rezonál, s e rezonancia az, ami életjelt ad a végtelennek. A legapróbbtól a leghatalmasabbig, már amit mi aprónak és hatalmasnak el tudunk képzelni, mert minden dimenzióban és irányban a végtelenség törvénye uralkodik. Amikor a tudomány kijelentette, hogy az atom a legapróbb részecske (én még így tanultam), az elektronmikroszkópok megcáfolták ezt az állítást. Az egyik legérdekesebb emberi felismerések egyike, hogy 'semmi sem az, aminek tűnik'. A mindenség felépítése szabálytalanul szabályos. A természet adta struktúrákban kódok vannak elrejtve. Mint ahogyan a kavicsban felismerhető a kő, a kőben a szikla, a sziklában a hegy, úgy a falevélben a fa rajzolata, az atomban pedig egy naprendszer is felismerhetővé válik. Az energia csudálatos életerő, s mi, energia-lények, képesek vagyunk a körülöttünk lévő lények és tárgyak rezgésének, kisugárzásának megérzésére, felismerésére, kezelésére. Ebben a különleges adottságunkban rejlenek azok a képességeink, melyekkel „együtt rezonálhatunk” a minket befogadó világgal. A zene rezgéshullámai az érzelmeinken táncolnak. Nem tudjuk, hogy egy melódia, vagy zenemű miért vált ki belőlünk érzelmi reakciókat, miért kapcsolunk momentumokat bizonyos hangokhoz, dalokhoz, művekhez, csak azt tudjuk, hogy egy-egy hangzat megmozdít, felemel, vagy le sújt minket érzelmileg. Már említettem a Liszt Ferenc második rapszódijával kapcsolatos 'extraszenzory' élményemet, mely kiemelt megrögzött valóságomból. Elképzelem, hogy abban a pillanatban, amikor ezt az élményt átéltem, a saját rezgésszintem és a zene rezgéshullámai a limbikus rendszeri érzékelésben megnyitotta a tobozmirigyem „csillagkapuját” egy finomabb, magasabb rezgéshullámú percepcióba, ezért voltam képes azokban a percekben megélni a zene emelkedett szintű rezgéshullámain. Messze vagyok attól, hogy ezt tudományos szinten meg tudjam magyarázni,

de már az is, amit tudok a rezgésszintekről, ezt látszik igazolni.

Tudjuk, hogy a mindenségben minden energia és az energia különböző rezgésszintjei manifesztálják az anyagot, és így a lélekfényt is. A fény valóságértéke olyan felbecsülhetetlen, mint maga a Mindenség. Egy nagyon szép és jó előadás-csokron vettem részt Egerben, melynek átfogó címe a Fény volt. Ami a legjobban megragadott, az Pócsa Alfréd gyönyörű olvasata volt, s abban is Jézus fény-születése, mely a számunkra elképzelhető legmagasabb rezgéshullámokon valósult meg.

„A British Múzeumban őriznek egy apokrif evangéliumot, mely Jézus születését írja le egy szülésznő látásán keresztül, aki megvizsgálta Máriát szülés előtt és utána is, és szűznek találta. A helységben, ahol voltak, egyszer egy fénysugár jelent meg. Pontosan nem nevezi ugyan meg az eredő fényt, de a leírás alapján Mária testéből sugárzik ez a fény, egyre erősebb lesz, majd egy gömbalakot ír le, és a fénygömb elkezd emberi formát önteni, egy csecsemő formáját. Ez a csecsemő abban különbözik a többi csecsemőtől, hogy nem fölsírt a születéskor, hanem csodálatosan mosolygott. Mosolya lelket gyönyörködtető volt. A szülésznő odament, megfogta, és a gyermeknek nem volt súlya. Így született fényből e földi világra a Világ Világossága.”

Mint tudjuk, a Torinói Lepel megőrizte Jézus utolsó Fénnyé változását, Ahogy született fényből, úgy halála végső pillanatában újra fénné vált, vagyis egyesült az örök fénytestével. Ezzel az utolsó földi aktussal bizonyította a lélek örökkévalóságát, vagyis az örök élet ígértét.

A magyar Királytükörök ásványainak kémiai és strukturális felépítéseinek rezonanciái nagyon magas vibrációs szinten mozognak. Ha az ember kristályokkal veszi körül magát, akarva-akaratlan a saját rezgésszintjét is emeli, hozzájuk kíván igazodni a testünk. Ez

az önkéntelen belső vágy a rezgésszinti asszimilációra nem csak a kristályokkal, hanem a bennünket felemelő, vagy lesújtó érzelmi rezonanciával is képes a lényünket azonosítani: *egyesíteni, felemelni, vagy maga alá temetni*. A rezgéshullámok éppen olyan elsőpröök, mint a vízhullámok, s mivel a testünk több mint 2/3 része víz, biztosra vehetjük, hogy minden rezgéshullámmal valamilyen módon mi is rezonálunk, hiszen a víz átenged és kapcsolatot teremt. Masaru Emoto vízmolekulákat figyelt meg és fényképezett le elektronmikroszkóppal. Csodálattal fedezte fel, hogy a vízmolekulák megváltoztak környezeti hatásokra, úgy a szeretet kifejezésére, mint a gyűlöletre (idézet Gyárfás Ágnes *Vizek Könyve* c. művéből).

Fény és optika

„A fény az emberi szem által érzékelhető elektromágneses sugárzás, amely egyaránt rendelkezik hullám- és részecske-tulajdonságokkal. Egysége a foton, egy olyan részecske, amelynek tömege nulla, sebessége pedig a fénysebesség. Három fő tulajdonságát ismerjük, melyek közül az **intenzitását** érzékeljük fényerőként. A **frekvencia** az ember számára a színekben válik érzékelhetővé. Harmadik tulajdonság a **polarizáció**, azaz az elektromágneses rezgés iránya, amelyet az emberi szem nem érzékel, de sok állat, főleg a rovarok igen. A látható fény frekvenciája a 350 és 750 nanométer közötti tartományba esik.

E pillanatra képzelj el, milyen lenne szélesíteni a 'látómezőnket'. Látnád a spektrum infravörös szakaszát, vagy a röntgent, vagy akár mindent egyszerre. Egészen máshogy festene a világ. Persze agyad így feldolgozhatatlan mennyiségű információhoz jutna, és rövid úton megőrülnél, de addig is sokkal több részletet látnál a környezetedből.

Most itt megállítjuk a tudományt egy pillanatra, és összehasonlítjuk a táltosok Látó adottságával. Tökéletes példa számunkra, hogy amint az ember adottságai szélesednek, annál többet képes látni a valóságok spektrumán. A táltos azzal, hogy át tud siklani egyik világból a másikba, aktiválja olyan szuperhumán képességeit, melyek segítségével képes a

valóságát megváltoztatni, a rezgéshullámait emelni, miáltal a fényt este érzékeli mind azt a csodálatos megvilágítást, melyre a fény frekvenciái utat engednek számára. Nem örül meg, hiszen szinte eggyé válik az infinitum lehetőségeivel, melyeket táltosi látása szimbolikus módon interpretál. Szimbólumok gazdagsága tölti fel azt a világot, melyet fizikai érzékeinkkel nem tudunk megérinteni, csak különleges érzékeinkkel, melyek átlépik a háromdimenziós határainkat. Csak úgy vagyunk képesek 'látni', ha a fényt estünk frekvenciája emelkedik, és tudatunk átszárnyalja a fizikai lét határait. Az ilyen állapot inspiráló és felszabadító. Hogyan tudjuk megérezni ezt az energikus felgyorsulást, vagy esetlegesen a lelassulását?

Érdekes módon, a görög mitológia legfontosabb alakjai a Múzsák. A Múzsák rezgés és frekvencia megtestesítői, irányítói és harmonizálói. Mondhatnám minden, ami fizikai síkon működik, a Múzsák inspirációjára fel-emelkedik.

A múzsák (görögül Muszai (Μουσai): eredeti jelentése 'hegy') a görög mitológiában a **mítoszok megtestesítői, a költészet, a zene, a tánc és a tudományok istennői, az emlékezés és az improvizáció ihletői**. A múzsák első lakhelye az Olümposz alatti síkság, Pieria volt, csak később lett a Boiótiai Helikon-hegység, Apollón kultuszának székhelye, utóbb a Parnassosz-hegy alján Delphoi. Más források szerint vízi nimfák voltak, akik szívesen időztek Helikón és Pieria tiszta forrásai és szép vizű folyói közelében, ezért a múzsák mellett Pieriszeknek is nevezték őket. Hésziodosz Theogónia című műve alapján a múzsák Zeusz főisten és Mnémoszüné, az emlékezés istennőjének leányai voltak. Alkman és Mimnermosz i. e. 7. századi lírai és elégikus költeményeiben alakjuk ősi: Uranosz és

Gaia gyermekeiként jelennek meg. Pauszaniasz görög történetíró és földrajztudós nézete szerint pedig a múzsáknak két generációja létezett: az első Uranosz és Gaia gyermekei, a második pedig Zeusz és Mnémoszüné lányai. Gaia és Uranosz gyermekeit nemcsak múzsáknak, hanem Titanusoknak is nevezték.

„A szépség igazság” mondták a görögök, s a Múzsák létezése ezt igazolni látszik.

Kleio, Eutherpé és Thaleia

A MÚZSÁK

A görögök a költészetet a Múzsák ajándékának, a mítoszt a Múzsák által kinyilatkoztatott igazságnak tekintették. Kezdjük hát a görög mitológia részletes ismertetését a Múzsákkal, mint ahogy a görög mitológia két nagy meghirdetője, Homéros és Hésiodos is a Múzsákkal kezdték éneküket.

A kilenc Múza nevét már Hésiodos is felsorolja, de csak a későbbi hagyomány osztotta ki közöttük így a szerepet: Kleió (latinosan: Clio) a történetírás, Melpomené a tragédia, Thaleia (Thalia) a vígjáték, Euterpé a zene, Terpsikhóré a tánc, Erató a szerelmi költészet, Kalliópé az eposz, Urania a tudomány, főleg a csillagászat, Polyhymnia pedig a himnusz-költészet istennője.

Hésiodos a Helikónon találkozott velük, de – Homérosszal egyetértésben – olymposiaknak is nevezi őket. A Parnassos hegyén is jelen vannak, ahol a kastaliai forrás vize részécsítette a költészet és a jóstehetség adományá-

ban azt, aki ivott belőle. Észak-Görögországban a Pindos hegyén és a Tempé-völgyben tanýáznak, meg a Tempé-völgy közelében, Pieriában, amiért Pieriseknek (Pieridáknak) is hívják őket. Általában a hegyekben, a kristálytisza források és szépvízű folyók vidékén, a természet ihlető közelségében laknak, s templomaik is rendszeren a városon kívül állnak. Szent fájuk a babér. Szent állataik a méh és a kabóca vagy éneklő sáska (görögül tettix, latinul cicada). Maguk is rajzó méhek alakjában vezetik az ión gyarmatosokat új hazájukba, és méhek hozzák el a Múzsák ajándékát, a méz-édes hangot a kiválasztott gyermeknek a Pindaros-legendában. A cicada pedig ember volt, aki a Múzsák iránti szerelemből változott a szépszavú, kedves kis állattá, hogy mindig „liliomtisza hangon” énekelhessen. Amikor a Múzsák táncolnak a Helikónon, az egész lelkes természet eltelik énekszóval. Zeng a cicada, és dalával a mesére emlékeztet, mintha csak mondaná: „Én is ember voltam, s amíg ember voltam, mindig énekeltem; most, hogy átváltoztam, régi vágyamat az énekszóra megőriztem.” A pacsirták, a fecskék és a hattyúk csapatostul együtt táncolnak az istennőkkel. A természet vad erőin is uralkodnak a Múzsák; ha harsonáik megszólalnak, a Nílus kiáradt habjai visszatérnek medrükbe, folyó lesz újra, ami tenger volt, és a Múzsákkal telnek el áradásig a hullámok. Ők fékezik meg az emberek vadabb indulatait is. Krotón polgárai Pythagoras tanácsára azért építettek templomot a Múzsáknak, mert ők, az összhang, a harmónia, a ritmus istennői biztosítják jelenlétükkel az egyetértést a város polgárai között.

A Múzsák mindig táncolnak, mindig énekelnek és lantjukat pengetik, de mikor meglátják, hogy Apollón már élére áll a karnak, akkor még jobban elnyújtva az éneket, mint előbb, valami csodálatosan összhangzó melódiára zendítenek. Mert Apollón a *Musagetés*, a Múzsák karvezetője. S ez a jelző megilleti Héraklést is, a kemény testi erő isten-emberét, mert az ő ereje szerzett békét a földnek az emberi és állati szörnyetegek uralmától; és mindazt, ami az összhangot zavarja a világban, a görög ember „múzsátlannak”, amusonnak nevezte.

A Múzsák ajándékának a fölényét a nyers erővel szemben Antiopé ikerfiainak, Amphiónnak és Zéthosnak a mítosza érzékelteti. A városfalakat építő ikertestvérek mítosza többnyire egyben a végzetes testvérviszály mítosza is (így Romulus és Remus, vagy Attila és Buda mondája). A vetélkedés motívuma Théba falainak építésénél is fölmerült, de anélkül, hogy a testvérekben féltékenységet keltene egymás iránt. Amphión és Zéthosz pásztorok között nevelkednek, akárcsak Romulus és Remus, s tudnak ők is kegyetlenek lenni, akkor, amikor együtt lépnek fel az anyjukat üldöző Dirkével szemben: a gonosz királynét megvadult bikához kötözve üldözik halálra, illetőleg addig, amíg az kínjában forrássá változik. De mikor Thébában uralomra jutnak és elhatározzák, hogy a védtelen várost fallal veszik körül, vetélkedésük is az összhangot juttatja diadalra. Zéthos rendkívüli ereje hatalmas köveket gördít az építkezéshez, de Amphión lantjának a hangjaira még nagyobb kövek mozdulnak önként és sorakoznak mindjárt az építkezés harmóniáját érvényesítő rendben egymás mellé. Nemhiába volt már a városalapító Kadmos felesége is Arés és Aphrodité gyönyörű leánya, Harmonia. A végzetes testvérviszályt csak egy késői nemzedékre idézi fel Kadmos unokájának, Labdakosnak az unokája, Oidipus, a héthúrú lant hangjaira maguktól felépült városfalak közé. De még az egymás fegyverétől elhulló két testvér, Eteoklés és Polyneikés tragédiájának a tájképi háttere is az ősi harmonia emléket idézi: Théba hét kapuját hol a világrend legmagasabb fokú összhangját kifejező bolygók hetes számával, hol Amphión lantjának hét húrjával hozza összefüggésbe a hagyomány.

A Múzsák megszólítása (latinul: invocatio) a poétika szabályai által megkövetelt kezdete maradt az eposznak szinte napjainkig. Homérosnál ez még bizonyos mértékig vallásos igény volt; szerinte a költő szavaiban a Múzsák nyilatkozik meg, az istennő éneklő Akhilleus haragját, a Múzsák énekel a sokat tapasztalt Odysseus bolyongásairól. A költőt a Múzsákkal, vagy a Múzsákkal szemben (mert néha csak egy, másszor három vagy hét, de legtöbbször kilenc Múzsáról beszélnek forrásaink)

alázatos magatartás kötelezi. A Múzsák istennők, Zeus leányai, az Olympos boldog lakói közé tartoznak. Mindenütt jelen vannak és mindent tudnak, míg a halandó emberek csak távoli hírt hallanak, és semmiről sem volna világos tudásuk a Múzsák nélkül. Homéros említi Thamyrist, a thrák énekest, aki a Múzsákkal merészelt vetélkedni, s ezek büntetésből elvették isteni hangját, némává tették. Maga Homéros úgy érzi, hogy hiába volna tíz nyelve és tíz szája, akkor sem tudná elsorolni a Trója alatt táborozó görög hajókat, ha az olymposi Múzsák, az aegistartó Zeus leányai nem idéznék fel az emléküket. Homályos emlékek ködös és gomolygó háttéréből csak a teremtő ihlet pillanatában emelkedik ki élesen elhatároló vonalakkal, félremagyarázhatatlan világossággal az alkotás, Mnemosyné az „Emlékezet”, Hésiodos szerint anyja a Múzsáknak. A görögök a Múzsák jelenlétének tulajdonították a költői ihlet szubjektív érzésével velejáró biztonságot: a megtalált – és nem kitalált – kép, az egyedül lehetséges és semmi mással nem pótolható szó kielégültségét. Ez a meggyőződés ad az ihletett költő szavának feltétlen hitelt. Ezért szent ember a költő, akire bűn kezdet emelni, s a költő tevékenységének ilyen felfogása mellett egyre megy, hogy autodidaktának, vagy az isteni kijelentés pusztá eszközének tekinti-e magát. Autodidaktos vagyok: „önmagam tanítványa”, azaz nem ember tanított, hanem isten ültette lelkembe a hősi éneket – mondja Phémios, az ithakai énekes, és ezek a szavak parancsolják Odysseusra a kíméletet vele szemben.

„Homérosz: Odüsszeia Első ének:

*Férfiuról szólj nékem, Múzsák, ki sokféle bolygott
s hosszan hányódott, földülván szentfalu Tróját,*
(Fordította: Devecseri Gábor)

Dante Alighieri: Isteni színjáték, Pokol II. ének:

*„Ó, Múzsák, nagy szellem, tiéd ez új dal,
ó lélek, aki írod, amit láttam,
nemességed elválk majd ezúttal!”*
(Fordította: Babits Mihály)

John Milton: Elveszett paradicsom I. könyv

*„Az ember legelső bűnét, s a tiltott
fa gyümölcséből-kóstolást, amely
halált hozott e földre, kint reánk,*

*s kivert az Édenből, míg egy különb
Ember megváltott, s visszahozta üdvünk,
zengd, Múzsá,*”

(Fordította: Jánosy István)

Hogyan tudjuk mi érzékelni a Múzsák ajándékát, megnyitni belső 'táltosi' látásunkat, hogy alkotó lényekké válhassunk Isten teremtő rendjében?

Mindennemű egyéni megnyilatkozás az alkotó szellemében az Isten teremtő rezonanciájában fogan. Azt mondja a biblikus teremtéstörténet, hogy az utolsó teremtmény e földre az EMBER, s teremtette Isten őt a saját képére. Ha ezt a gondolatot vesszük irányadónak, akkor valójában a teremtett ember Isten alkotó ereje, művészetének fénye felé nyújtózkodik. Mi is alkotunk. Talán nem univerzumokat, csak a saját adottságaink keretein belül megteremtjük azt, amit a múzsák inspirálnak lelkünkben. Tejesen mindegy, mi az, ami felkelkesít minket a kreativitásra, legyen az egy főzött étel, mellyel megvendégeljük szeretteinket, vagy egy katedrális, mellyel alkotója a mennyei világot próbálja elérni. Legyen elismert műremek, vagy egy színes vásári csecsebecse, alkotói ugyanabból a feneketlen, isteni alkotás-kútból táplálkoznak. – Amikor férjhez mentem és elhagytam Magyarországot, Édesanyám adott nekem egy hímzést, amit egy elmegyógyintézetbe zárt nő varrogatott. Ez a hímzés nem akármilyen munka. Felhasználta a magyar díszítő virág-elemeket, s azokkal sűrűn behímezte a falvédő nagyságú anyagot. Minden rendszer és szimmetria nélkül, úgy, ahogy megjelent előtte egy belső képben. A közepe táján egy domináns, hatalmas, sötétvörös nyitott virág, mely szinte hangosan beszikolt lelkünkbe. Édesanyám nem tudhatta akkor, amikor ezt nekem ajándékozta, hogy a saját eljövendő életem tükrét adta a kezembe.

Befejező gondolatként még annyit szeretnék fénybe állítani, hogy a rezgéshullámok feltöltik a világmindenséget, és ebben a hatalmas végtelenségben minden kapcsolatban áll egymással. Ezt úgy látták a natív törzsi rendben élő emberek Amerikában, mint Pókaszszony végtelen hálóját, melyben az égitestek fennakadnak. Az élő szimbolika az, ami a táltost biztonságban tartja rezgésszinten. Minél

magasabb vibrációs szintre kerül a tudatunk, annál hatalmasabb szférában pillantjuk meg a valóságot.

Minden, amit ismerünk, más és más energikus megjelenésben mutatkozik meg előttünk. Az emberi agy, a mi 'bio-számítógépünk' megpróbálja felismerni azt, amit a tudatszintünk nem képes sehová sem behelyettesíteni. Így születik meg az archaikus szimbólum-képelek és jelenések rendszere. Igen, azt, amit nem ismerünk fel, szimbolikus köntösbe bújtatja a tudatunk. Végül is az élet maga energia és vibráció, jelenése pedig az ezekből teremtett valóságok sokaságai. Nincsen végzet, csak folytatóság, ugyanabban a hatalmas teremtői szférában. A népmesék és népművészeti elemek mind ebből a magasabb rezgéshullámú szintből jelennek meg alkotóik előtt, azért olyan csodálatosak, hiszen révüléssel állapotban fogannak és jelennek meg az alkotói belső látásban.

Semmi nem olyan lényeges ebben a világban, mint a manifesztáció isteni mintázatban. Helen Keller süketen, vakon és némán született. Írásai lélegzetelállító szépségűek. Mit gondoltok, honnan tudta ilyen fizikai limitációkkal felismerni a Teremtő szépségeit?

Ha emlékeztek a *Nézés, Látás, Révülés* beszélgetésünkre, akkor azonnal felismerjük, hogy Helen Keller a **belső látásában** megjelent világot ismerte fel, azt is a legcsodálatosabb képzetében. E kép inspirálta annak szavakba fűzött megjelenítésére, önkifejezésre és szociális aktivitásra.

Rezgésszint és kreativitás

Igen, a Lélek alkot, s a Teremtővel egységben él. Az alkotói folyamat csodálatos, s a legcsodálatosabb, hogy inspirációval, a „Múzsza csókjával” kezdődik minden kreatív megmozdulás. Az ókori görögök felismerték az inspiráció hatalmát, és még meg is nevezték azt. Gyönyörű, heretikus női alakoknak tulajdonították e szerepkört.

A líra, egy kézben tartható pengető hangszer, a hárfa és egyéb dobozos pengető hangszerek ősanja volt velük asszociálva, vagyis *rezgés és harmónia*, ami alkotó és manifesztációs eszköz a kezükben. Tudjuk, hogy az egész világmindenséget különböző sebességű rezgések tartják mozgásban, életben. Minél magasabb a rezgés, annál magasabbra emelkedik a teremtő tudatossági szintjén való emelkedésünk. A harmóniára való törekvés univerzális egységet teremt, a diszharmónia pedig káoszt. Ha „a szépség Igazság”, akkor a rondaság *gazság* – nézzük meg ezt a két állandóan használt ősi kifejezésünket. A két szó egyetlen hang különbségével teljesen értelmet változtat. Ez az egy hang: I’ – vagyis az Istent megjelenítő hang, mely megváltoztatja a jó és rossz közötti hangrezgésszint-különbséget.

Rezgésszint táltosi látásmódban

A táltosok nem mérik műszerekkel a rezgésszinteket, és nem használják a Schulmann rezonancia táblázatot a világok megismeréséhez és megváltoztatásához. Mégis tudatában vannak a változó valóságoknak, azok rezgésszinti emelkedésének vagy zuhanásának. Vajon miképpen érzékelik ők ezt a láthatatlan erőt, ami

mozgatja a Mindenséget és megváltoztatja a valóságérzékelésünket?

A révülés állapotában felemelik az energikus fényttestük rezgésszintjét, minek eredményeként át tudnak siklani azokba a tudatszintű valóságokba, melyekből információt szeretnének gyűjteni, akár ismeretszerzés, akár gyógyítás végett.

Mi, emberek, nagyon finom, biológiai és lelki szinten tökéletes egységben vagyunk megteremtve. Ami minket éltet és mozgat e világban, nem csak földi szinten működik, hanem átszűrődik energikusan a körülöttünk létező megszámlálhatatlan alsóbb és felsőbb rezgésszintű valóságokba. Ami az egyik embert megkülönbözteti a másiktól energikus megjelenésében, az ugyanaz az erő, ami az embereket megkülönbözteti a táltosoktól. A különbség mindig a rezgésszint közötti másságon múlik. Aki letisztulva elérkezik egy magasabb rezgésszintű valóságlátáshoz, az már nem kíván létezni az alacsonyabb szinteken. Ez az evolúció az isteni rend alapszabályait követi, mely szerint, mint ember, lépésről lépésre el kell érkeznünk egy újabb és újabb tudatszintre. Csodálatossága a tudatszintünk emelkedésének mind a rezgéshullámok „meglovaglásán” múlik.

Az amerikai törzsi népek hitvilága és mitológiája csodálatos gazdagsággal vetíti elénk a világmindenséget és annak mesélő képzetvilágát. A mindenséget a Pókasszony hálójába szövédvé látják. A magyar népköltészetben is találunk hasonló képzetet.

Sarkányon lovagló garabonciás (templomi kazetta, Técső)
Tibold Szabina fényképe

RÓNAI LÁSZLÓNÉ

Dr. Gyárfás Ágnes, a 200 éve elveszettnek hitt „Magyar Pszichológia” megtalálója – Második rész

Mottó:

*Harmóniát és Rendet csak olyan lélek tud maga körül teremteni,
aki Önmagában már megteremtette azt.*

Rónai Lászlóné (Fotó: Szücs Mara)

1./ Dr. Gyárfás Ágnes módszeres, kitartó kutatómunkával megtalálta az MTA Kézirattárában

Bárány Péter: Jelenséges Lélek=mény című díjnyertes kéziratát,

melyet tudományosan elemzett és feldolgozott, majd 1990-ben az MTA kiadásában megjelentetett 800 példányban.

Művének címe:

AZ ELSŐ MAGYAR BÖLCSELETI MŰ ÉS TÖRTÉNETE

Bárány Péter: JELENSÉGES
LÉLEK=MÉNY

Jelentős tudományos eredménynek tekinthető a felvilágosodáskori Bárány Péter munkájának megismerése, életrajzi adatainak gazdagítása, s egyéb műveinek összegzése, kiadása Dr. Gyárfás Ágnes munkája által. Hála és köszönet illeti őt ezért!

A Kézirat sorsáról utólag kiderült, hogy Bárány Péter halála után unokaöccse, Bárány Ágoston vette magához, majd Ágoston halála után (1849) felesége Bach Borbála felajánlotta az akadémiának megvételre. Toldy Ferenc, az akadémia akkori titkára

intézkedett (1852) a megvételről s a mű bejegyzésként bekerült a Gyarapodási Naplóba, hogy novemberben leltárba is került.

Maga a megtalált kézirat könyv alakú, 288 oldal terjedelmű. Jól olvasható, apró betűs írással írta maga Bárány Péter.

Előzménye, hogy a magyar tudományos közélet a tisztán magyar nyelvű, „Magyar Pszichológia”-ként emlegetett önálló tudományág alapjait lerakó kéziratot mintegy 200 éve elveszettnek hitte. Még a Magyar Irodalmi Lexikon is igen valószínűnek tartotta, hogy elveszett! A díjnyertes kézirat iránti érdeklődés, annak ismerete nélkül sem lankadt, s Bárány Péter neve, emléke, oly sok idő elteltével is fennmaradt!

Kazinczyék az „anyai nyelvünkön írt Magyar Pszichológiánk”-ként emlegették, azonban szinte mindenki a **Kanti eszmék** forradalmi gondolatait vélte benne felfedezni!

Mindez az ugyancsak piarista nevelésben részesülő **Gróf Széchenyi Istvánt** is megérintette.

Fentiek a kanti eszmék azonnali befogadását és tovább gondolását is igazolják hazánkban. Sajnos a bebetonozott politikai viszonyok visszafogták, pusztították a gondolatok eredményes kibontakozását és nem a magyar tehetség maradt el a korától!

A szerző egyik művében (Gyárfás Ágnes: Kandidátusi Értekezés tézisei/1991) kijelenti, hogy a következő okok önmagukban is kutatásra ösztönözték:

- „Erdélyi János szerint a XVIII. század alkonyán a magyar tudományosság hátraesést

szenvedett, s a hazai bölcelet jelene (1856) ezt a hátrányt megsínylette. Korunk tudósa Balázs János viszont a középkori egyetem-alapítások sikertelenségében látta a magyar filozófiai gondolkodás visszamaradt voltának okát.”

A szerző ezen témához hozzáfűzte, hogy: a magyar bölceleti gondolat századok során rejtett utakon járt, s ha megjelent, legtöbbször a költészet és az irodalom formáinak védelmét kereste. Ezért céljává vált, hogy a magyar lap-pangó bölcelet értékeit felkutassa, s így be-pillanthassunk Bárány korának bölceletébe.

- Bárány Péter életrajzi adatait kutatással ki kell bővíteni és azokat a lexikonok és az irodalomtörténet számára nyilvánossá kell tenni.

- Fontos, hogy a megtalált a megtalált Magyar Pszichológiához a szaktudományok kutatói hozzáférhessenek, mint elsőként tiszta magyar nyelven írt, önálló tudományhoz.

- Végül Bárány Péter személye a kutató számára meghatározó érték volt, mivel kortársaira nagy hatással bírt, hiszen hosszabb időre fennmaradt a neve, munkájának ismerete nélkül is!

2./ Dr. Gyárfás Ágnes származása szerint erdélyi főnemesi család sarja. Miskolcon született. Édesapja Gyárfás Samu Székelykeresztúrbán született, később edelényi főjegyző lett. Édesanyja, a 16 évvel fiatalabb Móga Margit tanítónő a Küküllő folyó menti Mikeszása nevű kis erdélyi faluból indult, később postamasterként dolgozott.

Szinte a családhoz tartozott „Zsuzsó mama” is, aki egészen fiatal korától élt velük és a kis Ágika őt is nagyon szerette. Szinte kívülről tudta a tőle hallott Kárpát-medencei meséket, mondákat és népdalokat is.

Később ezek közül kiválasztott 15 mesét, s ezeket megjelentette és elemezte a Sánta Harkály című könyvében, melyet nem csak kicsi gyermekeknek, hanem minden korosztálynak ajánlott ősi bölceleti mondanivalója miatt. Ezek a mesék a magyar jellemet is építik, mely szerinte „égi mintára működik.”

A mesék vezették tekintetét a csillagos ég felé is, mert ezek itt játszódnak. Elmondása szerint a magyarságnak két nyilas csillagképe van. Az egyik az állatöv kilencedik jegye, a **SAGITTARIUS**: a Nyilas csillagkép. Sagittárius az öreg király, aki dec. 21-én adja át az uralkodást és az országot a fiának, a fiatal királynak, maga pedig befordul a fal felé és alszik egy jót. Az öreg király a téridőt adja át a fiának karácsonykor. Ez a nyilas őszünk, ha feljebb emelné a nyilát, pontosan bele találna a Tejút kellős közepébe, de nem teszi. Ő a magyarság számára a lét elemi feltételeit szolgáltatja, s a célzás dicsőségét átengedi a fiának, az ugyancsak nyilat, vagy kaszát tartó **ORION**-nak. Ő a nyilával pont a TEJÚT kellős közepét veszi célba, és oda is talál. **Ő a magyarság másik nyilas csillagképe, a mi égi őszünk: az ORION.** Régi csillagterképeken NIMRÓD-nak, vagy KASZÁS-nak is nevezik.

Tehát ORION az öreg király fia. Lábánál ülnek a kutyái, a **NAGY KUTYA** és a **KIS KUTYA**. A magyarság harmadik csillagképe tehát a **SZÍRIUSZ** (népies nevén SÁNTA KATA), mely a női sors csillaga. Kata viszi az ebédet az aratók után, de a kaszások mindig a lába elé kapnak a kaszájukkal, ezért is sánta a néphagyomány szerint.

Mindebből később tudományos könyvekben is sokat hasznosít!

Ágika meghatottan mesél édesapja családjának azon ágáról, akik székelykeresztúri kúriájában **Petőfi Sándor** 1849. július 30.-án, a segesvári ütközet előtti éjszakát töltötte, Bem tábornok kíséretében. Utolsó vacsorája: bivalytejes puliszka volt. Erről az eseményről azóta is megemlékeznek minden évben Székelykeresztúron **PETŐFI LEGENDÁRIUMKÉNT, s a megemlékezést időnként a DUNA Tv is közvetíti!** Az udvaron lévő körtefa alatt írta utolsó versét is. A fa ma is nagy becsben van - bár az eredeti már elkorhadt, - de kisarjadt belőle az új fa, mely főleg gondoskodásként fából haranglábat emeltek.

Ezen gyászos csata után a költő többé már nem került elő, de sajnos Ágika édesapja életében is a bujdosás következett. Nehéz sorsú,

kalandos élete volt. Az I. világháborúban sokáig fogságban volt Alma-Atában – Kazahsztán akkori fővárosában, - ahonnan 1926-ban került elő. Bujdosása során a borsodi Bánhorvátiba került, ahol a fiatal Samu elhatározta, hogy jegyző lesz, mely iskolát Debrecenben el is végezte. Ezután Edelénybe került, ahol családot alapított.

A család életvitelét egyszerű, erkölcsös, s a magyar hagyományokat tisztelő szellemiség hatotta át. Őt magát mindig munkára és szerénységre nevelték, mely mindig fontos volt számára. Lelki erejét és nemes tartását a Küküllő menti székely ősöktől örökölte!

Középiskolai tanulmányait Miskolcon végezte. Később a származása miatt hátrányos megkülönböztetéssel, küzdelemmel kellett szembesülnie az élet több területén, így az egyetemi felvételi kapcsán is.

Két érzékeny lelkületű gyermeke született: **József**, aki zeneszerző művész, s a belső látással rendelkező **Szabina**, akit a sors az USA-ba sodort magyar férjével együtt. Szabinát a földrajzi távolság sohasem szakította el az édesanyjától és attól, amit szellemileg-lelkileg máig is képvisel.

Ágika – mielőtt elvégezte az **Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar-könyvtár szakát**, - segédmunkásként is dolgozott. 1970-ben ugyanitt **bölcsészdoktori címet** kapott, később pedig az **esztétika szakot** is elvégezte. A bölcsészetet, mint „szelíd tudományt” élethivatásul választotta. A **magyarságtudomány**, mint iskolai tantárgy bevezetéséért pedig élete végéig küzdelmet folytatott a maga eszközeivel.

1963-tól 1989-ig a miskolci Központi Orvosi Könyvtár vezetője volt, 1984-től tudományos főmunkatárs is. Emellett orvos történetet tanított az Orvos Továbbképző Egyetem miskolci főiskolai karon.

Tudományos munkássága eleinte az orvos történetre terjedt ki, majd **Miskolc művelődéstörténete felé fordult** (színház, irodalom). Később **bölcséleti tézisekkel**, valamint a ma-

gyar népmese, ballada pszichológiai vonatkozásait vizsgálta és publikálta is eredményeit.

Közel két évtizeden keresztül volt a Magyar Rádió Miskolci Stúdiója, az Észak-Magyarország napilap, és a Déli Hírlap színház-és könyvkritikusa.

1963-1985-ig a Könyvtári Tájékoztató, 1985-től 1990-ig a Borsodi Orvosi Szemle szerkesztője, 1991-től pedig az ANN UNIV LITT ARTIUM Miskolc, tudományos, magyar nyelvű, hazai folyóirat volt, mely 2000-ig létezett. (rövid név)

1998- óta az ŐSI GYÖKÉR c. folyóirat szerkesztője volt haláláig. (1972-es alapítója-örökös főszerkesztője: Badiny Jós Ferenc)

Munkásságáért a Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1989-ben Petőfi plakettel jutalmazta!

NEVÉT MEGBECSÜLÉS ÉS SIKER ÖVEZTE A TUDOMÁNYOS ÉS A TÁRSADALMI KÖRÖKBEN EGYARÁNT!

Ezen első korszakának főbb művei:

- Színházi kultúra Miskolcon 1891-1907 (Miskolc 1967)
- Borsodi Orvosok bio-bibliográfiája I-III Társszerző (Miskolc 1967-1979)
- Miskolc a századfordulón 1897-1907 (Miskolc 1974)
- 5 éves a Miskolc Vasgyári Kórház/A történeti részt írta és az anyagot szerkesztette (Miskolc 1976)
- Borsod Társszerző (Bp. 1979)
- Kórház a Vasgyárban Társszerző (Miskolc 1985)
- Bárány Péter: Korvinus Mátyás. Egy vitéz nemzeti szomorúval elegyes vígjáték 1790-ben. Közzéteszi és tanulmánnyal ellátja Gyárfás Ágnes (1986 Miskolc)
- Az Első Magyar Bölcséleti Mű és Története. Bárány Péter: Jelenséges Lélek=mény (Bp 1990)
- Bibliográfia Edelényi füzetek 9. (Edelény 1995)
- Bárány Péter Ének...-e 1802-ből (Miskolc 1996)

3./ Dr. Gyárfás Ágnes életében, tudományos munkájában bekövetkező fordulat éve: 1989, az un. magyarországi „rendszer-váltás” időpontja

1988 őszén, a rendszerváltás előestéjén alakult meg Miskolcon a bölcsész magán iskolát előkészítő társaság, Dr. Gyárfás Ágnes magyar bölcelet-és színháztörténész vezetésével.

Az alapítók közé tartozott: Dr. Nikodémusz Antal matematikus, Dr. Végvári Lajos, Pálné Dr. Conty P. Magdolna és többen is, akik közül ma már sajnos sokan nincsenek közöttünk.

A mozgalom eszmeiségében csatlakozott a város és a határon túli magyarság vezető értelmiségi rétege és mintegy 120.000 levélíró buzdító, bátorító levele is!

Mint ahogyan a felvilágosodás idejében a magyar értelmiség színe-java azonnal elfogadta a szellemi, gondolati szabadság eszmeiségét, ehhez hasonlóan a magyar több mint 40 év kommunista diktatúrát követő politikai változás szele is nyomban megérintette azokat, akik arra fogékonyak voltak!

Ne gondoljuk azt, hogy ez a döntés könnyű volt azok életében, akik tevékenyen is felvállalták egy magyarság központú magán iskola létrehozását Miskolcon, az „acélvárosban”! Óriási bátorság, hazaszeretet, lelki nagyság és elhivatottság kellett hozzá a szakmai felkészültségen túlmenően!

Dr. Gyárfás Ágnesben mindez jelen volt!

A miskolci felsőoktatási magán iskola létrehozását a következők motiválták leginkább:

- Magánegyetemi státuszban olyan tanárok képzésének megvalósítása, akik minden szakágban magyarság-központú és keresztény

szellemiségben sajátítják el és adják tovább őseink által ránk hagyományozott bölceletet, s ismereteket. Teszi ezt azért, mert a magyar népnek egyedülálló nyelvi, őstörténeti, bölceleti tárháza van, amely teljes mértékben megfelel egy egyetemes képzés alaptudományi kívánalmainak. Mindez 1989-ben hiányzott a magyar felsőoktatás világából.

- Miskolcon beindítani az egyetemi szintű bölcsészettudományi képzést, azzal a nem titkolt igénnyel, hogy a maga nemzeti karakterére helyezi a képzés tartalmát, melyet nyíltan felvállal.

- A tervezett szellemi műhely kizárólag tiszta keresztény erkölcsökre és magyar alapokra épül, a magyar oktatás legértékesebb hagyományainak visszahozásával.

- Az érettségit végzők közül, aki tanár vagy kutató szeretne lenni, helyben Miskolcon tanulhasson. E mellett korhatár nélkül is várja a jövőendő hallgatóit, hiszen az életfogytig tartó tanulást szorgalmazza.

- Miskolc város kulturális életét is szerette volna emelni, a korábbi szürke, „iparváros” millió helyett.

- Egyik fő célkitűzése volt az iskolának (mely még ma is érvényes), hogy a magyarságtudományt, mint tantárgyat hivatalosan is vezessék be a magyar oktatás tantárgyai közé.

- Igaz, magyar történelmünk feltárása, kutatása és tanítása által hozzájárulhat a gyökereit ismerő, felnövekvő generációk létrejöttéhez.

- Tanárai legyenek az ország szellemi, lelki kiválóságai.

- Az oktatás tantárgyainak mindig az aktuális igényekhez kell igazodniuk.

- MBE Kiadó fenntartása és értékes művek kiadása, könyvbemutatók szervezése.

A cikk folytatását a következő számban olvashatják

SZABÓ TÍMEA ZSUZSANNA

A Margit-sziget kincsei

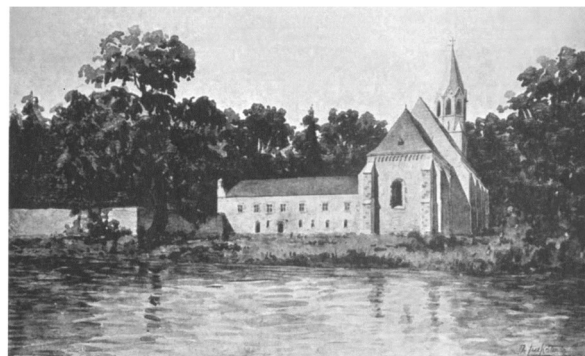
Számomra Budapest maga a szabadság, a szerelem, a feltöltődés városa. A Margit-sziget mindig igazi élményt nyújt, és persze nincs olyan budapesti lakos, aki ne hallott volna a Margitszigetről, vagy legalább egyszer ne járt volna ott.

Gyönyörű természeti kincseket fedezhetünk fel rajta, s különleges értékeket, a Ferencesi templomtól a Japánkertig.

A Margit-sziget Budapest XII. kerületéhez tartozik, eredetileg 58ha volt, ma már 96,5ha. Mai formáját a Duna szabályozáskor nyerte le. Eleinte 3 vagy 4 szigetből állt, a sziget déli csúcsánál a Festő sziget (rajta festegető művészekről kapta a nevét), az északi csúcsánál a Fürdő-sziget volt.

A sziget több nevet birtokolt egykor, volt Urak-sziget, Nyulak szigete, Szent András szigete, Boldogasszony szigete, Lánysziget, Kvaszadaszi, Buda-sziget, Palatinus-sziget. Ezek közül a Nyulak szigete a legismertebb, melyet írásban 1225-ben említenek először. Valószínűleg azért hívtak így, mert királyi vadászterületként használták, de az is elképzelhető, hogy talán egy félreolvasás eredménye lehet. A középkorban Insula leprorumnak (leprások szigete) nevezték, mert itt különítették el a fertőző betegeket, karanténszigetnek használták, az Insula leporum ellenben a nyulak szigetét jelenti, mint látjuk egyetlen egy betű az eltérés.

A 13. században a szigetet Domonkos-rendi apácák lakták, várak, templomok és legalább egy faluval lakta terület volt. A premontrai templom lehetett az egyik első épület melyet IV. Béla építtetett a rend számára s ő volt, ki a domonkos apácáknak templomot és kolostort építtetett melyben szentté avatott lánya, Margit nevelkedett.

Margit 1252-be költözött a kolostorba 17 társával, IV. Béla a feleségével gyakran meglátogatta. Margitot egész életébe kitartó elkötelezettség jellemezte.

Külön kérte is, hogy természetes személyként kezeljék, s ne különböztessék meg. Nem volt hajlandó megházasodni sem, pedig sok neves kérője volt. Napjait munkával, éjszakáit imádsággal töltötte, gyakran kínozta magát. Szigorú aszkézist gyakorolva élt a kolostorban. Az 1510-ből fennmaradó legenda szerint jövendőmondó képességekkel rendelkezett, ami apja segítségére is volt.

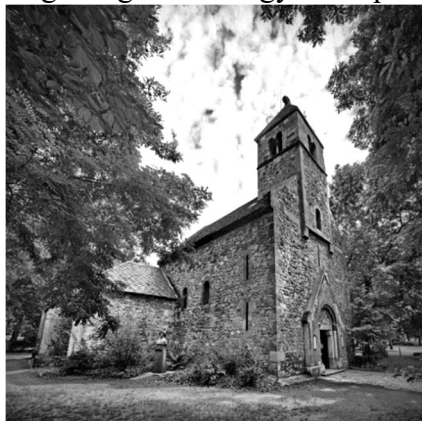
1270-ben halt meg 28. születésnapja előtt. Halála után zarándokhely lett a sírja, csodák

történetek és tömegek gyógyultak meg betegségeikből. A sziget 17. században nyerte el végső elnevezését. Nevét Margitról kapta, akit 1943-ban avatott szentté XII. Pius pápa. A szigeten található a síremléke, melyen az áll, hogy „XVI. századig volt itt eltemetve”.

A ferencesi kolostor ma is látható, megmaradt romjai a gótikus templom-homlokzat, az egyik oldalfal maradványai, a kolostorhoz tartozó temető és a temetőkápolna. A romok fennmaradásában az is közrejátszott, hogy a kolostor romjainak nagy részét beépítették az 1796-ban épült Nádori villába, amelyet később Nádori szállóvá építettek át. A 20. század elején a nyaralóból szálloda lett, melyben több éven keresztül élt Krúdy Gyula és Bródy Sándor is. A két világháború között Polo-bár működött itt, de a II. világháború során súlyosan megsérült az épület és 1946-ban falai nagy részét elbontották.

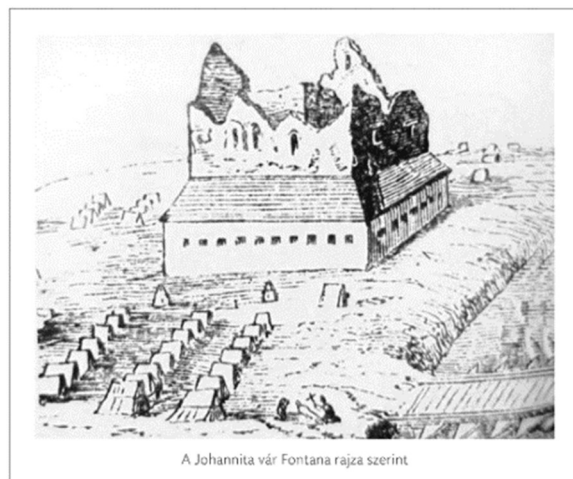
A premontrei konvent a korábban ott állt Szent-Mihály templom helyén épült fel, ami a sziget legkorábbi egyházi épülete volt 1225 körül.

A konvent hanyatlása 1526-ban a török korban következett be, a szerzetesek elmenekültek.

Maradványait Lux Kálmán tárta fel, és a romjainak felhasználásával építette meg a premontrei kápolnát, melyet 1932-be avattak fel.

1790-ben a pozsonyi országgyűlés után Sándor Lipót nádor kapta meg a sziget használati jogát 500 forint bér ellenében és nyári pihenőhelyet alakított ki rajta. Ekkoriban Nádor (másnéven Palatinus) szigetnek nevezték. Miután a Nádor meghalt 1847-ben a fia, József Károly Lajos tulajdonába került a sziget. 1873-ban elkészült a Szent Margit gyógyfürdő is, melynek fűrt artézi vize 43 fokos volt. A terveket Ybl Miklós készítette el. Igazi ékköként díszelgett a neoreneszánsz épülete, de a II. világháborúban megsérült, majd az 1956-os árvíz után elbontották s helyén épült meg a Thermal Szálloda.

A Johannita vár Fontana rajza szerint

A sziget déli csúcsán állt a Johanniták vára. A IV. Béla király által adományozott területen 1250 táján hatalmas, erős falakkal körülvett négytornyú várat építettek, ami a védelmi funkció mellett a rend hivatásából eredően beteg zarándokok ápolását is szolgálta. A török dúlás a várat sem kímélte. Budát a török megszállás alól felszabadító hadsereg tábornoki irodájának tagja, az olasz G. Domenico Fontana hadmérnök rajza alapján tudunk képet alkotni arról, hogy milyen lehetett a vár. Évszázadokkal később József nádor által kezdeményezett fejlesztés során majorság, majd Ybl Miklós által tervezett reprezentatív nagyvendéglő, évtizedek múltán pedig a ma is létező Casino épült ezen a helyen (ma Holdudvar néven működik).

A Margitszigeti víztorony a sziget középső részén található. 1911-ben épült fel a 33 méteres torony, akkoriban a sziget vízellátását

biztosította a 600 m³ víztartálya. Úgy tervezték, hogy planetárium és csillagvizsgáló fog benne működni, de ez végül nem valósult meg. 1977-ben nyilvánították műemlékké.

Ma már étterem, kiállítás üzemel benne, valamint a kilátó részében gyönyörű 360°-os körpanorámában csodálhatjuk meg Budapestet.

A Margitszigetnek két zenélő kútja van, az egyik az északi, a másik a déli részen található.

Az északi részen található bodor kút, a Marosvásárhely főtéren felállított kútnak a másolata, melyet Bodor Péter tervezett az 1820-as évek elején. Minden órában a századfordulóra jellemző zene szól és a kút tetején lévő Neptun szobor forgását tekinthetjük meg közben.

Magyarország legnagyobb zenélő szökőkútja a sziget déli, Margit híd felőli oldalán található. Igazi turistalátványosság, melyet 1962-ben adtak át. Kezdetben élőzene szólt, majd később elektronizálta Schön Gyula.

Az esti órákban igazi látványosság, fényekkel és vetítéssel egybekötve.

A japánkertet a szigeten 1882-ben hozták létre, amit 2014-ben felújítottak. A kert egyik látványossága a vízesés. A 10.500 m²-es ázsiai stílusú kert, igazi meditatív hely, hol lecsendesedhetünk és elmerülhetünk a növényzet és a környezet szépségében.

A szigetnek több épülete is volt a második világháború előtt, amit többször átépítettek, vagy a háborús károk miatt már nem léteznek.

Ilyen volt például a Magyar Csárda, Margareta szálló, Piccadill bár és üzletház. Ma park van a helyükön.

Egy érdekes kiállítást tekinthetünk meg a szigeten október végétől március elejéig: a Palatinus strand területén található Lumina Parkot. Különböző dekorációkat, installációkat láthatunk kivilágítva. Az ötlet Lengyelországból származik.

A gyönyörű fénypark igazi látványosság.

A szigetnek rengeteg látványossága van még, és a mai technika segítségével meg is tekinthetik a következő QR kódon, amihez szükséges internet, a telefon kamerája vagy egy QR kód program a telefonunkon.

Felhasznált irodalom:

- Bercsek Péter: Műalkotások a Margitszigeten
- <https://www.turistamagazin.hu/hir/egy-cseppnyi-kozepkor-a-fovaros-sziveben-a-margit-sziget-legendaja>
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Margit-sziget>
- <https://kultura.hu/a-margit-sziget-a-romaiaktol-napjainkig/>
- <https://www.szeretlekmagyarorszag.hu/budapest/a-lumina-park-iden-idoutazasra-hiv-lenyugozo-kepeken-mutatjuk-a-feny-es-latvanyossagokat/>

SZONDI MIKLÓS

A hírnökbot

A jelkép eredete Mezopotámiába nyúlik vissza. Később az egyiptomi Thot istenség hordta a kezében, akit "Háromszor magasztos" néven is emlegettek, amit a görögök Hermész Triszmegisztozra fordítottak. A hírnökbotot a görögök KERÜKEIÓN-nak mondták, majd a rómaiak CADUCEUS-nak.

Az elnevezéséből következik, hogy ez a bot hírt közöl velünk. Ha megértjük, hogy milyen tudást akar közvetíteni, akkor azt is megértjük majd, honnan származik az a hír.

Formája emlékeztet a népmeséinkben oly sokszor megjelenő, világokat összekötő, fölfelé egyre kiteljesedő Életfára. Központi eleme a tengely. A tengelyen egy gömb van, ami önmagában lévő, tökéletes forma, így a teljességet képes megjeleníteni. Szilágyi László szerint erről a gömbről „talán kimondhatjuk, hogy a tér töve: terem-tő. Ám csak egy tengelyt (sugarat) látunk itt. Meglehet, hogy egy a mi világunk, s van még több teremtő sugár, tengely, amelyekről most nincsen tudásunk, nincsen vele dolgunk.”

A tengelyből nőnek ki a szárnyak, s köréje tekeredik a két kígyó. A kitárt szárnyak mindig mozgást jelképeznek, hiszen az a repülés közbeni állapot, és a hullámzó kígyótest is mozgást mutat. Ezek „ölelésében” még inkább föltűnő a tengely mozdulatlansága, nyugalma.

A szárnyak első jelentése az, hogy azok a repülés, a hírhozás „kellékei”. Átvitt értelemben jelenthetik a mindig szárnyakkal ábrázolt

angyalok világát is. A két kígyó hullámmozgást végez, fölfelé haladva, egyre nagyobb hullámokat képezve. A bot körül tekerednek, így spirált alkotnak.

A világon minden hullámmozgás. A hullám rezgése egy egyensúlyi állapot körüli mozgást jelent (azon egyensúlyi állapot körül mozog, ahova a csillapodásával egyre inkább „visszatér” oda – amiből teremtődött).

Minél rövidebb egy hullám, annál gyorsabb a rezgése, és a gyorsabb rezgés mindig több erővel, energiával jár. Az általunk érzékelhető (még ha nagyobb részt műszerrel is!) anyagi világunk a 10^{14} – 10^{26} -on rezgéstartományban található. Anyagi világgént érzékeljük, de tudjuk: „anyagi részecske” egyáltalán nem létezik, csupán az állóhullám az, ami anyagi tulajdonságokat mutat!

A mi anyagi hullámsávunkhoz képest fölfelé a gyorsabb/magasabb, és lefelé a lassabb/alaacsonyabb rezgésszámú tartományok vannak. Az egyszerűség kedvéért most csak ezzel a három rezgéssávval foglalkozunk. Mindegyikről elmondhatjuk: olyan nagy közöttük a rezgéskülönbség, hogy egymással szemben nem mutatnak „anyagi” tulajdonságot, tehát simán áthatolnak egymáson (pl. a rádióhullámok, vagy éppen a kozmikus sugárzások a házaink falain).

Ennek példázatát Thorwald Dethlefsen *A sors mint esély* című könyvében így hozza: A fizikából mindnyájan ismerjük a rezonancia fogalmát (resonare latinul annyit jelent: visszahangzani). A hangvilla csak azoknál a hangoknál rezeg, amelyeknek a rezgése megfelel a hangvilla saját rezgésének. Ha ez nem így van, a hangvilla számára a hang nem is létezik, hiszen nem képes érzékelni. Az a rádióvevő, amelyik középhullámra van beállítva, csak középhullámú adásra lesz együtt rezgő, az ultrarövid hullám és a hosszúhullám megismerhetetlen marad számára, nem tartozik a világába, a „világképéhez”. Ahhoz, hogy egy ember valamit érzékelhessen, bizonyos megfelelésben kell lennie az érzékelendővel, ez hozza olyan

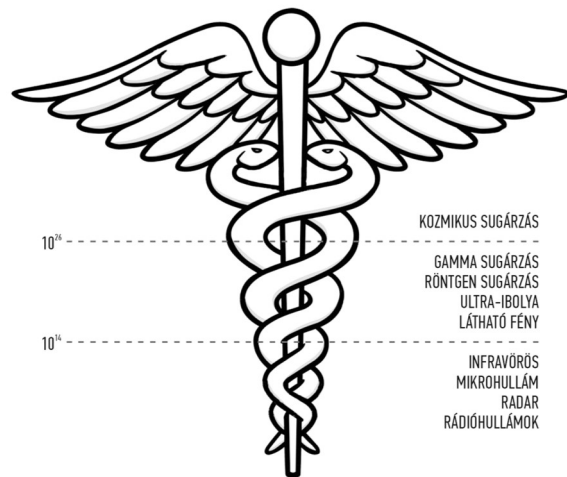
helyzetbe, hogy „együtt tudjon rezegni” vele; az érzékelést tehát ez az együttrezgés teszi egyáltalán lehetővé. A valóságnak mindenki csak azt a területét képes érzékelni, amelyre együttrezgő. Ez nemcsak a valóság érzéki észlelése, hanem a valóság összefogására is vonatkozik. Semmi sem érzékelhető, ami kívül van az együttrezgő, a visszhangzó képességünk határain, ezek a dolgok nem is léteznek számunkra. Ezért hiszi mindenki azt, hogy a valóság egészét ismeri, s hogy azon kívül nincs is semmi más, mint amit ismer.

Balogh Béla is a zene világából hoz erre példát: „Különböző hangokhoz különböző rezgésszám tartozik. Minél magasabb a rezgésszám, annál magasabb a hang. Az alsó C és a felső C nem ugyanaz a hang, a felső már a következő skála első hangja. Ha egy dallamot néhány oktávval mélyebben vagy magasabban játszunk le, az mégis felismerhetően ugyanaz a dallam lesz.” (Ezúton is köszönetemet fejezem ki neki *A végső valóság* című könyvéért.)

Számomra nyilvánvaló, hogy a fölfelé szélesedően tekeredő kígyók az egyre növekvő, sűrűsödő rezgésszámot mutatják, és ugyanakkor szép kifejezői az állóhullámnak, ami az egymással szemben haladó, egyenlő rezgésszámú és kitérésű hullámok találkozásánál fellépő jelenség.

A Wikipédián ez az értelmezés található a Caduceusra: A bot az alkímiai erők átalakítását jelképezi, a két kígyó pedig a világ kettősségét. A két kitért szárnyal együtt ez az alkímiai jelkép az egyensúlyt fejezi ki, illetve azt a folyamatot, amikor a világ kettőssége megszűnik, és minden eggyé válik az univerzummal. Üzenete: Fedezd fel önmagad kettősségét, és fogadd el, ez vezet a lélek igazi gyógyulásához.

Vári Jenő meglátása: ez egy ősi villám/villany-erőmű, ami életerő-áramot gerjeszt. Az anyag átlelkesítésének, átszellemítésének, a fény felé törekvésnek a folyamatábrája. A női és férfi lélek egyesülése, összefonódása. Örömeinkben felvillanyozódnak és megiramodnak, eközben áramot fejlesztenek. A RÚD gerincoszlop, a teremtő eRŐD – Isten, a Mennyei Atyánk –, amiben az Ő ereje áRaD. Ez a soha véget nem érő boldogság biztosítója.

Kiss József György szerint a két kígyó a fény rajzolatát jelentheti. A FÉNY is elektromos és mágneses összetevőkből áll. A mágneses és elektromos tér irányának összege egy forgó spirál vektort alakít ki a terjedés során. A két szárny pedig a szárnyaláson kívül jelentheti még a felülről való látást, a dolgok egységben látását, a bölcsességet is – teszi még hozzá Kiss.

A Kerükeion rajzára ráillesztettem az általunk ismert elektromágneses hullámok rezgésszámait. Mint tudjuk, az anyagi világnak érzékelt tartományunk a 10^{14} - 10^{26} értékek közé esik. A rajtunk kívül eső, magasabb rezgésű sávot – hozzánk viszonyítva – a felső világnak, s az alacsonyabb rezgésűt pedig alsó világnak nevezem el. A felső vagy az alsó jelző használatát sem kell szó szerint értenünk, hiszen egy magasabb rezgésszámú sáv ugyanazt a teret foglalhatja el, amit az alacsony rezgésszámú világ, tehát egymásban képesek lenni. Az egyszerűség kedvéért maradok ennél a három világnál, nem kizárva természetesen az általunk föl sem fogható világok számát.

Amikor egy teljes hullám egy másodperc alatt megy végbe, azt nevezük 1 Hertznek. (A következőkben közelítő és kerekített számokat használok.) Vegyük először az alsó világnak néhány jellemzőjét: a hosszú rádióhullámok hossza kilométerekben fejezhető ki, és ezek 100 000 rezgésre képesek 1 másodperc alatt. A rövid rádióhullám hossza 10 és 100 m közé esik, s ez már 10 millió (10^7) rezgésre ké-

pes másodpercenként. A mikrohullám csak néhány cm-es, a rezgése viszont már 10^{10} , azaz tízmilliárd másodpercenként!

Amikor megpróbáljuk elképzelni a mi „anyagi” világunk alsó küszöbértékét, emberi felfogóképességünk korlátaiba ütközünk. Ugyanis a 10^{14} -en történő rezgés már 100 billió rezgést jelent másodpercenként, s mindezt olyan rövidke hullám teszi, aminek a hossza a milliméter ezred része (amit más szóval mikronnak mondunk).

Az ennél rövidebb hullámhosszú Röntgen-sugárzás rezgése már a 10^{16} - 10^{18} értékek között mozog, s e fölött pedig a gamma-sugárzás található. A felső világ a 10^{26} -on rezgésszámú kozmikus sugárzással kezdődik. Hogy meddig tart, már nem kérdezem, mert nem akarok úgy járni, mint Éva anyánk, aki bünt követett el azazal, hogy a tudás fájáról szakított. Dr. Papp Lajosnak nyilván igaza lehet, amikor azt mondja, hogy az a fa bizony az isteni tudás fája lehetett (!).

A különböző világok megértéséhez számomra jó példát jelentenek az elektromos képeket alkotó eszközeink (pl. televízió, számítógép, okostelefonok). Ezen a képalkotások az alsó világ 10^7 – 10^{10} rezgésávjában működnek. Micsoda teljesítményre képes eszközöket tudott már az emberiség létrehozni ezen a szinten! A televízió képernyőjén keresztül bejöhethozzáánk az egész világunk másolata! A számítógépeiken, telefonjaikon pedig olyan játékokat játszanak már a gyermekeink, amelyekbe könnyen beleélhetik magukat. Beleélnek a képernyő mögötti világba, tehát az összes figyelmük ott van, úgy, hogy ha szólunk hozzájuk, bizony először csak a testüket tudjuk szólóztatni.

Az egyszerűség kedvéért veszem az „anyagi” világunk középértékét, a 10^{20} értéket, ami 6 szintnyi távolságra van a szélső értékektől. Ezt a távolságot rávetítem az alsó világra, s így a 10^8 értéket kapom. A két érték között 12 nagyságrendi különbség van. Ebből a tartományból vagyunk képesek az előbb említett digitális eszközöknek a megteremtésére. Ez a távolság 1 billiónyi különbséget jelent! Jó lenne érzékeltetni ezt a számot! Ha hosszban akarom kifejezni, akkor 25 milliószor éri körbe a Földet. Nyilván ez a felfoghatatlan

sokszoros teszi lehetővé, hogy az ember képes legyen a saját képére teremteni valamit a hozzá képest alsó világban, a számítógépekben.

Ha mi a hozzánk képest durvább rezgésű világban képesek vagyunk ilyen számítógépes „élővilágot” teremteni, akkor milyen lehetőségek lehetnek azoknak, akik nálunknál sokkal kifinomultabb, magasabb rezgésű világban élnek, s hozzájuk képest mi vagyunk a durvább világ? Részemről el tudom fogadni azt, hogy a testünk egyszerűen „számítógépes” terméke annak a világnak, hogy mi csak árnyékvilága vagyunk a fölső világnak. Az a kép jut eszembe, hogy az ott lévő szellemünk a „számítógépen” (hogy ez valamilyen gép lenne, az most csak a mi fogalmaink szerinti kifejezés, inkább lehetne egy tudati tevékenységnek nevezni) megalkotja a Földre való saját testét a földi édesanyja méhében, s miután ezzel megvan, egyszerűen „beugrik a képernyőbe”, és helyet foglal a testében úgy, mint mikor reggel beülünk a gépkocsinkba, és beindítással „belelkesítjük” (a tűz hozzáadásával lelket lehelünk bele!), s ettől az egész kocsinyi anyaghalmoz „élni” kezd, majd vezetőként irányítjuk annak mozgását, haladását úgy, mint a szellemünk a lelkünkön keresztül a testünket. S tesszük ezt nap mint nap.

Az éjszakai pihenéssel lehetőséget kap a szellemünk, hogy az igazi, finom rezgésű otthonában föltöltekezhessen, hogy majd bírja erővel a testünkben létezését ebben a durvább világban. (Mi sem bírnánk ki, ha földi életünk minden percét egyfolytában az autónkban ülve kellene töltenünk!) A testünkre, a „gépkocsinkra” azért van szükség, mert azzal tudunk helyet változtatni, haladni ezen a földi vándorúton, ami esélyt ad nekünk arra, hogy letörlesszük az előző életünkben összehozott adósságainkat, s legfőképpen, hogy Jézus útját járva megtanuljunk szeretni és szeretni tanítani, az Ő igazsága szerint élni az Ő életét.

A fenti példák ismeretében kérdezem: ebben az elanyagiasodott, „egyszer élünk!” világban megengedjük-e magunknak, hogy helyet adjunk a teremtettségünk lehetőségének?

Szondi Miklós, 2018.

Irodalmi hivatkozások:

Balogh Béla: Végső valóság; Bioenergetic, Budapest 2012

Kiss József György saját közlése, Paks 2017

Szilágyi László saját közlése, Pécs 2017

Thorwald Dethlefsen: A sors mint esély; Magyar Könyvklub, Budapest 1995

Vári Jenő saját közlése, Siklós 2018

TOMORY ZSUZSA

Magyar karácsony

*Igaz szavunk Ég szavunkkal azonos.
Istenünk az Igazság, a Fény és az Élet Ura.*

Nagyon sokan írtak már Karácsonyról honunkban és szerte a nagyvilágban. Valamennyi ilyen írás az Újszövetség meghitt képére hivatkozik: ott vannak a pásztorok, a Szent Szüle Pár, a három királyok, Jézus korának politikai és népességi viszonyai, s folytathatnám a sort tovább, de felesleges, hiszen mindezek a Biblia másoktól átvett, félreértett, s meg nem magyarázott alapjaira fektetik a hangsúlyt. Egy tanút hagynak ki ezen elemzésekből: a történet főszereplőjét, Jézust. Személyével kapcsolatban ismét legalább ugyanannyi könyvet írtak lelkes tudósok, mint a Karácsonyról. Vitatják istenségét, emberi mivoltát, a kettő lehető és lehetetlen összefüggéseit. Egy valamiben hasonlítanak e tanulmányok: a szavak mögül elődereng tanácstalanságuk. A betlehemi jászol előtt elnémul az emberi okoskodás, s megérint mindenkit a születés csodája.

De a betlehemi jászol és a Szent Család, az egész történet előképe hol kereshető? Hiszen a Bibliát megelőző műveltségekben is megtaláljuk ezeket a képeket, mint a finnek Kalevalájának Mariettája, vagy a kőkorszak szarvas lába mellett szalmán szülő anya történetében és képében.

Magyar tudatunkban minden történés az Égben kezdődik. Legyen tehát útmutatónk a már férfivé érett betlehemi gyermek önvalló-mása:

**ÉN VAGYOK AZ ÚT, AZ IGAZSÁG
ÉS AZ ÉLET.**

A betlehemi jászolban Ő született: az Út,
az Igazság és az Élet.

E mondat részeire bontva a következő:

ÉN VAGYOK AZ ÚT.

ÉN VAGYOK AZ IGAZSÁG

ÉN VAGYOK AZ ÉLET.

E hármast „**Én vagyok**” magyarázatot veszem magyar szellemű vizsgálatunk alá, illetve AZ ÚT meghatározást későbbre hagyom, hiszen ez foglalja magába utódaink megértését segítő irány alapját.

Igazság szavunk alapja az **Ég**, nagybetűsen Istent értjük alatta: *Az Ég áldjon!* Rovásírásunk megőrizte, hogy **Egy**—ként tiszteltük az Ég Urát. De az ég jelent égési folyamatot, s az ezzel járó **fényt** is: „*Az igazság fényében...*” Ő a teremtés mögött álló **Erő, Örök** Istenünk, kit a magyar **Öreg** Istenének hív: „*Él még az Öreg Isten*” mondásunk szerint. E magyar szóhasználat alapján születtek utódműveltségeink meg nem értésének tanúi: a fehér szakállu öreg „istenségek” oltárképei. Népünk tudta, hogy **öregnek** kell lennie annak, aki **örök**. De tudta azt is, hogy ábrázolni a Teremtés őszerejét, s a fényt nem lehet. Berzsenyi költeménye oly szépen összegezi: „*...Léted világit, mint az égő nap, csak szemünk bele nem tekinthet...*”

Az **Élet** mindenünk, s a mindenség mozgató **ereje**, kiben az Ég Ura önmagát jelenti ki, s aki által az örök csend honából, őseink szerint **a teremtés szünetes közepéből** kilép, hogy mindennek része legyen. Az Életben egyesül az örök nyugalom az örök változással. Egyetemes, mint atyja, de ő már érintkezik az anyaggal, hogy egy legyen a Teremtéssel.

A teremtés szünetes közepében ott ül atyja lábainál megvalósulásra várva a Bibliában, s a Teremtés harangszavát várva ősemlékeinkben.

Az élet és sorsunk része a szenvedés is: Az életen keresztül Isten része az élő világ minden örömének, s minden szenvedésének. Népünk tudatában: Jézus szenvedése mindenki-ben benne van. Így az Életen át Isten velünk van szenvedéseinkben is, s így személyesen érzékeli és tudja hajszálaink és egy kis veréb elhullását is. Nem a Biblia hirdette kegyetlen úr, aki halni küldte első és egyetlen fiát az emberiség megváltására. Isten az Élettel önmaga van jelen a világban.

Népünk tudja, hogy Teremtőnk mindig a földön jár, hogy az ember is a nap fényéből pattant szikra, s valójában napfényt eszik kenyér, vagy szőlő képében, amint a nap is „*eleven ostya*” **palóc társadalmunk megfogalmazásában. Az Élet anyag-köntösbe burkolt, földön járó, álruhás Isten.** E gondolat értelemvesztett parányai töltik be tőlünk távolszaktól műveltségek hitregéit.

Az életben önmagát ismétlő Teremtés szent ünnepe a magyar Karácsony ősi korokból a mába ívelő valósága, mely az Istenfia Élet örök születésnapja. A „*szent szüle pár*” és a gyermek örök érvényű jelkép egy olyan korból, amikor anyagelvű emberi okoskodás még nem vert tudatában éket önmaga és Istene közé. Az ősi Istentudat töredezett felekezetekké, súlydelt babonás hitté, a Mindenség Ura nemzeti, vagy éppen városi, házi istenkékké, lelki, értelmi, anyagi bálványokká, vagy „tudományos” istentagadássá későbbi korok műveltségeiben.

A **betlehemi család** résztvevőivel sem tudnak mit kezdeni az őshagyományt átvevő, de azt meg nem értő, vagy csak részben sejtő műveltségek.

A jelen levők:

A hangúlyozottan **öreg József – Örök, Öreg Istenünk.** „*Él még az Öreg Isten!*” mondja népünk. József szerepével viszont alig—alig birkózik meg a Biblia magyarázók hada.

Neve **Jó** szavunkkal kezdődik, mely szó

jász őstörzsünk vallásos szótárának a része, s a teremtés előtti, anyaggal nem érintkező **Isten neve.** Ezért mondta Jézus: **Nincs más Jó csak az Isten.**

Jász népünk Fiú Istene már anyaggal érintkező, azt mozgató, alkotó ereje, a teremtés csodájának anyagban észlelhető megjelenítője, ezért neve már kétmássalhangzós: **Jós** és **Jiz, Jizzu.** izzó fénnel ég.

A **betlehemi történet Máriája** őseink **Nagyboldogasszonya**, kit a Teremtő hangja nyomán keletkezett első fény ébresztett Csipkerózsika álmából, hogy a hatalmas teremtés részesévé váljon. A teremtő második dalára keletkezett, élő fénybe öltözött Élet, Egyetemes Élet anyjává vált, ki örök vajúdással szüli a világot, napokat, naprendszereket, így **szép napunkat Magort** és **Kisboldogasszonyunkat**, Földanyánkat, Tündérszép Ilonát.

Nyelvünkbe ágyazott őstudást őseink megőrizték és **tudják, hogy világ a világ,**

A teremtés menetére így emlékeznek

Csillag – csillog – csilingel: a fény első érkezésével

Jézus várja a fény és hang nyomán induló időt:

Én kimegyek én ajtómon

Föltekintek az egekbe

Ott látok egy aranyos szent egyházat,

Küjjű kincses

Bellű irgalmas

Közepe szünetes,

Ott ül a kisdéd Jézus

Drága széken és drága asztalánál

(HHLL 152.sz. ima)

Azé(r) ülök itt Szent Világ Uristen

Várom a harangokat megkonduljanak...

(HHLL 353. old.)

Fenti képekből ismét felénk ragyog az ősi haza, az égi Fényesköz képe, ahová fényszárnyon maga az Uristen hozta magával lényé lényegét: az Életet. Fényes Jézust, ki maga is a fénnel azonos. Ki a napban lakik, s a fény jogán azonosul is a nappal:

Házunk közepin egy küláb,

A külábon van szent oltár

Kerüjj csak kerüjj szép Szűz Mária

Mit látol a fényös napon?

Ehen gyün a fényös Jézus!

Hun vótál te fényös Jézus?”

(HHLL 518. old.)

és

„Virág szülte virágját,

Virág szülte szent Annát

Szt. Anna szülte Máriát,

Mária szülte szt. Fiát,

Napkeletre tekintek,

Ott látok egy fényes felhőt

Abba vagyon Krisztus Urunk

Térdig vízbe könyökig vérbe...”

(HHLL 531. old.)

A betlehemi kép szereplőiben megismétlődik az első, az ősteremtés:

Ott van a teremtés mögött álló **Öreg, Örök Istenünk**, kit fia **Jó**-nak ismert.

Ott van Világ és Élet szülő **Nagyboldogasszonyunk**.

Ott van a gyermekben összpontosuló **Egyetemes Élet**, kiben az Atya önmagát adja elérhetővé a világ minden paránya számára is. Ősemlékeink őt fénynek ismerik: a Jó-isten gyermeke Jós és Jizzu, a teremtés izzó fénye, teremtő ereje. Jöttékor a csend csendül, maguktól kondulnak meg a teremtés nagyharangjai, fénycsengői, kezd kacagni a hajnal, szól a szőlő, cseng a barack... Ő népünk Teremtő, Szép, Szerelmes Istene.

Karácsonykor

a Fényben hozzánk érkező Élet, Egyetemes Élet születését ünnepeljük.

Jászol:

Korábban észlelhettük, hogy az idegenek átvette karácsonyi történet magyar, közelebbről jász-magyar műveltségi körből vétetett. József és Joshua jászaink Jó és Jós neveinek elferdítése.

A születés pontos helyével kapcsolatban is

máig folynak a viták: barlangban, vagy istállóban született az Élet?

A jász jászok (kivájt fatörzsből készült csolnak)

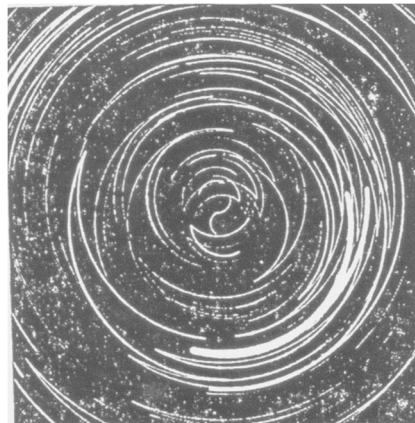
jászol (ugyancsak kivájt fatörzsből készül)

jászó (barlang, gödör, mélyedés)

Itt is, mint az Öreg Isten ábrázolásánál látjuk, hogy nyelvünket felületesen ismerők zavarban voltak egy-egy szó értelmével, s nyelvünk ismerete nélkül máig sem tudták a kérdést megoldani.

Szalmahullajtó út:

...minden szála fényből van kirakva, amint csillagvárosunk körforgásának időzített képe teszi korunk embere számára is láthatóvá

Istenfia szülőhelye fényszálakkal volt bélelve... Fény úton érzett e földre.

A karácsonyi történet **báránvai**, s az Élet Isten báránya elnevezést legjobban Avar-Magyar őstörzsünk szótára, a B – R szócsoport szemlélteti.

Míg az idegenek csak áldozati bárányra tudnak gondolni, megszenteltségként az áldozat gondolatát sem ismerő ősműveltségünket, lássuk, ősműveltségünk mit taníthat nekik?

B-R szócsoport:

Ar = a Teremtés mögött álló őserő

Any = a Teremtésben résztvevő anyag, őszanya

Ar+any = arany, a Fény, első és egyszülött fiuk, ki szülei tulajdonságait egyenlően örökölte, erő és anyag tökéletes egyensúlyában.

Az ősröbbanást B hangunk érzékelteti, a fentieket B hanggal kezdve:

Baratya = a Teremtést elindító Úr

Baranya = a Világszülő Nagyboldogasszony

Bárány = első és egyszülött fiuk, a fény szárnyán hozzánk érkező Egyetemes Élet

Mai templomok szentképein megjelenő zászlót vivő bárány **Palóc** őstörzsünk szótárával ezt hirdeti, az Életet: náluk a **lobogó lapja** nőiségi, **rúdja** hímségi jelkép, s a **kettő együtt az életet jelenti**. A Nap náluk eleven ostya, mint korábban már említettem.

Júlia szép leány székely baladának Báránya Csodaszarvasunk szerepét betöltő égi küldött:

*Julia szép leány egykoron kimőne
Búzavirág sződni a búzamezőbe
Búzavirág sződni koszorúba kötni
Koszorúba kötni magát úgy mulatni
Föl is fő'tekinte a magoss egekbe
Egy szép gyalogösvény hát ott jődögél le
Azon ereszködék fodor fejér bárány
A napot s a hódat szarva között hozván
A fényös csillagot a homlokán hozta
Két szál arany perec aj a két szarvába
Aj a két oldalán két szép égő gyértya
Mennyi szőre szála annyi csillag rajta
Szóval mongya neköm fodor fejér bárány
Még ne ijeggy töllem Julia szép leány...*

Pásztorokól mit tud hagyományunk?

Ősi hitvilágunk szent szolgája a **barát**, Isten hírnöke. Szerepe a Táltoséval rokon, felelősége a hit megőrzése, tanítása, az emberek szellemi gondozása.

A következőkben idézett szövegek ugyancsak Erdélyi Zsuzsa *Hegyet Hágék Lőtöt Lépek* (HHLL) művéből vannak:

*„Elindultam egy útra,
Hétszer szentelt szent útra,

Ott vagyon egy szent egyház,
Hétszer szentelt szent egyház,

Az előtt mondanak egy misét,
Hétszer szentelt szent misét

Az előtt áll egy asszony,
Hétszer szentelt szent asszony,

Abba vagyon egy oltár,
Hétszer szentelt szent oltár*

*Az előtt áll egy barát,
Hétszer szentelt szent barát,*

*Karján van egy gyermek
Hétszer szentelt szent gyermek,*

*Az az asszony Mária,
A kis gyermek szent fia,
A mi urunk Jézus Krisztus. (260. old.)*

A hétszer szentelt szent kifejezés a végtelenül hoz bennünket kapcsolatba, s a hétszer szentelt szent Barát fenti imában maga az Isten, a hétszer szentelt szent Asszony Nagyasszonyunk, a hétszer szentelt szent oltár maga az ég, a hétszer szentelt szent gyermek az Élet.

*„Látok két rózsapásztort,
Szennél szent oltárt...”*

(HHLL. 289. old.)

„Amott látok amott, rózsabástyát...”
(HHLL 294. old.)

Rózsabástyában rózsapásztor imádkozik, s *rózsalányok* hintenek *rózsaszirmokat* a rózsapásztor lábai elé. Rózsa szavunk fordítottja és ikertestvére a sár, fényt jelentő szó, amint erre selyemsárhajú Magyar Ilona emlékeztet bennünket. Így megtudjuk, hogy itt fénybástyában a fény pásztora szolgál, s fényszirmokat hintenek fény leánykák az útjára. Ez az emlék még a Teremtés legősibb idejét idézi.

Lehet-e kérdésünk a felől, hogy a *rózsafűzér* gondolata honnan származik? De vajon eredeti szövege megtalálható-e még? A fenti szöveg valószínű erre utal, s valaha a teremtés és fényszületés szent idejének történetét idézte.

Korunk pásztoraiknak éjtszakai őrző munkája kénytelenül összekapcsolta őket a csillagok ismeretével, változásaival. Éjtszakai útjainkon irányt a csillagok adtak, s ők maguk is csillagösvényen jártak. **Pásztoraink tehát ősi hitünk, ősi regősénekeink, imáink megőrzői, élői: ősvallásunk utolsó papjai is.**

Korunk Fekete Pásztora, Sinka István még jelenünkben is a teremtés erői társaságában élte ifjú éveit.

Baranya megyénk jelenkori pásztora *„úgy repülnek mint a raj”* Karácsony éjjelén, hogy a szent születés tanúi lehessenek.

Ez a szent születés ismétlődik a világban, az élet minden szintjén: a vegytan parányainak világtól kezdve (l.: prof. Vizi Béla munkáit) az ember csemetéig, magyarokig, mely név valaha embert jelentett. Néha ma is rádöbbenünk...

S az ÚT?

Sokan megbotránkoznak Jézus azon mondásán, hogy senki sem mehet az Atyához, csak ő általa. Talán most már értjük: **Az Élő Istent az Élet útját követve közelíthetjük csak meg.**

Karácsonyunk története az Égből indul, s az Életszületés hatalmas ünnepe.

Isten kegyelméből ősemlékeink része.

*

Karácsonyunkról hason című könyvemben még sokkal bővebben szólok. Most karácsonyi üdvözlétként a legfontosabbnak tartott gondolatokat hozom, valamint az utódműveltségeink hiányos, vagy csak korunkban rosszul magyarázott karácsonyi ősemlékeinek parányait:

Betétek:

A betlehemi család magyarázatakor nem említem magyar karácsonyunk fontos szereplőjét, Csodaszarvasunkat, ki a teremtett világ megtestesítője, Isten hírnöke. Testén hordozza az ég csillagait, szügyén a holdat, s agancsai között hozza el közénk minden Karácsony éjjel az Újszülött Életet.

Ősi tudás máig őrzött fénye ragyog regös énekeinkből, a Csodaszarvast szólaltatva meg:

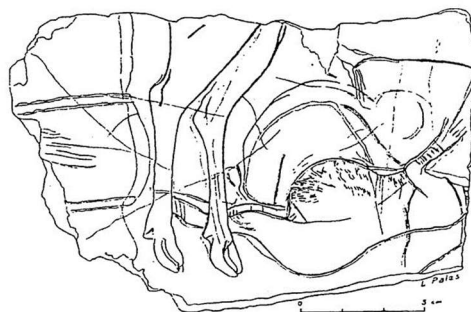
**„...Homlokomon vagyon fölkelő fényes nap,
Oldalamon vagyon árdeli szép hold,
Jobb vesémen vannak az égi csillagok...”**
(HHLL 281. old.)

Népünk hitvilágának *Csodaszarvasa*, a világot szülő *Nagyboldogasszony*, az égi *Szalmaúton születő Fénygyermek* a következőkben említett kép szereplője, s Karácsonyunk első ismert, anyagba vésett képe.¹

Evan Hadingham *The Secrets of the Ice Age* című könyve 239. oldalán hozza az alanti, Laugerie Basse lelőhelyű, 12.000 éves képet, melyet a tudós világ *La Femme au Renne* név alatt jegyez. Piette és iskolájával ellentétben – kik e képen az emberi faj szaporodásának történetét látják csupán – *egy hitvilág megörökítését sejt*i, de megfejtani nem tudja. Az 1860-ban talált leletet különlegesen érdekesnek tartja.

E kép szereplői a következők:

Óriásszarvas, lába mellett egy erősen várandós női alak. Bal karjával egy másik alak irányába nyúl, esetleg át is **karolja**. **Karját karperec** ékesíti. Mellette guggoló tartásban egy ember **körvonalas** rajza. A már említett e 12.000 éves „*Femme au Renne*” képében Csodaszarvas regénk első ábrázolását kell látunk, s a „szent születés” ünnepének ősi emlékét. Az asszony-alak hasán látszó vonalak a terhesség alatt mutatkozó csíkok. Karján lévő **karikák**, a mozdulat **karoló** volta **köröseink** jelenlétéről árulkodik, s a **karol** — **karika** szavak **Karácsonyunk Korasszonyával** való kapcsolatát is megőrizte.

12000 éves Csodaszarvas regé

A képpel foglalkozó szakemberek korábbi, *idegen és goromba*, de a tőlük telhető legjobb

¹ Bővebben l.: *Kezdeteink* című művem 11. oldalát.

magyarázata szerint itt egy szőrös hasú aszszony óriásszarvassal közösül. Ezt Hadingham igen helyesen elveti, de teljes magyarázatot adni nem tud. Noha se műveltségünket, se néphagyományainkat nem ismeri, a következőket mondja: „Így a bestialitás gondolatát elvetve egy másik, sokkal érdekesebb lehetőség felé nyílik út: a kép valamiképpen gondolati egységet teremt a rénszarvas és az emberi közösülés között, s ezt két különböző módszerrel, két különböző időben örökítették meg. Ha e karcolt kép a nemi varázslás, vagy az *EMBERI FAJ SZAPORODÁSÁNAK MYTHOLOGIJÁJA*, az sokkal komplikáltabb, mint azt *Piette* és sok más elképzelte.” (V.13)

Nagyszerű ráérzéssel egy hitrege megörökítését látja e képben, mely olyan fontos volt, hogy későbbi korokban is megőrizték, átrajzolták a képet. A fentiekben azonnal Csodaszarvas regénket ismerjük fel. Ősregénk szerint Csodaszarvasunk a csillagos ég jelképe. Agancsai között hozza közénk éltető napunkat, a téli napforduló idején. A magyar első szelidített állata a szarvas, magyarul ágas. Mára már tudjuk azt is, hogy a szarvas legvédebb és legnagyobb elterjedésű területe a Kárpát medence.

Később szarvasháton úsztatva jöttek gyöngyvirágnylás idején a magyar ifjak a Csallóköz szent szigeteire nászünnepet ülni. A szarvasok ugyanezen időben keresték szigetek védett területeit, hogy megszülhessék magzataikat. Az ember és szarvas terhelessége ideje körülbelül egyezően tíz holdhónap.

Amikor az ember gyermeke születik korunk téli napéjegyenlőségének hideg napjaiban, a szarvasok, illetve később más istállózott állatok melege védi. Ennek emlékét őrzi a sokkal későbbi keltű Kalevala, melynek ide vonatkozó sorait idézem. (Kezdeteink V.5)

Mariatta magasztos magzat
Viszont bölcsen válaszola
Nagy fiat fogok én szülni
Nemes nemzetűt nevelni...

Sebbel-lobbal tovainal
A fenyvesi házikóba
A Tápió menti ólba...
Odaérkezve aztán
Maga szóval igyen szólal:

Lehelj rám, te jámbor kis ló,
Lehelj rám, te húzó csitkó
Fújj fejemre fürdőt enyhét,
Küldd reám a gőz melegjét...
**Kis fiacskát szül ott aztán
Gyöngye gyermeket a szalmán,
A lovacska lába mellett....**

**Titkon a kicsikét tartja,
Szépségesét dajkálgatja,
Ápolja az arany almát,
Ezüstből való botocskát...**

A Kalevalát 3-5.000 évesnek tartják a nyugati szakemberek, mely már hatalmas értelmi romlason ment át sok tekintetben. A fenti emlékezés már lovacsckáról szól, de felismerhetően kapcsolódik Csodaszarvas regénkhez. Mariatta megtermékenyülésének története pedig igen világosan a szemere jelképrendszer meg nem értésén alapul. (E rege felidézésével nem akarom a finn-ugor elméletet újra éleszteni – erről *Ó nyelvünk* című tanulmányomban olvashatunk bővebben.)

Hasonló ősi Csodaszarvas emlékünknél maradt fenn a kőkorszakból a „Varázsló”-nak elnevezett szarvas-álruhás ember alakjában Les Trois Freres Volp barlangjában.

Nyugati tudósok nem tudtak egyöntetű véleményre jutni ez alak mi és kiléte felől. Tekintettel arra, hogy e kép a barlang alig elérhető szelelő-nyílását díszítette, ahonnan nyílt kilátás van a csillagok és az ég felé, mondánk ismeretében könnyű megállapítani, hogy a téli napforduló szarvasálarcos szereplőjével van dolgunk, akivel gyermekkorom falvaiban még találkozhatott az érdeklődő. Az alak vízszintes helyzetű, de mellső „lábai” nem érik a földet: itt is a repülés ábrázolásával van dolgunk, mint oly sok más Csodaszarvas ábrázolásnál

is; melyek a kőkorszaktól a jelenkorig, azonos gondolati egységet fejeznek ki. Idegen nép gyermeke ezekben viszont csak „vadászmagiát” lát.

Magyar Adorján a bibliai képpel kapcsolatban a következő korábbi regékre emlékeztet:

„...Hogy a Mária-Jézus hitrege egyébként mily régi, errenézve ide teszem Spamer „Weltgeschichte”-jéből (Világtörténelem, 1893. évi kiadás I. kötet, 64. oldal) ezen indiai ábrázolatot, amelyen Buddha tüntetve föl anyjával Májával. Amely kép nem csak annyiban egyezik a kereszténység Mária-Jézus ábrázolataival hogy ez itt is hasonló, hanem annyiban is, hogy mindkettejük feje köré dicsfény (aureola) is téve. De föltűnően hasonló egymáshoz a Mária és Mája név is. Viszont, amint említém, van olyan Buddhista hagyomány is, amely szerint Maja, bár volt férje is, de fiát szűzen szülte, ugnúgy, mint ahogy a keresztény hagyomány szerint is, Máriának, bár volt férje, József, de fiát ő is szűzen szülte. Annak helyén

szintén elmondottam, hogy utóbb Buddha a Magada városa közelében levő gyönyörű kertben találkozik a szépséges, de erkölcstelen életű Amra nevű heterával, akit erkölcsös életre térít. Holott a Bibliában is Jézus találkozik a szép de erkölcstelen életű, Magdala városabeli Máriával, akit bűnbánásra s erkölcsös életre térít. A Magadai Amra és a Magdalai Mária, vagyis Mária Magdolna név, valamint az egész történet is egymással teljesen egyező;

csakhogy a buddhizmus a kereszténységénél 500 évvel régebb. (Lássad: „Buddhas Leben und Wirken.” Nach des chinesischen bearbeitung in das Englische durch Samuel Beal, in deutsche Verse übertragen von Th. Schultze, Leipzig.)”

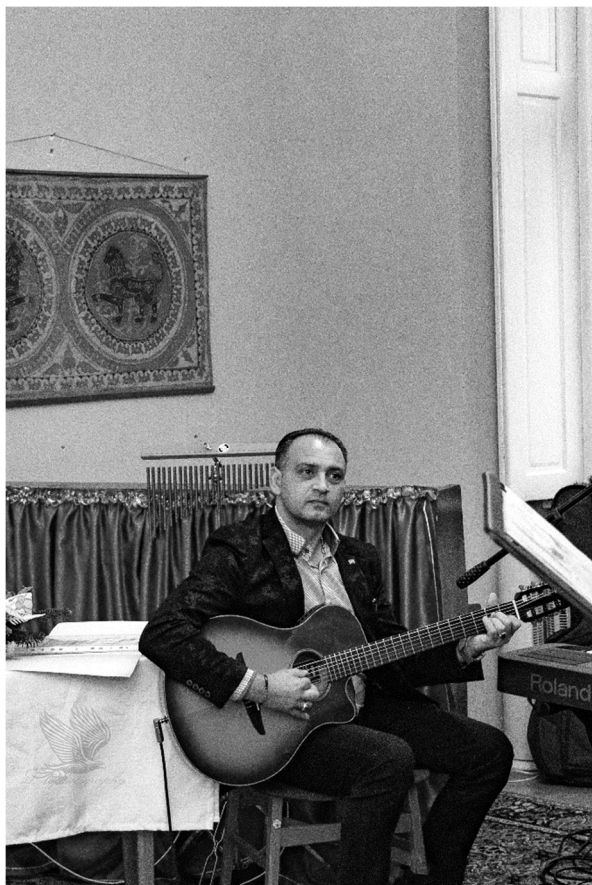
E néhány szemelvény után kívánok mindenkinek

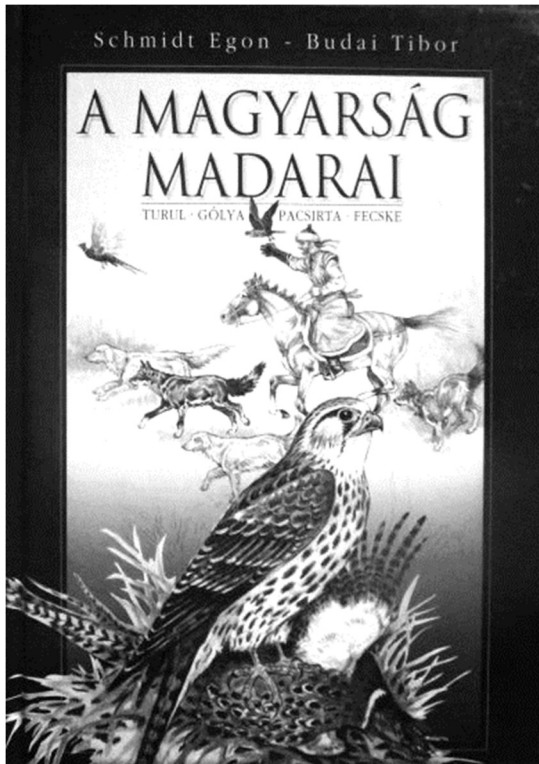
ÁLDOTT KARÁCSONYT, BOLDOG ÚJÉVET

Valaha e kettő egyet jelentett.

Pillanatképek a 2023-as adventi rendezvényről

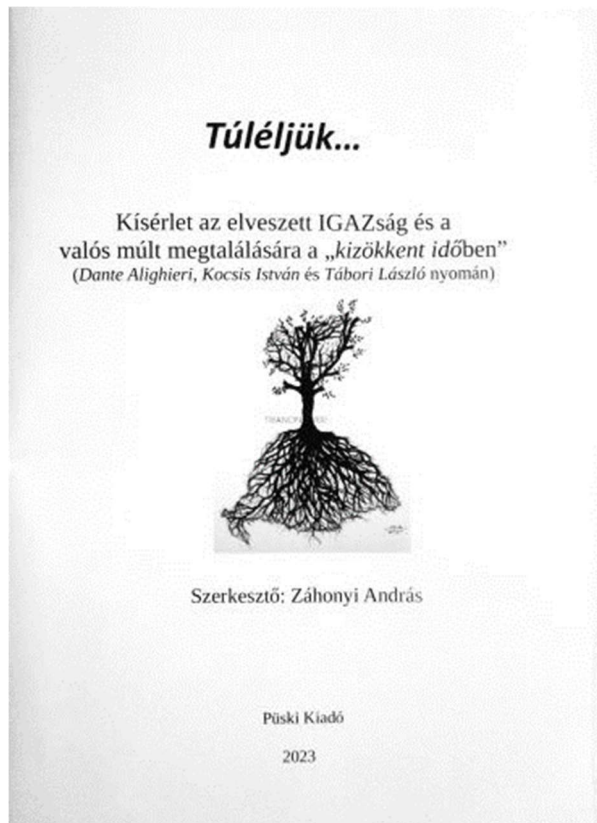
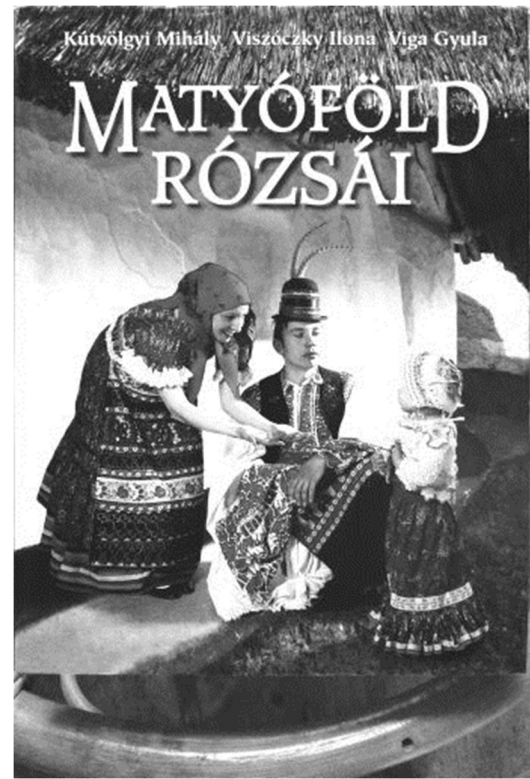
Palágyi Panna fotói

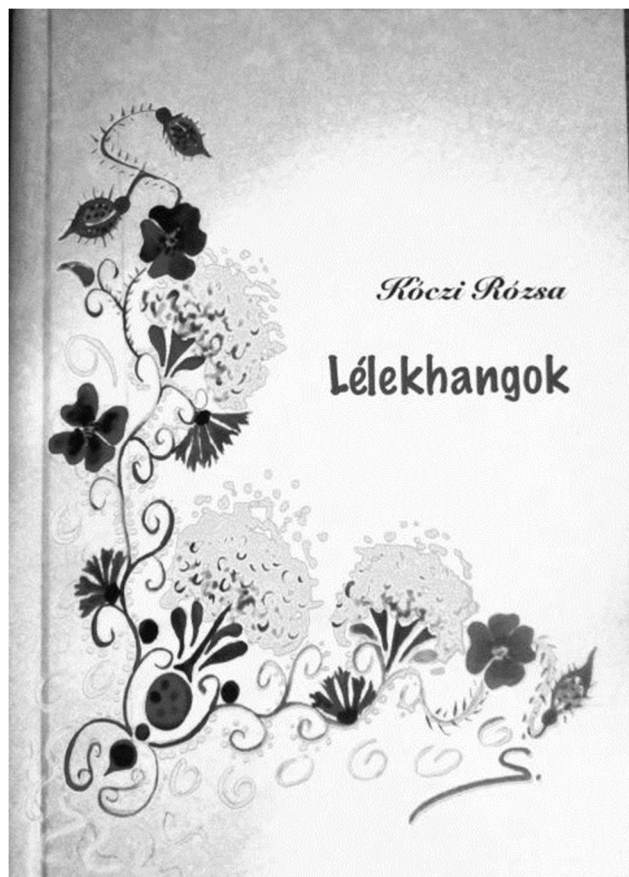

Schmidt Egon és Budai Tibor **Magyarország Madarait** mutatják be. E madarakat mi nagyon jól ismerjük, szívünkhöz, lelkünkhöz nőttek és évezredek át népünk sorstársai voltak. Szakrális jelentőségük is fel-fénylik ebben a szép bemutatásban.

A **Matyóföld rózsái** nem csak a gazdag Matyó mintavilágot mutatja be, hanem bepillantást enged ennek a különleges magyar népcsoportnak a lelkébe is.

Záhonyi András **Túléljük...** és **Gondolatok a Magyar Szent Koronáról és a Kereszténységről** című írásai figyelemre méltóak és elgondolkodtatók. Szeretettel ajánljuk őket mindazoknak, akik maguk is szeretnek gondolkodni és különböző fényszögbe állítani meglátásaikat.

Kóczi Rózsa **Lélekhangok** című új könyve a verseit fogja csokorba. Valóban a lélekből fakad és lelket érintő mű. Versei mosolyt és könnyeket csalnak elő, s olyan igazul csendülnek szívünkben, hogy hozzáfűzhetjük őket esti imáinkhoz.

Fotó: Juhász Ákos (Forrás: minap.hu)

Kóczi Rozália új könyve **Lélekhangok** bemutatásra került a Miskolc Diósgyőri Petőfi Könyvtárban január 25-én, a könyvtár új rendezvény sorozatának első alkalmával.

A találkozó első vendége Dr. Kóczi Rozália nyugalmazott pedagógus, író, költő volt. Dávidné Szerkes Szilvia könyvtárvezető beszélgetett vele eddig megjelent három könyvéről: a **Vasrózsa** című novelláskötetről, az **Előadások** című tanulmánykötetről és a **Lélekhangok** című verseskötetről, melyet Tibold Szabina festőművész illusztrált. Az első és az utolsó könyvet Kóczi Rózsa néven jelentette meg az író.

Irodalmi teadélután (Forrás: minap.hu, fotó: Juhász Ákos)

FRIEDRICH KLÁRA

Novemberi seregek

Beállt az ősz, a hadak visszatérnek
megverve vagy holtan, a sápadt nemzedék
nincs bor, dal, tréfa, csak szalmazsákra dőlnek
és hallgatják az Idő érdes lélegzetét.

Az asszonyok a hídnál véres vásznat mosnak
szürke köd teríti rájuk a köpenyét
eltűnnek benne, most és mindörökké
nem várják balgán az Igazság kegyét.

Nem térni vissza a csürhe körforgásba
ne nyerítsen ló, ne hívjon a kürt
csak álmodozni Róla, a hatalmas Hazáról
mely valami pocsolyában régen elmerült.

Mégis tudják, a Föld Isten, ha hív majd
szántani-vetni és kizöldül a rét
felkelnek újra a rothadt szalmazsákról
és megélezzik a rozsdás vas ekét.

Hadba mennek újra keserű daccal
idegen parancsra, idegen célokért
minden ismétlődik, forog nyikorogva
azt nyikorogja: miért, miért, miért...

Az utolsó hegy

Úgy lógok már csak a földi világon,
mint korhadt ajtón rozsdásodó lakat
helyemet a zajban nem találom
és nem szólok már újabb szavakat

Egy reggel elmegyek a régi rigók után
fenyőtű úton ropognak lépteim
kicsike madártoll hajamban megpihen
és elámulok az erdők fényein

Eldőlök lassan, még horzsol egy fatörzs
lehámlik rólam elrontott életem
száraz levéllé válok, rám lép az őzgidá
és átgörget a szél az utolsó nagy hegyen

TÚRÓCZI PÉTER

Körülírt csoda

*Fehér, fekete, locsog, vagy kopog;
Közkézen és közszájon forog.
Minden évben, de leginkább gyermekkorban
Valamikor régen, valakik egy ólban.
Valaki megszületett, jingle bells,
Halászlevet főzöl és bejglit szeletelsz.
Nincsenek ellenségek, csak barátok,
Újra egyben vannak a családok;
Giccs
Fröccs.
Kivágott fenyők, béke, nyugalom.
Messzire nem szállhat, oly destruktív e dalom.*

Egy ilyen verset írtam volna, az előző években,
Ha őszintén válaszoltam volna arra, amit őszintén kérdez-
tem.

De nem így tettem, akkor idealizáltam a rosszat, most ba-
gatelizálom a jót.

Az emberek mindig hűteni kell az elszabaduló láncreak-
ciót.

De most nem akarom hűteni, mérhetetlenül boldog va-
gyok,
Olyan boldog, mint a bibliai látásukat visszanyerő vakok.
Mert úgy érzem élek, és az élet csodás,
Az egész karácsony ma egy nagy tündéragyogás.

Szeretek és szeretnek, szeretet a köbön,
Ez patakzik ki, boldog tudatküszöbömön.
Jó veletek lenni, a szeretet melege
Jobban átmelegít, mint bármilyen csemege.

Melyet itt látok az asztalon, vagy amott magunk körül,
Úgy érzem mindenki elégedett, boldog és örül.
Ahogy én is, hiszen van a változó világban valami biztos;
Örökre és visszavonhatatlanul megszületett Krisztus.

JACSO PÁL

Rebellisek unokái

Rebellis szálfa gyöngé unokái vagyunk mind:

kik a jó borokat kedvtelve, méltatóan isszuk.
 S hisszük, a jól kijárt utakon messzire eljutunk,
 bár e hosszú utak köveihez még keveset tettünk,
 többször pedig bizony, inkább el is vettünk...
 Mert lehetünk nap-napra színes forgatagú, tarka soka-
 dalom,
 soha nem lesz igazán itt miénk a hatalom, saját ma-
 gunk felett,
 ha a torkokba ürített kristály poharakat nem dobjuk
 padlóra,
 hogy ezemi szilánkból válhasson valóra mindaz,
 amiért rebellisük- és nagyapáink oly sok vért áldoztak
 Európa közepén - mégis is inkább a világ peremén -
 táncolva.
 S bár többször voltak vasra-verve, s csonkán lelán-
 colva,
 forrongó vérük nyugtalan lelkiület átjárva,
 nem kopó erejük jófajta, tüzes borokkal táplálta.

Így ha szép ívű poharunk, szemünk elé vesszük,

lássuk magunk előtt, míg koppanva letesszük:
 érezzük magunkban mindazoknak lelkét, kik nehéz
 utakon
 jól előttünk jártak: hegyek mélyébe s a történelemben
 is
 örök nyomot vájtak, mely tetteket máig emlegettünk
 büszkén, s bár közünk nem lévén hozzá koccintást
 emelünk.

És ha belenézünk a gyöngyöző, illatos pohárba,

előjönnek dicső, szép emlékeink lassan, mind sorjá-
 ban,
 s mind ahányszor kóstoljuk jó hegyeink levét,
 magunkban érezzük ezer év napjának, bátorító hevét.
 S e titokzatos világ, nagy körforgásának törvényei
 okán:
 isszunk rebellis apáink hús kulacsából, s kiontott vére-
 ből is,
 majd átmennénk akár a tú fokán!
 Ha fejünkbe szállt a jó bor..

De reggelre a józanság nyitja ránk az ajtót,

maradunk kik voltunk, bár szép álomban jártunk,
 többek lettünk pusztá rögválónknál, s ha fel is ébred-
 tünk:
 Hidd el, kár bánkódnunk!
 Csak annyit tegyünk, mit a jó-sorsunk ránk mért,
 mikor az élet nagykönyvében nyitott nekünk lapot,
 megsárgult aljára elérvén, úgy záruljon a bejegyzés:
 Ez az ember közülünk valamit alkotott.
 Ha eldugott legalább egy szépen termő vesszőt,
 melyről mások is majd vígan szüretelnek,
 s ültetett legalább egyet a barátság fájából,
 ha készített még élteben egy jó bort is,
 már nem esett túl messze alma az álmától...
 Így rebellis apáink is békén nyugodhatnak:
 Mert ha nem is vagyunk mind, dönthetetlen szálfa,
 nem volt hiábavaló igyekezet,
 dédapáink álma.

VALEK TÜNDE

Napkeletről jöttek hódolatot tenni

*(A vershez tartozó festményeket a borító hátsó
 belső oldalán találják)*

Fényességes Jeruzsálem városába
 Küldöttség érkezik a nagy palotába
 Napkelet bölcei, asztronómusai
 Kik időben feltárják az ég titkait
 Sietnek messzi tájokról, közel két évig
 Szudántól Perzsián át Arábiáig
 A jel, amit láttak az égen feltűnni
 Mindüket készíti nagy útnak indulni
 Ahonnan jönnek nagy a megbecsülésük
 Tudásukért hatalmuk van, sok-sok pénzük
 Mintha maguk is királyok lettek volna
 Díszes ruhájuk, málhájuk csupa pompa
 És mégis felkerekednek csodát látni
 Egy kisednek méltó ajándékot hozni
 Minden tudásuk csak arra elegendő
 Hódolatot tenni hús-vér Isten előtt
 Az ég beborul, a csillagfény kihuny
 A bölcsek álldogálnak tanácstalanul
 Kérdezik Heródest, ki Izrael ura
 „Ó, hol van a zsidók újszülött királya?”
 Heródes megretten idegenek előtt

Akik Izrael királyát keresik, de nem őt!
 A papok Mikeás prófétát idézik:
 A Vezér Júda Betleheméből származik,
 Aki Izraelnek lesz igaz Pásztora,
 Népszabadítója, várva várt Messiása!
 Kezét dörzsöli mézes-mázás Heródes
 A bölcseket küldi József Betlehemébe
 Azzal a kikötéssel, ha sikerrel járnak
 Közöljék, mert Heródes is meghódolna
 És a csillag ragyog, ím, újra fényesen
 Mutatja az utat, hol megtestesült az Ige.
 Bemennek a házba, hol lakik a gyermek
 Hálaímat mondanak, leborulnak előtte:
 Íme, Isten báránya, ki majd, ha felnő
 Új szövetséget köt ember és Isten között!
 Ajándékaikat teszik gyermek elé:
 Az aranyat, mirhát és illatos tömjént
 A kisdéd, akit úgy vártak, rejtve érkezett
 Nem fényes palotába, kényelembe
 Ácsmester nyújt neki meleg hajlékot
 Növekedéséhez erőt, biztosságot
 És a pásztorok éjjel féltő álmat látnak:
 Ne Jeruzsálem felől térjenek haza!
 Boldogan elköszönnek, telve bizonyossággal
 Viszik a hírt szerte a hatalmas világba:
 Megszületett a világ világossága!
 Közöttünk van hitünk Igazsága!

MOLCSÁNYI JENŐ

Téli szerenád

Lebeg a hold
 a vén-erdő felett,
 a csillagos ég alatt
 felsír az est...
 Hús fényben fürdik
 a tóparti ház,
 tornácán megszólal
 a téli szerenád.
 Szellő motoszkál
 a házak falán,
 és ki-be sétál
 a kert kapuján...
 Az idő
 múló-nyomán,
 letörve ott maradt
 egy száraz virág.

Emlékkönyvbe zárt sóhajok

Ecset, és vásznon
 megrajzolt évek,
 festékszagú képek
 szülőföldem,
 most hozzád értek.

Emlékmorzsákon
 lépkedem
 átölel a múlt, és a
 végtelen.
 Elveszett arcok,
 elveszett képek
 a fiók mélyén,
 már hiába keresnélek...

Az idő megsárgult lapjain,
 már minden halovány...
 Emlékkönyvbe zárt lopott perc talán.
 MJ

KÓCZI ROZÁLIA

Advent a Tiszain

Várunk.
 Vonatok jönnek,
 vonatok mennek.
 Várunk.
 Emberi szóra,
 rossz helyett jóra,
 nagy ölelésre,
 szeretetfényre.
 Kifeszülő perc
 egy végtelenség.
 Várunk.
 Eljövételre.
 Rátalálásra.
 Megbékélésre.
 Várunk...

Narancsos álmok

Bársony éjnek édeni fényében
 ültünk a lépcső legfelső fokán,
 képzetünk szállt a hullámok sodrán,
 álmokat szőttünk arany kékébe,
 egymást ölelve, összefonódva,
 Ígéretekkal, álmrózsákkal,
 csillagösvényén sorsunk vonatán.
 Édes narancsillat szállt a szélben,
 régi karácsony ízét idézte,
 mikor anyám a pince mélyében
 narancsfát nevelt a háborús télben,
 hogy érezzük az ünnep melegét,
 szegfűszeg és fahéj játékában,
 szentséges éjszaka varázsában
 éljük át a remény születését.
 A fűszeres nyár álomcsónakjában
 lelkem rég rejtett zugát kitárta,
 hogy te légy, ki kincseim vigyázza
 szerelmünk örök csigaházában.
 Egy végtelenné kifeszített perc,
 narancshéj-sátorral takaró éj,
 álmunkat őrző, kerettelen kép.
 Hirtelen foszlott az ég szövete,
 elsuhantak messzire az álmok,

REMÉNYIK SÁNDOR

(1890-1941)

Egy lélek állt...

Egy lélek állt az Isten közelébe'
 S az örök napsugárban reszketett
 És fázva félt,
 Mert érezte, hogy vonzza már a föld,
 És keserűn kelt ajkán a "miért",
 Mikor az Isten intett neki: "Készülj!"

Valaki ott lenn meg akar születni,
 Neked szőtték e színes porhüvelyt:
 Pici kezeket, picit lábakat;
 És most hiába, le kell szállanod,
 Öröktől fogva te vagy kiszemelve,
 Hogy e testet betöltsd,
 Mint bor a kelyhet, ampolnát a láng.
 Menj és ne kérdezz, ennek meg kell lenni!"

S szólt a lélek: "Én nem akarok menni!
 Én boldog vagyok Veled, Istenem;
 Mit vétettem, hogy egedből kivetsz?
 Mit vétettem, hogy le kell szállanom,
 S elhagynom búsan és reménytelen
 Az angyalokat, testvéreimet?
 Mit vétettem, hogy le kell szállanom,
 S felöltenem a gyötrő Nessus-inget,

A meghasonlás örök köntösét,
 A nekem szabott hitvány rongy-ruhát?
 Ki bor vagyok: a Végtelennek vére,
 S láng, mely üveg alól is égig ér:
 Mit vétettem, hogy bezársz engemet
 Kehelybe, amely megrozsdásodik,
 S ampolnába, mely romlandó cserép?!"

És szólt az Isten szigorún: "Elég!
 A törvény ellen nincsen lázadás!
 Ha milliók mentek panasztalan,
 Talán te légy kivétel?
 Mint a fiókát az atyamadár:
 Kivetlek. Tanulj meg jobban repülni,
 S jobban becsülni meg az örök fészket!"

S az Ige alatt meggörnyedt a lélek.
 Szomorún indult a kapu felé,
 De onnan visszafordult: "Ó Uram,
 Egy vágyam, egy utolsó volna még;
 Egy angyalt, testvér-lelket hagytam itt,
 Szerettük egymást végzetlenül,
 Tisztán, ahogy csak a mennyben lehet,
 Szeretném viszontlátni odalenn,
 Ha csak egy percre, ha csak mint egy álmot."
 S felelt az Úr:
 "Menj és keresd! Lehet, hogy megtalálod."

HAMPÓ JÓZSEF

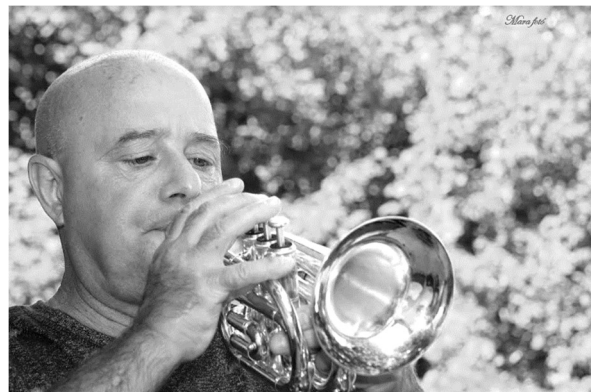
Rézfúvós életem múltja, jelene és jövője

Egy szenvedő zenész vallomásai

Ugyancsak meglett ember voltam már, amikor végre Istenesen, megfelelő ritmikával és harmóniával képes voltam apró ötleteimet leírni! Azt megelőzően csupán zongoráztam, akár bécsi klasszikusokat, akár a magam kis darabjait, kizárólag édesanyámnak, legfeljebb időnként vendégeknek. Nem vettek fel a későbbiekben harmadszori nekirugaszkodásra sem a főiskolára, következésképpen vállalom kellett megélhetés végett a cseppet se nekem való munkahelyek tömkelegét.

1985 nyarán, nagyjából azt megelőzően, hogy én felelőtlenül, meggondolatlanul, bízva jobb sorsomban, betettem, volna lábam a közeli mentőállomásra, egy derűs kora délután, magam voltam otthon Szent István utcai bérházi otthonunkban. Édesanyám akkor még a Megyei Kórház orvosi könyvtárának vezetője volt. Elég korán hazajött aznap, derűs volt, és nem mindennapi ötlettel rukkolt ki számomra. Nevezetesen, hogy tagja lehetnék egy fúvós zenekarnak, megtanulhatnék valamilyen fúvós hangszeren játszani, és nevem lenne a zenei életben! Én ezen akkor elgondolkodtam. Volt egy kis félretett pénzem, motorra gyűjtöttem, ellenálhatatlan vágyat éreztem egy saját jármű iránt. A következő napokban mégis megtagadtam magamtól akkori leghőbb vágyamat, és a belvárosban járva megvettem első fúvós hangszerelem, egy szépnek éppen nem mondható forgóventiles trombitát. Ez nem olyan, mint az ismertebb nyomószelepes, hanem lapos kerek ventiljei vannak, amiket a vízcsepp formájú billentyűk apró rudacsok segítségével fordítanak el. Próbálgattam, időm is, türelmem is volt hozzá. Rájöttem, hogy lazán megfújva melyik az alaphang, és hogy minden következő hangot kicsit nagyobb erővel, és más-más fogásmóddal kell megszólaltatni. Még aznap egy oktávon belül elfújtam az alapskálát. Azért nem két oktávon, mert a kétvonalas C-től a háromvonalas C-ig újabb nyolc hang van felfelé, ehhez már has, fej és

tüdő szükséges! Pár nap eltelt így, hogy én alaphangnemben csalogattam elő a hangokat, egyszerű dalokhoz, miközben felvetődött édesanyámban is bennem is a gondolat, kitől tanuljak trombitálni?

Fotó: Szűcs Mara

Édesanyám jóban volt a szomszéd lépcsőházakban lakó idős asszonyokkal, köztük Vera nénival is, aki sokat mesélt neki férjéről, János bácsiról. János bácsi volt talán a korábban élt egyedüli érző szívű börtönőr, aki egy deszkára zongorabillentyűket festett kedvenc foglyának, Cziffra Györgynek. János bácsi a másik rivális Perecesi bányász zenekarban harsonázott. Zenét is szerzett, ismert Tiszai szerénádja, a Hazatérő fiú dala, a Tavasz keringő. Én ezt a hármat hallottam, és hogy egyik délután, először átmentem hozzájuk, mi sem volt természetesebb, mint megismerni a kis öregget. Bocsánat! Ő nagy öreg volt! BVH. Főhadnagy, majd fogházőr. Ha jókedvében volt, operett dalokban talizálódott, ezt fújtam az ő örömeire, de ha rossz kedvében volt, indulókat vett elő, és azt remélte, hogy én ezeket kapásból elfújom. Mint borjú az új kapura, úgy meredtem a laza négy negyedes tempóban nyomtatott indulókra, és kényelmes moderato tempóban a leírásnak megfelelően akartam lejátszani. Ez a tény az öregget, a végletekig felingerelte. Mindennek lehordva, százszor elüvöltötte, hogy FELE ÉRTÉKŰ HANGOKAT KELL VENNI! Azt se tudtam hogyan értsem ezt!

Jól belegondolva, mindkettőnek igazat kell adni! Az öreg János bácsinak annyiból, hogy egy fúvós zenésznek az indulókat betéve ismernie kell, és a leírt hangok fele értékűre vévését éppen úgy be kell biflázni és megtanulni, mint mondjuk békebeli wiener schnitzlit sütni!

Nekem annyiból, hogy leírhatnák kétnegyedben is! Sok mérgeződése ellenére, mégis eljött az a szeptember délután, amikor először elmentünk együtt a MÁV fúvószenekar próbatermébe, ami a Szemere utcán van.

Kedélyesen, tréfálkozva fogadtak minket, a zenészek. A karmester Heiner Károly meghallgatott tőlem egy könnyebb slágert, majd kijelölte helyem Plaszkó Gyuri mellett, aki szegény egyedül játszotta a II. szárnykürt szólamot. Ez a szólam ellenszólam az I. szárnykürtök szólamával, de műhelytitkokba nem kívánok belebonyolódni itt és most.

Tény, hogy az első szárnykürtök eredendő melódia játéka sok esetben elhúzta a füleimet a magam ellenszólamától. Félve és nem egy esetben rosszul intonálva játszottam, és kaptam a letolásokat, hol tréfából, hol már haraggal.

Itt ismertem meg lelkész barátomat, Gecse Attilát, és próba után mindig meghívtam a Napsugár cukrászdába. Mára már mindkettőnknek tekintélyes pocakunk van!

További nehézségeket okozott nekem, hogy meglévő energiámon, fittségemen túli, a csillagos égig is felmenő hangokat, szégyen ugyan, de sok esetben meg sem bírtam fűjni. Ennek oka, ha a fúvószenész nem sajátítja el a hasi, vagy más elnevezéssel rekeszi légzést. (Döbbenetes, de sajnos igaz, hogy az emésztőrendszer is befolyásolja ezt.) De még ennyi se elég az „ómen”-ekből! Ott van a dupla, tripla nyelvű játékmód, amit mai napig nem sikerült elsajátítanom. Mindkettő gyors pergő játékmódnál alkalmazható, ahol szimpla „ta-ta-ta-at” nyelvindítással már se nem gyors se nem pattogós a játék. A nyelvnek a fúvóka mögött, de még a szájüregben, a két felső metszőfog mögül indítva egy elektromos kávédaráló gyorsaságával kell peregnie; taka-taka-taka-ta”! A tripla nyelvű játéknál: „taka-ta-taka-ta”!

Jó pofa, jó humorú, kiváló zenész ült a trombitasorban. Nem ismert lehetetlent, és a színház zenekarának is első trombitása volt, Nagymenyi Kálmán.

Ajánlották zenésztársaim, hogy tanuljak Kálmántól. Bejártam hozzá a színházba, ott tanítgatott. Kálmán később elköltözött Miskolcra, de sajnos az élettől is... Telt, múlt az idő, a MÁV zenekar szép sikereket is elért, az egyik évben **Aranylant** díjat kapott, emlékszem, Liszt 1. rapszódiaját játszottuk.

Volt sikerünk Zólyomban és Celldömölkön is. Játszottunk az Aggteleki Cseppkőbarlangban is. Mivel vasutas zenekar voltunk, „Carlo papa” komponált egy vasutas indulót. Élt-halt érte a zenekar, írnom se kell, hogy trió részében trombitaszólo is van. Ez az induló népszerű lett, és az internetre is felkerült. Nem kell mondanom, hiszen betéve tudjuk, hogy a földi létünk véges! Pláne ha vannak, akik azt még siettetik is. Eljött az az idő, amikor karnagyunk, már valamelyik égi zenekarral kötött szerződést. Ha hitt teremtőjében, általa, ha nem, akkor valamiféle szocialista lélekkel ismerte meg túlvilágot. Életében remekül összetartotta a zenekart, pazarul vezényelt, volt humora, de valljam meg, parlagi goromba is tudott lenni. Hiányzott nekünk, zenekari tagoknak. Ezt követően a színház akkori karmestere Kalmár Péter vette át a zenekart. Szigorú volt, és engem különösen nem sokra tartott. Füleim elhúzódását már említettem, nagylelkűen bevettek az I. szárnykürt szólamhoz. A koncertmester Fejér György és Höffner Mihály mellett játszottam. Kalmár Péter irányítása alatt is voltak sikereink, én személy szerint jobban szerettem Carlot.

A zenekar később megmagyarázhatatlan okok miatt feloszlott. Legtöbben átmentek a Perecesi bányász zenekarba. Én nem tettem, nem akartam még egy fúvós zenekar fekete báránya lenni. Az utolsó hónapokban zenésztársam Plaszkó Gyuri kicsi zsebtrombitán játszott, és a kis hangszer nekem nagyon megtetszett. Még kölcsön is adta, amikor ő hosszabb időre elutazott. Könnyű volt megszólaltatni, tiszta, szép hangja volt. Olyan fanatizmus vett erőt rajtam, hogy én ezentúl zsebtrombitán fogok játszani. Kis termetemhez jobban illik, és

eleve a formája jobban tetszik, mint a hagyományos hosszúra nyújtott trombitáé.

Odalett a MÁV fúvószenekar, én nem kívántam magamnak újabb nehézségeket, de közben édesanyám idővel csak kiharcolta, hogy intézményünk létrejöjjön 1989-ben. Édesanyám, jóhiszeműen bevett engem az egyesületbe. Fénymásoltam, portáskodtam, majd pásztorkodtam. Megvolt hozzá a nyájam, a Bölcsészek és a kívülálló, agresszív tolvajok is! Biztonsági őr vizsgát kellett tennem hozzá, és hű kutyáim Kaszper a német juhász, majd Mutyu, egy kaukázusi „medveölő” voltak segítőim. Az ének-kamarazene szakra jártam ezalatt. Fiú csoporttársaim értékelték, a lányok érdekes módon sznobnak és strébernek tartottak, pedig legkevésbé sem vagyok ilyen. Elvégeztem, igaz nem jelessel, de a certifikációt megkaptam.

Vonzalmam a kis zsebtrombiták iránt nem csillapodott. Édesanyám ajándékozott meg az első kis cseh Amati hangszerrel. Szép, de kissé kemény hangzása volt, ami nekem akkor direkt tetszett. Kellő hozzáállás és levegő nélkül persze csak huhogott, mint az uhu, ha vész kiált.

Ezt a kis hangszert valaki elemelte még az ITC székházban. Ekkor már Aranyosi Gyuri trombitaművésztől tanultam, mert már János bácsi is jobb létre szenderült. Korábbi ütemzavaraim elkerülése végett Gyuri játszott, akkor már hatásos kis trombitaszólós darabjaim trombitaszólamait, én a zongorát. Édesanyám ki nem állhatta az én trombitajátékom, és ezzel az igazmondással véletlenül se bántani akarom Őt! Tagadhatatlanul igaza volt, mert nem egyszer lebögttem. Nyakasságom azonban nem hagyott békén. Mindenáron produkálni akartam. Miután Gyuri elköszönt és helyettese Nagy Zoli is, mégis csak én vállaltam immár darabjaim trombita szólamait, Kékes Zsuzsival, aki idővel zenésztársam és tanárunk lett. Eltűnődöm, hogy szereti-e kis Bölcsész társaságunk ezeket a darabokat az én szólómmal, vagy jobban szeretnének egy profi trombitást, vagy kizárólag a zongorajátékom szeretik? Néha, úgy érzem, sem Szabina, se az én lelkem nem akarják megsebezni őszinteségükkel, és talán éppen ezért nem is beszélnek erről.

Mezőkövesden járva, egyszer, felfedeztem az ottani hangszerboltot. Még pénz is volt a zsebemben. Egy kis zsebtrombita (kornett) volt a kirakatban. Nagy tölcserrel, dundi testtel, tetszetősen. Emlékeztetett egy doromboló cicára, szerettem volna megsímogatni. Be mentem az üzletbe, megismertem a boltvezetőt, Panyi Zoltánt, aki az ottani fúvószenekar hadnagya. Meséltem neki zenekari múltamról, miközben a lágy, de tiszta hangú kis hangszeren későbbi Adventi versenyművem, két szonatinámat, és az „Égen lépő visszatér” c. darabomat játszottam.

Megesett a szívem jó atyámon Punchhetka Eugén, alias Hampó Jenőn, aki a válás után egyedül élt Kazincbarcikai kis lakásában. Haza is jött hozzánk, szegény édesanyámnak nem egyszer fejfájást okozva. A hasa, az egészsége, és a szakadatlan focimeccsnek a TV-ben, ez a három dolog kötötte le. Rá kellett beszélni, hogy fessen néha valamit, mert gyönyörűen festett. Sokat jártam vele orvosokhoz. Azon a halála utáni Karácsonyon – mivel december elején hunyt el 2010-ben – meglepő módon újabb kis zsebtrombitát találtam a fa alatt. Nem hittem a szemeimnek! Édesanyám ekkor ezt mondta:

- Örömet akartam szerezni neked, de fogadd meg a tanácsom!
- Csak olyat vállalj, amit el is tudsz játszani!
- Ha nem lépsz túl a tarka szarvasmarhán, vagy a Körtéfán, akkor ott legyen a határ!

Pedig túlléptem rajtuk, és még hulló könynyeim ellenére is eljátszottam sírjánál a „Menny kapujában” című búcsúztatót. Punchetkát is, és édesanyám Búbikát, is ezzel a karácsonyi kis hangszerrel kísértem el az Isten országa felé. Idővel két kis ún. kornett szonatinát játszottam el rajta. A szomorú az, hogy a réz hangszernek nem örök életűek. Ennek az oka, hogy a használat során, a külső lakkbevonat is feltokot hagy, a csöveken belül pedig, a fújások általi nedvességtől zöldes rézoxid lerakódások keletkeznek. Védekezni lehet ellene, pucolással, ennek ellenére korábbi tiszta szép hangjuk a bádogember hangjához lesz hasonló. Ennek tudatában Szabina testvéri szeretetből, születésnapomra az eddigi

legszebb kis ezüst zsebtrombitával ajándékozott meg. John Packer és utódai, nem gyárban, hanem kézi manufaktúrában csinálják őket Angliában. Hangja tiszta, csengő, betölt egy termet! A kérdés már csak az, kelendők-e trombitás darabjaim, legyen-e még merszem, és visszavarázsoljam-e korábbi rézfúvós quintettünket? Ahol vágy, ott remény is. Úgy érzem, amíg e Földet taposom és az Ég inspirációt ad, az álmok beteljesülhetnek.

2021. szeptember, Édesanyám búcsúztatója

Pillanatképek a 2023-as adventi rendezvényről

Palágyi Panna fotói

PhS TIBOLD SZABINA

Barátnők

Virágterhes Jacaranda fa árnyékában, kis kerek kerti asztal mellett ültek. Egy tálka sütemény és friss kapucsínó illata keveredett a virágillattól nehéz kaliforniai délelőttbe. A Santa Ana szelet megelőző álmos nyugalom szótlanágba ringatta a két nőt. Közöttük a földön egy mózeskosárban csecsemő szuszogott, gömbölyded arcocskáján álm-árnyak suhantak át, mosolyba vagy komoly elmélkedésbe húzva vonásait.

Mindkét nő a csecsemőt figyelte, mind a kettő mosolygott, de a mosoly mögötti gondolatok teljesen különböző mederben haladtak.

Szinte egyszerre pillantottak fel a kosárról, mosolyukat egymásra sugározván. Az egyik mosoly büszke, csodálatot és elismerést váró volt, a másik meleg, baráti, s mégis kiismerhetetlen.

A büszke mosolyú várt egy pár pillanatig, hogy barátnője hangot adjon csodálatának, de az néma maradt. Lehajolt hát a gyermekhez, s megigazgatta rajta a takarót. A másik nő érdeklődéssel szemlélte a feleslegesnek tűnő műveletet, majd felemelte csészéjét, és egy darabig szórakozottan figyelte habos tartalmát.

– Anna, te soha nem akartál gyermeket? – törte meg a szótlanágot a mama. Anna alig észrevehetően összerezzen a gondolataiból kizökkenő váratlan hangra, s anélkül, hogy kortyolt volna, visszahelyezte csészéjét a kistányérra.

Pillantását barátnője arcán nyugtatva, meghányta-vetette magában a kérdést. Nem sietett, az elé sorakozó lehetséges válaszok közül megpróbálta a legőszintébbet kiválasztani. Végül elnevette magát és ezt mondta:

– Persze, hogy akartam. Minden nő, gondolom, akar válaszolni a Természet hívására, s eleget tenni biológiai kötelezettségeinek.

A mama ajkai szétváltak, s szemei hatalmasra tágultak az erőfeszítéstől, hogy Anna

klinikai megvilágítását a szaporodásról be tudja helyettesíteni saját kis életcsodájába.

Számára a gyermekszülés a leghatalmasabb és legkielégítőbb erőpróba volt, a kilenc hónapi inkubáció és annak tökéletes eredménye értelmet adott teljes női egzisztenciájának. Nem tudta elképzelni az életét gyermeke létezése nélkül, valahol egész életében tudta, hogy a kicsi jönni fog hozzá, és már érezte, hogy egy másik apró lélek is várakozik termékenységre.

Nézte Annát, amint kényelmesen hátradől a kerti székből és macskalustasággal nyújtózik egyet a ráhulló napsugárban.

– Milyen szép nő, és milyen cinikus – gondolta. Tele elntmondásokkal, kiolvashatlan gondolatokkal. A teste olyan, mint egy istennő, a szelleme pedig mint egy vén filozófusé.

Meglepte magát elemzésével, általában csak élvezte összejöveteleiket, s mint a szomjas szivacs, úgy szívta magába Anna excentri-

kus, széles horizontú világnézetét. Ma azonban irritálta, hogy barátnője ugyanolyan elvont, megfontolt érdeklődéssel fogadja élete gyümölcsét, mint minden mást a világon.

A csecsemők mindenből kiváltják a gúgygő, dédelgető ösztönt, de Anna még csak meg sem kísérelte ölébe venni, vagy megsimogatni a kicsit. Rájött, hogy sértve érzi magát, s mivel Anna véleményeit az ismert és ismeretlen dolgokról általában szentírásnak minősítette, most határozottan ellenszenvesnek találta a viselkedését.

Anna a rá jellemző hihetetlen intuícióval olvasta társa gondolatait.

Gyengéden elmosolyodott, és így szólt hozzá:

– Jennifer, a kisfiad gyönyörű, és te nagyon jó anya vagy. Az emberiség hálás lehet neked, hogy egy egészséges újszülöttel szaporíthatod tagjai számát.

Jennifer nem tudta, hogy őszinte elismerésnek, vagy szarkazmusként fogadja-e Anna szavait. A mosoly őszinte és meleg volt, kis szomorúsággal vegyítve, de a szavak érintése borzongató.

– Talán nem kellett volna jönnöm – gondolta, de Anna magnetizmusa időt és teret átadónak volt számára. Még vajúdása közben is rá gondolt, nem a férjére, s bánta, hogy nem kérte meg Annát, hogy szemtanúja legyen élete nagy eseményének. Nem értette vonzódását, és ugyanakkor ezt a furcsa negativitást, melyet először érzett Annával kapcsolatban.

– Jennie – mondta ki nevét Anna halkan, s előre dűlt, karját az asztalra fektetvén.

– Én nőnek születtem – folytatta még halkabban – de már gyermekkoromban is magamban hordoztam Hecate szellemét. Úgy értem nővé, mint a kaktuszvirág, mely bimbóban szunnyad sokáig, s három nap alatt vége van. Az én három napom alatt nem ért el hozzám a megtermékenyítő. Hecate üstjében már csak emlék volt Demeter termékenysége és álom Persephoné tavasza.

Jennifer sértődöttsége és ellenszenve úgy eltűntek, mintha soha nem is léteztek volna. Anna, mint mindig, most is helyre billentette az egyensúlyt.

Jennifer toroka összeszorult, érezte amint könnyei felgyülemlekednek, s szeméit belülről égetik. Nem talált magyarázatot hirtelen hangulatváltozására, csak azt érezte tisztán a mellében, hogy Anna mögött sokkal mélyebbre nyúlik a tapasztalatok tava, mint annak alját ő valaha is meg tudná érinteni.

Anna kiemelt egy apró támasztott süteményt a tálból, s óvatosan tartotta, ujjai között olva-dozott a naptól felmelegedett csokoládétekercs.

A kicsi nyöszörgött, de nem ébredt fel. Jennifer nem akart könnyeinek utat engedni, felemelkedett hát, hogy meglátogassa a fürdőszobát, s teljesen szükségtelenül megkérdezte Annától, hogy vigyázná-e addig a picire. Anna nem méltatta válaszra, csak furcsán rámosolygott.

A fürdőszobában Jennifer szabadon engedte könnyeit, melyekről fogalma sem volt honnan erednek, csak azt tudta, hogy sírnia kell. Ma reggel tökéletesen boldog volt. A férje elment dolgozni, s ő otthon maradt gyermekével anyát játszani. Eljött a barátnőjéhez vendégeskedni és pletykálni egy kicsit, na meg felválni, amit ma reggel nem ismert volna még be, de most tisztán látta azt Anna tükrében. Eszébe ötlött, hogy valahol mélyen, a még fel nem térképezett árnyaiban, talán még egy kis irigységet is szeretett volna gyermektelen barátnőjéből kistrófolni, s lám Anna megint érintetlenül fölémelkedett. Vadul paskolta az arcát hideg vízzel, s szenvedett a történések váratlan dinamikájától.

Miután érzelmei lenyugodtak, kifújta az orrát, kölcsönvett egy rúzs Anna kencedobozából és az ujj segítségével beszínezte ajkait, a felesleget pedig az arcára kente.

A hűvös lakásból kilépett a napfényre, és úgy érezte, hogy egy teljesen új világba sodródott. Míg a fürdőben volt, a valóság megváltozott. Az új kép, mely fogadta, ámulatba ejtette... Anna a lila Jacaranda szirmokkal hintett zöld pázsiton sétált, karján a csecsemővel. Halkan társalgott a kicsivel, aki apró sikoltások között nevetett mindenre, amit Anna mutatott neki. Jennifer mozdulatlanul állt és nézte, amint Anna bemutatja gyermekének a

kertjében lélegző világot. S a kert, mintha felébredt volna a picivel, nyüzsgött és trillázott. Kolibri madarak sziporkázó színekkel vibráltak, Anna fekete macskája sikertelen párducként vadászott, s a narancsfa lombjai közül előkandikáltak a gyümölcsök.

Most elértek a kúszó akáchoz, s Anna valamire felhívta a kisgyermek figyelmét, aki néma, ösztönös tisztelettel szemlélte az újdonságot. Jennifer látta a napfényben szivárványszínt játszó hatalmas pókhálót, s tudta, hogy fiacskája mivel ismerkedik. Elmosolyodott a saját suhanásnyi rosszérzésén a pókokkal kapcsolatban. Az ősi gyökerek! – futott át az agyán. Anna gyakran említett ‘gyökerei’ bizony mélyre nyúlnak.

Most Anna megfordult a gyermekkel, mintha megérezte volna jelenlétét. Vidáman, fiatal energiával integetett és közeledett felé. Ez az Anna, s a korábbi, mintha nem is lettek volna egymással rokonságban. Az új Anna nem sugárzott semmi mást, mint gyermekded ártatlanságot, arca ugyanazt a csodálatot tükrözte, mint a kisfiúé.

– Jennie! – lelkendezett –, a fiad olyan csillogó, mint egy kristályszem!

A gyermek is észrevette az anyját, s kézzel-lábbal hadonászott, hogy megossa vele csodáját. Még túl kicsi volt, hogy beszéljen, mégis kétségtelenül látszott, hogy kommunikálni kíván. Jennifer ekkor még egy ‘gyökérkapcsolatot’ észlelt: szavak nélkül is világosan értette gyermekét. A kicsi most kart cserélt, s a napsugarak elfekvő szöge új hangulatot varázsolt a kert valóságába. A két nő visszaült székébe, az egyik a gyermekkel a melén, a másik mesével az ajkán.

Anna hangjának dallama hipnotikus mélységgel fonódott bele a természet diszkrét muzsikájába. Jennifer úgy érezte, hogy barátnője képes egyé válni az őt körbeölelő világgal, vagy vad színekben, absztrakt meghatározatlanságban kiemelkedni abból. Amint átadta magát a szoptatás ősi ösztönösségének, minden zaj elhalkult gondolataiban; egyedül az Anna hangjából varázsolt színek lüktettek zavartalanul letisztult csendjében:

– Mert a női sors varázs és fájdalom, Jennie – varázs, mert életet adók vagyunk, mint a ter-

mészet, fájdalom, mivel magunkban hordozzuk romboló erejét, s a halál kulcsát is, éppen úgy, mint Ő. Amikor tudatára ébredünk potenciánknak, azt is felismerjük, hogy részei vagyunk a természetes kiválasztódásnak s döntőképességünk felhatalmasít sorsunk irányítására – s ez maga is része a természetes kiválasztódásnak!

Gondolom, döntésem, hogy nem szaporodtam sorsszerűen, beleillik e Rendbe. Mert rajtunk keresztül a Természet manifesztál, s e manifesztáción keresztül mi magunk hirdetjük határtalan szépségét és bölcs, hibátlan törvényeit. Ő kiválasztott minket céljai eléréséhez, némelyikünket, hogy fajunkat biztosítsuk, némelyikünknek, hogy szépségét megénekeljük, s másokat, hogy a halál és pusztítás kulcsát és ostorát a kezükben tartsák. Amikor végre felismerjük, hogy gondolataink és tetteink következményekkel járnak, s létjogunk, hogy saját döntéseink által változtassuk a jövőt, akkor már nem lesz szükségünk a halálra, sorsra és szenvedésre, mint Mesterek, mert e pillanat fényhasadásában egyé válunk a Mindenséggel, gyönyöreinket és szenvedéseinket csillagfényekké transzformálván.

Anna elhallgatott, s Jennifernek olyan érzése volt, hogy ő maga a mindenség, gyermeke egy univerzum, ki éhesen nyeldekli a Tejutat. Ez egy olyan megrendítő és egyben humoros képnek tűnt számára, hogy nem tudta sírva fakadjon-e megint, vagy hangosan felkacagjon.

Egyiket sem tette, hanem figyelte csendben Annát, aki most felállt, és halkan rakosgatta a kávézás maradványait egy tálcára. Most időnek tűnt, az árnyak megerősítették szeme körül a ráncokat, s mozgása is lassú, öreges lett. A tálcát egyensúlyozva besétált a házba, s a gyermek kifárad ajkaiból kicsúszott a bimbó.

Amikor Anna újra megjelent, Jennifer már visszatette alvó fiacskáját a kosárba, s egy szatyorba szedegette össze a gyermek dolgait. Amikor elkészült, felegyenesedett, s Annához lépett. Egymás szemébe néztek, majd teljes meghittséggel megölelték egymást. Jennifer ebben a pillanatban tapasztalatlan csitriek érezte magát, az azonos korú Annát pedig olyan feneketlenül kortalannak, mint a betekintetetlen úr.

Anna segített kicipelni a gyermek holmijait az autóhoz, mint egy jó kotlós, besorozta őket biztonságban a járműbe, és mosolyogva búcsút intett látogatóinak.

Lassan besétált a házba, üdvözölte a szellemeket, és nekiállt kenyeret sütni. A kovásznak, majd a sült kenyérnek mind életszaga volt. Meleg, tápláló életszag. Felötlött gondolataiban az emberiség évezredek kenyér-aszociációja az Istenséggel.

„Kenyer az én testem...” – hallotta a prédikátorok hangját, Jézust idézván. Honnan került Jézus szájába a kenyérszimbólum? Itt

meghökkenek gondolatai egy pillanatra, amint egy kép élesen elévetődött: a gömbölyű, tökéletesre kelt kenyértészta a kosárban – mint egy terhes nő gyönyörű hasa! Nagymamája mindig megnyomta a megkelt tészta közepét mutatóujjával, mely köldöknyi nyomot hagyott benne, jelezvén készenlétét a kemencére.

– Igen... – mosolygott.

„Kenyer a Te tested.”

Anna befejezte a napot egy szelet friss kenyérrel, majd hajnalban megénekelte a Holdat.

Pillanatképek a 2023-as adventi istentiszteletről

Skornyák József fotói

CSc Dr. KOVÁCS SÁNDOR

A Miskolci Bölcsész Egyesület Nagy Lajos Király Magánegyeteme keretében működött Arab Nyelv és Művelődéstörténet Tanszék (1990 – 2000)

A kezdetben még alakulóban-formálódóban levő Miskolci Bölcsész Egyesület (*Miskolcer Philosophischer Verband, The Miskolc Society of Humanities*) elnökszónya, dr. Gyárfás Ágnes nagyszerű kezdeményezésére – több mint száz évvel az ELTE Arab Tanszékének megalakulását követően – 1990. február 6-án Miskolcon is megkezdte működését az Arab Nyelv és Művelődéstörténet Tanszék (*The Department of Arabic Language and Civilisation*) keretében az arab szak, az Egyesület oktatási centrumában (Miskolc, Mindszent tér 1.). A Tanszék alapítója, megszervezője és vezetője a jeles orientalista, az Egyesület egyik alapító tagja Dr. Kovács Sándor (*dr. univ., CSc*) volt, rajta kívül oktató tagjai a működésének évtizedében: *Abdullah Szulejmán (PhD), Gyarmati Imre (PhD), Ahmed Amrám (PhD), Borhan Ghanem (dr. univ.), Okváth Csaba, Kőszeghy Miklós, Raid Odeh Ahmed Szamádi és Abdusszalám Szaid* voltak.

Dr. Kovács Sándor (Fotó: Szűcs Mara)

A Tanszék munkájának elsődleges célja a megfelelő szaktudással és nyelvi ismeretekkel rendelkező, a tudományos munkára felkészült, valamint az arab régió országaival sokrétű kapcsolatokat fenntartó értelmiségiek egyetemi szintű képzése volt. Ugyanis hazánknak fontos érdeke fűződik ahhoz, hogy az arab világgal kiépült komplex kapcsolatrendszer megfelelő számú, jól képzett szakember köz-

vetítse. Másodlagos célja az észak-magyarországi régió ellátása volt az arab nyelv és művelődéstörténet szak oktatására alkalmas tanárokkal, minthogy a hazai egyetemi oktatásban az ilyen jellegű szakképzés kizárólag az ELTE-re korlátozódott. E célokon túlmenően maximálisan kapcsolódni kívánt a Tanszék a hazai keletkutatás nemzetközileg is elismert hagyományaihoz.

A szak- és kiegészítő jellegű tárgyak oktatói gárdája két részből tevődött össze. Egyrészt a Miskolci Bölcsész Egyesület, illetve a Miskolci Egyetem oktatóiból, másrészt a főváros különböző tudományos műhelyeiből – fő- vagy másodállásos formában – leszerződött szakemberekből. Ezt a stábot egészítették ki a főleg nyelvgyakorlatokat vezető anyanyelvű tanárok. A későbbiekben vendégelőadókat is meghívtunk az arab világ neves egyeteméről.

Az arab szakra történő bejutás szóbeli felvételi vizsga útján került sor. Az ötéves tanulmányokat lezáró záróvizsgát követően a hallgatók diplomát vehettek át, melynek ünnepélyes átadására minden évben az évváró nyújtott alkalmat.

Az arab szak tantárgystruktúrája a következő volt:

Arab nyelv (*Kovács, Okváth, Borhan, Abdullah*)

Sémi népek és nyelvek (*Kőszeghy*)

Sémi népek története és irodalma (*Kőszeghy*)

Keleti filozófia, vallás (*Bethlenfalvy Géza*)

Arab történelem (*Kovács, Okváth*)

Arab irodalomtörténet (*Abdullah*)

Arab művelődéstörténet (*Okváth*)

Arab filozófia (*Kovács*)

Iszlám vallástörténet (*Okváth, Raid*)

Ivrit nyelv (*Raj Tamás főrabbi, Radácsy László*)

Zsidó filozófia (*Raj, Babits Antal theol. dr.*)

Zsidó vallástörténet (*Raj*)

Egyetemes történelem (*Engel Pál DSc, Erdélyi István DSc*)

Tudományelmélet és logika (*Kovács*)

Pszichológia (*Tunkli László CSc, Popper Péter CSc*)

Szociológia (*Kovács Sándor Sr. CSc*)

Politológia (*Kovács*)

Filozófiatörténet (*Garadnai János CSc, Bodó Pál dr. univ.*)

Pedagógia (*Lázár István*)

Ógörög nyelv (*Husztai Vilmos dr. univ.*)

Latin nyelv (*Töttössy Csaba DSc*)

Modern idegen nyelv (angol, francia, német nyelvtanárok)

A képzés szervesen illeszkedett a bölcsészettudományi karok szellemi profiljához. Ezért a szaktárgyakon túlmenően súlyt fektetett a klasszikus nyelvek, valamint a pszichológiai, szociológiai, politológiai és filozófiai diszciplínák oktatására is, melyek a korszerű bölcsészképzés szerves tartozékai. A képzés 3 + 2 éves rendszerben történt. Három év alatt nyelvtanári (nyelvmesteri) oklevelet szerezhettek a hallgatók. Öt év alatt nyelvtanári, illetve művelődéstörténeti diplomához juthattak, és a hatodik évben ledoktorálhattak. A felső évfolyamos hallgatókat féléves nyelvgyakorlatra arab nyelvterületre küldtük ki.

Az Arab Nyelv és Művelődéstörténet Tanszéken diplomázott arab szakos bölcsészhallgatók a következők voltak: *Juhász Andrea* (Szeged), *Lőcsey Marianna* (Budapest), *Süli István* (Budapest), *Pácsa Szilvia* (Budapest), továbbá *Bertók Orsolya* (Keszthely), *Csertő Enikő* (Kecskemét), *Gondor Teodóra* (Balkány), *Manyaszt Róbert* (Salgótarján), *Raafat*

Musztafa (Berettyóújfalu), *Skóran Zsuzsanna* (Nagykálló), *Tolnai Sándor* (Kisvárd), valamint *Altmár Judit* (Miskolc), *Ádány Andrea* (Derecske), *Karmazin András* (Budapest), *Rácz Miklós* (Budapest), végül pedig *Tóth Annamária* (Miskolc).

Valamennyiüket az 1991. november 7-én megalakult „vidám bölcsészársaság” – a Miskolci Bölcsész Egyesület ún. Teve Csordája (Al-Dzsúrdá) – „teve-avató” keretében tagjává fogadta.

A Tanszék legkiemelkedőbb hallgatói voltak *Manyaszt Róbert*, aki a diplomázást követően az Egyiptomi Arab Köztársaság Al-Azhar Egyetemén is jeles diplomát szerzett, illetve *Ádám Andrea*, aki az észak-afrikai arab országokban arab nyelvi tanulmányokat folytató külföldi hallgatók nemzetközi versenyén második helyezést nyert.

A Tanszék életének kiemelkedő eseményei voltak: az egyiptomi forradalom 40. évfordulója alkalmából 1992. november 11-én megtartott emlékülés; továbbá az 1993. február 27-én megtartott nagy sikerű árnyaskerti Bölcsészbalon való műsoros részvétel; valamint az Egyiptom és Izrael tájaira ellátogató IV. és V. évfolyamos hallgatók 1994. március 28-án megtartott videofilmes útibeszámolója.

Sajnálatos, hogy az egy évtizedes igen sikeres és eredményes működés után – az állami finanszírozás híján előállt egyesületi forráshiány miatt – 2000. július 1-én a Miskolci Bölcsész Egyesület Arab Nyelv és Művelődéstörténet Tanszéke kénytelen volt beszüntetni egyetemi szintű oktatói tevékenységét.

Kedves Olvasóink!

Ebben a téli kiadásban búcsúzunk az Óévtől és köszöntjük az Újévet, 2024-et. Szeretettel és jóérzéssel emlékezünk vissza 2023-ra, mely évad tartalmas és zsongó volt az Egyesület számára. Sok szép és sikeres rendezvényünkre emlékezhetünk. Az új tanévünk érdeklődő, új hallgatókkal gazdagodott Magyarzene és kamarazene szakunkon, melyet PhS Kékes Zsuzsa tanárnő vezet lelkesen és látszólag fáradhatatlanul, fenntartva a színvonalat és a különböző műfajok gazdag repertoárját. Az új hallgatókkal még jobban fellendült zenei életünk, s általuk rendezvényeink is gazdagodtak.

Fotó: Szűcs Mara

Külön köszönet Leczó András gitárművésznek, akit örömmel hallgatóink közé sorolhatunk, az ihletett dal kíséretéért. Megemléltendő őszinte csodálattal Hampó József Klarinétre versenye, melyet Czímer Sándor klarinétművész adott elő Paschchenkó Okszana zongorakíséretével.

Fotó: Szűcs Mara

Azt az értéket, amit Dr. Gyárfás Ágnes, a Miskolci Bölcsész Egyesület megálmodója és megalapítója örökségül ránk hagyott, ápoljuk és szeretnénk továbbra is virágoztatni. Törek-

szünk a minőségre, sokszínűsége a tudomány, művészetek és emberi közösségünk összetartásában.

Remek előadásokat hallottunk az elmúlt évben. Az augusztusi Őskutató Fórumunk valóban kiemelkedett ebben, jeles előadóink és igaz, baráti légkörben eltöltött öt tartalmas nap fényében ünnepelethetjük a 34 éves bölcsész iskola által 1989-ben először beindított Magyar-ságtudományt, mely fogalom is a Miskolci Bölcsész Egyesületben határozódott meg elsőként.

2023 őszi és téli programjaiban Advent megünneplése csillan fel. A Bölcsész Egyesület adventi műsorához – melyben zenész hallgatóink jeleskedtek szép karácsonyi énekekkel – hozzásimult egy református Istentisztelet is. A Bölcsész Egyesület, Batthyány utcai székházában vendégül látta a Miskolc Vasgyári Református gyülekezetet új lelkipásztorával, Nt. Elek Gabriella Lelkészes asszonnyal.

Fotó: Skorniyák József

A Tiszteletes Asszony gyönyörű beszédet mondott Advent harmadik gyertyagyújtása al-

kalmából. Istentiszteleti beszédében a szószékről ritkán hallott bibliai történetet elevenített fel Erzsébet és Mária találkozásáról. Mivel a női minőség háttérbe szorul egyházi megvilágításban, Advent harmadik gyertyafényében megjelenő asszonyi erő lélekemelő volt. Az MBE hallgatói énekes műsorokkal emelték az Istentisztelet szépségét és lelki tartalmát.

Fotó: Palágyi Panna

Elhangzott az ismert, szép karácsonyi dalokon kívül a Református Énekeskönyvben is megtalálható Bach Dicséret és az Adventi köszöntő. Kovács Katalin középkori két Gregorián éneket és egy reneszánsz karácsonyi dalt énekelt, mely a legrégebben ismert karácsonyi ének. Gounod Ave Máriáját Pashchenkó Okszana énekelte, Schubert Ave Máriáját Tibold Szabina és Hampó József Üdvözlégy Máriáját Gojána Zsuzsa és Tibold Szabina adták elő.

Fotó: Skornnyák József

Hálával és köszönettel tartozunk mindannyiútoknak, akik részt vettek munkánkban, oktatásunkban és rendezvényeinken az elmúlt évben.

Fotó: Palágyi Panna

Fotó: Palágyi Panna

Fotó: Palágyi Panna

Köszönjük a támogatásokat úgy világi szinten, mint lélekben, s reméljük, hogy a Miskolci Bölcsész Egyesület élete 2024-ben is tartalmas lesz, tudásban és összetartásban pedig lélekemelő.

PhS Tibold Szabina